

TITU MAIORESCU

DISCURSURI PARLAMENTARE

30
9504

Stabilimentul grafic I. V. Socecă. Bucuresci.

38

~~H 4616~~

504

TITU MAIORESCU

DISCURSURI PARLAMENTARE

CU

PRIVIRI ASUPRA DESVOLTĂRII POLITICE A ROMÂNIEI

SUB

DOMNIA LUI CAROL I.

VOLUMUL I.

(1866—1876)

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRĂRIEI SOCECŪ & Comp.

21, CALEA VICTORIEI, 21.

1897.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI
9504
COTA

B.C.U. Bucuresti

C278766

9504
Dublet

997.872

Intrunind în publicarea de față discursurile parlamentare ținute în timpul de 25 de ani, de când am intrat în Cameră, și adăogându-le câte-va priviri asupra Istoriei noastre contimporane, nu pot justifica o asemenea lucrare decât prin interesul covârșitor ce-l are dezvoltarea politică a României de la 1866 încoace.

Deosebitele faze ale acestei dezvoltări petrecute într'un stat constituțional au avut neapărat răsunetul lor în debaterile parlamentului, și dacă se reproduc aici discursurile, cu care am participat la acele debateri, ele vor să servească numai ca niște documente vii pentru caracterizarea mai exactă a unei întregi transformări a opiniei publice.

Ceea ce în adevăr trebuie să ne atragă o deosebită luare aminte, este tranziția țării noastre de la starea precară a unor Principate electivă, spre consolidarea unui Regat hereditar, și mai ales îndrumarea spiritelor conducătoare în politică de la ușurința răsturnării lui Cuza-Vodă și de la pornirile anti-dinastice din întâia parte a domniei lui Carol I, spre deplina recunoaștere a autorității Regelui de către toți bărbații politici din zioa de astăzi.

Ce deosebire între 1866 și 1896, ce schimbare a cugetelor în decursul a 30 de ani, și ce îndreptățire a încrederii în viitor!

A urmări această evoluțiune internă a stării noastre politice la sfârșitul secolului al 19-lea este o problemă de mare interes, și tot ce e în stare să contribuie la lămurirea ei, fie și indirect și numai pentru o mică parte, va găsi poate câți-va cititori, cărora să nu le pară de prisos.

Dealtminteri, dacă este greu a scrie o istorie contimporană fără părtinire, nu este totuș cu neputință; și în or ce caz exactitatea faptelor se poate controla mai ușor, când autorii lor sau martorii oculari sunt încă în viață.

I.

O SCURTĂ PRIVIRE

ASUPRA SITUAȚIEI POLITICE A ROMÂNIEI

DE LA 11 FEBRUARIE 1866 PÂNĂ LA 11 MARTIE 1871

În urma abdicării silite a lui Alexandru Ioan I (Cuza) la 11/23 Februarie 1866, guvernul trece de fapt asupra Locotenenței Domnești Lascar Catargi—general N. Golescu—colonel N. Haralambie, iar ministerul numit în aceeași zi este ast-fel compus :

Ion Ghica, prezident și externe,

Dimitrie Ghica, interne,

Ion C. Cantacuzino, justiție,

Petru Mavrogeni, finanțe,

C. A. Rosetti, culte,

Maior Dimitrie Lecca, război,

Dimitrie A. Sturdza, lucrări publice.

Numirea maiorului Lecca la departamentul războiului este semnul caracteristic al noului

minister și totdeodată cel mai periculos precedent.

Însaș răsturnarea lui Cuza-Vodă a fost un fapt greu de justificat. Liber ales de națiunea din cele două Principate, Cuza merita o soartă mai bună, și nu era lucru cuminte ca să arătam Marilor Puteri, sub a căror garanție ne aflam puși prin tratatul de la Paris din 30 Martie 1856, că națiunea se înșelase în persoana alesului ei. Unirea Principatelor cu înlăturarea Comisiei centrale din Focșani, legea rurală, chiar dobândită cu prețul lovituri de stat de la 2 Mai 1864, secularizarea averilor mănăstirești vorbeau în favoarea lui Cuza; iar în privința relei lui administrări se cuvenea poate mai multă răbdare, or cât de încercată ar fi fost prin camarila Librecht, Pisoschi, etc., și prin niște ministere ca cel din urmă, în care d. Nicolae Krezzulescu avea presidența, internele, agricultura și lucrările publice, d. Alexandru Papadopolu-Calimah externele, un Ion Oteteleşanu finanțele, un Dimitrie Cariagdi instrucția publică, justiția și cultele, iar d. Alexandru Beldiman poliția Capitalei.

Căci una din calamitățile, de care trebuia să scape țara, dacă era să-și aibă viitorul mai asigurat, erau tocmai desele schimbări de Domn

(numai de la 1800 încoace se întâmplaseră în Muntenia vre-o 15 și în Moldova 14), și noi, după deabia 7 ani de domnie a lui Cuza, făceam acum înși-ne ceea ce imputasem mai înainte intrigilor din Fanar, și ne arătam tot așa de rău năraviți.

Ce e drept, o cerință principală a programului național statornicit de divanurile ad-hoc, Domnul hereditar dintr'o Casă suverană a Europei, rămânea încă de îndeplinit; și pe de altă parte situația politică generală la începutul anului 1866, când se pregătea alianța între Prusia și Italia pentru războiul în contra Austriei, reclama poate în România un Domnitor, care să inspire mai multă încredere. Dar chiar în acest cas naște întrebarea, dacă nu era de preferit ca alegerea Domnului străin să fie făcută fără violență, cu liberul consimțământ al Principelui Cuza; căci o abdicare voluntară în vederea marelui scop național era plănuită de el însuși. Mesagiul său pentru deschiderea sesiunii parlamentare pe 1865—1866, cetit în Cameră la 5 Decembrie 1865, cu 2 luni înaintea răsturnării, se termină cu următoarele cuvinte:

„Fie în capul Țării, fie alături de D-voastră, eu voi fi totdeauna cu Țara pentru Țară, fără altă țintă decât voința națională și marele interese a le Ro-

„măniei. Eu voesc să fie bine știut, că nici odată per-
 „soana mea nu va fi o împedecare la or ce eveni-
 „ment, care ar permite de a consolida edificiul politic,
 „la a cărui așezare am fost fericit de a contribui. In
 „Alexandru Ion I, Domn al Românilor, Români vor
 „găsi totdeauna pe colonelul Cuza, care declara Pu-
 „terilor garante, că el primește îndoita alegere numai
 „ca un deposit sacru“.

Intenția de a părăsi tronul era dar oficial indicată de însuș Principele, și în Ianuarie 1866, când cumnații săi Dimitrie și Teodor Rosetti veniseră să-i arete temerile lor de conspirația ce se pregătea, Cuza le răspunde nepăsător, că nu mai există motiv de conspirare fiind-că el avea să abdice peste două luni, spre îndeplinirea cerințelor divanului ad-hoc.

Pentru apropiata eventualitate pare a se fi urmat o corespondență între Cuza și Napoleon III în privința succesorului dintr'o familie suverană ¹⁾.

Or cum ar fi și or câte circumstanțe atenuante s'ar admite pentru răsturnarea lui Cuza,

¹⁾ O confirmare *documentală* s'ar dobîndi probabil din hârțile lui Cuza, sechestrate în noaptea răsturnării și aflate astăzi în păstrarea d-lui Dimitrie A. Sturdza, unde nu sunt accesibile. După publicarea lor, dacă au rămas intacte, se va putea judeca asupra conspirației de la 11 Fevruarie cu mai mult teme.

modul cum s'a executat această răsturnare, rămâne condamnabil.

Trei ofițeri (d-nii Vasiliu-Pilat, astăzi general, Costiescu și Lipoianu) pătrund în noaptea de 10 spre 11 Fevruarie în Palat și silesc pe „Alesul Națiunii“ să subscrie următorul act, publicat îndată în capul *Monitorului oficial* de Vineri 11 Fevruarie 1866:

„*Abdicare,*

„Noi Alexandru Ioan I, conform dorinței Națiunii „întregi, și angajamentul ce am luat la suirea mea pe „Tron, depui astăzi 11/23 Fevruariu 1866, cărna guvernului în mâna unei locoteninți domnești și a Ministerului ales de popor.

ALEXANDRU IOAN.“

Cine va fi redactat acest act silnic cu frazeologia „Ministerului ales de popor“, e indiferent. Ministerul a fost așa de puțin ales de popor, că în acelaș număr al *Monitorului* se publică decretul, prin care noua Locotenență Domnească „ordonă și numește“ ministerul Ion Ghica.

În acest minister, precum am arătat, maiorul Lecca, comandantul batalionului de vânători, căruia îi era încredințată în acea noapte garda Domnului Țării, era numit ministru de război.

O asemenea numire însemna nesiguranța armatei și nesiguranța tronului.

Și pentru ca să nu rămăe îndoială asupra acestei însemnări, ziarul autorizat al partidului, care de acum înainte era chemat să aibă un rol mult mai pronunțat în conducerea politicei române, se grăbea să publice chiar a doua zi, într'un articol de fond plin de laude pentru ofițerii conspiratori și mai ales pentru maiorul Lecca „acest brav și patriot oștean, căruia îi datorăm recunoștință“, următoarea profesiune de credință asupra armatei: „Opiniunea acestei foi în privința datorilor unui militar se știe că este cu totul opusă aceleia ce este în genere admisă în oștirile permanente. Nu înțelegem și nu știm cine poate înțelege, cum un militar poate fi îndatorat a-și ține jurământul său către un guvern, care ar călca el jurământul său și când acea călcare ar fi recunoscută prin o *aclamare generală*“.

Iar maiorul Lecca publica în acelaș număr al *Românului* o scrisoare către un căpitan din batalionul de vânători, în care zicea: „Actul ce am făcut este un fapt istoric, și vânătorilor le va rămănea o glorie eternă pentru devotamentul ce au avut către patrie, iar eu mă voi făli

pururea că am fost instrumentul patriotismului lor“¹⁾.

Și ce este tot așa de semnificativ, *Românul* din ziua următoare (numărul de la 14 și 15 Februarie 1866) se arată solicitat de ofițerii conspiratori ca să nu-i treacă sub tăcere, cel puțin pe cei „care au dat adesiunea lor mai nainte de 11 Februarie“, și ast-fel laudă în prima linie pe colonelii Crezzulescu și Tănase Călinescu, pe căpitanul de artilerie Alexandru Candiano, și pe mai mulți alții, al căror nume se vede publicat acolo²⁾.

* * *

Sub asemenea auspicii guvernul de la 11 Februarie, după o încercare neisbutită cu Contele

¹⁾ Chiar peste 22 de ani, într'o scrisoare de la 1 Februarie 1888, fiul lui Vodă-Cuza explică ast-fel alegătorilor sei din colegiul III de Mehedinți, pentru ce nu poate primi mandatul de deputat, ce i l-au încredințat: „Nu-mi este permis să fac parte dintr'o Adunare, care de sigur va fi iarăș prezidată de acel nelegiuit, care a trădat pe Domnitorul încredințat pazei sale“. Scrisoarea a fost publicată în *Epoca*.

²⁾ O scrisoare a răposatului Dimitrie Cariagdi, datată din Neapol de la 12 Ianuarie 1872 și adresată detronatului Domnitor Cuza la Florența, cuprinde următoarele rînduri: „Aici „am găsit o colonie de Rumâni, St. Sihleanu, N. Rosetti, N. „Negri, Candiano, care zice că face studii de drept. Candiano mi-a arătat, că a venit la Florența să implore iertarea „Măriei Voastre“.

Filip de Flandra, procede în zilele de la 2 până la 8 Aprilie 1866 la plebiscitul, care cu 685,969 de voturi pentru și 224 contra consacră alegerea Principelui Carol din Casa suverană de Hohenzollern. La ¹⁰/₂₂ Mai noul Principe, deabia în vîrstă de 27 ani, prin o spontană hotărîre, sosește în capitala țării și înaintea Adunării constituante, prezidate de Manolache Kostake (Iepureanu), depune jurămîntul, iar noua Constituțiune, sancționată la 30 Iunie, e promulgată la 1 Iulie 1866.

Cel d'intăi minister al Principelui Carol I. (11 Mai 1866) este ast-fel compus:

Lascar Catargi, prezident și interne,

P. Mavrogeni, externe,

General Ion Gr. Ghica, răsboi,

Ion C. Cantacuzin, justiție,

Ion C. Brătianu, finanțe,

C. A. Rosetti, culte,

Dimitrie A. Sturdza, lucrări publice.

Dar după 2 luni L. Catargi, Brătianu și Rosetti părăsesc ministerul. La 15 Iulie se formează cabinetul Ion Ghica cu Mavrogeni la finanțe, apoi la 2 Martie 1867 cabinetul C. Krezulescu, și așa mai departe în mai puțin de 5 ani se schimbă 10 cabinete și se fac vr'o 30 de modificări ministeriale parțiale, până când

de la 11 Martie 1871 înainte, de la al doilea cabinet L. Catargi, începe era ministerelor serioase cu o mai lungă durată.

Situația, totdeauna grea la începutul domniei unui Principe străin, devenise în cazul nostru excepțional de grea prin întâmplările arătate mai sus.

Relativ ușoară era admiterea faptului îndeplinit din partea celor 7 Puteri garante, cu toată opoziția formală a reprezentanților lor, care în conferința de la 2 Mai 1866, convocată *ad hoc*, declaraseră alegerea plebiscitară nevalabilă. Fiindcă, după articolele 22 și 27 ale tratatului de la Paris, nici una din puteri nu avea dreptul să intervie singură în contra noastră, ci trebuia să dobândească încuviințarea celorlalte, în chiar această multiplicitate și divergență de interese sta putința liberei noastre dezvoltări. Principele Carol, la sosirea sa în țară, avea aprobarea lui Napoleon III și nu mai puțin importanta aprobare a lui Bismarck, dacă nu direct a Regelui Prusiei. Și, printr'o fericită co-incidentă istorică, pe când tocmai de pe la 1866 prestigiul lui Napoleon începea să scadă și a scăzut treptat până la desăvârșita lui pierdere la Sedan, prestigiul Regelui Prusiei și al marelui său cancelar creșteau și deveneau preponderante în Eu-

ropa, iar o parte a acestui prestigiu se resfrin-
gea firește și asupra Principelui nostru din casa
Hohenzollern.

Prin urmare relațiile externe a le nouei Dom-
nii, or cât de grea a fost dobîndirea recunoa-
șterii ei din partea Inaltei Porți în Octomvrie
1866, aveau să se consolideze din an în an, și
ast-fel una din prevederile divanului ad-hoc,
când își formulase cerința Principelui străin, se
dovedea pe deplin îndreptățită.

Și raportul între Carol I și Constituțiunea
noastră de la 1866, cu prematurul ei libera-
lism, nu putea pricinui mari greutateți. Principele
Carol, de și până atunci ofițer în armata pru-
siană și trăind în atmosfera Curții de la Berlin,
unde democrația liberală era foarte rău vē-
zută, rămăsese independent în judecata sa poli-
tică, se afla în relații mai intime cu moșteni-
torul tronului Prusiei, a le căruia aspirații con-
stituționale erau cunoscute, și nu se sfîise a se
pune în contact cu societatea burgheză din
Berlin, dușmana naturală a reacționarismului
aristocratic. În iarna 1865—1866, cercurile bine
informate de acolo vorbeau chiar de întar-
zierea intenționată a înaintării Prințului Carol
la rangul de căpitan, tocmai din cauza inclină-
rilor sale liberale. — În asemenea împrejurări

este lesne de explicat, că Ion Brătianu, cel d'întâi bărbat politic din România, cu care s'a întilnit Principele Carol (¹⁹/₃₁ Martie 1866, la Düsseldorf) și care i-a vorbit despre chiemarea sa la tron, să-i fi lăsat o impresie așa de simpatică. — Prin urmare noua noastră Constituțiune se putea aștepta la o sinceră aplicare a ei, în marginile puterilor date tinărului Domnitor, și de altminteri ea însăș prevedea puțință reformării, tot pe cale constituțională, dacă o asemenea necesitate se ivea.

Nici vre-o accentuare a spiritului separatist între Munteni și Moldoveni nu era de temut, cu toată ocrotirea ce ar fi aflat-o din partea Rusiei. Răscoala de la 3 Aprilie 1866 fusese energic năbușită de Locotenentul Domnesc Lascar Catargi, sosit cu o zi mai nainte în Iași; și chiar faptul, că acea mișcare a fost înscenată, cu ajutorul Cneazului Moruzi, de niște oameni fără însemnătate, ca N. Roznovanu, Teodor Boldur-Lătescu și N. Ceur-Aslan, cărora li se asociase ușorul la minte Mitropolit Calinic Miclescu, dovedea, că epoca deosebirii exploatare între Moldoveni și Munteni ajunsese acum pe sfârșite. În toată liniștea Principele Carol, înainte chiar de intrarea sa în capitală, de la moșia Goleștilor, unde a fost găzduit în sara de 9 Mai

1866, a putut să facă din grațiarea Mitropolitului Calinic primul act al domniei sale.

Dar greutatea cea mare, adevărata greutate a situației interne, era lipsa or cărui simțimint dinastic în poporul român, deprins de atâtea generații cu domniile efemere, indiferent la de-sele schimbări a le indivizilor de pe tron, mai indiferent acum în urma răsturnării lui Cuza-Vodă, și în care popor totuș, dacă noua monarhie constituțională avea să-i garanteze viitorul, trebuia înrădăcinat acel cuget trainic de credință în persoana Domnitorului și în perspectiva succesiunii hereditare la tron. Și cum să se nască și de unde să crească acest cuget, când una din cele mai manifeste reprezentări a le lui, armata, fusese izbită tocmai în simțimintele de fidelitate și de disciplină prin cele petrecute la 11 Fevruarie 1866 ?

Dacă o regenerare a spiritului public avea să se producă în această privință, ea nu era de închipuit de cât printr'o îndelungată și stăruitoare acțiune. Ea presupunea din partea tinerului Domnitor o rară împreunare de calități: multă prudență, și mai multă îngăduință, o răbdare dusă până la limitele sufletului omenesc și cunoașterea de oameni. Iar din partea bărbaților politici ai țării, ea presupunea hotărîrea

de a sprijini dinastia ce și-o aleseseră și de a avea totdeauna luarea aminte așintită asupra acestui punct cardinal.

Căci situația creată țării prin înălțarea pe tron a unui Principe dintr'o casă suverană a Europei cuprindea — ce e drept — o mare garanție pentru existența statului, însă putea fi în altă privință și un mare pericol. Tocmai faptul, că acea casă suverană ajunsese în scurt timp la atâta prestigiu în Europa, deschidea perspectiva întăririi noastre în viitor, dacă știam să respectăm pe noul Ales, dar ne putea periclita chiar existența, dacă prin depărtarea lui loveam în acel prestigiu. Cu un Principe de Hohenzollern după 1866, necum după 1870, noi nu puteam face nepedepsiți ceea ce au făcut Grecii la 1862 cu un Principe de Wittelsbach. Nu pentru prima oară în al 19-lea secol țara noastră s'ar fi înfățișat în gindul celor ce conduceau politica Marilor Puteri ca un simplu obiect de compensație teritorială ¹⁾.

Însă toate aceste griji erau mai mult ale viitorului, precum nici nu se puteau înlătura decât în viitor, și, pentru o parte din ele, numai cu

¹⁾ Încă la Octombrie 1869, cu prilejul călătoriei Impăratului Francisc Iosif la Constantinopol, Ali Pașa propune lui Beust cedarea „Principatelor“ către Austro-Ungaria.

ajutorul soartei. Deșteptarea și întărirea simțimintului dinastic atrina, în afară de însușirile personale ale Principelui, de la o acțiune îndelungată a partidelor noastre politice, de la direcția luptelor parlamentare, de la lucrarea prin presă și prin întruniri publice, și nu mai puțin, de și mai latent, de la învățătura dată tinerimii prin profesorii scoalelor statului. Și cât pentru îndreptarea spiritului armatei, aceasta nu se putea prevedea cu oare-care temei decât în urma unui viitor război, în care ofițerii noștri să primească adâncă impresie a misiunii lor hotărâtoare și să simtă atunci de la sine necesitatea elementară a disciplinei și a credinței neclintite; iar provocarea războiului nu putea să vie de la noi, ci trebuia așteptată de la alte complicații europene.

Ce vedită acțiune caracteristică avea să întreprindă acum noul Principe la începutul domniei — iacă întrebarea cea mai apropiată, marele interes al momentului. În acest înțeles starea economică a țării se impunea atenției pe planul d'întâi. Și nu era aici vorba de obișnuita regulare a finanțelor statului, or cât de anevoioasă ar fi fost până când s'a statornicit prin destoinicia lui P. Mavrogeni, dar era vorba de puternica impulsie ce trebuia dată activității

economice generale, prin o mult mai energică circulare a cunoscutei bogății din agricultură, prin descoperirea de bogății încă necunoscute, prin formarea elementelor unei viitoare industrii.

In călătoria sa prin Moldova (August 1866) Carol I dă o primă dovadă de tact politic, căutând să se întâlnească mai ales cu C. Negri și cu V. Alexandri, amicii intimi ai lui Cuza-Vodă, aceia, care știau mai bine ce făcuse și ce nu fusese în stare să facă fostul Domnitor. In convorbirile cu ei Principele Carol își arată gândul de a-și inaugura domnia prin înființarea unei întinse rețele de drumuri de fier ¹⁾, gând de mare însemnătate, greu de realizat în starea înapoiată a țării de atunci, fără industrie proprie, fără ingineri, fără lucrători, fără credit pe piețele Europei.

Indrăsneața întreprindere, precum era menită să fie de cel mai mare folos pentru deșteptarea economică a țării, a și fost una din ocaziile pentru izbucnirea inevitabilei crize a tinerei domnii. Căci astfel se întâmplă totdeauna: tocmai de fapta cea însemnată, care în cuget

¹⁾ Notiță de la V. Alexandri.

278.766
997.872

se înfațșază sub aspectul cel mai ademenitor, e aninată cumpăna soartei.

Nu intră în cadrul acestor notițe, al cărui scop este înțelegerea atmosferei intelectuale în mișcarea noastră politică, de a stăruî cu amănuntul asupra chestiilor economice. Atât numai trebuie să fie zis, că idea căilor ferate, odată concepută în așa mari dimensiuni, era mai lesne de realizat în anul 1868 cu ajutorul capitalului german și cu cel mai cutezător concesionar prusian — Strousberg. În Parisul, în urma isbindei Prusienilor de la Sadowa și în perspectiva războiului contra Germaniei, se înstrăinase de noi; iar de celelalte piețe ale Europei nu se putea aștepta o primire favorabilă pentru finanțarea unei asemenea întreprinderi. Austriacului Ofenheim i s'a incredințat, de altminteri în condiții prea grele, numai construirea fragmentului Iași-Roman-Ițcani. Preferința acordată propunerii prusiene pentru rețeaua principală se explică de la sine în modul cel mai firesc.

Tot așa de explicabil este, că Principele Carol a început executarea planului său prin ministrul liberal de la 27 Octomvrie 1867 cu Ion Brătianu la finanțe. În astfel de momente partidul liberal e mai comod la guvern decât în opoziție.

Dar mobilitatea noastră parlamentară din acea epocă nu îngăduie nici unui guvern o durată suficientă. Ministerul liberal se modifică în parte prin demisionarea lui Stefan Golescu și înlocuirea sa cu generalul Nicolae Golescu la 1 Mai 1868. Partidul liberal din Muntenia, la început lipsit de aderenți în Moldova, se vede silit a se uni cu așa numita „fracțiune liberă și independentă” din Iași, care însă nu se menține în efemera sa existență decât prin ura încontra străinilor, mai ales încontra Evreilor; și astfel guvernul liberal de la 1867 tolerează (o *contradictio in adjecto*) isgonirea administrativă a câtorva familii israelite prin prefectul Lecca din Bacău, măsură izolată și cu atât mai nechibzuită, cu cât, fără nici un folos, devine în ochii Europei apusene o provocare tocmai în momentul, când țara are trebuință de creditul din străinătate pentru drumurile ei de fier. Incercarea ministrului-prezident Stefan Golescu de a-și apăra administrația din Bacău este făcută cu atâta nedibăcie, încât îl silește să se retragă, după ce a expus țara la primele scuze față de Austria ¹⁾. Însă nici sub prezidența ge-

¹⁾ Vezi Cartea roșie austriacă *Correspondenzen des K. K. gemeinsamen Ministeriums des Aeusseren* 1868 No. 2, pag. 47—65. La pag. 61 nota de la 21 Mai 1868, cu scuzele generalului Go-

neralului Golescu liberalii nu pot sta mai mult timp la putere, și în 16 Noembrie 1868 se formează cabinetul Dimitrie Ghica, mai apropiat de „centru“; apoi, după o scurtă funcționare a unui minister Al. G. Golescu, spiritul Manolache Kostake încearcă la 20 Aprilie 1870 guvernul cu „juna dreaptă“ (G. Manu, G. Gr. Cantacuzin, A. Lahovari, C. Grădișteanu, P. P. Carp), „cloșca cu pui“ — cum i-a rămas numele după o vorbă glumeață a deputatului I. Negură.

În vremea guvernului junei drepte izbucnește în Europa centrală cea mai crincenă luptă a secolului nostru, războiul franco-german de la 1870.

Printre aceste evenimente, întreprinderea Strousberg înaintează cu vicisitudinile obișnuite în asemenea cazuri. Liberalii, trecuți la sfârșitul anului 1868 în opoziție, se folosesc de toate incidentele pentru a ataca guvernul și în curând, fără nici un scrupul constituțional, tronul. De prin August 1869 ziarul *Românul* ia o pronunțată atitudine anti-dinastică; până și d. Hăjdeu, în curând Bogdan Petriceicu Hășdeu, cu

lescu; la pag. 64 nota de la 25 Iunie 1868 cu asigurarea lui Ion Brătianu pentru despăgubirea Israelitilor.

foaia d-sale *Traian*, se amestecă în acest soi de agitare. *Traian* este și cel d'întâi ziar, care (11 Octomvrie 1869) vorbind de răposatul profesor al universității din Iași Simeon Barnuțiu, „adevăratul părinte al fracțiunii libere și independente“, caută să respândească dincoace de Milcov ideile lui încontra Principelui străin, idei despre care se vorbește mai pe larg în primul discurs parlamentar reprodus în volumul de față ¹⁾).

În Ianuarie 1870 fostul Domnitor Cuza este ales deputat de Mehedinți, însă refușă mandatul.

Cu cât-va timp mai nainte ducele de Grammont, nenorocitul ministru francez de la 1870, care a declarat războiul Prusiei, pe atunci însă ambasador la Viena, provoacă o întâlnire cu Principele Cuza și caută să-l sondeze asupra unei reinstalări pe tronul României ²⁾).

¹⁾ Micile criterii personale pot adeseori servi de măsură pentru constatarea unor evoluțiuni, d. e. a progresării dinasticismului la noi în țară. D. Hásdeu, anti-dinasticul de la 1869, este astăzi (1896) stipendiatul Regelui Carol pentru *Magnum Etymologicum* și, firește, cel mai fervent dinastic.

²⁾ Din notele luate de Balligot de Bayne, secretarul lui Cuza, sub dictatul acestuia. (Scena se petrece la Doebling lângă Viena):

Grammont. *La guerre, nous l'aurons avec la Prusse, elle est*

Toate aceste permit să se întrevadă o întreagă acțiune combinată pentru răsturnarea Domnitorului Carol I.

Când la sfârșitul lui Iulie 1870, în asemenea stare a spiritelor, sosește știrea despre începerea efectivă a războiului franco-german, agitarea crește la culme. Nu atât comunitatea de rasă, cât faptul că cei mai mulți oameni politici ai noștri și-au făcut studiile în Franța și de această țară leagă fericita aducere aminte a tinerețelor, produce un curent puternic de simpatie în favoarea Francezilor. Prea puțin experimentați, precum erau, uitând că în politica internațională nu sentimentalitatea, ci reflecția cea mai rece trebuie să dicteze, mai toți deputații și ziariștii noștri doreau armelor franceze o victorie strălucită, pe când evidentul interes al

inévitabile. Le moment est peut-être plus proche que vous ne le croyez... Nous aurons besoin d'avoir un point d'appui en Orient. Nous avons déjà un dans les Hongrois qui voient de fort mauvais oeil les encouragements donnés par le gouvernement roumain aux Transilvains et certaines paroles imprudentes du Prince Charles pour la réunion de tous les Roumains sous son sceptre.... Nous en avons assez du Prince Charles, bien assez.

Couza. Mais enfin, quel est votre but? Avez-vous un projet arrêté? Voulez-vous provoquer un changement?

Grammont. Ce ne serait pas difficile..

Couza. Quoiqu'il puisse arriver, je ne consentirais jamais à rentrer en Roumanie par une intervention étrangère.

țerii, care își alesese un domnitor din Casa Hohenzollern, era din contră isbînda Germaniei asupra Franței.

Dar în mișcarea, în care se afla atunci opinia publică la noi, ea nu putea fi accesibilă la asemenea reflecții. Entuziasmul pentru Franța creștea din ce în ce mai mult, și în aceeaș măsură se exagera aversiunea în contra a tot ce venea din Germania. Ca un simptom al acestei stări sufletești trebuie înregistrată acțiunea fostului căpitan de artilerie, d-lui Candiano-Popescu, care în zioa de $8/20$ August 1870, pune mîna pe prefectura, pe casarma, pe telegraful din Ploești și proclamă detronarea Principelui Carol. Nechibzuita revoltă, ce de altminteri nu se poate inchipui fără o înțelegere cu șefii partidului liberal, a fost îndată reprimată de guvernul junei drepte; iar d. Candiano-Popescu, tradus împreună cu complicității săi Radu Stanian, C. T. Grigorescu, Carada, etc., înaintea juraților din Tirgoviște, a fost achitat.

Nu putem vorbi de acest curios incident, fără a releva și circumstanțele lui atenuante. Acțiunea din Ploești, ca idee politică, pornea de la presupunerea, că Franța va sfîrși prin a fi biruitoare, și dacă această presupunere se realiza, Prusia ar fi fost așa de crunt lovită, așa de re-

dusă în valoarea ei ca putere europeană, încât atunci prezența unui Principe de Hohenzollern pe tronul României putea să pară în opoziție cu interesele țării. Simțimentul dinastic nu se formase încă, deabia de 4 ani fusese răsturnat popularul Cuza-Vodă, o schimbare de domnie mai mult sau mai puțin nu părea mare lucru. Adevărata absurditate a revoltei de la ^{8/20} August 1870 stă însă în presupunerea, de la care pornise. Fără nici o cunoștință a armatei prusiane și a conducătorilor ei, fără nici o altă informare autentică, liberalii de la 1870, luând dorința simpatiilor lor drept realitate și încrezându-se în știrile false respindite de crîmpeiul de guvern terorizat în Paris, escomptau isbinda francezilor tocmai în momentul, în care — după împrăștierea armatei lui Mac-Mahon la Woerth 27 Iulie (6 August), și după bătăliile de la Colombey, Vionville și Gravelotte (^{2/14} — ^{6/18} August) armata lui Bazaine era aruncată și izolată în Metz, și prin urmare trista soartă a Franței inevitabil hotărîtă.

Cu atât mai caracteristică pentru starea spiritelor la noi rămâne însă fapta d-lui Candiano, cu achitarea sa cu tot, și acest semn al timpurilor ne poate servi spre orientare în mi-

șcarea politică din țară până la 11 Martie 1871¹⁾.

Din nefericire războiul franco-german de la 1870 se repercutează asupra afacerilor noastre și în altă direcție: în enorma sdruncinare a tuturor relațiilor comerciale — o urmare neapărată a or cărui război — marea întreprindere a lui Strousberg este periclitată; Strousberg însuși suspendă plățile, culpabila înstrăinare a titlurilor noastre din depositul lui Ambron nu-i folosește, drepturile e silit să le cedeze societății acționarilor, și temerarul întreprinzător, căzut în faliment, își sfârșește viața câțiva ani după ce a eșit din temnița de la Moscova.

Cercurile noastre politice se cuvenea mai ales acum să încunjure tronul și să scape creditul țării; mai ales acum, când Germania era biruitoare și când importanta lucrare a drumurilor noastre de fier, al cărei substrat financiar era pe piața Berlinului, trebuia cu or ce preț să fie scoasă din impas.

La noi din contra! În zioa de 18 Decembrie

¹⁾ În înțelesul notelor precedente, de la pag. 9 și 21, se cuvine să adăogăm, că acelaș d. Alexandru Candiano-Popescu, cu prilejul războiului de la 1877 împotriva Turciei, a fost reprimat în armată, ș'a spălat trecutul pe câmpul de bătae, a slujit 12 ani la Palat ca adjutant, este astăzi general și, firește, prea credinciosul supus al Regelui Carol.

1870 se formează cabinetul Ion Ghica, slab compus cu niște membri ca :

Dimitrie A. Sturdza, la finanțe,
 Dimitrie Cariagdi, la justiție,
 Nicolaus Racoviță, la culte,
 N. Calimachi-Catargi, la externe,
 Dimitrie Berendei, la lucrări publice și
 Colonel Pencovici, la război,

toți *homines novi*, afară de d. Dimitrie Sturdza, pe atunci numai umbra d-lui Ion Ghica, conduși de un ministru-prezident anume cunoscut pentru politica sa șovăitoare. Cum să poată stăpâni un asemenea minister luptele din parlament, agitația din țară? și cum să voiască a le stăpâni presupunând că putea?

Sesiunea Camerei din iarna 1870—71 se deosebește prin cea mai mare confuzie și cea mai neînfrînată violență a debaterilor. Și în această stare de lucruri vine ministerul însuși și depune pe biroul Camerei (12 Ianuarie 1871) întregul dosar al afacerii Strousberg, cu raporturile confidentiale cu tot — „spre uimirea tuturilor“, cum nu se poate opri de a constata chiar raportorul acestei afaceri, d. Alexandru Holban, pe atunci fracționist. Camera alege o comisie de 7 membri pentru a studia dosarul și a-i face raport, iar compunerea comisiei dă nota situației

și descopere pe d. Ion Ghica: pe lângă un singur om de legi nepărtinitor, C. Bozianu, se aleg fracționiștii și liberalii I. Codrescu, A. Holban, N. Ionescu, C. F. Robescu, St. Sihleanu și fățișul anti-dinastic N. Blaremburg.

La această fierbere a pasiunilor politice, pe când comisia era la începutul lucrării sale, iar prin culisele Camerei se respândeau tot felul de revelați exagerate și de comentarii false, se mai adaogă acum iritația produsă prin o scrisoare a Principelui Carol, publicată în *Augsburger Allgemeine Zeitung* de la ¹⁵/₂₇ Ianuarie 1871, îndată tradusă și răstălmăcită în țară.

Iată cuprinsul acestei scrisori ¹⁾:

„*Prea stimate amice,*

„De mult nu ți-am mai dat semn de viață. Dar aș vrea să fii măcar un ceas în locul meu, ca să te încredințezi cât mi-e vremea de îmbucătățită și plină de muncă, de griji și de desamăgiri.

¹⁾ care de altminteri nu a fost adresată lui Auerbach, precum se credea la noi, ci poate unei persoane fictive. Publicarea în *Allgemeine Zeitung* trebuie să fi fost intenționată de însuși Principele Carol. Confuzia cu Auerbach provine din faptul, că o altă scrisoare relativă la România, adresată în adevăr lui Auerbach, însă de Principele Anton de Hohenzollern tatăl, fusese publicată pe la Mai 1868 în *Neue Freie Presse* din Viena prin indiscreția aceluși cunoscut novelist german.

„Au trecut aproape cinci ani de când am luat în
 „drăsneata hotărîre de a mă pune în capul țării aces-
 „teia, așa de bogat înzestrată de natură și totuș așa
 „de săracă sub alte raporturi.

„Aruncând o privire asupra epocii trecute, scurtă
 „în viața unui popor, dar lungă în viața unui om care
 „tinde spre progres, trebuie să-mi zic că puțin folos
 „am putut aduce acestei frumoase țări.

„Adesea mă întreb: A cui este vina? A mea, care nu
 „am cunoscut caracterul poporului, sau a poporului, care
 „nu vrea să fie condus și totuș nu e în stare să se con-
 „ducă singur? Prin numeroasele mele călătorii în toate
 „regiunile celor două Principate și prin feluritele atin-
 „geri cu toate păturile societății, am dobîndit incre-
 „dintărea, că vina nu este nici a mea, nici a popo-
 „rului în întregimea lui, ci mai ales a celor ce și-au
 „înșușit dreptul de a conduce Țara în care s'au năs-
 „cut. Acești oameni, care și-au făcut educația lor po-
 „litică și socială mai mult în străinătate, uitând cu
 „desăvirșire împrejurările patriei lor, nu caută alta de
 „cât a aplica aici ideile de care s'au adăpat acolo, îm-
 „brăcându-le în niște forme utopice, fără a cerceta
 „dacă se potrivesc sau nu. Astfel nefericita țară, care
 „a fost totdeauna ingenunchiată sub jugul cel mai as-
 „pru, a trecut deodată și fără mijlocire de la un re-
 „gim despotic la cea mai liberală Constituțiune, precum
 „nu o are nici un popor din Europa.

„După experiența făcută, cred că aceasta e o nen-
 „rocire cu atât mai mare, cu cât Românii nu se pot
 „lăuda cu virtuțile cetățenești ce se cer pentru o formă
 „de Stat quasi-republicană.

„De nu mi-aș fi legat tot sufletul de această țară

„binecuvîntată, care în alte împrejurări se putea aş-
 „tepta la un viitor strălucit, de mult m'ar fi părăsit
 „răbdarea. Acum însă m'am hotărit la o ultimă în-
 „cercare, ce probabil mă va face să trec în ochii par-
 „tidelor de aici şi ai conducătorilor lor ultra-şovinişti
 „ca lipsit de iubire pentru ţară; dar eu am lăsat la o
 „parte or ce consideraţie personală, cu risicul de a-mi
 „perde poate toată popularitatea. Căci ar fi o neiertată
 „lipsă de la datorie, de a mai ascunde adevărata cauză a
 „răului şi de a lăsa fără împotrivire viitorul ţării pradă
 „intrigilor de partid.

„Stiu bine că cel ce în unele împrejurări are curajul
 „adevărului şi spune lucrurile pe nume, este adese-ori
 „biruit, şi aşa mi se poate întîmpla şi mie, cu deose-
 „birea însă, pe care o simt cu recunoştinţă, că eu sunt
 „liber de a mă întoarce la o viaţă neatîrnată şi lipsită
 „de griji, plină de fericire în mijlocul familiei, şi să
 „reintru în scumpa ţară, unde m'am născut şi al cărei
 „magnet puternic n'a încetat de-a mă atrage în mo-
 „mentele cele grele, prin care am trebuit să trec.

„Imi pare numai rău din toată inima, că bunele mele
 „intenţii au fost aşa de puţin înţelese şi cu ingrătitu-
 „dine respătite. Dar fiind-că împărtăşesc aceasta soartă
 „cu cei mai mulţi muritori, voi şti să mai aflu mân-
 „găiere, şi în societatea unor oameni inteligenţi, mai
 „ales în cercul animat al D-tale, voi uita încetul cu în-
 „cetul aspirările mele din trecut.

CAROL “

Astăzi, când putem judeca acele evenimente cu oare care nepărtinire, tocmai fiindcă prin progresele înfăptuite de atunci încoace ne-au devenit așa de îndepărtate, astăzi scrisoarea ne va părea explicabilă, ne va părea îndreptățită.

Principele Carol cunoștea starea spiritelor din țară și vedea cum i se surpă tronul. Cele mai bune intenții a le sale erau denaturate; marea concepție a deșteptării economice prin căile ferate, față de care micile greșeli (ca numirea lui Ambron) trebuiau să dispară, era anume obiectul celor mai înveninate atacuri; armata nu oferea destulă garanție, slabele și nu totdeauna nemeritele încercări de îndreptare (locotenent-colonelul prusian Krenski fusese silit să plece din țară) nu isbutiseră și nu puteau isbuti; chiar viața în familie, căsătoria cu Prințesa Elisabeta de Wied (³/₁₅ Noemvrie 1869), care tocmai pe vremea aceea promitea să asigure directă succesiune la tron, nu era respectată în ziarele opoziției: gândul de abdicare se presenta de la sine. Ce lucru mai firesc atunci, decât ca Principele să-și apere demnitatea personală și să arete cauzele, care zădărniceau misiunea ce i-o încredințase țara? — Era în dreptul său omenesc de a o face.

Dar unde se țin în samă drepturile omenești, când pasiunile sunt deslănțuite! — Scrisoarea Principelui inveninează și mai mult polemica ziarelor și discuțiile parlamentare. În ședința Camerei de la 30 Ianuarie 1871 Nicolae Blaremberg face o lungă interpelare asupra ei, în care amintește soarta lui Maximilian la Mexico, și propune o moțiune echivocă, semnată de Radu Mihai, Al. Sihleanu, Anton Arion, N. R. Locusteanu și bizarul anti-dinastic Eugen Ghica-Comănești. Moțiunea, de și slab combătută de ministrul-prezident Ion Ghica, este înlăturată de Cameră, dar *Românul* de la 11 Fevruarie 1871 provoacă țara să serbeze ziua de 11 Fevruarie ca „o zi sfintă și o adevărată serbătoare națională“, fiind-că amintește răsturnarea unui Domn călcător de Constituțiune, „risipitor al averii publice“ — cu alusii la afacerea Strousberg.

În vremea acestor frământări a le politicei noastre locale, marile evenimente din occidentul Europei se desfășură pe deplin. Napoleon III e detronat după Sedan, Bazaine capitulează la Metz, febrila încercare a lui Gambetta cu armatele improvizate se sfârșește prin catastrofa de la Pontarlier, Parisul cade după ce a impus Franței forma republicană, iar Regele Prusiei

Wilhelm e proclamat la Versailles Impărat al Germaniei, 6/18 Ianuarie 1871.

Aceste evenimente, în loc să trezească prudenta reflecție a oamenilor politici din România, îi exasperează; cei mai mulți dintre ei simt înfrângerile franceze ca și când ar fi lovituri îndreptate încontra lor. *Românul* de la 17 Fevruarie (1 Martie) 1871 apare încadrat în negru, fiind-că în acea zi intră armata prusiană în Paris, „ordele teutone calcă sacrul pământ „adăpat cu sângele atâtor luptători ai libertății“. (Pe frontispiciul *Românului* figurează pe atunci și până la 1 Aprilie 1871 d. Eugeniu Carada ca redactor). Insuș Ioan Brătianu, în lungul său discurs din ședința Camerei de la 4 Martie asupra afacerii Strousberg (căci această discuție publică începuse în Cameră la 24 Fevruarie și s'a prelungit timp de *unsprezece* ședințe, cu toate violențele, incriminările și confuziile, cu propuneri de dare în judecată a miniștrilor, etc.), însuș Ioan Brătianu nu se reține de a exclama: „Dacă din nenorocire puterea guvernului din Berlin va fi mai mare și ne va impune cu forța să plătim cuponul, atunci să se știe, că nu plătim o datorie, ci plătim rechizițiunea simpatiilor ce am avut și avem pentru națiunea franceză. (Aplause). Vom plăti,

d-lor. Inșă chiar în sărăcie, chiar în zdrențe, chiar zdrobiți, simpatiile noastre pentru Franța nu vor slăbi, din contră, ele vor crește mai mult. (Aplause)“.

Cu atâta nechibzuință se împleticise la noi discutarea chestiei căilor ferate, care reclama cea mai prudentă cumpănire juridică și finanțiară, cu aprinderea simpatiilor și antipatiilor față de evenimentele din Franța, și când după câteva zile, în sara de ¹⁰/₂₂ Martie 1871, colonia germană din București serbează ca în toți anii, și cu atât mai mult în acest an, zioa nașterii gloriosului ei Impărat printr'un banchet privat în sala Slătineanu (astăzi Capșa), o ceată de pe uliță, condusă de studenți, pregătită cu îngăduirea poliției d-lui prefect Simion Mihălescu (de și d. Ion Ghica, la o întrebare prealabilă a consulului general al Germaniei, garantase anume liniștea), încunjură localul, stinge lămpile de pe stradă, și pe când unii trag clopotele de la Să-rindar, alții aruncă cu pietre în ferestre strigând „trăiască republica“ și se urcă pe scară pentru a năvăli în sala serbării, unde însă se ved respinși de oaspeții banchetului, cu reprezentantul Germaniei d. de Radowitz în frunte. D. Radowitz însuș este luat din mijlocul acestor brutalități și condus la palat de ministrul

de externe Calimachi-Catargi, sosit în grabă la fața locului.

La palat Principele Carol, pe când o companie de soldați sub ordinile generalului Solomon împrăștie mulțimea de pe strade, convoacă noaptea târziu consiliul de miniștri și exprimă d-lui Ion Ghica în termeni aspri părerea sa de rău de a fi avut un asemenea minister, excep-tând numai pe d-nii Sturdza și Calimachi-Catargi. În aceeaș noapte de 10 spre 11 Martie Principele, față cu suprema insultă adusă lui și originii lui, se hotărăște să părăsească țara chiar adouă zi și în mijlocul pregătirilor pentru plecare chiamă la palat pe foștii Locoterenți Domnești Lascar Catargi și general Goleșcu (d. Haralambie era absent din București) pentru a remite în mâinile, de la care primise stăpânirea cu 5 ani în urmă, actul de abdicare.

Actul de abdicare! Abdicarea Principelui Carol de Hohenzollern la $11/23$ Martie 1871, provocată de noi!

Dar unde ajunsesem noi? Mai exista o cugutare politică în România? Dispăruse or ce patriotism luminat din țara noastră?

Pentru cea mai simplă pricepere a relațiilor politice era evident, că înfrângerea Franței avea să producă o contra-lovitură în Orient, avea să deștepte în Rusia elementara pornire spre Constantinopol și să așeze un alt echilibru între puterile europene. Încă la $3/15$ Noemvrie 1870, în mijlocul războiului franco-german, apăruse în jurnalul oficial din St. Petersburg circulara către Puterile semnate în tratatul de la Paris, prin care Rusia declara nulă și neavenită clauza relativă la Marea Neagră, faimoasa clausă, care, sub eufemismul de neutralitate, restringea până la paralizare puterea navală a Imperiului de la Nord; iar protocolul din Londra de la $1/13$ Martie 1871 consfințise și din partea Marilor Puteri această deslegare unilaterală. Criza orientului era dar reînceptă, noul război al ortodoxiei rusești împotriva Islamului își prevestea apropiata izbucnire.

Și în acel moment al frământărilor istorice noi ne întreceam în declamări de simpatie pentru slăbita Republică franceză, insultam pe reprezentantul german, tindeam la abdicarea Domnitorului și provocam răzbunarea a tot puternicei Prusii!

Dar ce soartă voiam noi să ne pregătim în mijlocul luptei celor două state, între care

suntem intercalați? Nu ne luaseră Rușii la 1812 Basarabia prin pacea de la București? Nu-și stipulaseră atunci și Valachia și Moldova, pe care deabia consimt a le „ceda și restitui“ Turciei? Nu erau districtele Bolgrad, Ismail și Cahul, puse în tractatul de la Paris sub administrația noastră, a doua umilire, pe care trebuia să o șteargă Rusia prin noul război? Soarta Basarabiei era idealul, la care aspiram?

Asemenea gânduri, indiferent dacă prin analiză clară sau printr'un fel de simțimint instinctiv, trebuie să fi trecut prin conștiința d-lui Lascar Catargi în acea memorabilă zi de 11 Martie 1871, când dinaintea Principelui Carol și în prezența generalului Golesecu, a lui Calimachi-Catargi și a d-lui Dimitrie A. Sturdza, izbutește să îndepărteze idea de abdicare și inspiră destulă încredere Principelui pentru a-l face să continue îndeplinirea misiunii ce o promise.

D. Lascar Catargi este însărcinat cu formarea ministerului, și de la această zi datează o nouă epocă în dezvoltarea politică a statului român.

II.

SUB MINISTERUL LASCAR CATARGI

11 MARTIE 1871—3 APRILIE 1876.

Ministerul de la 11 Martie 1871 este format de:

Lascar Catargi, prezident și interne,
General I. A. Florescu, răsboi,
General Christian Tell, culte și instrucțiune publică,

Nic. Krezzulescu, justiție și lucrări publice,

P. Mavrogeni, finanțe,

G. Costaforu, externe.

Astfel compus, ministerul era cea mai tare expresie a ideii conservatoare în limitele Constituțiunii de la 1866.

Modificările parțiale a le cabinetului introduse în decursul duratei sale de 5 ani (Manolache Kostake și apoi Al. Lahovari la justiție, B.

Boerescu și apoi I. Bălăceanu la externe, G. Cantacuzin și apoi I. Strat la finanțe, Teodor Rosetti la lucrări publice, T. Maiorescu și apoi P. Carp la culte) nu schimbă nimic în această direcție, care în împrejurările date era singura indicată de interesul țării.

Datoria d'întâi ce se impunea guvernului era liniștirea spiritelor și, după trebuință, infrinarea agitatorilor. Turcia amenința cu ocuparea la cas de revoltă. Atât Lascar Catargi cu Costaforu, cât și generalii Tell și Florescu prezentau în această privință garanții de energie. Pentru a înlătura însă cauza sau pretextul de căpetenie al agitării, se cerea o regulare cât mai grăbită, fie deocamdată și numai provisorie, a afacerii Strousberg. Regularea definitivă, la care trebuia să tindă or ce guvern prevăzător, era răscumpărarea căilor ferate pe sama statului.

Dar pentru aceasta se cerea o adevărată echilibrare a budgetului și stabilirea creditului statului, care presupunea ca o condiție prealabilă iarăș liniștea internă, siguranța tronului și o politică externă bine cumpănită. Aici Mavrogeni, cu experiența sa finanțiară și cu finețta inteligenței sale, era omul situației, și dacă ar fi rămas până la sfârșit în minister, cabinetul L. Catargi de la 1871 ar fi avut poate destulă

cohesiune și putere pentru a îndeplini mai toate cerințele aici arătate. — Așa cum a fost de la început și în urma modificărilor sale parțiale, a izbutit totuși să scape țara din pericolele imediate, să menție tronul, să micșoreze bolnăvicioasa agitație a momentului, să consolideze finanțele, să dea chestiei Strousberg o soluție prealabilă; și — solicitând în același timp elementele sănătoase ale țării — a deschis cel puțin drumul politicei în viitor și a făcut posibilă acțiunea mai hotăritoare a urmașilor săi din partidul opus.

La Cameră apariția unui asemenea minister trebuia să iriteze și mai mult pe deputații agitari. Încă în ședința secretă de la 11 Martie se ridică glasuri în contra Dinastiei. În deosebi junele deputat Ion Câmpineanu salută abdicarea Principelui Carol, a cărui Domnie ar fi o nenorocire pentru România ¹⁾. În ședințele de la 12, 13 și 15 Martie interpelări violente asupra formării noului cabinet, asupra scopurilor sale ascunse, asupra prezenței armatei în curtea

¹⁾ Asupra acelei ședințe secrete a Camerei se află reprodușă în *Românul* de la 2 Octomvrie 1871 o indiscretă dare de samă. Cuvîntarea lui I. Câmpineanu, așa cum este relatată aici, este confirmată de el însuși printr'o scrisoare din *Românul* de la 7 Octomvrie acelaș an.

mitropoliei, etc. În *Românul* excitare la revoltă. În zadar d. Lascar Catargi declară Camerei de la început (12 Martie): „Vom aplica Constituțiunea cu toată sinceritatea în litera și spiritul ei“, dar, ce e drept, adaugă în ședința de la 13 Martie „eu nu voi permite ca ulița să ne facă legi“; opoziția răspunde prin obișnuitele acușări, că s'a violat Constituțiunea, că se pregătește o lovitură de stat, etc.

Pentru a limpezi situația, ministerul face din închiderea nefolositoare discuții o chestie de încredere și, rămânând în minoritate, disolvă Camera (16 Martie 1871). Acum are ceva răgaz ca să-și dea seamă de toată greutatea sarcinii primite. Tesaurul public sleit; din Berlin depeșă d-lui Teodor Rosetti, comisarul guvernului, că în depositul căilor ferate a aflat o hârtie fără valoare în locul obligațiunilor statului; în țară coaliția opoziției pentru alegeri. Dar pe de altă parte turburătorii încep a fi descurajați; la alegerile municipale din București nu iese nici un liberal; izbucnirea comunei de la Paris potolește entuziasmul republican, și C. A. Rosetti anunță prin *Românul*, că vrea să părăsească țara și să deschidă în Franța un pensionat de băeți.

Se putea prin urmare prevedea, că și alegerile parlamentare vor da, că de obicei, o majoritate în favoarea guvernului, și că P. Mavrogeni, totdeauna fertil în idei finanțiare, va găsi mijlocul de a scăpa tesaurul din penibila strîmtorare a momentului. Nu mai puțin chestia Strousberg, în mîna unui guvern tare, trebuia să ajungă la o soluție acceptabilă.

Dar greutatea cea mare, vechia greutate rămănea consolidarea tronului, fără de care nu era cu putință o direcție mai sigură a politicii generale; și probabil că dintre miniștrii de atunci d. Catargi simțea greutatea, Mavrogeni își da samă de ea și Costaforu avea o concepție teoretică asupra niskaiva remedii legislative în contra ei.

Înainte însă de a se lua vre-o hotărîre în această privință, Principele cu Elisabeta Doamna întreprinde, după stăruința ministerului, o călătorie prin Moldova spre a se încredința de stărea spiritelor în țara de peste Milcov și a vedea, pe ce elemente se putea sprijini ordinea monarhică. Dealtminteri tocmai în urma scrisorii din *Allgemeine Zeitung* și în timpul sbuciumărilor din Cameră, Principele primise de la Iași o adresă de devotament, care îl conjura să nu părăsească țara.

La 15 Aprilie 1871 Curtea, însoțită de ministrul Costaforu, sosește în Iași, unde stă zece zile, găzduită în casa N. Rosnovanu. Singur acest fapt dovedea, că cel puțin de tendențe separatiste nu mai era vorba. Primirea a fost caldă. Vechiul „leagăn al unirii“ voia să dovedească în contra Bucureștilor, că în Moldova predomină alt cuget, cu toată agitarea „fracționista“.

În chiar zioa sosirii, Costaforu, după indicațiile amicilor săi politici, se adresează la un grup de bărbați mai tineri, care se aflau întruniți într'un fel de societate fără statute, numită „Junimea“, unde se ocupau de literatură și publicau o revistă, *Convorbiri literare*, dar se abțineau cu desăvârșire de la orice acțiune politică. Având o întrevvedere cu scriitorul acestor rinduri, Costaforu indeamnă la intrarea în Cameră, în politica militantă. Lunga lui stăruință se resumă în cuvintele: „La ce folos literatura, dacă prin pasivitatea oamenilor de ordine se periclitează tronul și prin urmare țara“.

În prima întrunire a prietenilor „junimiști“ din acea săptămână li se împărtășește propunerea ministrului, și asupra ei se încinge cea mai curioasă discuție.

Cei ce pe atunci veneau regulat la adunările literare, erau — în afară de d. B. Pogor și de autorul acestei scrieri, la care se țineau alternativ întrunirile — d-nii Iacob și Leon Negruzzi, Nicu Gane, Dimitrie Rosetti, N. Mandrea, I. Ianov, colonelul N. Skelitti, G. Racoviță colonelul Mi-luță Cerchez, M. Korne, Gr. M. Buiucliu, T. Cerchez, G. Roiu, profesorii Culianu, Melik, St. Vârgolici, Naum, A. D. Xenopol, Creangă, și din când în când asistau V. Alexandri, I. A. (Zizin) Cantacuzin, C. Șuțu, A. Balș, N. Calimachi-Catargi, etc.¹⁾ Și d. Dimitrie A. Sturdza a luat parte la câteva ședințe ale „Junimii“ și a publicat în *Convorbiri* cercetări numismatice și studii asupra unei psaltiri. Doi din membrii fondatori ai societății lipseau la acea epocă din Iași: d. P. Carp, singurul dintre noi, care pe lângă literatură (traduceri din Shakespeare) se ocupa permanent de politică, și d. Teodor Rosetti. Domnul Carp era agent diplomatic la Viena,

¹⁾ Membri mai erau căpit. T. Șerbănescu, N. Burghel, Al. Farra, Caraiani, Paicu, Burla, Bodnărescu, Miron Pompiliu. Ceva mai târziu vin Eminescu, Slavici, Tasu, G. Panu, Lambrisor, B. Conta, T. Nica, P. Missir, Al. I. Philippide, G. Virnav-Liteanu, B. Bossy, colonelul Bengăscu-Dabija, Chibici-Rîvneanu, C. Leonardescu, Meissner, Volenti, A. C. Cuza, Strajan, T. Istrati, Ollănescu-Ascanio, Dr. Christea Buiucliu, Duiliu Zamfirescu, I. L. Caragiale.

Berlin și St. Petersburg, iar d. T. Rosetti comisar al guvernului la Berlin.

Ce spirit domnea în întrunirile „Junimii“, am încercat să arăt altădată într'o schiță biografică asupra lui Leon Negruzzi (Critice, vol. II, p. 329). După ce în anii precedenți citiserăm și criticaserăm împreună o mare parte a literaturii române, tocmai în acel an 1871 erau din întâmplare la ordinea zilei studii istorice și sociale. Istoria civilizațiunii de Buckle, în legătură cu cercetări asupra vechielor culturi indice (Buddhismul) și egiptene, părerea lui Schopenhauer asupra istoriei, noua carte a lui I. St. Mill în contra subjugării femeilor, erau mult comentate în „Junimea“. Discuțiile, totdeauna vesele în formă și adeseori serioase în fond, ajungeau de regulă la o înțelegere asupra principiilor, din care să se judece materia literară și istorică, și deprindeau pe toți la un fel de privire mai sistematică a chestiilor desbătute.

Cine e în stare să-și dea samă de asemenea întruniri libere ale unor oameni iubitori de artă și de știință, dar și accesibili la ceea ce s'ar numi *esprit de bohème*, își va putea închipui efectul produs prin o gravă propunere politică. Primită la început cu un hohot de ris, însoțită de un cântec în chor, al cărui refren îl da d.

Pogor, care la rîndul sîu (după regula junimistă „anecdotă primează“) era întrerupt de povestirea lui Creangă, cum profesorul fracționist Suciuc justifica la o întrunire electorală taxa asupra „burlăcăritului“, — propunerea a ajuns cu încetul la o discuție serioasă, luându-se în considerare, nu ca un fapt izolat, ci în legătură cu întreaga mișcare a țării, mai ales de la 1848 încoace.

În ce direcție era îndreptată România de conducătorii ei cei mai luminați? De când și de unde începea acea îndreptare? Puteam noi merge spre republică? — Cu modul de judecată istorică ce predomină între noi, mai mult englezește evoluționar, decât franțuzește revoluționar, așa numita regenerare de la 1848 nu ne părea să aibă gradul de importanță ce i-l atribuiau liberalii din Muntenia. Fără îndoială, mișcarea de la 48 avusese însemnătatea ei, intru cât manifestase, cu oare care răsănit în Europa, deșteptarea conștiinței naționale în România din Principate și voința lor de a se desvolta în conexitate cu civilizația occidentală. Dar ca organizare politică, în lăuntrul acestei tendințe generale, oamenii de la 48 nu au lăsat și nu au avut nici o concepție reală. Constituțiunea din 15 Iunie 1848, de pe „câmpul libertății“ de la

Filaret, cu cele 22 articole a le ei, era o operă de fantasmă, fără valoare practică. A impune unei țări, care până atunci fusese în neputință de a progresa tocmai din pricina deselor schimbări de Domn, un Principe ales pe *cinci* ani (art. 5); a da unei țări, geograficește intercalate între trei monarchii absolute, care îi amenințau existența, o formă quasi-republicană, declarând pe acel Principe de 5 ani încă și *responsabil*; a acorda (art. 10) „dreptul fie-cărui județ de a-și alege dregătorii săi, drept care purcede din dreptul Popolului întreg de a-și alege domnul“; a decreta „emancipația Israeliților și drepturi politice pentru orice compatrioți de altă credință“ (art. 21); toate aceste erau numai naiva așternere pe hârtie a unui amalgam de idei nebuloase, cum mișuiau pe atunci în broșurele fraseologilor din alte țări. — Și încontra fraseologiei era mare despreț în „Junimea“.

Nu, aici nu putea fi izvorul politicei române. Adevăratul îndreptar al desvoltării interne și externe, în direcția căruia începuse regenerarea noastră și care trebuia acum urmat până la sfârșit, erau cele 5 puncte fundamentale, formulate de divanurile ad-hoc din Iași și din București la 7 și la 9 Octomvrie 1857: respectarea capitulațiilor, unirea, dinastia hereditară dintr'o fa-

milie suverană a Europei, neutralitatea garantată de Puteri și sistemul constituțional.

Aici era expresia reală a cerințelor țării, conform cu fasa vremelnică a evoluțiunii sale istorice, programul isvorit din toată experiența trecutului și care trebuia păstrat cu sfințenie până la deplina lui înfăptuire, după care venea apoi timpul unei noue hotăriri și formulări pentru regularea mersului în viitor.

Și cum stam în această privință la anul 1871? Unirea se realizase, Constituțiunea era promulgată, Domnitorul dintr'o Casă suverană a Europei se afla pe tron: dar punctul principal, cheia bolții, care se ascundea sub cerința heredității dinastice, a respectării capitulațiunilor și a neutralității garantate, adică independența României recunoscute ca stat liber în concertul Puterilor europene — aceasta mai rămânea de dobândit, și până nu se dobîndea, programul divanului ad-hoc reclama încă toate opintirile noastre, și or ce șovăire de la el era o renegare a trecutului și cea mai funestă eroare.

Fiind privită situația în această legătură cu trecutul și cu viitorul, atitudinea opoziției liberale și fracționiste din Camera disolvată (făcând chiar abstracție de pericolul ei imediat față cu preponderanța Germaniei și cu pretențiile Rusiei)

trebuia să apară condamnabilă și prin urmare guvernul Lascar Catargi îndreptățit. Și dacă pe de altă parte într'o țară mică, precum e a noastră, și încă așa de puțin înaintată, lipsa de oameni cu oare care pricepere silea pe mulți la o felurime de activitate și nu le permitea o specializare de predilecție : apelul ce ni-l adresa guvernul de a sprijini singura politică rațională din acel moment, nu se putea respinge.

Astfel (și pentru unii din noi cu părere de rău) ne-am văzut constrinși să limităm exclusivă noastră ocupare de pân'acum și să facem partea politicei militante. DD. Pogor, Negruzzi, Gane, Racoviță, cu ei împreună autorul acestor rînduri, mai pe urmă firește și dd. Carp și T. Rosetti au intrat în Camera conservatoare de la 1871 — 1875.

Eram noi deodată conservatori? — Noi eram în prima linie susținatorii programului hărăzit de la divanul ad-hoc. Și fiindcă politica liberalilor din primăvara anului 1871 periclita realizarea lui, iar guvernul conservatorului Lascar Catargi lucra în sensul acestei realizări, noi eram datori din princip să susținem guvernul conservator. — Ce avea să se întimple după îndeplinirea cerințelor de la 1857, rămânea o chestie deschisă și nu avea interes pentru moment.

Dar și în afară de aceasta, între fracționiști și junimiști se stabilise un fel de înstrăinare, nu din cauza politicei (de vreme ce junimiști până atunci nu se amestecau în politică), ci din cauza diferenței de cultură; iar liberalii din București fiind uniți cu fracționiștii, înstrăinarea s'a întins până la ei. Junimiștii, cu predilecția lor pentru literatură și știință, cu iubirea lor de artă, mai ales de arta antică, or cât de simpli diletanți ar fi fost de altminteri, nu puteau fi bine priviți de niște oameni, a le căror preocupări erau cu totul în altă direcție. Cei mai mulți fracționiști se îndeletniceau mai ales cu a le vieții practice, și profesorii dintre ei, cum erau reșoșii Suciu, Micle, Gheorghiu, Lateș, pe lângă caetul lor de curs nu mai ceteau decât poate *Tribuna* d-lui N. Ionescu (el însuș profesor fracționist, dar fără caet) și „Dreptul public al Românilor“ de Simeon Barnuțiu, o carte remarcabilă prin lipsa totală de știință juridică. În ura lor împotriva străinilor, ei înglobau și literatura și arta străină și simțeau o firească aversiune în contra celor ce se ocupau cu atâta stăruință de ele; pe aceștia îi tratau, fără nici un temei, de cosmopoliți și își atribuiau sie-și exclusivul privilegiu al patriotismului național, semnând întru aceasta liberalilor din Muntenia.

E caracteristică întâmplarea cu acel fracționist, profesor universitar, care, auzind că a apărut partea I din „Faust“ în traducerea română a d-lor Pogor și Skelitti, a răspuns că nu intră în deprinderea d-sale să se ocupe de aberațiunile străinilor cu dreptul pumnului (*Faustrecht*), crezând că acesta este obiectul lui „Faust“.

Ce legătură putea se existe între asemenea oameni și junimiștii?

Și fiindcă înrolarea sub diferitele steaguri ale partidelor politice se face adeseori prin raporturile sociale, era de la sine indicat ca junimiștii să se găsească și în politică apropiați de partidul conservator, ai cărui membri erau firește mai deprinși cel puțin cu suprafața elegantă a culturii occidentale.

De aici o nedreaptă îngreuiare a situației junimiștilor în opinia publică, primitivă cum este încă la noi. În ochii multor oameni partidul conservator se confundă cu vechia boerime, și adversarii săi, unii din neștiință, alții ca manoperă de luptă, caută să întretie această confuzie. Cu toate că principiile conservatoare în statul nostru constituțional nu au absolut nimic a face cu deosebirea socială între boeri și burghezi, în țară la noi înțelegerea unui principiu politic ca principiu politic se întâlnește foarte

rar și se respândește foarte cu anevoie; judecata celor mai mulți e stăpânită numai de simțimintele de clasă socială, și ura (poate și invidia) democratică în contra vechei boerimi este încă o grea rămășiță a trecutului.

Dar ce înțeles mai poate avea boerimea în România de astăzi? — Lasă că și în trecut o boerime vremelnică, legată de înaltele funcții a le Statului (cel puțin în Muntenia), nu se putea asemăna cu nobilimea statornică din alte țeri; dar în fapt Constituțiunea noastră actuală a înlăturat aristocrația hereditară, și nici nu există la noi partid politic, care să tindă a o introduce în viitor.

Iar dacă e vorba de originea socială a celor ce compun partidele noastre actuale, e probabil că am găsi în partidul numit național-liberal tot atâtia descendenți din familiile boerești și mai mulți fanarioți decât în partidul conservator, care la rîndul său cuprinde în aceeaș proporție elemente burgheze și țărănești.

În or ce cas, și ca o urmare neapărată a întregii aspirări naționale de la 1857 încoace, junimiștii au fost, de la intrarea lor în acțiunea politică, monarchici și dinastici fără șovăire. În această privință toți aceia, care din vechile întruniri a le „Junimii“ au rămas grupați în ju-

rul fundatorilor ei și în viața politică (unii, ca dd. G. Panu, N. Gane, A. D. Xenopol, s'au despărțit), ca și cei ce mai târziu s'au apropiat de noi, au fost și sunt credincioși acestui princip și nu s'au abătut nici odată de la el, nici în fapte, nici în vorbe, nici la guvern, nici în opoziție. În deosebi în opoziție au susținut or ce act merit a întări Monarchia hereditară, de și actul venea de la un guvern adversar, și — părăsind obiceiul opozițiilor de la noi de-a zice orbește *nu*, simplu numai fiindcă guvernul zice *da*, și nepuind nici un preț pe o efitină popularitate — s'au ferit de or ce manifestare în contra prestigiului Dinastiei, fie cu prilejul domeniului Coroanei, fie cu prilejul acelor doleanțe electorale, care direct sau indirect tind a arunca răspunderea mai presus de capetele miniștrilor.

Căci, în enorma complexitate a problemelor politice, la or ce chestie mai însemnată sunt felurite principii în joc, care nu se pot împăca toate deodată; și aici se impune omului de stat datoria — nu de a face paradă cu multiplicitatea principiilor, ci de a stabili hierarchia lor după împrejurările de fapt, de a-și da samă, care este idea dominantă, căreia celelalte trebuie să i se subordoneze fără ezitare. Și idea dominantă întru conducerea statului român spre îndeplini-

rea marei sale misiuni în Orient, este înrădăcinarea simțimintului dinastic în toate păturile poporului.

Că o asemenea observare scrupuloasă a unei linii de conduită politică, în toată consecința ei, avea să fie la început rău înțeleasă de opinia publică și atacată după vremuri și din stînga și din dreapta, era din capul locului de prevăzut. Dar cu atît mai mult se impunea junimiștilor datoria de a persista și de a contribui astfel, după puterile lor, ca viața noastră publică să treacă odată peste periculoasa fasă a copilăriei.

Așa dar în Camera conservatoare de la 1871 junimiștii erau deputați guvernamentali, și principala rațiune de a fi a guvernului de atunci era menținerea Domnitorului Carol I.

În această privință întrebarea importantă, care preocupa spiritele înainte chiar de deschiderea parlamentului, era: dacă după cele petrecute în vremea din urmă, Constituțiunea de la 1866 mai trebuia păstrată fără modificare, cu acelaș mod de alegere a deputaților și cu aceeaș libertate a presei degenerată în licență. Dealtminteri întrebarea fusese pusă și printr'o alusie din mult citata scrisoare a Principelui Carol.

Că nu putea fi vorba de o lovitură de stat, era evident. D. Lascar Catargi declarase în Cameră, că va respecta Constituțiunea în litera și în spiritul ei; și exemplele recente cu soarta lui Cuza-Vodă și a lui Napoleon III erau de natură a îndepărta or-ce asemenea gând. Dar însaș Constituțiunea prevedea procedura modificării ei, și o reformă constituțională putea fi prin urmare concepută de or-ce partizan al ordinii legale.

În Iași conservatorii erau pe atunci conduși de Manolache Kostake și de „Beizadea“ Grigorie Sturdza; iar practica politică cerând un fel de disciplină de partid, junimiștii la intrarea lor în noua acțiune s'au aflat cu necesitate puși în mai deaproape contact cu acești conducători locali ai partidului guvernamental.

La ordinea zilei a primelor întruniri, convocate de Beizadea Grigorie, era chestia constituțională. O propunere de modificare a pactului fundamental a fost adusă sub forma concretă a unei adrese către Adunările legislative, care avea să fie scrisă de cât mai mulți alegători. Întreaga adresă, cunoscută sub numele „petiția de la Iași“, este opera personală a lui Beizadea Grigorie Sturdza. Scrisă în stil lapidar, strâns legată în idei, curajoasă în exprimarea lor, ea

constitue o dovadă de marea capacitate (ce e drept, intermitentă) a acestei caracteristice figuri politice.

Iată cuprinsul adresei :

„Domnilor Senatori și Domnilor Deputați,

„Noi subscrișii, alegătorii Domniilor Voastre, aflăm de a noastră datorie să vă propunem câte-va măsuri, a căror neapărată trebuință este simțită de toată lumea.

Mai întâi credem, că veți găsi foarte legitim pasul nostru ; căci ca unia ce sunteți mandatarii noștri, aveți de datorie a ținea samă de nevoile țerei și a lua măsurile legislative neapărate pentru vindecarea suferințelor ei.

Sunt acuma cinci ani, de când se aplică noua Constituțiune. Acesta este un timp foarte scurt în teorie ; iar în practică, când lucrurile merg rău, cinci ani de anarhie sunt în destul pentru a desorganiza și a perde o țară întreagă.

Cine ar putea zice, că aceasta este o exagerare ? Oare nu am văzut momentul, unde Principele Domnitor era să părăsească tronul, fiindcă licența și anarhia domneau în țară ?

Oare Puterile mari garante, care au dat patriei noastre atâtea probe de bună-voință și ne-au incuviințat toate cererile noastre, oare aceste Puteri nu vor perde în fine răbdarea, văzând reaua întrebuintare făcută de drepturile ce ni le-au consacrat, și nu vor hotări ocu-

parea țerei cu armate străine la cea atâtăi turburare care ar mai urma la noi ?

Oare o asemenea stare de lucruri nu pune în pericol chiar existența noastră națională? Ar trebui cineva să fie orbit de patimi sau trădător țerei, ca să o tăgăduiască.

Noi, care nu avem altă ambițiune decât de a trăi liberi ca cetățeni români în patria noastră și a vedea onoarea, viața și averea fie-căruia garantată prin instituțiunile țerei; noi, care ne-am săturat de a vedea, că datoriile statului sporesc în aceeaș porporțiune, în care sporesc și dările ce ne sunt impuse, suntem nu numai în tot dreptul a vă cere vindecarea răului, dar suntem totodată în pozițiunea cea mai favorabilă, pentru a vedea și a judeca lucrurile cu nepărtinire, și aceasta pentru următoarele cuvinte :

Adunările noastre legiuitoare până acuma au consumat cea mai mare parte a puterilor lor cu lupte de partizi și cu țintiri personale, care în adunarea din urmă și sub ministerul, care avea încrederea majorității ei, au fost ajuns la un așa grad de înverșunare, încât dacă nu urma disolvarea ei și depărtarea acelu minister, se făcea în țara noastră o răsturnare, a cărei consecuențe ar fi fost în București copiarea comunei din Paris, ear în Iassi separatismul.

În fața unor împrejurări atât de grave, avem nu numai dreptul, dar și datoria, de a vă propune, Domnilor Deputați și Domnilor Senatori, noi alegătorii Domniilor Voastre, măsurile, care le judecăm neapărate pentru vindecarea răului, și cerem de la Domnia Voastră să vă însușiți aceste propuneri și să le pre-

faceți în legi, dacă voiți a avea și pe viitor încrederea noastră.

Pentru a propune remediul, trebuie mai întâi a constata răul. Să vedem dar, Domnilor, care sunt relele cele mai mari, care rod până la oase țara noastră.

Mai întâi ne aflăm față cu un fapt foarte grav, care trebuie să facă obiectul celei întâi a noastre propuneri. Vocea publică bănuiește, că unii din foștii deputați au luat mită de la concesiunea drumului ferat al d-lui Strousberg. O asemenea inculpare lovește în modul cel mai grav caracterul și demnitatea reprezentațiunii noastre naționale. Noi cerem dar de la Domnia Voastră să orinduiți o anchetă parlamentară, care să cerceteze cu pătrundere, dacă în adevăr vre unul din foștii deputați a înjosit până la așa grad caracterul de mandatar al țerei. Căci înaintea unei bănueli atât de grele, sau trebuie să dovedit că ea este neîntemeiată, sau dacă sunt culpabili, să fie supuși la toată asprimea legii.

Să venim acum la răul cel mai mare, care desorganizează cu totul țara noastră: acest rău este lipsa de dreptate. Or care societate civilisată, pentru a trăi, are neapărată trebuință mai întâi de toate de două lucruri: de libertate, căci fără ea nu se poate desvolta, și de dreptate, căci fără ea se disolvă. Egalitatea este o ramură a dreptății, de aceea ea este bună numai întru cât este dreaptă, precum egalitatea înaintea legii; îndată însă ce este nedreaptă, este rea. Astfel este nedrept, ca cel ce nu are nimica, să voteze impozite pe spinarea aceluia care are ceva, și de aceea această egalitate este rea.

Așa dară nu ne trebuie faimoasa trilogie revoluționară: libertatea, egalitatea și fraternitatea, cu atât mai vârtos că atunci când s'a proclamat fraternitatea, s'au făcut despoierile cele mai nerușinate și măcelurile cele mai crunte; ci ne trebuie mai pre sus de toate libertatea și dreptatea. Acolo, unde dreptatea nu există, libertatea degeneră în licență. Acesta este cazul la noi. Dreptatea înfrînătoare lipsește și impunitatea este garantată tuturor delictelor și tuturor crimelor.

Astfel a ajuns la noi licența presei până a fi un adevărat scandal. Noi nu zicem aceasta pentru a cere în contra presei vre-o măsură preventivă, căci noi suntem pentru libertatea absolută a rostirii ideilor; dară o zicem pentru că voim, ca injuriile personale, defaimările, calomniile și batjocurile făcute prin presă, să fie judecate nu de juriu, care le achitează totdeauna și agravează prin aceasta încă injuria făcută persoanei atacate, ci să fie judecate de tribunalele corecționale, ca în țările civilizate.

Pentru ca să adoptați această măsură bine-făcătoare, este în destul să vă amintiți atacurile infame făcute de o parte a presei noastre nu numai în contra persoanei Domnitorului, dar și în contra familiei sale, până și în contra copilului din fașă. Prin urmare propunem, ca aliniatul al 2-lea din articolul 24 al Constituțiunii, care rostește: „Delictele de presă sunt judecate de juriu“, să fie interpretat în acest înțeles.

Să trecem acum la delikte și crime de o altă natură. Din 96 de delapidatori de bani publici, 92 s'au achitat de juriu. Prin urmare propunem, ca funcțio-

narii prevaricatori să fie judecați de Curtea de casa-
țiune.

Uciderile cele mai crunte, asasinatele cele mai su-
mețe s'au înmulțit la noi într'un grad amenințător
pentru societate, de când s'a ridicat pedeapsa morții
și de când juriul prin indulgența sa le asigură impu-
nitătea. Astfel am văzut într'un sat aproape de Iassi
o familie întreagă, tatăl, mama și trei copii, între cari
și un copil de trei sau patru ani, uciși cu toporul.
Traupmann nu a făcut mai mult, însă la noi crima a
rămas nepedepsită.

Un membru al Clerului mai înalt, un archimandrit,
vine la capul său spiritual, la Mitropolitul, cu un re-
volver în buzunar și descarcă patru focuri în Prea-
sfinția Sa cu premeditația cea mai sumeată. Juriur
achitează pe acest paricid, căci osînda la închisoare
corecțională de doi ani nu se poate privi ca o pedeapsă
serioasă pentru o așa crimă; și pentru a pune vîrf ini-
chității, îl achitează după ce asasinul a fost apărut în
fața juriului și a publicului cu calomniile aruncate asu-
pra victimei sale. Conștiința publică se revoltă în con-
tra unor nedreptăți atât de monstruoase.

Un fapt de o însemnătate foarte gravă și care vî-
dește simptome foarte periculoase pentru Țara noastră,
este următorul: Un revoltant încearcă cu arma în
mână a face o lovire de stat și proclamă la noi re-
publica, pe când forma legală a statului nostru este
monarhia constituțională. Acel criminal este achitat de
juriu și în urmă nu numai primit în sinul său de
fosta Adunare, dar încă îngăduit de a o reprezenta
înaintea Domnitorului, ca membru al comisiunii însărci-

nate cu răspunsul la mesagiul Tronului. Ni se pare, că impunitatea și nerușinarea nu pot să meargă mai departe.

Pentru asemenea cazuri siguranța statului și a Constituțiunii reclamă neapărat de a se proclama „Starea de asediu“. De aceea cerem ca să se introducă în Constituțiune un asemenea articol, care să răspundă la această mare trebuință a or cării societăți constituite.

De când s'a introdus juriul și s'a ridicat pedeapsa morții pentru asasini, prădăciunile și omorurile au luat la noi o întindere înspăimântătoare și se produc cu o sumeție neauzită. Astfel am văzut formându-se bande de douăzeci, trei-zeci de hoți chiar prin rezidențele ținutale, și ceea ce este încă mai grav, acele bande s'au recrutat în parte chiar printre agenții puterii publice, care sunt chemați a apăra societatea în contra făcătorilor de rele.

În timpul Principelui Mihaıl Sturdza, după ce s'au spânzurat câți-va hoți, securitatea persoanelor a devenit absolută și nu s'au mai produs nici o prădăciune, nici un omor. Experiența este aci mai pre sus decât niște teorii, a căroră consecuențe la noi au fost omorirea celor buni și asigurarea impunităței celor răi.

Și apoi oare toate Statele civilizate, Englitera, Franța, Germania, Italia, Belgia nu au astăzi pedeapsa morții?

Si dacă în viitor națiunea română va cunoaște, că poate ridica cu totul pedeapsa morții fără pericol pentru societate, oare nu poate să o ridice prin o anume lege, or când va voi? — Însă până atunci propunem să se modifice art. 18 din Constituțiune în chipul ur-

mător: „Pedeapsa morții nu se va putea reînființa, a-
„fară de casurile prevăzute în Codul penal militar și
„pentru asasinat“.

Cât pentru juriu, având în vedere răul, ce l-a pro-
dus la noi până acuma, măsura cea mai rațională este
de a-l suspenda, până când se va forma la noi un
spirit public mai conștiințios. Atuncea va fi ușor Adu-
nărilor a reînființa juriul prin o anume lege. Iar dacă
nu s'ar hotări acuma Adunarea la desființarea timpo-
rară a juriului, apoi trebuie să adopte pentru îndrep-
tarea lui cel puțin următorul corectiv: „Când Procu-
„rorul general apelează la Curtea de casațiune în con-
„tra veridictului juriului, atunci această Curte are fa-
„cultatea, sau de a casa verdictul numai în interesul
„legii, sau de a trimite cauza spre o nouă judecare
„înaintea secțiilor unite a unei Curți de apel“.

Să trecem acuma, Domnilor Deputați și Domnilor Se-
natori, la legea electorală înscrisă în Constituțiune.
Acea lege, după ce sancționează un principiu salutar,
adică acela de a fi reprezentate în Adunare toate in-
teresele legitime și vitale ale Țării, pentru care sfârșit
împărțește corpul electoral în patru colegiuri, apoi în
dispozițiunile sale falsifică acest principiu.

El falsifică, fiindcă în colegiul întâi, care trebuie să
întrunească pe marii proprietari, pune și pe acei cu
venit de trei-sute galbeni, când este cunoscut de or
cine, că la noi o moșie, care dându-se în posesie aduce
un venit de șapte-sute galbeni, este o proprietate abia
de mijloc.

Legea electorală mai falsifică încă acel principiu,
fiind că sub cuvânt devenit fonciar vîră între proprie-

tarii de moșii și pe acei, cari au un venit de la o bină sau de la o întreprindere industrială, când locul cuvenit al acestora nu este nici decum între proprietarii de moșii. Pe de altă parte pe posesori, ale căror interese sunt strîns legate cu proprietatea, îi pune să voteze în colegiul orașelor.

Pe urmă dă legea electorală din Constituțiune colegiului al treilea al orașelor un drept abusiv, fiindcă, nesocotind cu totul pe proprietarii și industrialii mari și de mijloc de prin orașe, lasă toată alegerea în mîna celor mai puțin impași. Pentru a face o justă reparațiune a drepturilor electorale de prin orașe, ar trebui ca aceste trei clase de contribuabili să aibă o de o potrivă înriurire asupra alegerii deputaților orașelor. Pentru acest sfîrșit vă propunem mai jos măsuri, care le cunoaștem cu toții că vor fi foarte eficace.

Vom mai observa, în ceea ce privește numărul de deputați ai orașelor, că el este prea mare în proporțiune cu interesele, ce le represintă. Astfel ar fi destul, ca București să dea patru deputați, Iașii trei, Craiova, Galații, Focșanii, Bârladul și Botoșanii câte doi; iar cele-lalte orașe câte unul.

Pentru aceste cuvinte vă propunem următoarele modificățiuni la legea electorală înscrisă în Constituțiune:

„Articolul 59. Fac parte din ântâiul colegiu proprietarii de moșii, al căroră câșt anual este de la șapte sute galbeni în sus“.

„Articolul 60. Fac parte din al doilea colegiu proprietarii de moșii, al căroră câșt anual este de la

„șapte-sute galbeni în jos până la două-sute galbeni
„inclusiv“.

„Fac parte din acest colegiu și toți posesorii pământeni care, fără a avea vre-o proprietate, țin în posesie moșii, al căroro câșt anual este de la cinci-sute galbeni în sus“.

„Articolul 61. Colegiul al treilea al orașelor este alcătuit de trei clase de alegători“.

„Fac parte din clasa întâia toți proprietarii de case, a căroro chirie ar fi de la una-sută galbeni în sus. Asemene fac parte din această clasă și toți comerșanții și industrialii, care plătesc patentă de clasa întâia“.

„Fac parte din clasa a doua toți proprietarii de case, a căroro chirie este de la una-sută galbeni în jos până la 20 inclusiv. În această clasă intră și toți industrialii și comerșanții, cari plătesc patentă de clasa a doua“.

„Fac parte din a treia clasă comerșanții și industrialii, cari plătesc către Stat o dare de 30 lei noi cel puțin. Sunt scutiți de cens în această clasă toate profesiunile liberale, oficerii în retragere, preoții, profesorii și pensionarii statului“.

„La orașele, unde are a se alege numai un deputat sau doi, aceste trei clase de alegători ale colegiului al treilea aleg fie-care câte un candidat ; acești trei candidați convin în unanimitate, care din ei să fie deputatul colegiului acela ; iar dacă nu se unesc, sorțul decide“.

„La orașele, unde sunt de ales trei deputați, fie-care clasă din colegiul al treilea își alege deputatul său. Iar unde sunt patru deputați de ales, a treia clasă

„alege doi deputați și cele-lalte două clase fie-care câte unul“.

„Articolul 62. Aceste trei colegiuri aleg direct :

„Cele două d'întâi câte un deputat fie-care, iar cel de al treilea. precum urmează :

„Bucureștii patru; Iașii trei; Craiova, Galații, Ploieștii, Focșanii, Bârladul, Botoșanii câte doi; iar cele-lalte câte unul; peste tot patru-zeci și patru“.

„Toate orașele unui district formează un singur colegiu cu orașul de residență“.

Să trecem acum la alcătuirea Senatului. In toate țările constituționale, Senatul trebuie să fie un corp conservator și ponderator între Tron și Adunare. Pentru a răspunde la acest scop, trebuie ca atât alegătorii cât și aleșii să aibă o avere teritorială însemnată, și un număr oare-care de senatori trebuie să fie numiți cu anume condițiuni de admisibilitate direct de către Domnul. Acest drept îl au și Suveranii din Englitera, care este țara cea mai constituțională.

Pentru aceste cuvinte Vă propunem, Domnilor, următoarele modifi cațiuni la secțiunea II din Constituțiune, care tratează despre Senat :

„Articolul 68. Membrii Senatului se aleg câte unul de fie-care județ de proprietarii de moșii, al căror câștig anual este cel puțin de la una-mie galbeni în sus“.

„Venitul se dovedește prin rolurile de contribuțiune“.

Articolul 69, 70 și 71 să se suprima ca unele ce nu mai înseamnă nimic, dar se modifică articolul 68, după cum îl propunem.

Articolele 73 și 72 trebuie să rămăe cum sunt, iar la articolul 74 punctul al 5-lea, care hotărăște ce avere să aibă cine-va spre a putea fi ales la Senat, trebuie modificat în chipul următor :

„5) a fi proprietar de moșie cu câșt anual cel puțin „de una mie galbeni“.

„Art. 75. Domnul are dreptul de a numi direct șase „spre-zece senatori dintre persoanele, care întrunesc „înșușirile arătate la articolul precedent sau și dintre „persoanele mai jos însemnate, care sunt dispensate „de acel cens :

„a) Președinții sau vice-președinții vre-unei Adunări legislative.

„b) Deputații cari au făcut parte din trei sesiuni.

„c) Generalii.

„d) Colonelii, cari au o vechime de trei ani.

„e) Cei ce au fost miniștri sau agenți diplomatici ai Țerei.

„f) Cei ce vor fi ocupat în timp de un an funcțiunile de Președinte de Curte, de Procurori generali, „de consilieri la Curtea de casațiune“.

Să vă vorbim acuma, Domnilor, de un articol interesant pentru desvoltarea noastră agricolă.

Articolul 3 ar trebui modificat în chipul următor : „Nu se poate face nici o colonizare cu populațiuni „străine în teritoriul României, decât în puterea unei „anume legi“.

Noi socotim că ar fi foarte de folos pentru sătenii noștri români, să aibe sub ochii lor exemplul salutar, ce l-ar da câte-va colonii germane, precum sunt în Basarabia. Asemenea colonii laborioase și iscusite în cul-

tivarea pământului și în căutarea vitelor, dacă ar fi așezate pe unele din moșiile sterpe ale statului, ar produce un mare bine la noi.

Iar cât pentru pericolul de a se înmulți prea tare la noi asemenea colonii cu populațiuni de ginte străină, el nu există de loc, de vreme ce Adunarea și Senatul au deciziunea în mâna lor la fie-care cas de colonizare.

Articolul 131, care desființează Consiliul de stat, ar trebui suprimat. Experiența ne-a dovedit, că nici miniștrii nici Adunarea nu au liniștea trebuitoare pentru a elabora, după cum se cuvine, proiectele de legi. Prin această noi nu voim a zice, ca să li se ia inițiativa legislativă, ci din contră acel mare drept trebuie să le rămâie în toată întregimea sa; dar un Consiliu de stat compus din oameni capabili, cu misiunea specială de a elabora proiecte de legi prezentate de guvern, ar înlesni mult lucrările legislative și ar produce un adevărat bine.

Acuma ne rămâne, Domnilor, să vă mai facem încă o propunere.

După legea comunală în vigoare, alegerile consiliilor comunale sunt date cu totul în mâna mulțimii. Acest sistem rău și nedrept a produs la noi cele mai rele rezultate. Consiliile comunale de prin orașe au devenit privilegiul unei clice și au tras după sine demoralizarea și feluri de abuzuri. Iar consiliile rurale de prin sate, compuse numai din săteni fără învățătură și fără o pozițiune socială mai înaltă, sau sunt inerte, sau dacă voesc a exercita o acțiune proprie, atuncea caută a lovi interesele cele mai legitime ale proprie-

tății mari. Această rea stare de lucruri decurge de la o nedreptate flagrantă.

Principiul equitabil, care cere ca toate interesele vitale ale Țării să fie reprezentate, acest principiu sacular, care s'a respectat în compunerea corpurilor legislative, este încălcat în compunerea consiliilor comunale.

Pentru aceste cuvinte vă propunem, Domnilor Deputați și Domnilor Senatori, următoarea dispozițiune legislativă :

„Consiliul comunal se compune în următorul mod :
 „O treime se alege de către proprietarii de case, care
 „ar justifica o chirie de cel puțin una-sută galbeni. În
 „această clasă intră și comersanții și industrialii, care
 „plătesc o patentă de clasa întâia. A doua treime se
 „alege de către proprietarii de case, cari justifică o
 „chirie de la 99 galbeni până la 20 inclusiv. În această
 „clasă intră și comersanții și industrialii, cari plătesc
 „patentă de clasa a doua. A treia treime se alege de
 „către proprietarii, comersanții și industrialii, care plă-
 „tesc statului o dare de 30 lei noi cel puțin. Sunt
 „scutiți de cens în această clasă toate profesiile liberale,
 „ofițerii în retragere, preoții, profesorii și pensionarii
 „statului“.

În acest chip toate elementele vitale vor fi reprezentate în consiliile comunale ca și în Aduare.

Primarii trebuie să fie numiți de-a-dreptul de Domn, pentru ca să aibă și guvernul reprezentantul său în acest Consiliu, de la care atîrnă atât de mult liniștea și prosperitatea orașelor.

Cât pentru comunele rurale, ca să fie reprezentată în ele și proprietatea mare, trebuie a se adopta următoarea dispozițiune:

„In comunele rurale acela, care are singur în proprietatea sa atât pământ, cât toți ceilalți locuitori ai comunei împreună, acela este de drept membru al Consiliului comunal. El se poate reprezenta prin delegațiune“.

Domnilor Senatori și Domnilor Deputați, noi Vă facem aceste propuneri cu deplina încredere, că le veți lua în serioasă considerațiune și le veți introduce în instituțiunile și legile noastre. Dacă însă ele nu s'ar admite, noi alegătorii vom face o propagandă activă pentru a nu mai fi realeși pe viitorime acei deputați, care nu vor fi susținut propunerile noastre. In acest chip sperăm, că vom dobîndi în fine o Adunare, care să răspundă la trebuințele Țării.

Iar dacă veți adopta aceste măsuri legislative, care singure pot scăpa Țara noastră de anarhie și de peire, atunci veți dobîndi recunoștința publică pentru binele ce veți fi făcut patriei noastre“.

Am reprodus aici textual întreaga petiție de la Iași, fiindcă ea a avut oare care răsunset în discuțiile din presă și din parlament. Cu ușurința, cu care se fabrică și se lătesc la noi legendele false, faimoasa adresă a fost atribuită junimiștilor, în special d-lui P. Carp, mai ales din partea numeroșilor politiciani, care nici nu o cetiseră sau nu-și mai aduceau aminte de-

cuprinsul ei. In fapt, d. P. Carp a fost cu totul străin de chestie. Absent din Iași, precum era, d-sa nu a cunoscut adresa decât după prezentarea ei la Cameră și, îndată ce a cunoscut-o, s'a pronunțat cu desăvârșire în contra ei, avînd convingerea, că nu prin reforme constituționale se puteau îndrepta relele, de care suferea țara.

Dar și printre câțiva din junimiștii, care au luat parte la discutarea petiției în ședințele de la Beizadea Grigorie, era împotrivire. Unii nu primeau idea colonizării străine, alții (în deosebi d-nii Pogor și Negruzzi) erau absolut în contra pedepsei cu moartea. Disensiunea amenința să producă o ruptură, când, pentru a o evita, autorul acestor rînduri a propus compromisul, care s'a și adoptat: ca acei membri, care primeau toate ideile adresei, să o subscrie; iar deputații partidului (căci în restimp alegerile pentru Cameră se terminaseră), care nu voiau să o subscrie în întregul ei, să se declare cel puțin uniți cu tendența ei generală și să se însărcineze a o presenta Camerei.

Făcîndu-se această deosebire, adresa a fost direct scrisă de: „Gr. M. Sturdza, D. Korne, P. Rosetti-Bălănescu, L. Cantacuzin, C. D. Sturdza, general G. Ghyka, I. Străjescu, general N. Mavrocordat, St. Mavrodi, C. Carp, Gr. Carp“, etc.,

etc. Nici un junimist nu se află printre semnatarii adresei. Dar în josul semnăturilor urmează frasa: „subscrișii deputați, unindu-ne cu tendența acestei petiții, o vom presenta Adunării legislative“, și numai aici figurează iscăliturile: „C. D. Sturdza, B. Pogor, M. Kostaki, general N. Mavrocordat, Iacob C. Negruzzi, (colonel) G. Sturdza, G. Racoviță, T. Maiorescu“.

Astfel a fost depusă „petiția de la Iași“ în una din primele ședințe ale Camerei de la 1871 și — zace încă în cartoanele archivei. Căci n'a avut nici măcar soarta de a fi cetită în parlament. Indată după sosirea noastră în capitală, am avut la „Beizadea“ Dimitrie Ghica, prezidentul Camerei conservatoare, o consfătuire cu unii membri marcanți ai partidului guvernamental din București, printre care și B. Boerescu. Aceștia, în contact mai intim cu ministerul, au fost de părere să se lase chestia *in suspenso*. Hotărîrea guvernului, preocupat mai cu samă de afacerea Strousberg și de situația financiară, era de a căuta îndreptarea lucrurilor fără revizuirea Constituțiunii.

Înțeleaptă hotărîre — se poate! Dar ea reclama o cu atât mai chibzuită acțiune pe căile ordinare și presupunea o lungă durată a cabinetului. Prin o mai strinsă disciplină trebuia să

dispară relaxarea organelor administrative, ce se simțea pretutindeni în urma efemerelor ministere de păn'atunci; prin o energică combatere a opoziției în parlament și prin modificări parțiale în legile existente trebuia introdusă înfrinarea agitărilor sterile. Era de temut, că după vechiul obicei al partidelor dominante încercarea de reformă va începe cu înăsprirea codului penal în materie politică ¹⁾; era de dorit, că se va alege calea mai înceată, dar mai sigură, a îndreptării economice și a unei mai bune direcții în învățămîntul public ²⁾.

* * *

Așa se înfățișa starea spiritelor la începutul primei sesiuni a legislaturii de la 1871—1875. Și după ce în paginile precedente am căutat să ne dăm samă de mișcarea noastră politică de la Fevruarie 1866 până la Iunie 1871, în paginile următoare ne vom mărgini în reproducerea discursurilor parlamentare, ținute de autorul acestei publicări sub ministerul Lascar

¹⁾ Vezi mai jos discursurile 9 și 13 asupra libertății presei și a reformei codului penal.

²⁾ Vezi discursul 10 asupra creditului fonciar și discursurile 1, 3 și 7 asupra școalelor.

Catargi până la căderea lui în primăvara anului 1876, însoțindu-le numai de câteva note explicative.

În această mărginire reproducerea nu poate avea decât o valoare foarte modestă, presupunând că are vre una. Discursurile ținute se refer firește la chestii izolate, și numai din când în când apare legătura lor cu starea generală a țării. Așa cum sunt, ele rămân însă cel puțin mărturii imediate despre momentele politice, în care au fost rostite, și pot servi drept elemente pentru înțelegerea mai exactă a unei interesante epoci de tranziție.

După terminarea acestei prime serii și înainte de reproducerea discursurilor ulterioare, vom încerca să dăm o privire generală asupra situației politice la începutul ministerului Ion Brătianu de la 1876.

DISCURSURI PARLAMENTARE 1871—1876

1.

Contra agitării politice la Universitatea din Iași.
Pentru întinderea învățămîntului primar.
(Budgetul scoalelor pe 1872).

(*Sedința Camerei de la 27 Iunie 1871*).

Budgetul prezentat de ministrul cultelor și al instrucțiunii publice, generalul Tell, cuprindea pentru anul 1872 la cheltueli 8 milioane lei noi. Anul budgetar începea pe atunci la 1 Ianuarie. În budgetul votat de Cameră, înainte de punerea lui în lucrare, se mai introduceau apoi, sub titlul de *budget rectificativ*, modificări supuse unei nouă discuții (vezi mai jos discursul 15). Deaceia prima desbatere și votare a budgetului se făcea cu mai multe luni înaintea începerii anului budgetar.

D-lor, în privința direcțiunii, în care este conceput acest budget pe anul 1872, aş avea două obiecțiuni de făcut, și fiind că nu cred că este misiunea noastră de a face opozițiune, voi avea totdeodată onoare să propun și mijloacele de îndreptare.

Prima obiecțiune este aceasta :

Nu vęd pentru anul 1872 ce măsuri s'au luat, în limitele în care se puteau lua într'un budget, pentru stavilirea unuia din cele mai mari rele care bântuie scoalele de dincolo de Milcov : inriurirea ce fracțiunea liberă și independentă cu tendențele sale politice câștigă asupra acestor scoale, și prin care, după aprețiarea mea, vițiază în mod radical spiritul tinerimii de acolo. (Aplause). Din contra, ni se cer și pentru anul 1872 banii, cu care să se alimenteze isvorul, de unde pornește această direcțiune. Ni se cere să votăm și pentru 1872 suma, prin care să se susție câte-va catedre special politice de la universitatea din Iași. (Aplause).

A doua obiecțiune este aceasta :

Mi-a părut a vedea, că prin o direcțiune, pe care nu o cred justă, în budgetul actual s'au suprimat sume afectate pentru învățămîntul elementar și s'au sporit sumele afectate pentru învățămîntul superior, și voi avea onoare a mă

incerca să dovedesc onorabilei Camere, că în interesul unei Camere conservatoare este astăzi de a face tocmai contrarul, de a suprima de la învățămîntul superior și de a susține fundamentul, învățămîntul elementar. (Aplause).

În privința direcțiunii politice a scoalelor din Iași. D-lor, nu voi fi eu acela care să contest deplina libertate a unui profesor în stat să-și emită teoriile sale căte i se vor părea juste pe o lărgime de oscilație foarte întinsă, de la conservatismul cel mai mare până la cea maimare libertate compatibile cu statul constituit după modul constituțiilor din Europa civilizată; dar nu cred că trebuie să admitem a se introduce teorii, a căror tendență manifestă este surparea or cării ordine de lucruri constituite în stat și provocarea cestiunilor sociale într'un mod cum nu a venit încă timpul, și cum poate nu va veni nici-odată a se resolvî. (Aplause).

Susțin însă, că fracțiunea liberă și independentă prin acțiunea ce are în universitatea din Iași, introduce principii resturnătoare într'un mod manifest. (Aplause).

Vă pun înainte, D-lor, în scurt, trei din ideile principale ce le introduce acest partid, de la înălțimea catedrei, la universitatea din Iași, și

pe care le insinue în mintea tinerilor studenți ai acelei universități.

La 1867 s'a publicat manualul, evangelia, acestei scoale. Este eșit din manuscriptele eminentului răposat profesor Barnuțiu și poartă titlul: „Dreptulu publicu al Româniloru“.

Este liber or-cine să susție or ce teorie va voi și or ce principiu îi va plăcea, ca om privat; dar a le introduce în scoalele noastre ca profesor salariat de stat, aceasta este inadmisibil.

Eată ce se zice aici. Prima teorie:

„Or-ce vot ce s'ar da de o Cameră constituantă în privința unui Principe străin, așa ar fi de nul, în cât un singur vot contra ar fi destul pentru a declara pe Principe de nul și imposibil.“

Această teorie, care excită cu drept cuvânt surisul tuturilor oamenilor cu minte (aplause), este însă periculoasă când se introduce de pe catedră, ca teorie de drept public, cu autoritatea unui nume celebru ca al lui Barnuțiu, și se inculcă în mintea tinerilor, care nu pot să-și însușească din asemenea teorii decât o inimiție fanatică. (Aplause).

Și dacă ați auzit d-voastră vorbindu-se de

direcțiune antidinastică, să știți că isvorul este în această scoală.

E. Ghica-Comănești. Eu n'am citit pe Barnuțiu, și cu toate astea sunt antidinastic.

T. Maiorescu. Intru cât sunteți d-voastră antidinastic și intru cât ați dobândit această credință, aceasta este o afacere cu totul privată, și meritul ca și răspunderea vă privește personal pe d-voastră; dar intru cât niște profesori plătiți de stat introduc în capul tinerimii asemenea teorii, intru atât este o afacere publică, și statul constituit sub dinastia Măriei Sale nu poate tolera o asemenea tendență. (Aplause prelungite).

A doua teorie:

Toți străinii trebuesc dați afară din stat, dacă par periculoși, așa reclamă suveranitatea poporului Român. Și dacă auziți câte odată, că în scoalele din Iași se persecută ovreii, că scolarii își maltratează pe conscolarii de rit israelit, care se preumblă în grădina publică, să știți că aceste apucături barbare provin din această teorie, teorie cu atât mai periculoasă cu cât, necunoscută încă până acum la noi, s'a investit cu cuvîntul prea frumos de romanism, pentru a masca sub el idei anticivilisatoare, ne-

demne de secolul al 19-lea, un chinesisism la marginea Europei.

A treia teorie este, că proprietățile actuale sunt rău împărțite, că statul român nu va face nici un pas de cultură înainte până când nu va lua toate moșiile din mâna proprietarilor actuali și va institui tribuni plebei traianenzi, care să facă împărțirea pământului între toți locuitorii; și devenind astfel fiecare locuitor român proprietar, să fie el oprit de a transmite sau a vinde mai departe proprietatea.

Vedeți, domnii mei, că aceasta este o teorie comunistă *sui generis*, pusă înainte ca o idee de regenerare a României.

Ce nehibzuință de a deștepta într'o țară, unde sunt așa de puțini locuitori în comparare cu teritoriul, unde proletariatul din norocire nu există, ce nehibzuință de a deștepta luptele acelora care nu au nimica, contra acelora care au ceva, și a prejudeca într'un mod nefericit soarta viitorului, care poate nici odată sau abia până peste 200 ani, ne-ar duce acolo! Dar nu ne preocupăm de aceasta; ne preocupă faptul că o astfel de teorie comunistă se susține într'o universitate ca mod de regenerare a statului român!

Domnii mei, o mai repet: libertatea de a-și spune ideile în școală este în limitele statului constituit garantată; nu cred însă, că este de tolerat ca să se surpe chiar fundamentul acestui stat prin o instrucțiune rău dirigiată în școlile lui.

Eu sunt convins că domnii aceia din fracțiune sunt de bună credință; sunt sigur, că în capul d-lor acesta e idealul viitor al României, că lucrează după cum pot spre acest ideal. Dar ce facem noi cu buna credință a d-lor? Cu buna credință ce au să publice cărți în deplină libertate, să publice jurnale în deplină libertate, să facă asociațiuni private câte vor pofti, dară ca statul să aibă naivitatea a-și plăti funcționari cari să-i surpe temelile, aceasta nu o înțeleg. (Aplause).

Ce ați zice d-voastre, când guvernul frances ar numi dintre membrii comunei de la Paris, ca Assy, Cluseret, Bergeret și alții, prefecți la Marsilia, la Lyon și aiurea, sau profesori la universitatea din Paris? Intre fracțiune sub această formă și între stat, așa cum este constituit, nu încapе transacțiune, și e cea mai mare greșală care se poate face de a tolera un moment mai mult această direcțiune.

Inchipuiți-vă, d-lor deputați, că la 1867, când a apărut sub forma de sistem al dreptului public această tendență, chiar la 1867, când s'au ivit oameni, care își cunoșteau datoria de a denunța răul, când eu însu-mi în „Convorbiri literare“, în „Gazeta de Iași“ și prin o broșură aparte am arătat unde merg lucrurile; în 1867, sub ministerul Brătianu, după ce s'a pus de acei domni această teorie antidinastică și anti-constituțională înainte, domniile aceștia erau partidul guvernamental al Principelui Carol, și astfel, precum partidul fracționist a fost inventat în teorie la universitatea din Iași, a fost patentat în practică de d. Ion Brătianu.

Cred, domnii mei, că este timpul să sfârșim cu această periculoasă teorie, și nu ne este permis, dacă vedem cu ce otravă se adapă scolarii la noi, să mai rămănem indiferenți la această cestiune. (Aplause).

Voi avea dar onoarea a propune câte-va măsuri, pe care le cred practice și care vor face să se inblânzească isvorul, de unde emanează această teorie, universitatea din Iași. (Aplause).

A doua obiecțiune, și vă rog să fiți indulgenți pentru aceasta, este relativă la urcarea ce o cred neproporțională a salariilor corpului profesoral superior și mai ales la coborîrea nemo-

tivată a cifrelor alocate pentru scoalele elementare.

Dacă a fost, domnii mei, un fel de regulă de conduită a partidului roșu, când era la putere, de a lovi în interesul clasei de sus, cred că regula noastră de conduită va fi de a susține interesul claselor de jos. (Aplause prelungite).

Și această Cameră conservatoare, care după aprețierea mea este în momentul de față singurul partid liberal, va trebui să dovedească liberalismul său mai ales în această cestiune, căci ceea ce pe noi, tineri cu totul liberali, care în or ce alte parlamente apusene am fi la extrema stângă (aplause), ne-a făcut să fim la dreapta cu d-voastră, este convingerea, că ceea ce la noi este stînga, iese afară din stat, și prin urmare trebuie eliminat din stat (aplause prelungite). Dar dacă este așa, domnii mei, vă rog să susțineți elementul de jos; să arătăm sollicitudinea noastră mai ales pentru învățămîntul elementar.

Voi avea dar onoare a face un șir de propuneri în privința aceasta, și terminând, mă grăbesc a zice numai, că toate propunerile ce fac, de și unele sunt cereri de augmentări, se compensează cu altele care sunt cereri de reduceri, încât nici un ban nu vi se cere mai

mult decât ceea ce era alocat, și astfel vă rog să binevoiți a le acorda favoarea d-voastră. (Aplause prelungite).

In contra celor zise în discursul precedent vorbesc în aceeaș ședință a Camerei d. Nic. Ionescu, Cesar Boliac și N. Blaremburg, cu alusii la petiția de la Iași. La sfirșitul ședinței mai adaogă:

T. Maiorescu. D-lor, voi fi foarte scurt. Regret numai că o cestiune de princip a putut să provoace o cestiune personală. Eu declar că nu am avut intențiune să fac nici o critică a celor persoane, despre care onor. d. Nicolae Ionescu a vorbit așa de mult, și prin urmare, apărarea d-sale, adică trei pătrimi ale discursului, era de prisos.

In cât privește cele-alte spuse de d-sa, mă voi abține de a-i răspunde, fiind-că vă mărturisesc că din parte-mi mi-am făcut obiceiul încă de mai nainte, pe când aveam a face cu d-sa, de a nu-i lua în serios cuvintele, cari mi s'au părut în totdeauna că nu sunt de cât simple figuri de retorică fără valoare reală.

Singura observațiune de relevat cred că este aceea a onor. d-lui Blaremburg, și sunt dator să explic zisele mele.

D-lor, intențiunea mea este ca să se lovească, atât aceia cari ar propune în scoale răsturnarea unei ordine de lucruri stabilită, cât și aceia cari ar face or ce fel de politică militantă în scoală, adică să se lovească toți acei cari s'au obișnuit să facă o arenă politică din instrucțiunea poporului. În contra acestei direcțiuni în general voi să mă ridic. Și vă rog pentru un moment să vă puneți în pozițiunea unui om, care vede că pe această cale toate scolile noastre devin niște cuiburi de intrigi politice, spre ruinarea instrucțiunii publice, și atunci veți înțelege, că mi-aș fi călcat datoria de deputat, dacă aș fi tăcut.

Este incontestabil că la noi în țară s'a produs un fenomen ce nu s'a produs nicăeri în lume, adică de a vedea corpul profesoral de la noi, de exemplu, la Iași, la Roman, la Bêrlad, formând focarul pasiunilor politice.

Eraclide. Nu e exact, protestez în numele gimnasiului din Roman.

T. Maiorescu. Nicăeri, nici în Franța, nici în Anglittera, nici în Germania, nu este permis ca în activitatea unui corp profesoral să predominescă agitațiunile politice.

Această direcțiune falsă este intolerabilă. Fără să fac discuțiuni personale, pentru că ni se

cerea prin acest budget de a vota salarii pentru niște catedre, care cred că sunt isvorul agitațiilor politice la noi, am făcut un act de conștiință denunțând onorabilei Adunări o direcțiune periculoasă.

Nu era aci nici o cestiune de persoane, și d. reprezentant de Roman să aștepte propunerea ce am anunțat, ca să se convingă de aceasta (aplause).

2.

Pentru reducerea subvențiunilor la societățile de cultură din budgetul pe 1872.

(Ședința Camerei de la 28 Iunie 1871).

Amandament la budget: Să se reducă subvențiunea acordată Societății academice române de la 20,000 la 10,000 lei pe an; iar celelalte subvențiuni, acordate societăților de cultură *din țară*, să se suprimе.

Semnați: *T. Maiorescu, I. Negruzzi, A. Balș, C. D. Sturdza, etc.*

D-lor deputați, am avut onoare a vă propune ca subvențiunea de 20,000 lei, acordată Societății academice române, să fie redusă la 10,000 lei, iar celelalte subvențiuni, acordate societăților de cultură din țară, să fie cu totul tăiate din budget.

Eată motivele:

Societatea academică română este o societate înființată în anul 1866, pentru ca, după regulamentul ei, să se ocupe numai și numai de gramatica și dicționarul român.

Această societate, din care fac și eu parte, în loc de a se ocupa, conform regulamentului înființării sale, de aceste două cestiuni, a crezut de cuviință, și era în libertatea ei să o facă, de a lua alte dispozițiuni și a-și da o întindere mai mare, și imitând Institutul din Franța, a făcut trei secțiuni foarte savante, secțiunea istorică, secțiunea științifică și secțiunea literară, cu hotărîre ca elaboratele ei asupra acestor materii, unde, cum știți, la noi sunt grozav de multe lucrări de asemenea natură rămase needitate, a decis, zic, ca aceste elaborate să se tipărească și să se trimită la celelalte academii din străinătate. La această tendență a societății nu este treaba noastră să ne opunem, nici să o controlăm; tot ceea-ce trebuie să facem noi, este să constatăm, pentru ce 20,000 lei se dau acestei societăți. Regulamentul de înființare a fixat la art. 12 despăgubiri de drum considerabile, jetoane de prezență, etc. În acest regulament însă s'a zis, că sesiunea d-lor va dura cel mult pentru prima dată două luni, dar cum are să se urmeze de aci înainte, nu s'a zis. De

aceea d-lor și-au fixat ținerea ședințelor anuale la o lună și jumătate, și astfel, dacă ar ședează toți membrii acestei societăți în București după cum se fixează prin regulament, apoi cifra n'ar fi de ajuns; însă în fapt nu se urmează așa. Numai la prima întrunire din întâiul an societatea a fost completă, și de atunci și până astăzi nu s'a mai ținut nici o ședință a societății în completul membrilor ei, ci numai cu majoritatea membrilor prezenți. Dacă ar fi vorba să controlăm regularitatea d-lor, n'am avea nimic de zis; însă fiind-că ni se cer mijloace financiare, este trebuința să spunem, că nici una din lucrările acestei societăți, întru cât erau supuse la votul unei Adunări generale, n'au putut să întrunească acest vot, fiind-că prin nevenirea membrilor la societate, ea n'a putut să țină o ședință generală completă. De aceea, d-lor, pentru că această sumă a fost prevăzută având în vedere completul membrilor societății, eu cred că prin necompletarea ce s'a urmat în cursul mai multor ani, ea este suficientă, chiar dacă va fi redusă de la 20,000 lei numai la 10,000.

În privința celorlalte societăți din țară, este de considerat că societățile de cultură fac totdeauna bine de a se înființa și susține cu pro-

priele lor mijloace, și că din contra, de câte ori printr'un mijloc direct sau indirect vin a cere subvențiuni de la stat, această subvențiune atacă independența lor. Când ați vedea, cum multe din aceste societăți sunt constituite, v'ați convinge și mai mult de necesitatea de a li se șterge din budget subvențiunea. Nu vorbesc, d-lor, de timpul de astăzi; din contra, sunt dator să declar pentru onoarea actualului director al ministerului cultelor, că d-sa n'a intrat nici odată pe această cale; dar închipuiți-vă, d-lor, un alt director al ministerului, care ar avea o predilecțiune fantastică de a fi inventator și care ar descoperi, când o societate de arme și gimnastică, când un ateneu român, când mai știu ce, împodobindu-le cu cuvinte foarte frumoase, cari însă, ca să existe, trebuie să stea în legătură cu punga statului; un asemenea director, care este la isvorul alocațiunilor budgetare, va lua dispozițiuni ca, pentru o societate ce d-sa și-a propus, să-i prevadă și un paragraf în budget, din care să se susțină. Dară cu aceasta se introduce o procedere, pe care d-voastră n'o puteți aproba; și pentru aceste considerațiuni, cred că ar fi un vot foarte rațional când d-voastră, cu ocasiunea acestui budget, ați declara odată pentru totdeauna: că asemenea so-

cietăți pentru darea la semn, ateneul român, Transilvania, etc., foarte onorabile ca instituțiuni private, nu trebuiesc subvenționate de stat.

In contra acestei propuneri de reducere vorbește d. Nicolae Ionescu, însuș membru al Academiei; îi mai răspunde în aceeaș ședință:

T. Maiorescu. D-lor, pentru societatea academică este destinat fondul Zappa; acest fond fi-rește că nu s'a atacat întru nimic prin amandamentul propus și nici nu se poate ataca. Iar cei 20,000 lei în chestie se dau din budgetul statului pentru diurne și călătoria membrilor societății. Această cifră este exagerată; nu se distribue nici odată în total, fiind că membrii nu vin, și de aceea este o simplă măsură de economie rațională ca să fie suprimată pe jumătate și redusă la 10,000 lei.

Cât pentru rancunele personali ce am în contra societății, după cum zice d. N. Ionescu, ca cestiune personală am onoare a vă spune, că atunci când am lucrat ca membru al societății academice, o singură propunere ce am făcut a fost primită de noi toți. Când însă societatea și-a dat aerul de a fi Institut de Franța, mi s'a părut că sub forma aceasta a trecut peste

fondul ei intelectual, și necrezându-mă destul de învățat într'o asemenea societate, mi-am dat demisiunea pe acest motiv. (Demisiunea însă n'a fost primită, s'a declarat că un membru al Academiei este pe viață).

Scusați-mă, d-lor, dacă v'am întreținut un moment cu o cestiune personală; dar nu puteam face alt-fel, fiind-că în fața unui vechiu parlamentar, ca d. Nicolae Ionescu, credeam de cuviință a releva procederea d-sale.

Las la aprețierea onor. Adunări dacă este just și cuviincios ca la fie-care propunere ce face cineva, să se scruteze biografia sa și preținsele intențiuni ascunse ale sale. (Aplause).

3.

Contra reducerii învățămîntului primar.

(*Sedința Camerei de la 28 Iunie 1871*).

Ministrul cultelor general Tell propune reducerea numărului învățătorilor și institutorilor, cerînd pentru tratamentul lor pe 1872 numai 1,300,000 lei, în loc de 1,413,377 câți erau alocați încă din anul 1870. Aici se aduce în discuție amendamentul: „Tratamentul personalului învățătorilor și institutorilor se menține ca în anul 1870.“

Semnați: *T. Maiorescu, I. Negruzzi, C. D. Sturdza, G. Racoviță, A. Balș, C. Suțu, etc.*

D-lor deputați, în discuțiunea generală de ieri am avut onoare a vă pune în vedere cauzele, pentru care rog ca această onorab. Adunare, în

majoritate conservatoare, să nu incuviințeze în primul budget pe care-l votează, o suprimare făcută la învățămîntul elementar. Dacă e vorba să facem suprimări, acele le putem face mai curînd la învățămîntul superior; dar nu ni se cuvine nouă să atingem bazele elementare, pe care este clădit acest edificiu. (Aplause). Vă rog dar ca, atît din considerări politice, cît și pentru interesul scoalelor, să binevoiți a menține cifra învățămîntului primar.

Dacă este vorba de a organiza, să binevoiască d. ministru să ne presinte o lege; dar pe cîtă vreme vor rămînea lucrurile în statu-quo, să nu ne atingem de învățămîntul elementar. Dacă voiți să faceți reduceri, le veți face de la cei ce au mijloace, iară nu să atingeți pe cei ce nu le au. Mai adaog pe lingă acest considerant, că în proiectul de budget se zice, că pentru a da o nouă organizare scolilor primare se cere această sumă; și legea pentru noua organizare nefînd discutată în secțiuni, am avea aerul de a lovi învățămîntul elementar, și din această cauză s'ar arunca o lumină rea asupra acestei Camere cînd ar vota reducerea. De aceea vă rog să nu admiteți această reducere, și să rămînem în reserva de a vota reducerile ce voi avea onoare a propune pentru învățămîntul

tul superior, reduceri cari vor acoperi acest spor.

D. președinte al consiliului, L. Catargi. D-lor, d. Maiorescu cere 1,400,000, noi cerem numai 1,300,000, atât cât s'a cheltuit; aceasta o cerem până se va face legea.

Se pune la vot amendamentul d-lui Maiorescu și se respinge.

T. Maiorescu. Cer cuvântul pentru a retrage amendamentele. După acest vot, prin care Camera a bine-voit a admite o restrângere la învățămîntul primar, eu din parte-mi nu voi mai propune augmentări sau reduceri, nici pentru învățămîntul secundar, nici pentru internatele statului, pentru-că s'au făcut reduceri acolo unde nu trebuia, s'a lovit învățămîntul primar.

4.

Contra profesorilor fracționiști.

(Sedința Camerei de la 29 Iunie 1871).

Se citește capitolul X și următorul amendament:

„Propunem suprimarea catedrelor: a) de dreptul public constituțional; b) de economia politică și finanțe, și înlocuirea lor prin o catedră de dreptul civil și o catedră de dreptul roman, pentru care se va publica concurs.

„Propunem suprimarea catedrei de geometria analitică și trigonometria sferică, ale cărei obiecte se împreunează cu catedra de agronomie, ca la facultatea din București.

„Se suprimă catedra de literatura română și se înființează o catedră de istoria universală, cu privire specială la cea ro-

mână, și o altă catedră de gramatică comparativă a limbelor romane, pentru care se vor publica concursuri.

Aceste modificări se vor pune în lucrare la 1 Septemvrie al anului curent.“

Semnați: *T. Maiorescu, I. Negruzzi, A. Balș, C. D. Sturdza, etc.*

Domnilor deputați, propunerea mea se reduce la suprimarea a patru catedre, și la înlocuirea lor prin altele patru. Nu vi se cere nici o sumă mai mare decât acea fixată; se cere însă o remaniere a sumei fixate. Ne preocupă întâi întrebarea: dacă legal este admisă o asemenea propunere, dacă se poate face de D-voastră printr'un vot cu ocasiunea budgetului, sau ar fi trebuit o reformă a legii. Susțin, domnii mei, că se poate face printr'un vot al D-voastră acum.

Prin legea instrucțiunii publice se stabilesc obiectele, care trebuie să se aibă în vedere la formarea facultăților, dar nu se face o organizare sistematică pentru specificarea catedrelor și a numărului lor; se lasă o latitudine prudentă, ca după „mijloacele și trebuințele țării“ să se adauge sau să scadă câte-va catedre. Dacă eu sunt în contra unor catedre și dacă D-voastră veți bine-voi a aproba propunerea mea, le pu-

teți suprima și le veți înlocui cu altele din acele prevăzute în spiritul acestei legi, fără a o viola.

Care este motivul propunerii? Am avut onoarea a spune în discuțiunea generală, că motivul este a se lovi direcțiunea politică, care se dă scoalelor de dincolo de Milcov. Am avut onoarea a vă spune atunci că sunt principii periculoase, după părerea mea, cari se expun în aceste scoale. Voi veni acum a vă dovedi că aceste principii se lățesc, și dacă veți recunoaște D-voastră ca și mine, că această lățire nu se mai poate tolera, atunci veți vota împreună cu mine îndreptarea în modul arătat.

Nu viu, domnii mei, pentru a face dintr'o cestiune de princip ca aceasta o cestiune personală, cum m'ar fi îndemnat a face onorabilul reprezentant de la Roman, d. Nicolae Ionescu. Nu viu să propun mijloace iritante de anchete, cari să constate prin confruntări nedemne de studenți și de profesori ceea-ce s'a vorbit. Am un mijloc sigur de a vă dovedi că acest spirit fals domnește, și D-voastră veți aprecia dovada.

Am zis, domnii mei, că scoala' fracționistă intru cât este la Universitate, se bazează pe teoria dreptului public al lui Barnuț. Acest drept public al lui Barnuț, rămas în manuscrisele ră-

posatului magistru, a fost publicat la 1867 de către școlarii săi. Acești școlari, în marea lor majoritate, sunt astăzi profesori ai învățămîntului public plătiți de Stat.

Iată ce zic acești profesori, în parte citați cu numele în prefața dreptului public al lui Barnuț, pe care-l publică ei :

„Provocăm mai ales pe profesorii români ca să îmbrățișeze cu toată inima această întreprindere.

„Putem asigura pe ori și cine că în scrierile lui Barnuț generațiunea noastră și cea venitoare vor afla tablele dreptului național al Românilor, din care vor învăța a trăi ca națiune liberă. (pag. VI a prefațiunii).

O voce. De cine e iscălită prefațiunea?

T. Maiorescu. Nu este iscălită de nimeni.

Voci. A! a!

T. Maiorescu. N'am terminat, d-lor, dovada. Numele sunt cunoscute în Iași. Aceiași domni zic :

„Barnuț în scurt timp își formă scoala sa, din care eșiră mai mulți tineri luminați, cari astăzi fac onoarea institutului gimnasial și universitar, propagând ca profesori principiile și ideile naționali și liberali ale maestrului dascăl“.

(pag. XXV).

Se zice în fine de către profesorul actual de economie politică¹⁾, care a făcut panegericul lui Barnuț, precum și mai toți cari sunt numiți acolo sunt profesori actuali, se zice că:

„Prelegerile însă, pe care eminentele nostru profesore le făcea cu mai mare măiestrie și abilitate, erau mai ales acele de dreptul public și constituțional al Românilor. Aci era excelent magistrul ca în adevăratul său element. Claritatea și preciziunea ideilor sale, etc., știa să ne captive atențiunea, să ne deștepte simțimintele cele amortite și să se furișeze până în adâncul inimelor noastre, imprimând acolo convicțiunile cele mai firme și mai nedestructibili“ (pag. XXXI).

Convicțiuni, Domnii mei, cari tind a resturna bazele proprietății, a declara nulă și neavenită idea unui principe străin, a propaga gonirea tuturilor străinilor din România.

Aceste idei s'au susținut de Barnuț, s'au publicat la 1867 de către discipolii săi, profesori actuali, cari le profesează ca un fundament unic de regenerare a României și provoacă tinerimea română să meargă înainte pe calea lor.

¹⁾ Al. Gheorghiu și-a curmat viața pe la 1887 ca director al Creditului urban din Iași.

Iată, Domnilor, o dovadă directă că așa e lucrul. Mă grăbesc însă a vă zice, că acestor domni ca oameni privați, ca discipoli ai reposatului profesor Barnuț, le face onoare că susțin teoriile profesorului lor.

Tot ce am voit să zic și ce voi dovedi îndată, e că statul nu poate să tolereze pe acești profesori în această privință ca funcționari retribuiți ai săi.

Ați văzut până aci, pe ce întemeez arătările mele. Vă voi da o a doua probă, prin care voi dovedi, că nu e numai o discuțiune de teorii în această carte, ci că ele au avut rezultate practice.

Ideile arătate s'au explicat și s'au predat la facultatea din Iași, și D-voastră știți, că o facultate este menită a da buni profesori de licee, de gimnasilor, și buni magistrați.

Ei bine, junii profesori de licee și gimnasilor cari au eșit din învățămîntul universitar din Iași, au dat dovezi că lucrează în această direcțiune opozițională și, după părerea mea, răsturnătoare pentru starea de lucruri actuală.

Corpul profesoral al gimnasiului din Botoșani, fiind compus în parte din asemenea juni studenți, cu asemenea idei, ați văzut că d. ministru al

cultelor a fost silit să destitue câți-va dintr'inșii, și toți cei-alți și-au dat demisiunea.

S'a zis că acolo, și era dreptul formal al d-lui ministru să o constate, este indisciplină și agitare politică; s'a zis că profesorii, și aci constat că profesorii cei destituiți sunt în parte dintre elevii cei mai eminenți și cei mai silitori ce a produs scoala din Iași, s'a zis că acei profesori, câte-va luni după numirea lor în funcțiunile statului, s'a dovedit că sunt oposanți și că fac o agitare politică necompatibilă cu pozițiunea lor de profesori. Prin urmare, domnii mei, vedeți îndată, ce rezultat au adus țării teoriile predate în universitatea din Iași.

Fac apel la onor. deputați respectivi să ateste, dacă profesorii liceului din Iași, în marea lor majoritate, dacă profesorii din Bêrlad, în mare majoritate, asemenea profesorii de la seminarul de Roman, dacă acești profesori nu fac politică militantă, dacă nu sunt agitatorii și diriguitorii politicei. Constat dar faptul.

G. Vernescu. Pe ce vă bazați când afirmați aceasta?

G. Cantili. Acestea sunt numai aserțiuni.

O voce. Loja francmazonă.

T. Maiorescu. De aceea conchid, că acest învățămînt teoretic, ast-fel cum s'a expus în școa-

lele din Iași, a dobândit un rezultat practic în învățămîntul nostru. Domnii mei, această direcțiune e primejdioasă pentru învățămînt. Nu e cu putință în nici o țară, care aspiră la cultură, ca majoritatea corpului profesoral, în loc să se ocupe într'un mod dominant de activitatea științifică, să se ocupe de activitatea politică.

Lipsește în țara noastră cărțile școlare; eu n'am văzut o majoritate de cărți eșite de la acești domni, dar am văzut majoritatea acestor domni participând la agitații politice, la jurnale politice și la adunări. (Aplause).

S'a întîmplat, domnii mei, să aud, și fac iarăș apel pentru aceasta la colegii mei din Iași, s'a întîmplat să aud și să ved venind părinți de familie, alegători, și să roage pe deputați: Scăpați-ne de profesorii de politică. Așa este?

O voce. Așa este.

T. Maiorescu. Apoi unde ați mai văzut d-voastră ca într'o țară, care aspiră spre bine, să se nască această ură și resvrătire între părinții de familie și profesori? În or ce țară din lume părinții de familie și profesorii lucrează împreună în aceeaș direcțiune, și sunt iubiți profesorii din această cauză, și unde această iubire nu există, învățămîntul nu poate prospera. La noi s'a fă-

cut ură de partide între părinții de familie și profesori, și această stare de lucruri nu poate să fie continuată. Și când vorbesc așa, d-lor, vorbesc în interesul învățămîntului public, și cred că vom consolida acest învățămînt public în țara noastră, când vom scuti scoalele de aceste idei primejdioase, cari dau o falsă direcțiune tinerimii (aplause).

Așa dară, d-lor, fiind-că țara noastră, așa cum a fost până acum ținută în scoale, s'a arătat în privința profesorilor (vorbesc pentru România de dincolo de Milcov, nu știu ce este aci) într'o falsă direcțiune, am propus suprimarea catedrelor politice de la universitatea de acolo, fiind că cred că acolo ese isvorul, unde se prepară aceasta rețea de profesori și directori de licee și gimnasii, cari au o atitudine incompatibilă cu misiunea lor, și fiind-că în locul acestor suprimări am avut onoare a propune alte catedre (căci nu sunt eu acela, care să cer imputinarea sumei alocată în budget pentru învățămîntul public), am totdeodată onoare a ruga pe d. ministru, și am încredere că d-sa o va face, că la toate numirile cele noi după concursul ce se va depune, să binevoiască a se informa mai bine dacă persoanele, cari i se presintă la confirmare pentru o cate-

dră, sunt coprinse sau nu de idei aplicate spre agitări politice (murmure).

Această teorie a fost deja calificată de eresia liberală de d. reprezentant de Roman; o susțin că este o teorie necesară, mai ales într'un stat liberal.

Nu voi să fac apel la circulara d-lui Jules Simon, care este o persoană foarte liberală, al cărui liberalism nu poate fi pus la îndoială, care în Franța sub imperiu era la extrema stîngă și a cărui reputațiune europeană se poate oare-cum egala cu aceea a onor. reprezentant de Roman, d. Nicolae Ionescu (ilaritate). D. Jules Simon a susținut în circulara sa, că nu poate tolera discuțiuni politice în corpul profesorilor. (Aplause). Dar nu apelez la acea autoritate, voesc să argumentez, căci cestiunea este evidentă. S'a vorbit despre libertatea învățămîntului de d. reprezentant de Roman. Libertatea învățămîntului este absolută, o recunosc și eu; cu cât însă ea este mai mare, cu cât se dă facultatea fie-căruia din d-lor să-și fundeze scoli private, să-și formeze societăți, să deschidă jurnale și să scrie cărți în cari au absoluta libertate să-și profeseze ideile, cu atât mai mult, când e vorba ca *statul* să-și plătească funcționari, se cere ca statul să-și aibă ca putere exe-

cutivă o garanție în funcționarii plătiți de el în contra direcțiilor ce nu-i convin. Căci, în momentul în care dați toate libertățile cetățenilor, nu puteți să refuzați și statului libertatea de a-și plăti numai pe acei funcționari, cari lucrează în sensul existenței sale. (Aplause).

Susțin, d-lor, că, mai ales într'un stat, unde toate libertățile sunt garantate, statul însuș are dreptul de a se garanta în contra direcțiilor cari sunt resturnătoare, și cred că ideile scoalei Barnuț sunt resturnătoare; prin urmare, că statul are dreptul a nu-și plăti funcționari cari le susțin; căci ar fi o adevărată ironie ca asemenea funcționari pe de o parte să poată lucra sistematic la dărîmarea temelilor statului așa cum este constituit, și pe de alta să se adreseze la acelaș stat pentru a-i cere mijloace pecuniare, garantându-se încă în contra acțiunii lui prin pretențiuni de inamovibilitate.

Dar cred asemenea, că d-lor au dreptul să exprime principiile ce le au, unde vor voi și cum vor voi, în afară de funcțiunile statului, și le face onoare convicțiunea și buna credință cu care lucrează. Aprețierea mea însă este, d-lor, că în momentul în care s'ar face o încercare a se pune în practică aceste idei, statul ar avea dreptul și datoria să intervină

chiar cu forța publică, fiindcă atunci ar fi o luptă de viață și de moarte pentru el.

Voiți o comparare? Este înscris în Constituțiunea noastră principiul admirabil: libertatea absolută a conștiinței. Este foarte frumoasă această libertate. Dar ar rezulta de aci, că un mitropolit al țerei, presupunând că este sub autoritatea guvernului, poate veni să zică: fiind că eu cred că nu este bună religiunea ortodoxă, ci cea catolică, voi face o propagandă la toți preoții să se facă catolici (aplause)? Ar fi admisibilă această direcțiune, d-lor? Cred că nu. Nici odată nu se poate lua libertatea unui om privat, să se facă catolic cât îi va plăcea, dar mitropolitul religiunii dominante în stat nu poate să propage asemenea idei fără voia statului.

Așa dar, d-lor, iată teoria constituțională foarte lămurită.

Dacă propunerea mea ar avea fericirea de a fi aprobată de majoritatea d-voastră, statul ar avea dreptul necontestat și necontestabil de a zice: de la un funcționar plătit, profesor al meu, nu voesc politică în școală; statul, prin urmare, va avea dreptul a refusa alocarea bugetară pentru catedrele cu direcțiuni politice.

Ast-fel fiind, d-lor, cred că mi-am îndeplinit amînduoë datoriile ce le aveam, de a vă dovedi direcțiunea periculoasă și de a vă dovedi legalitatea propunerii mele.

Cestiunea a fost o cestiune simplă, de princip.

Eu din parte-mi nu primesc și trimit la adresa lor cuvintele cu totul afară din cestiunea de princip ce mi le-a adresat d. reprezentant de Roman — nu e vorba de pasiuni, de incendieri, de uri personale, etc.; asemenea lucruri, după aprețiarea mea, trebuie să fie depărtate cu totul dintr'o discuțiune de idei.

Dacă d-sa crede că cestiunile de princip trebuie resolve și restălmăcite în cestiuni personale și discutate pe acest tărîm, eu cred din contra că aceasta tactică merge așa de departe spre ultimele limite ale unei bune cuviințe parlamentare, încât ne-am osteni cu toții de a-l urmări până acolo; de altminteri pe mine nu mă supără dacă d-sa vrea să-și păstreze rolul de a face cestiuni personale unde eu îmi voi păstra rolul de a rămănea în cestiunea de princip. (Aplause).

Resultatul discuțiunii este că, după un discurs al d-lui N. C. Aslan în contra amendamentului propus și câteva cuvinte ale ministrului cultelor, declară :

D. A. Lahovari, raportorul comisiunii budgetare: „D lor, comisiunea în unanimitate a respins propunerea făcută de d. Maiorescu, la capitolul universității din Iași. Comisiunea budgetară în această privință a considerat că are mai mult misiunea de a stabili cifrele, cu cari se plătește învățămîntul la acea facultate, de cât a intra pentru moment în aceste cestiuni foarte delicate a organizării chiar a acestor catedre; ele în ori-ce cas trebuiesc studiate cu maturitate și cer o discuțiune mai lungă și mai cugetată. De aceea a respins propunerea d-lui Maiorescu. Inșă majoritatea comisiunii n'a putut sta indiferentă în fața faptelor foarte grave denunțate de d. Maiorescu, și a adoptat următoarea propunere, pe care avem onoare a o supune deliberării și votului d-voastră: „Faptele denunțate se recomandă serioasei atențiuni a d-lui ministru al instrucțiunii publice“.

T. Maiorescu. Mulțumit cu rezultatul dobîndit, îmi retrag amendamentul.

N O T A

Nu este poate fără interes pentru caracterizarea ziaristiceii noastre de atunci (mult nu s'a schimbat nici astăzi), dacă reproducem din *Curierul de Iași* de la 13 August 1871 următoarea scrisoare, publicată ca răspuns la nenumăratele articole apărute în ziarele de dincoace și de dincolo de Carpați în contra discursurilor de mai sus.

„*Domnule Redactor,*

De la 27 Iunie, de când am propus în Cameră câte-va amendamente la Budgetul pe 1872, foile române în majoritate îmi fac deosebita onoare a mă ataca unele după altele. „Defaimarea culturii Române, lovirea naționalismului și a scoalelor, cosmopolitism, suprimarea subvențiunii scoalelor din Brașov ¹⁾, stîrpirea a tot ce este românesc și înlocuirea Românilor prin străini și Evrei“, este o parte din lucrurile ce mi se impută.

Aceste imputări nu sunt întemeiate și sunt lipsite de buna credință, fiindcă îmi atribuesc lucruri ce nu le-am susținut (și nu le voi susține nici odată) și mi le atribuesc în împrejurări, în care adevărul era ușor de aflat.

Epitetele personale, cu care la această ocazie mă văd inzestrat, trebuiesc trecute sub tăcere, fiindcă în

¹⁾ Vezi mai jos discursul 10.

asemenea chestii persoanele sunt indiferente. Nu este însă indiferentă în nici o chestie constatarea adevărului, și de aceea vă rog să publicați după *Monitorul oficial* discursurile din Cameră, la care se refer jurnalele menționate.

Cum se vede din această publicare, amendamentele propuse urmăreau trei scopuri: 1) Susținerea și îmbunătățirea învățămîntului elementar și secundar; 2) Suprimarea cheltueleur de lux; 3) Combaterea agitărilor politice din sfera instrucțiunii publice, mai ales lovirea așa numitei „fracțiuni libere și independente“, întru cât se lățește prin scoale sub forma teoriei lui Barnuțiu.

Până când nu va fi dovedit, că „cheltueleur de lux și fracțiunea“ sunt identice cu naționalitatea noastră, până atunci lovirea lor nu poate fi restălmăcită ca o lovire a națiunii; din contra chiar interesul național al Românilor, dacă vor să existe constituiți într'un stat liber, mi-a părut a reclama lățirea învățămîntului elementar, suprimarea budgetului de lux și combaterea fracțiunii cu fanatismul ei și cu primejdiosul ei comunism teritorial și federalist.

Titu Maiorescu, deputat.

Iași, 10 August 1871.

Contra amestecului unui stat străin.

(*Sedința Camerei de la 18 Noembrie 1871*).

Deputatul Dimitrie Văsescu desvoltă o interpelare asupra veniturilor neîncasate de la moșiile noastre din Basarabia rusească, proprietăți secularizate ale Mitropoliei din Iași, Episcopiei din Huși, monăstirilor Neamțul, Varaticul, Pângărații, etc., pe al căror procurator Rusia nu vrea să-l recunoască sub cuvânt că Mitropolitul din Iași, care a dat procura, nu e ales după canoane. Cu această ocazie interpelatorul propune moțiunea, ca guvernul, față de împotrivirea ortodoxei Rusii, să presinte cât mai curînd o lege pentru întronarea Mitropoliților și Episcopilor conform canoanelor. D. Nicolae Ionescu susține moțiunea. Camera însă trece la ordinea zilei după următoarele cuvinte, întărite și prin asentimentul d-lui G. Vernescu.

Domnule președinte, în deosebire de d-nii preopinenți, sunt de opinie, că moțiunea prezentată de onorab. d. D. Văsescu nu trebuie votată, și că este de demnitatea Camerei să treacă pur și simplu la ordinea zilei.

Este controversat, dacă un stat poate sau nu să pue în discuție secularizarea făcută de alt stat; dar ceea ce nu este controversat după dreptul internațional, este că Rusia nu a avut dreptul a contesta procura dată de Mitropolitul nostru. (Aplause).

Nu este de demnitatea noastră de a face o moțiune, în care — cu ocazia acestui refus nedrept al Rusiei — să ne preocupăm de chestia alegerii prelaților noștri. (Aplause).

Dacă principiile dreptului internațional sunt în teorie bine stabilite, în practică însă ele variază după mijloacele ce are un stat față cu altul de a le pune în aplicare.

Noi, fiind mai slabi de cât Rusia, n'o putem sili să recunoască o procură, cum ar trebui să o recunoască după drept. Dar, precum a zis onorab. ministru de finanțe, ceea ce ni se cuvine nouă să facem, am făcut. Agentul nostru diplomatic va fi accentuat totdeauna acest punct hotărît al dreptului internațional, va fi zis Rusiei, că procura dată de Mitropolitul nostru este

bine dată și că nu este dreptul Rusiei de a examina cu această ocazie, dacă Mitropolitul nostru a fost ales după canoane.

Acum, dacă afară de chestia acestor moșii din Basarabia, pentru alte trebuințe ale țării ministrul presintă un proiect de lege pentru modificarea alegerii Mitropoliților și Episcopilor și dacă în urma votării acestei legi se va aplana în Rusia în mod întimplător și chestia moșiilor din Basarabia, cu atât mai bine. Dar noi nu putem, din cauza refuzului Rusiei, să ne ocupăm acum de chestia alegerii Mitropoliților. (Aplause).

În fapt ministrul cultelor, generalul Tell, a propus curînd după aceasta „legea pentru alegerea Mitropoliților și Episcopilor eparhioți, precum și a constituirii sfîntului Sinod al sfîntei Biserici autocefale ortodoxe române“, care s'a votat și s'a sancționat în Decembrie 1872. Legea este o copie a organizării sinodale rusești, cu mica deosebire, că procurorul Sinodului din Rusia este un înalt funcționar laic numit numai pentru aceasta (astăzi încă d. Pobiedonoszeff), pe când la noi ministrul cultelor după vremuri îndeplinește rolul de procuror; și cu marea deosebire, că în Rusia absolutistă Țarul este și capul Sinodului, pe când Domnul nostru

constituțional nu este și nu poate fi capul unei instituții neresponsabile. Ast-fel Sino-dul nostru, exclusiv călugăresc și lipsit de or ce însuflețire populară, nu are destul contact cu statul civil, o anomalie, al cărei pericol s'a simțit mai ales cu ocazia judecării Mitropolitului Primat Ghenadie (Mai 1896).

6.

Asupra profesorilor deputați.

(Ședința Camerei de la 30 Noembrie 1871).

Generalul Tell, ministrul cultelor, refuzase tutulor profesorilor din districte, care erau deputați, congediul cerut de ei pentru a veni la Cameră; iar pe cei ce au venit fără congediu, i-a considerat după o lună de zile demisionați, le-a publicat catedrele la concurs și i-a înlocuit. În acest caz s'au aflat numai doi profesori ai Universității din Iași: d. Nicolae Ionescu (înlocuit prin d. Bonifaciu Florescu) și autorul acestei scrieri (înlocuit prin d. C. Leonardescu).

În privința acestei curioase măsuri administrative, deputatul I. Boldur-Lățescu, care o aproba, face o interpelare spre a o vedea încuviințată și de majoritatea Camerei. Ministrul Tell răspunde, justificându-și procedarea. Vorbește apoi:

T. Maiorescu. Domnule președinte, eu gădesc procedarea ce a urmat-o onor. ministru al cultelor și instrucțiunii publice inconstituțională și incorectă; o gădesc primejdioasă pentru chiar învățămîntul public; și, de oare ce este încă timp a preveni răul, am cerut voia de a vorbi și de a pune înaintea onor. Camere un alt punct de vedere în cestiune.

Dar mai întâi să terminăm cu relația personală, care mă privește. Cum v'a spus d. ministru al cultelor, eu nu mai fac astăzi parte din corpul profesoral. Zice d-sa, că i-am cerut concediu. Să-mi dea voie să rectific aceasta. Eu am refuzat a-i cere concediu, fiind că prin aceasta aș fi lipsit, cred eu, demnității de deputat, când Constituțiunea îmi dă dreptul de deputat și nu pronunță incompatibilitatea. Ce fel puteam eu ca deputat chemat a exercita controlul asupra actelor puterii executive să cer puterii executive favoarea de a fi aci! (Aplause). Aceasta mi-a părut atât de monstruos, încât nu mi-am permis nici a mă gândi un moment de a o face, și nu am făcut-o, pentru demnitătea mandatului de reprezentant al țării.

Înainte de a veni aci, am trimis d-lui ministru o adresă respectuoasă, în care i-am spus că d-sa, împreună cu cei-lalți miniștri, au con-

vocat parlamentul și au zis tuturilor deputaților, și mie, Maiorescu: Veniți la Cameră. Chemându-mă d-voastră dar la București, știind că voi lipsi de la catedră, am onoare a vă pune la dispozițiune salariul meu întreg, pentru a mă înlocui prin un suplinitor, și opiniunea mea este a fi înlocuit prin cutare persoană. — D-sa a refuzat și mi-a zis că nu acordă concediul. I-am făcut atunci un răspuns și am zis că nu i-am cerut concediu, fiindcă ministrul nu e în pozițiune nici a-l da nici a-l refusa unui deputat. Mă mărginesc a vă ruga încă o dată ca să numiți d-voastră un suplinitor. D-sa mi-a răspuns că a doua a mea adresă este necuviincioasă, — a accentua dreptul de deputat nu este cuviincios! — și mi-a zis, că mă consideră demisionat. Așa am și rămas. Prin urmare, d-lor, vedeți că persoana mea nu mai este acum în cestiune.

Trebue însă să vorbim pentru cei-alți profesori. Cred, d-nii mei, de și îmi pare că majoritatea acestei Camere împărtășește opiniunea că ar fi primejdios pentru învățămîntul public ca să fie cine-va profesor și deputat, cred cu toate acestea, că această părere nu este justă și că din contră este în interesul învățămîntului public ca să fie din profesorii actuali și deputați. Nu vorbesc din punctul de vedere constituțio-

nal, fiind-că nici odată, corect vorbind, dacă incompatibilitatea nu este pronunțată în Constituțiune, nu s'ar putea aplica vre-o măsură oare-care contra unui funcționar care vine în Cameră părăsind postul său; și, după lămuririle date de d-nii Blaremburg și Agarici cu ocaziunea demisiunii d-lui Beloescu, cred că e de prios a vorbi mai mult asupra acestui punct.

Voi vorbi dar numai de interesul Camerii și al instrucțiunii.

În sistemul constituțional, interesul unei Camere este de a fi compusă din reprezentanții tuturor ramurilor vieții publice, și pe cât vor fi acestea mai exact reprezentate, cu atât este mai bine pentru o Cameră. De aceea toate Camerele, unde a fost sistem constituțional, au căutat să deschidă cât se poate mai mult porțile lor ca să intre în sinu-le reprezentanții vieții publice actuale or de unde ar fi; căci, cum voiți să se exercite control viu asupra actelor guvernului, cum voiți să se prepare legile, cum voiți ca ele să se poată îndrepta, când în Cameră nu vor fi reprezentanți ai vieții actuale, cari să aducă luminile lor în cunoștința de cauză?

Iată, domnii mei, motivele pentru care s'a admis în unele Camere chiar și judecătorii, necum

profesorii, și or ce reprezentanți ai vieții publice, destul că acești reprezentanți să nu fie din ramura administrativă, ca să nu fie direct la ordinele ministrului.

Dar se face întrebarea: nu este un inconvenient, că lipsesc câți-va profesori de la catedrele lor? Fără îndoială este un inconvenient, nimeni nu o contestă; însă remarcăți că sunt 3,000 de profesori în țară, și între d-voastră nu sunt de cât vre-o 7. Acum ce este mai bine? ca acești șase, șapte profesori să lipsească pentru câte-va luni de la posturile lor fiind înlocuiți și suferind cât-va învățămîntul, și Adunarea să nu fie lipsită de lămuririle, de luminile ce i-ar putea da ei pentru specialitatea lor? sau este mai bine, ca ei să fie înscrși în catalogul de prezență al scoalei, fără a putea veni în Adunare la desbaterile legilor, în special la lămuririle necesare într'o sferă așa de importantă ca aceea a învățămîntului public? A pune o asemenea întrebare este a o și rezolvî, și toate Camerele au zis, că este mai mic răul de a lipsi câte-va luni profesorul de la catedra sa decât de a lipsi Adunarea de luminile lor. Acesta a fost răspunsul celorlalte Camere din Europa.

Acum, dacă pe malul Dimboviței vom noi să introducem o teorie cu totul nouă; dacă, văzând cum celelalte Camere au recunoscut că ele nu sunt suficient luminate, că le mai trebuie și profesori, noi vom zice că suntem pe deplin luminați și fără concursul lor, și d. Boldur Lătescu, care a bine-voit a face această interpelare, va fi competent ca, în lipsa profesorilor, d-sa să tranșeze cestiunile relative la instrucțiunea publică: atunci, domnii mei, nu am să zic nimic; noi suntem toți născuți geniuri și putem să resolvim fără cunoștința de cauză toate cestiunile, și vom avea în favoarea acestei teorii, în lipsă de alt merit, cel puțin meritul originalității. Va veni mâine, poimâine legea instrucțiunii publice; ei bine, să dăm afară pe toți profesorii și să rămână militarii și proprietarii ca să lămurească cestiunea instrucțiunii, și de sigur că va eși o lege admirabilă.

Nu se poate răspunde, d-lor, că nu ne trebuie profesorii actuali, căci ar fi din profesorii vechi care pot vorbi. Ne trebuie profesorii actuali, fiindcă d-voastră voiți să modificați legea de astăzi a instrucțiunii publice; voiți să știți cum este ea în aplicațiunea ei zilnică de astăzi, voiți să vedeți care sunt lacunele ei, adică voiți să îndreptați, nu istoria legislațiunii

trecute, ci legislațiunea actuală, și prin urmare nu încapе indoială, că interesul Camerei este de a avea profesori actuali în sînul ei. Așa de adevărat este aceasta din punctul de vedere constituțional, încât la Senat, unde, fiind-că este de regulă ca să intre acolo oameni în pozițiune alta de cît aceea de profesori, fiind-că nu s'ar fi putut presupune că vor intra și profesorii pe calea regulă, la Senat, zic, s'a cerut anume obligatoriu ca să fie și doi reprezentanți ai universităților, doi reprezentanți dintre profesorii actuali, pentru a nu lipsi nici pe Senat de luminile lor la desbaterile legilor, și mai ales a legii instrucțiunii publice. Pentru Cameră nu s'a făcut aceasta, fiind-că în toată lumea s'a presupus că profesorii vor putea în colegiul al 3-lea sau în alt colegiu să fie aleși prin o acțiune regulă, și nici un sistem constituțional nu a putut presupune ingenioasa teorie a actualului d. ministru de culte, care zice: Da, poți să fii deputat și profesor, dar dacă vîi ca deputat, te distitui. Aceasta este aplicațiunea practică a teoriei d-sale.

Acum, domnii mei, permiteți să accentuăm noi, cari nu avem acelaș motiv de rezervă pe care l-a avut d. Lătescu și d. ministru de a nu numi persoane, dați-mi voie de a vă întreba,

care este scopul noiei procedări? De ce, după ce atât timp a funcționat Camera aceasta și cu profesori, de ce deo-dată să ne vină acest interes arzător pentru instrucțiunea publică? De ce să vedem pe d. Boldur Lătescu reprezentând acest interes și crezând că, după ce toate merg așa de bine în învățămîntul public, a rămas numai cestiunea de tranșat, dacă profesorii actuali pot sau nu să fie deputați, și de aci încolo toate vor merge bine, numai să lămurim aceasta?

D-nii mei, mi-a părut a vedea aci intențiunea de a lovi cu această măsură în o opozițiune incomodă, nu a mea, ci a altuia.

Dacă aceasta este intențiunea, atunci dați-mi voie a nu califica procedarea întrebuintată pentru a ajunge la acest scop, căci o găsesc prea mică pentru a o califica mai de aproape, și lexiconul parlamentar nu ne dă termini suficienți pentru această calificare. Dacă este cine-va, d-lor, de exemplu d. reprezentant de Roman, profesorul Nicolae Ionescu, care se află într'o opozițiune cam neplăcută pentru guvern, atunci d-sa, în ceea ce privește pozițiunea sa din Cameră, este reprezentant al unui colegiu și are dreptul de a susține ideile sale în această Cameră, liberă fiind Camera de a le respinge sau

a le primì. Dacă însă d. ministru îl găsește pe d-sa periculos în instrucțiunea publică, atunci legea instrucțiunii va da măsurile necesare pentru a preveni asemenea pericol. Dacă ea nu le dă, atunci să se modifice legea. În nici un caz însă nu se poate, prin o cale deturnată, prin o falsă interpretare a principiilor constituționale, prin o procedură, care ne aduce aminte că nu este destul de largă Dunărea care ne desparte de Bizanț, nu se poate, zic, să procedem în asemenea mod contra oamenilor, cari în parlament ne sunt incomozi; nu găsim, domnilor, că este demn de un guveru de a procedea în asemenea mod în contra cuiva, care, conform cu sistemul constituțional, vine a-și exercita mandatul său de deputat, așa cum el crede că trebuie să o facă.

Și când vorbesc astfel, d-lor, știți că nu vorbesc în favoarea unei persoane, cu care sunt legat prin amiciție, ci în favoarea unui adversar, nu pentru persoana d-sale, dar pentru justiția și demnitatea procedărilor noastre.

Sunt dar cu totul în contra măsurii luate de d. ministru și cred că Adunarea va face bine să decidă, că un profesor poate să-și exercite mandatul de deputat și că nici odata ministrul nu este în stare și în drept, nu de a-i

refusa pentru aceasta concediu, căci concediul nu e de trebuință, dar de a-i zice că este destituit, fiindcă a venit să-și îndeplinească datoria de reprezentant al țării. (Aplause).

După terminarea discuției, la care au mai luat parte Manolache Kostake (pentru măsura ministerială), d. G. Vernescu și N. Blaremburg (contra), Adunarea primește o moțiune a d-lor M. Kostake, A. Lahovari, C. Văleanu, etc., pentru simpla trecere la ordinea zilei, și cei doi profesori rămân depărtați de la catedrele lor. — În Aprilie 1874 autorul acestei scrieri, de curînd numit ministru al cultelor, a reintegrat pe d. Nicolae Ionescu în profesura sa, anulând numirea d-lui Bonifaciu Florescu. Pentru sine personal nu a luat firește nici o măsură, nici că a reclamat vre-o dată în contra eliminării sale de la Universitate. Deabia după 13 ani, în Octomvrie 1884, ministrul cultelor de atunci, d. G. Chițu, găsind în dosarele ministerului acea deciziune a generalului Tell, a revocat-o ca nelegală și a rechemat și totodată transferat pe vechiul profesor de filosofie din Iași la Universitatea din București.

Pentru restabilirea scoalelor normale. — Asupra
budgetului instrucțiunii publice pe 1873.

(Ședința Camerei de la 12 Martie 1873).

În proiectul de budget prezentat Camerei de ministrul cultelor generalul Tell se propunea sporirea salariului câtorva profesori universitari și suprimarea alocațiunii pentru scoalele normale. Comisia bugetară refuză sporirea salariilor universitare și primește suprimarea scoalelor normale.

D-lor deputați, budgetul ministerului cultelor și instrucțiunii publice ni se presentă astă-dată în niște împrejurări, care sunt mai favorabile unei discuțiuni serioase, decât erau împrejurările din anul trecut; atunci erați preocupați de o cestiune mai urgentă, astăzi acea cestiune a dispărut, și avem locul liber pentru o discuțiune

matură, cu atât mai mult, cu cât se pare tocmai că budgetul instrucțiunii publice, atât în conștiința D-voastră, cât și în opiniunea publică, este obiectul unei preocupări serioase.

Știți ce mișcare s'a produs în opiniunea publică prin măsura luată de a se suprima școalele normale, și prin urmare veți aprea necesitatea de a discuta mai pe larg materiile budgetului instrucțiunii publice; căci atât în proiectul guvernului, cât și în elaboratul comisiunii acea suprimare este menținută și pentru anul 1873.

La o privire generală, domnii mei, asupra acestui budget, aș avea de relevat, ca și în anul trecut, mai întâi direcțiunea greșită în care este conceput acesta ca și cel precedent, direcțiunea de a nu prevedea în destul nici ceea ce ar trebui să facem pentru învățămîntul elementar prin sate și orașe, nici ceea ce ar trebui să facem pentru învățămîntul real și de meserii. Toată direcțiunea de până acum în această privință a fost primejdioasă și a avut de efect a hrăni din veniturile Statului ceea ce s'ar putea numi pentru noi o trebuință de lux, și a lăsa la o parte ceea ce era neapărat necesar.

De și școalele reali sunt prevăzute prin legea instrucțiunii publice, nu vedem nici o sumă afectată pentru ele în acest budget; vedem însă din contră, că ni se cer credite pentru a augmenta cifrele de salarii ale profesorilor de universități, licee și gimnasii. Într'un budget, în care scoalele sătești nu sunt îndestul prevăzute, vedem că vi se cer să susțineți scoalele de muzică, de bele arte, expunerea artiștilor în viață, etc., și cred că este totdeauna datoria noastră de a releva acest inconvenient, până când se va forma odată o opiniune publică așa de puternică, încât să fie silit ministerul de a prezenta un budget care să răstoarne acest sistem de a prevedea și — pentru a mă servi de expresiunile d-lui raportator — să aducă piramida pe baza ei normală. Astăzi este pusă piramida pe virf și partea cea mai dezvoltată a ei este aceea de sus; pe când lucrul trebuie să fie invers.

Nu este vorba de a zice că nu sunt bune institutele de cultură mai înalte, că nu merită profesorii de la universități, licee și gimnasii, dacă au făcut un serviciu mai îndelungat, să fie plătiți după vîrsta lor; dar este vorba de a ne întreba, dacă asemenea cestiuni se prezintă ca o teorie platonice de predilecțiuni, sau ca

o trebuință practică a țerei întregi. Cestiunea nu este, dacă nouă ne plac artele; căci cine ar îndrăsnî a zice: nu? Cestiunea este așa: Intr'un budget mărginit de 8 milioane franci este mai bine ca să se prevadă o sumă mai mare pentru licee, pentru universități sau pentru instituțiuni de o cultură de lux, și să lăsăm să se lipsească țara de scoale reale și sătești; sau e mai bine, dacă cifra e mărginită, ca aceste mijloace mici să le destinăm în prima linie pentru învățămîntul elementar, real și de meserii? Și astfel pusă întrebarea, lucrul ia cu totul altă față. Căci, domnii mei, pentru ce statul regulează învățămîntul public? Înțeleg să se zică, cu sistemul englez, că este treaba comunei sau a inițiativei private; dar când vine guvernul și zice: Iau direcțiunea instrucțiunii publice în mână, eu destinez sumele pentru ea, atunci avem dreptul să facem pe guvern responsabil pentru direcțiunea în care dă acești bani.

Ne plîngem cu toții, că avem prea mulți funcționari și că ne lipsește cu desăvîrșire burgesia, acea clasă a treia care e sprijinul sistemului constituțional; ne plîngem că se mărește ceata de aspiranți la budget; dar nu v'ați întrebat vre-o dată, dacă statul prin budgetul său nu vine tocmai în favoarea acestui rău social, a-

cestor primejdii a vieții publice? Noi am înființat gimnasia și licee multe, comparativ cu lipsa de scoale reale și de meserii; și nu se face nimic pentru a ne abate de la această direcțiune, care tinde a face pe toată lumea aspiranți la funcțiuni. Dacă găsiți că e primejdios să se mărească acest bizantinism al funcțiilor, această pânză de păianjen care amenință de a năbuși vitalitatea din statul nostru — atunci, domnii mei, trebuie să încetăm de a hrăni păianjenul, care țese această pinză tot mai departe. Avem atâtea institute în cari se învață latinește și grecește, musica și pictura, și elevii cari le frecventă nu pot de cât să aspire a fi susținuți de stat; — și nu avem mai de loc scoale, unde să se învețe așa încât elevii eșiți din ele să poată îndeplini lacunele vieții sociale, fără să mai aibă necesitatea de a se adresa la stat. (Aplause.)

În asemenea împrejurări, când ved că se măresc lefile profesorilor de la universități și licee, când ved oratori eminenti și simpatici Camerei, cum sunt dd. Boerescu și Vernescu, când ved și pe d. ministru al instrucțiunii publice susținând acum ca și în anul trecut aceasta: atunci cred de datoria mea să mă opun în contra acestei direcțiuni, și să accentuez încă odată, că

nu este vorba de a ne întreba, dacă este bine ca profesorii de sus să fie mai bine plătiți, ci e vorba de a ne întreba dacă, în marginile date ale unui budget închis, e bine să rămănem nepăsători la foamea intelectuală ce bintue cele mai multe sate ale României, și să le luăm acestora resursele budgetare pentru a le întrebuința la mărirea salariilor profesorilor superiori? (Aplause.)

Puind chestia pe acest tărîm, punctul important este de a vedea odată cu rigoare suprimate toate acele cheltueli de lux și susținut învățămîntul elementar, scoalele reale și scoalele de meserii. (Aplause.)

Aceasta însă nu s'a făcut în budgetul de față. Dar nu se poate imputa anume ministrului actual; căci d-sa a continuat numai tradițiunile și a primit moștenirea, fără beneficiu de inventar însă, a ministerelor vechi.

Când s'ar fi mărginit aci, discuțiunea ar fi foarte simplificată; dar a mers mai departe într'o direcțiune preparată cu mult timp înainte. Budgetul present lasă că nu a îndreptat piramida, nu a pus-o pe baza ei, ci a lăsat-o pe vîrf încât se clatină, dar a lovit în ea și a știrbit-o, și budgetul pentru 1873 v'e cere, precum v'a cerut și cel rectificat pe 1872, supri-

marea scoalelor normale. Când se cheltuește a-
 vereea statului pentru scoalele de musică și de
 arte, când se cere augmentarea salarului pro-
 fesorilor de la scoalele înalte, atunci negreșit
 putem zice, cel puțin, că se fac cheltueli pentru
 cultura poporului, de și într'o direcțiune greșită.
 Inșă când vine acelaș budget și sterge o chel-
 tuială de cultură utilă fără a pune ceva bun
 în loc, atunci este timpul a ne întreba cu mai
 multă îngrijare, ce necesitate era de a se face
 aceasta? Și nu știu, domnilor, dacă după o mai
 matură chibzuință nu va fi bine ca onor. Ca-
 meră să revie asupra votului dat pentru supri-
 marea scoalelor normale și să voteze suma de
 bani necesară pentru reînființarea lor și pentru
 1872, precum asemenea să inscrie suma de bani
 trebuincioasă pentru menținerea lor pentru anul
 1873 și mai departe.

D-lor deputați, aceste scoli normale, când vi
 s'a prezentat budgetul rectificativ pentru anul
 1872, au avut o nefericire: nefericirea de a fi
 fost apărate de onor. domn Nicolae Ionescu.
 (Aplause.) Eu cel puțin privesc aceasta ca o ne-
 fericire pentru ele; căci dacă ar fi fost altfel
 apărate, poate că Adunarea nu ar fi dat votul
 pentru suprimarea lor, poate că ar fi scăpat;
 fiindcă, domnilor, acei cari sunt obișnuiți — și

este rare ori folositor obiceiul — de a face opozițiune sistematică, adică opozițiune pe drept și pe nedrept, pierd prin chiar aceasta încrederea, când vin și fac opozițiune unde se cuvine. Știți istoria omului din fabulă, care strigase de atâtea ori „vine lupul, vine lupul,” fără ca să fi fost adevărat, în cât odată când lupul a venit în adevăr, nu a mai fost crezut, și atunci a pățit-o. (Aplause.) Așa s'a întâmplat și d-lui Ionescu cu scoalele normale.

Dar, d-lor, afară de pozițiunea îndoioasă, în care au intrat aceste scoli prin faptul că au fost apărate numai de opozițiunea sistematică, mai era și alt ceva. Era chiar punctul de vedere, din care onor. domn Ionescu a susținut scoalele normale, care le-a periclitat. Eu, domnilor, acel punct de vedere îl cred greșit, și dacă nu aș vedea altă cauză, din care să pot susține aceste scoli, atunci aș zice că foarte bine a făcut Adunarea de le-a suprimat.

Înainte însă de a combate tendența domnului reprezentant al fracțiunii libere și independente, sunt dator, pentru întărirea opiniunii contrare ce voi avea onoare a susține, să relev lipsa de cunoștință de cauză, ce a arătat-o d. Ionescu în apărarea ce a făcut scoalelor normale, ca în mai toate tesele susținute de d-sa, de și poate

aici inexactitățile de fapt îi erau mai puțin îngăduite.

Vă aduceți aminte, că o oră întreagă a Camerei a fost ocupată prin eroarea, în care se afla domnia-sa în privința propunerii de desființare, arătând contrazicerea, în care căzuse ministrul desființând, după cum credea domnul Ionescu, și seminarele clericale. De geaba îl intrerupea domnul ministru, rectificându-l întru aceasta. D. Ionescu combătea mereu o desființare clericală, pe care nici nu-i trecuse prin gând guvernului să o propue. Era cu putință a cunoaște chestiunea mai puțin?

Chestiunea nu e nouă pentru Cameră. Deja la 1870 s'a prezentat și s'a primit, tot cu ocaziunea unei discuțiuni budgetare, amendamentul d-lui general Florescu de a face numai pe preoți învățători rurali. E dar o vechie tendență reacționară — căci numai reacționară pot numi încercarea făcută de dd. generali Florescu și Tell, care se formulează așa: Seminarele de preoți, departe de a fi atacate, trebuiesc din contra menținute, și numai prin ele să se alimenteze învățămîntul din comune; numai preotul să fie învățător sătesc, și nu laicul; și fiind trebuință de a se înmulți salariul atât al preoților, cât și al învățătorilor sătești, aceste două

funcțiuni trebuiesc contopite în una, pentru a se putea face sporirea cerută într'un mod mai îndestulător, și în acest cas laicii trebuiesc jertfiți clericilor. Era dar stranie imputarea ce d. Ionescu făcea d-lui Tell, că ar fi încercat să desființeze seminarele preoțești.

Tot așa de neexactă a fost afirmarea, că scoalele normale în chestiune sunt prevăzute în legea instrucțiunii publice, care este în vigoare. Cu asemenea combateri i se face prea ușoară pozițiunea d-lui ministru, care la replică are astfel ocaziunea de a dovedi că este mai exact decât adversarul seu. Nu așa se poate combate d. Tell. Trebuie să-i admitem d-sale tot ce este exact în propunerile ce face, pentru a i le resturna apoi, dacă au un punct de plecare greșit, din chiar acest punct de plecare nefalsificat. Are dar drept d. Tell să zică: în legea instrucțiunii publice nu sunt prevăzute aceste scoli. Scoalele, care sunt numite acolo „normale“, tind numai a da profesori pentru licee și universități. Pe lângă aceste scoli legea instrucțiunii publice în vigoare a prevăzut scoalele normale primare în acest mod: În fie-care oraș o școală elementară cu cele trei sau patru clase primare se va declara de școală elementară model sau școală normală.

Aceste scoli nu sunt de confundat cu scoalele normale propriu zise, de care vorbim în budget; acestea sunt o creațiune alături cu legea, de și nu în contra legii, sunt creațiune pentru a suplini lacunele legii, o alocare bugetară pentru o instituțiune de cultură, pe care legea, dacă n'o excludea, dar nici nu o admitea până acum în organismul său, și necesitatea de a prezenta un proiect pentru revizuirea legii instrucțiunii s'a simțit în această parte tocmai pentru ca scoalele normale să fie mai bine țesute în organismul învățămîntului public.

Pe lângă aceste neexactități însă se adaogă o alta, care e mai gravă. S'a zis atunci de către domnul Ionescu :

„Îmi pare foarte bine că din partea aceea a Adunării (dreapta), la cuvîntul *politică* s'au făcut oare-cari crispațiuni de nervi. Zic dar, domnilor, singura educațiune, care este adevărata expresiune a sentimentelor naționale și bine făcătoare, nu este de cât aceea care va fi în-suflată de principiile cele sănătoase ale politicei naționale.....

„*Voci.* Aceasta e totul.

„*N. Ionescu.* Da, de principiile politicei sănătoase....

„*O voce.* Nu de cele revoluționare.

„N. Ionescu. Voi avea onoare de a spune, că în Belgia frageda tinerime învață a citi pe Constituțiunea țerei, și că în toate țările unde este un învățămînt popular, tot așa se urmează.“

Ei bine, domnilor, această afirmare a d-lui Ionescu nu este exactă. D-voastră cunoașteți, cât este de puternică organizațiunea Prusiei în învățămîntul elementar, o cunoașteți cel puțin din rezultatele puternice ce le-a avut pentru mărirea acestui stat.

Nu este exact, că acolo copii învață a citi pe Constituțiune. O asemenea afirmare, domnilor deputați, a trecut peste sublim, a trecut cu un pas peste sublim, și acel pas știți unde conduce. Încă odată, în Prusia nu se învață a citi pe Constituțiune! Și voi avea onoare a susține, că nici nu trebuie în scoalele normale să fie această direcțiune. Scoalele normale trebuie să existe, însă în alt sens. Că vor cuprinde în întregime elementul național, această se înțelege de la sine. Dar politicește scopul lor este ca să prepare învățători, cari să dea clasei de jos oare-cari cunoștințe elementare, pentru ca în organizațiunea mai ales a unui stat reprezentativ să nu fie lipsită reprezentarea de opiniunea alegătorilor dată în cunoștință de cauză, cel puțin de o opinie pe cât se poate

de dezvoltată prin dezvoltarea inteligenței în genere.

Însă dacă, pentru a avea într'o stațiune centrală telegrafică, știri sigure despre toate întâmplările din diferitele locuri de la periferie, am stabilit stațiuni telegrafice pretutindeni și am trimis fire de inteligență până la periferie, n'am trebuit să judecăm și însuși *coprinsul* depeșelor. Tot firul telegrafic e bine stabilit și aparatul e fidel atunci când îmi transmite cu fidelitate ceea ce spune cine-va din periferie: dar nu vreau ca cu această ocaziune să impun eu celui din periferie *ce* să spună. Prin urmare învățămîntul elementar are să dea un șir de cunoștințe, mai ales reale, prin cari să se dezvolte agerimea inteligenței țăranilor; iar aplicarea acestei inteligențe la politica dată este treaba liberă a țăranului ajuns la majoritate, și nu face de loc obiectul unei preocupări în școală.

Cu această ocaziune, a face pe copii ca să primească nemistuite încă idei fie de or-ce politică, nu vorbesc numai de a d-lui Ionescu, fie și reacționară și liberală, aceasta este o tendență lipsită de conștiință. Căci, domnii mei, în școală este o primă datorie: de a prezenta băeților numai ceea ce ei înțeleg, și or-ce sistem, care

tinde a prejudeca în capul copiilor chestiunile de politică, introducându-le de timpuriu în această privință lucruri pe care nu le înțeleg, pentru ca astfel, când ajung în vîrstă, să le găsească ca o rețea formată gata în mintea lor fără să fi fost mai înainte controlate de judecata lor, or-ce sistem zic, care bate acolo, este o politică jesuită. Căci ce fac jesuiții? Pun mîna pe instrucțiunea publică și vor să inculce în capul tinerimii mecanicește, prin memorizare, într'un timp, unde judecata liberă nu este încă desvîlită, ceea ce le convine lor să găsească mai pe urmă dea gata în capul oamenilor majori. Nu judec copriusul politiceii lor; *sistemul* este greșit, și dacă este greșit, puțin îmi pasă dacă este teoria jesuitică sau fracționistă, sau altă teorie, care se predă tinerimii; greșala este de a se introduce în genere o idee politică în capul unor ființe care nu sunt încă în stare să o judece. Prin urmare nu voesc să fie nici una din teoriile politice obiect de învățămînt sau de lectură în scoalele satești, căci nu e nimeni care să poată zice cu drept, că un sistem politic, d. e. Constituțiunea de astăzi, este cel mai perfect pentru tot timpul și astfel trebuie să se introducă gata, chiar și cu memorizare din obicei, în mintea copiilor; căci atunci s'ar prejudeca

toată viitorimea și s'ar împedeca or-ce progres.

Domnilor, dați-mi voie a spune că un asemenea sistem este chinezesc. Chinezismul consistă în a menține statul în *statu quo*, și de aceea nici nu se mișcă Chinezii mai departe; în educațiunea lor ideile li se introduc în cap fără judecata liberă, într'un mod prematur, și astfel se împedecă viața intelectuală. Noi rîdem de mandarinii chinezi, când cred că statul lor este cel mai perfect; dar alții rîd de noi, când avem aceeaș credință pentru statul nostru. Greșala lor este că idea lor de astăzi voesc s'o introducă ca o bază neschimbătoare de viitor, și greșala noastră ar fi aceeaș, când am voi să judecăm ca o regulă a viitoririi tot ce ne pare regulat acum. Nu este iertat ca actualitatea să monopolizeze viitorimea, și cine știe, dacă poporul ajungînd la majoritate, la o cugetare independentă, nu ne va cere samă de ceea ce am făcut acum și nu va voi să-și facă altfel idealul statului său?

Rolul învățămîntului în ceea ce privește asemenea chestiuni, este dar rolul unui tutor care administrează averea ce i s'a încredințat pentru pupiliile săi; administrarea lui trebuie să fie așa încât, când vor ajunge pupiliile la majoritate, să

poată ei dispune de averea lor cum gândesc. Este oprit tutorului de a aliena imobilul minorilor, chiar într'un sens care îi pare lui mai bun, chiar când alienează de bună credință... (Aplause.) Tot așa e de oprit, și mai oprit încă, a propune copiilor teorii pe cari la vîrsta lor nu le pot firește înțelege; căci atunci am dispune într'un mod adese definitiv de inteligența minorilor, am prejudeca idealul, am prejudeca viitorul copiilor noștri. La tutori aveam o alienare materială, aci avem o alienare... mentală.

Pe această cale ar fi primejdios a susține scoalele normale; din contra, tocmai aci vedem direcțiunea care a făcut din cestiunea scoalelor, așa de populară odinioară, o cestiune foarte grea și neplăcută pentru acei oameni, înaintați în vîrstă mai ales, de a cărora autoritate și simpatică incurajare nu e bine a se lipsi generațiunea tînără.

Era mai nainte, pînă la 1858, un titlu de onoare pentru oamenii înaintați în vîrstă, boeri din cei mai boeri, dacă voiți, din rangurile cele mai înalte ale societății, ca și pentru noi cesti-lalți burgezi, era un titlu de onoare de a lua parte la administrarea scoalelor, în eforie; știți că eforia scoalelor noastre era susținută mai ales de bărbații cei în vîrstă, în rang și cu merite. De

ce a dispărut aceasta? Pentru ce vedeți că tocmai oamenii de cea mai bună credință din aceste bătrâni s'au descurajat în privința învățămîntului public? Tocmai fiind-că s'a introdus politica în învățămîntul public (Aplause); fiind-că nu s'a înțeles că singura politică a instrucțiunii publice la noi este ca să nu fie politică în instrucțiunea publică, să nu se facă din scoală un instrument de partid, de or ce culoare ar fi.

În această privință dar, în opozițiunea ce trebuie făcută în contra teoriilor fracțiunii, cel puțin ale d-lui Ionescu, despre scoli, mă aflu cu majoritatea acestei Camere de aceeaș opiniune. Să vedem dacă, odată admis aceasta, nu se poate dobîndi pentru susținerea scoalelor normale alt punct de vedere.

Oare rezultă numai decât că din extremul d-lui Ionescu, orator al fracțiunii, să ajungem la extremul d-lui Tell, ministru al cultelor? Trebuie oare să zicem: fiind-că e greșită direcțiunea, după care vor unii să meargă și poate au și mers până acum scoalele normale și învățămîntul primar, trebuie să le suprimăm?

Neapărat, domnilor, că pe cât de fals este extremul cel d'întâi, tot așa de puțin admisibil este cel de al doilea.

Dacă sunt scoalele normale rele, precum este adevărat, necesitatea este simțită de toți de a le îmbunătăți. Răul, ce e drept, nu se poate tăgădui. Nu se învață destul în aceste scoli; nu se învață destul de bine; tinerii cari ies de acolo, în loc să fie, cum s'au numit, preoții și apostolii învățămîntului, sunt adese răsvrătorii și perturbatorii satelor, sau nu sunt nimic, nevoind să se ducă acolo. Aceasta o recunoaștem cu toții.

Admițînd răul, să vedem cum se poate îndrepta.

S'a zis: mai este un rău pe lângă scoli: lipsesc preoții; și d. M. Kostaki a constatat că 1000 de biserice, îmi pare, din cele ce aveau preoți sunt astăzi lipsite de ei. Foarte mare rău în adevăr, fiind-că țeranii nu vor putea ajunge nici odată la gradul acela de cultură de a resolvî cestiunile de cari se ocupă religiunea, într'un mod filosofic, — religiunea le ține loc de această filosofie, de care în certe limite nu se poate lipsi o ființă cugetătoare. Este dar o preocupare legitimă de a se menține această instituțiune la înălțimea ei. Dar nu rezultă de aci, că putem să confundăm în ea instituțiunea scoalelor.

Arta de a propune în scoalele elementare este astăzi o specialitate. Nu se poate zice că oricine a învățat a scrie și a citi, precum și geografia și istoria, este prin aceasta capabil de a le și propune altora. Dacă este un merit pe care l-a avut Prusia, și știți cât de departe a ajuns cu acest merit, este acela de a fi înțeles la timp, că dezvoltarea inteligenței în cetățenii de jos trebuie să fie cultivată și tratată ca o specialitate, pentru care s'au introdus la ea mai întâi acele scoli normale menite mai cu samă de a da învățătura necesară, care să fie în stare a ageri, a deștepta și a face independentă judecata altora. În Prusia învățătorii se ocupă un timp foarte îndelungat cu această preparare. La noi însă mijloacele nu ne iartă, și corpul didactic nu se va putea ocupa un timp atât de întins ca acolo, dar va trebui și la noi să se ocupe un timp oarecare cu aceasta. A da o asemenea specialitate grea, mai grea decât credeți, în mâna seminariilor preoțești, va să zică a le impune o sarcină ce nu o pot lua asupra-le. Este foarte greu de a susține învățămîntul clerical în aceste seminarii; este o sarcină poate mai grea decât de a forma învățători, aceea de a forma predicatori cari să în-

sufle entuziasmul binelui și al moralității în clasele de jos. A mai impune pe deasupra în seminarii sarcina artei de a ageri inteligența lumească, este imposibil. Pentru această imposibilitate s'a pronunțat toată practica până acum în Prusia și în statele care au primit scoalele normale. Și nu uitați că în Prusia, ca și la noi, preotul protestant e tată de familie și tată al satului său, și dar se aseamănă protestanții mai mult decât catolicii cu preoțimea noastră în privința vieții sociale a lor, și cu toate aceste n'a trecut prin capul nimărui în Prusia de a zice că acestui preot care are sarcina grea de a înălța simțimentele religioase, să i se dea și sarcina exclusivă de a ageri inteligența lumească.

Ar fi a face o disertațiune, când m'aș încerca a demonstra că este poate o incompatibilitate sufletească între aceste două lucruri, și că dacă puneți pe preot să-și desvolte mai cu samă inteligența lui în cestiuni reale, care interesează statul lumesc, pentru a le putea propune în scoalele primare, aveți să-l stricați pentru biserică și să faceți din el ceea-ce vă plângeți că sunt astăzi învățătorii din sate. Teama aceasta e legitimă, fiind-că simțirea religioasă și inteligența pozitivă se separ radical una de alta.

Dacă însă nu se primește această teorie și alergăm numai la practică, vom recunoaște că tendința practică a statelor moderne este de a separa biserica de școală. Nu se poate om mai conservator decât principele Bismarck, și toți ați citit, cu câtă energie s'a luptat acest geniu politic, nu mai departe decât în anul acesta, pentru separarea teritoriului laic de teritoriul eclesiastic în stat, înțelegând el ce primejdie ar aduce pentru statul prusian încercarea numai de a confunda aceste două sfere.

A! dar mi se va zice: Prusia este un stat înaintat în cultură, noi suntem înapoiți. Ar fi bine, d-lor deputați, să ne lămurim odată până unde merge înapoirea noastră. Inapoirea noastră are o epocă pentru comparare și imitare. Suntem atât de înapoiți, cât este un stat care pentru prima oară a primit sistemul reprezentativ. Din momentul însă în care ați zis în statul nostru: Eu, stat, dau puterea legislativă în mâna oamenilor aleși de mine, popor, ca ei să mă guverne, din acel moment nu mai este admisibil a zice că suntem așa de înapoiți, în cât să imităm statele europene din naintea epocii lor parlamentare; din ziua, când s'a dat cârma statului în mâna poporului, nu mai putem să ne sustragem în cestiuni de detaliu de

la consecințele unui sistem admis ca princip, nu mai putem refuza cea mai independentă cultură ce se poate da claselor de jos, căci altfel se dă în fapt cărma țerei în mâna unor oameni, care prin ignoranța lor sunt expuși la fanatism și la toate manoperele celor ce știu să-i exploateze. (Aplause.) Suntem dar siliți a trage această limită. Nu admitem comparare de înapoiere cu timpurile vre-unui alt stat, în care nu era încă sistem reprezentativ. Și acum vă puteți asigura, că îndată ce s'a introdus sistemul reprezentativ într'un stat, s'a introdus și cultura laică în scoale. Un exemplu, pe care nu-l veți recuza, îl avem în Serbia. Iată un stat, cu care ne putem compara, dar care s'a dezvoltat natural, și o spun cu invidie, mai natural decât noi, fiind-că s'au scos instituțiunile din inima și înțelegerea poporului său și nu s'au improvizat, ca la noi, din idei și din compromise teoretice. În acest stat sârbesc, care sub Cara-George ș'a dobândit independența sa, la începutul secolului nostru, știți ce s'a făcut mai întâi? La 1806, 7 și 8 după războiul crâncen al independenței de Turcia, când s'a format Scupcina legislativă care și-a ales de asupra sa un fel de sfat administrativ, unul din primele acte de regulare a administrării intereselor publice din partea a-

cestui sfat a fost de a lua învățămîntul din mîna preoților și de a institui scoli laice prin sate, pentru că la ei era sistemul reprezentativ acum, și nu se putea lăsa interesele statului în mîna cetățenilor, fără ca cetățenii să aibă o cultura pămînteană, independentă de credința transcendentă. Acestea, domnilor deputați, sunt câte-va exemple de comparare istorică în această materie.

Nu pot însă spera ca prin o discuțiune de o jumătate de oră să fi convins pe acei din d-v., care au votat contra scoalelor normale, că nu au făcut bine. Nu merge pretențiunea mea așa de departe. Un singur lucru doresc să fi produs prin cuvintele mele, să vă fi produs cel puțin convingerea că cestiunea este controversată, așa de controversată, încât sunt atîția oameni, care împărtășesc în alte cestiuni fundamentale punctul de vedere al d-v. și care se unesc totuș cu cei ce împărtășesc opiniunea contrarie a minorității opozante pentru a vă zice, că nu este bine să suprimați scoalele normale, nu este bine să puneți principiul: numai preoțimea să conducă scoalele sătești. Și dacă este așa de controversată cestiunea, atunci trebuie să ne întrebăm: era necesar, era oportun de a hotărî acum, mai ales prin o votare bugetară, o asemenea în-

trebare fundamentală a învățămîntului public? D-voastră știți ce zice legea instrucțiunii în vigoare; ea mi-a părut mai prudentă decât extremele enunțate aici, ea nu zice ca d. Ionescu, să nu fie preoții de loc învățători, nici nu zice, ca d. ministru de culte, numai preoții să fie învățători, ea zice: săteanul român are trebuință de învățămînt; primesc dar să fie învățător în sate or-cine este pregătit; primesc să fie învățător în sate atît preoții cît și laicii. Dacă aceasta era pozițiunea făcută de legea noastră, vă întreb, ce necesitate era de a schimba această pozițiune? De a zice, cum se zice acum: nu sunt suficienți laicii, să vină numai preoții, sau de a zice: nu vreau să vină de loc preoții, aceasta este o procedere pe care cu toată buna voință nu o veți putea califica nici de folositoare, nici de bine chibzuită, nici de oportună.

Care a fost tradițiunea la noi în această privință? A fost de a se menține scoalele *laice* în sate. Incepeți cu principele Grigorie Ghica, tatăl onor. nostru președinte, el a făcut primii pași în această privință. Vedeți un alt principe, care era un mare talent de administrațiune, spre fericirea acestei țări, și pentru care economia finanțiară ocupa cu drept cuvînt primul rang în gândirile sale de stat, principele Stirbei; și el a susținut

direcțiunea învățămîntului laic. Voiți o altă dovadă? Priviți la mișcarea ce a produs-o stergerea din budget a scoalelor normale, nu numai la noi cei tineri care ne ziceți că suntem teoretici, dar la oameni în vîrstă, la cei din timpul lui Ghica și Stirbei. Toți ați văzut, cum un venerabil bărbat bătrîn, d. Petre Poenaru, a venit și a depus pe biuroul Camerei o petițiune, prin care atăția cetățeni de onoare, cu dd. Poenaru și Arsachi în fruntea lor, vă roagă să restabiliți aceste scoli! Și dacă a fost un bărbat venerabil în această țară, dacă a fost bătrînețe înconjurată de stima și iubirea tuturilor, dar mai ales a oamenilor de scoală, este aceea a d-lui Poenaru, care și-a consacrat toată viața sa învățămîntului public în România și resumă în sine tradițiunile statului nostru în această privință. Și când asemenea bărbați vin și ridică glasul lor în mijlocul nostru, vă întreb încă odată, care este prudența, care este folosul de a depărta pe laici din scoalele sătești? (*Aplause.*)

Dar de ce vorbim de tradițiunile trecutului? Să vorbim de tradițiunile de acum 5 sau 6 ani câte sunt pentru aceste scoli. Cum s'a înființat și s'a susținut scoala normală din București? Vă aduceți aminte că avem un decret publicat în *Monitor*, în care se coprind cuvintele Princi-

pelui nostru domnitor cu ocazia darului a 12,000 galbeni pentru scoala normală. Aici se arată menirea scoalei normale „de a îmbunătăți scoalele sătești, care să ducă lumina, iubirea de patrie și cunoștința datoriilor în cele mai îndepărtate unghiuri ale țerei.“ Și un institut, creat sub aceste auspicii, susținut prin aceste tradițiuni, l-am putea noi lovi cu ocasiunea unui budget? Judecați d-voastră dacă este cu putință.

Acum, în fața acestor lucrări, recitind ceea ce s'a zis cu ocasiunea discutării budgetului rectificativ pe 1872, întilnesc următoarele cuvinte ale d-lui ministru al instrucțiunii publice, care au fost punctul de plecare pentru suprimarea scoalelor normale: „Am spus și spun opiniunea mea clar și categoric, că sunt în contra acestor scoli și voesc ca învățătorii sătești să fie preoți. Iată o declarațiune clară, îmi pare. Eu susțin și mă pronunț categoric, — și bine-voiți a observa un lucru, că atunci când un ministru se pronunță categoric în asemenea cestiuni, bravând toată popularitatea, toate criticele jurnalelor, toată opiniunea care o numiți publică, când acel ministru știe că are să fie sfâșiat ca un persecutor al instrucțiunii publice, după cum mi s'a imputat pe toate tonurile, înaintea d-voastră ani să dau eu samă

de ceea-ce fac și disprețuesc toate calomniile și bănuielele: când, repet, vin și declar acestea, când susțin înaintea d-voastră că aceasta este părerea mea, că astfel trebuie să fie scoalele sătești: apoi bine-voiți, domnilor, a lua în considerațiune ceea-ce susțin. Puteți, d-lor, să mă combateți cât veți pofti, acestea sunt ideile mele, și am curagiul să le susțin înaintea reprezentățiunii naționale. Rămâne ca să hotărască cum va voi.“

Când cetesc aceste cuvinte, când le aflu pronunțate în aceste împrejurări, atunci din partea mi nu pot decât a ruga pe d. ministru al instrucțiunii publice: să nu persiste în asemenea afirmări. Căci, d-lor deputați, nu este în mijlocul nostru locul de susceptibilitate personală pentru d. Tell. Toți cred că ați avut în trecut, ca și mine, aceleași simpatii pentru actualul ministru și aceeași admirațiune pentru energia, cu care lucrează, și pentru virilitatea tînără, cu care a luat sarcine grele asupra sa. Toți, ca și mine, veți fi admirat în trecut un nume ca al d-sale, prețios națiunii române. Dar este cu atât mai mult o datorie ca să împedim, ca nu cumva sub bandiera acestor merite bine dobîndite să se introducă fără drept o măsură, care n'are a face cu ele, și să se prejudece astfel o cestiune, pentru care

— or cât de mare este autoritatea ministerului actual și or cât de categorică este afirmarea d-sale — autoritatea nu-i este suficientă pentru a hotări. Când vine un ministru și spune: vă declar ceva categoric și categoria mea de declarare trebuie s'o luați de autoritate, se cade să ne întrebăm: pe ce se razemă această autoritate? Aci nu este vorba de autoritatea disciplinară, regulamentară, prevăzută în legea instrucțiunii față cu cei ce sunt supuși administrației d-sale; această autoritate este mare și întinsă. În Cameră este vorba de autoritatea specială pentru cestiunea tratată, și când în Cameră se întreabă despre un ministru: care este autoritatea sa în această privință? eu răspund: atirnă, depinde, dacă în această materie, afară de pozițiunea de ministru, are o autoritate dobîndită; și când nu o are dobîndită, atunci simpla funcționare ca ministru nu i-o poate da; și atunci aș ruga, ca acei care știu foarte multe, precum știu multe actualul d. ministru al cultelor, să aibă și știința despre limitele științei d-lor, pentru care în starea foarte înaintată a culturai de astăzi este une-ori onoare a se pronunța.

În cazul de față cu atât mai mult, cu cât, d-lor deputați, în toată această cestiune, cum s'a prezentat ea de pe banca ministerială, au fost he-

sitațiuni și contraziceri. În anul trecut, în Iunie, primul cuvânt ce ni s'a pronunțat de chiar actualul ministru al cultelor și instrucțiunii publice în proiectul de buget ce l-a prezentat, era de a cere o sumă pentru îmbunătățirea scoalei normale laice din București, vr'o șase mii și atâtea sute de franci. Pe urmă vi s'a cerut d-voastră prin un proiect de decret, să autorizați a se cumpăra case pentru scoala normală din București; aceasta, d-lor, în Iunie anul trecut. Și în Martie anul acesta să ni se zică: tot ce s'a făcut atunci, era alt sistem, și în vreme de opt luni vă prezint alt sistem: sunt rele toate aceste scoli. Aceasta nu este o procedare, ce o putem noi sancționa printr'un vot.

Dar, ni s'a spus, este un inconvenient: nu sunt bani destui pentru ca să plătim pe tinerii ce ies din scoalele normale; sunt vr'o trei-zeci, patru-zeci, ni s'a arătat, care nu vor să meargă în sate decât dacă li se va întregi leafa până la 111 franci, și nu avem de unde.

D-lor deputați, cifra totală a acestor întregiri pentru 30—40 de învățători ieșiți din acea școală este de 1500 sau 1600 de galbeni pe an. Acum vă aduceți aminte, că în Iunie anul trecut, când era prevăzută în bugetul anului

1871 suma de peste 1,400.000 lei pentru învățămîntul primar, ce este drept în orașe, a venit ministrul actual și ne-a cerut ca să suprimăm 114,000 și să lăsăm numai 1,300.000, fiind-că după declarațiunea d-sale făcută în comisiunea bugetară, la întrebarea d-lui col. Manu, ministerul va putea îndeplini serviciul cu această sumă. M'am opus atunci și v'am cerut să nu loviți în învățămîntul elementar; să nu admiteți ca să zică un ministru în această materie: am destui bani; țara nu vrea să aibă destui, când se mărginește cu prea puțin. În materie de scoale să-tești nu încap modestii ministeriale la buget; căci și dacă mai este un prisos, trebuie să-l întrebuițăm tot pentru a lărgi serviciul acesta. Au fost de geaba toate ce am zis; ați votat și d-voastră sub presiunea aceasta. Acum, după ce la scoalele elementare primare, în Iunie, zicea d. ministru: nu am trebuință de 114,000, stergeți-i, vine tot d-sa și zice: desființați scoala normală, fiind-că n'am 1500 de galbeni ca să plătesc pe învățători. Aceasta fiind o contradicere ce sper că vă frapează și pe d-voastră ca și pe mine, ea nu poate servi de motiv pentru a susține o asemenea suprimare, și cred că trebuie să ne unim cu toții pentru a ruga pe

d. ministru să părăsească rezistența ce face contra acestei înființări și să ne admită cererea.

Remarcați, d-lor deputați, că este în interesul unui partid conservator de a nu lovi, nici măcar de a avea aerul de a lovi, în învățămîntul din sate. Am avut onoare de a spune în anul trecut, a vă spune de atunci, că aduceți pagubă învățămîntului cu votul ce suprimă cifra din budget; mi s'a asigurat, că nu se lovește interesul instrucțiunii, și acum vedeți din agitare produsă că s'a lovit. Rolul partidului conservator îmi pare a fi, permiteți să v'o spun, de a cuprinde în sine elementele liberale, ce nu știau până acuma ce să facă în viața publică a acestei țeri; toate le aveam, numai partid liberal nu; căci nu sunt liberali, și aci este răul, nu sunt liberale partidele ce se dau de liberale până acuma, nu sunt încă liberali roșii, și nici odată fracționistii n'au fost liberali (aplause). Prin urmare partidul conservator, avînd misiunea acum de a aduna spre sine elementele în adevăr liberale, care nu și-au putut găsi locul în partidele vechi, face prudent de a evita și aparența măcar de a lovi în interese, pe care un partid liberal cu drept cuvînt și ca titlu de onoare le înscrie pe drapelul său. De aceea, d-lor, nu este bine să lovim în învățătura elementară,

nici măcar să avem aparența de a lovi în acest învățămînt.

Așa fiind, d-lor deputați, am onoare a vă propune la discuțiunea generală ca o cesiune prealabilă (și a vă ruga să vedeți, dacă este cu putință ca să votați aceasta acuma) ca scoalele normale să rămână în ființă și să se invite d. ministru al instrucțiunii publice a cere Camerei creditul necesar pentru restabilirea în budget a acestor scoale normale și pe întregul an 1872, cum au fost pe anul 1871, bine înțelegându-se că va rămânea definitivă aceasta (aplause). La discuțiunea specială a budgetului pe 1873, când vor veni scoalele normale, este greu a se cere restabilirea și pe anul 1872; de aceea am propus de mai nainte aceasta, și dacă d. ministru declară, că primește propunerea și că va veni d-sa să ne ceară creditul pentru restabilirea acestor scoale pe 1872, atunci nu mai este trebuință să mai votăm partea II, căci se va face de la sine. Dacă însă d. ministru va persista în opozițiunea sa, atunci nu rămâne alt mijloc decât a provoca Camera, ca să invite ea pe ministrul cultelor de a veni cu un asemenea proiect în Cameră pentru anul 1872, și atunci rog să se voteze moțiunea mea ca o cesiune prealabilă. Este o afacere de conștiință; sunt mulți de-

putați, sau cel puțin câți-va, dintre care și eu, care ar avea dificultate de a vota luarea în considerațiune a unui budget, unde cu ocaziunea înscrierii unei cifre se prejudecă o cestiune așa de gravă, cum este aceea de a ști, dacă laicii sau preoții să aibă învățătura satelor în mâna lor. Ceea-ce va facilita, d-lor deputați, revenirea asupra votului d-voastră este considerațiunea că s'a prezentat, după ce deteserați votul, un proiect de reformare a întregii legi a instrucțiunii publice și prin urmare, când ați dat votul budgetar în contra scoalelor, nu puteați să știți ce se va face cu această reformă organică. În asemenea împrejurări, când aveți un proiect întreg de reorganizare, nu puteți prejudeca, cu ocaziunea budgetului, o cestiune de princip, care trebuie să rămăe la matura și întreaga d-v. aprețiare atunci când veți lua în cercetare însuș proiectul de reformă. Iată, d-lor, considerările, pentru care vă rog să primiți moțiunea mea. (Aplause prelungite.)

I. Văcărescu dă citire următoarei propuneri a d-lui *Maiorescu*:

- „1. Scoalele normale rămân în ființă.
- „2. Se invită d. ministru a cere Camerei creditul necesar pentru restabilirea în budget a

scoalelor normale pe întregul an 1872, precum au fost în 1871.

T. Maiorescu, I. Văcărescu, C. Grădisteanu, G. Gr. Cantacuzin, A. Lahovary, I. Agarici, P. Milo, Gr. N. Lahovary, A. Pascal, C. Blaremburg, G. Argetoianu, M. Kogălniceanu.“

Ministrul cultelor general Tell. D. Maiorescu, terminând frumosul său discurs, a făcut apel la mine și mi-a zis să nu fiu susceptibil. Eu cedez invitației d-sale și declar, că nu sunt nici decum susceptibil. Dorința ce o are d-sa o am și eu cel puțin tot atât cât o are d-sa. Sunt gata să fac ce a zis d. Maiorescu; votați propunerea d-sale, și nu sunt de loc susceptibil. (Aplause.) Voiți să vin eu cu o propunere? Voi veni. Cum veți voi, așa votați; însă dați-mi numai mijloace ca să execut votul d-voastră; aceasta vă cer. (Aplause.)

— Ședința se suspendă pentru zece minute spre a se consulta comisiunea bugetară asupra propunerii d-lui Maiorescu.

La redeschiderea ședinței se dă din nou citire acestei propuneri.

D. președinte. D-lor, fiind-că fac și eu parte din comisiunea bugetară, pot să vă comunic că comisiunea bugetară primește propunerea d-lui Maiorescu, la care și d. ministru a aderat,

și prin urmare nefiind nimeni în contra, cred că ar fi o pierdere de timp a mai asculta lungile și frumoasele discursuri ale acelor 15 d-ni deputați cari s'au înscris spre a susține această propunere.

— Se pune la vot amendamentul d-lui Maiorescu, și se primește.

8.

Contra sporirii salariului câtorva profesori
universitari.

(*Sedința Camerei de la 13 Martie 1872*).

Se discută cifra de 16,848 lei propusă de ministrul cultelor Tell sub numele de gradație în favoarea numai a câtorva profesori universitari și suprimată de comisia bugetară.

D. G. Cantili vorbește pentru menținerea acestei sume. Urmează:

Titu Maiorescu. D-lor deputați, îmi pare bine că pot avea ocasiunea de a restabili adevăratul înțeles al celor ce am avut onoarea a zice eri, fiind-că din cuvintele d-lui Cantilli se vede că n'am fost bine înțeles. Fără îndoială aceasta este vina mea: nu m'am exprimat destul de bine pentru a fi bine înțeles.

D-lor, nu este opiniunea mea, că trebuie să se suprimă învățămîntul superior, cel din universități. Recunosc cu d. Cantilli că învățămîntul superior din universități este indispensabil; dar noi nu suntem chemați aci să facem teorii platonice despre frumusețea învățămîntului, ci ne aflăm față în față cu o cestiune de budget.

În budget se prevăd aproape $5\frac{1}{2}$ milioane pentru instrucțiunea publică, din care trebuie să se susțină toate ramurile instrucțiunii publice, și din care universitățile nu trebuie să lipsească cu nici un preț. Dar în ce proporțiune se va distribui această cifră? Eacă întrebarea practică. Este just ca, fiind necesar învățămîntul superior, să aibă o întindere proporționată cu starea noastră budgetară. Vă rog dar să nu presupuneți, că aș fi în contra învățămîntului superior, când sunt în contra exageratei pozițiuni ce ocupă în budget. Căci ce folos am putea trage dintr'o discuțiune, când ne-am restălmăci unii altora înțelesul adevărat al cuvintelor!

Așa pusă cestiunea, d-lor, să analizăm acum cele ce ne-a spus d. raportor în privința relațiunii proporționale a cifrelor alocate în budgetul instrucțiunii publice, o relevare statistică foarte importantă din toate punctele de vedere,

și mai cu seamă pentru că ne arată, care este acum raportul diferitelor grade ale învățămîntului public la noi.

Iată acest raport: numărul scolarilor la scoalele rurale este în cifră rotundă 20 mii, fondul alocat pentru aceste scoale un milion; numărul studenților la universități și scoala de arte este 500, și fondul alocat 750,000, adică $\frac{3}{4}$ de milion.

Cu privire însă la populațiunea noastră raportul ar trebui să fie altul; am trebui să avem la scoalele rurale 200,000 de scolari, adică de zece ori mai mult decât avem, și să cheltuim pentru ei aproape $2\frac{1}{2}$ milioane; iar la universități și la scoalele de cultură estetică am trebui să avem numai de patru ori mai mulți studenți și chiar atunci să cheltuim cu 150,000 mai puțin de cât cheltuim acum. Cu alte cuvinte, cheltuiala pentru universități este astăzi de cinci ori mai mare decât ar trebui să fie față cu frecventarea, adevărată cu folosul lor.

Iată proporțiunea, în care stă învățămîntul primar cu învățămîntul superior astăzi la noi. De aci rezultă, că o direcțiune mai normală nu se poate da bugetului instrucțiunii publice decât căutând a întinde din an în an învăța-

mintul elementar și reducând sau lăsând cel puțin în *statu-quo* alocațiunea bugetară pentru învățămîntul superior, până când vom ajunge la adevărata proporțiune, în care trebuie să fie aceste două ramure ale învățămîntului public.

Pe acest tărîm punându-mă, d-lor, nu cred că este necesar și util pentru moment de a da în bugetul statului o întindere și mai mare învățămîntului superior decât aceea pe care o are astăzi.

Mai vine însă o a doua considerare. E vorba aci ca să se înființeze ceva catedre noue? Nu. Nu este vorba nici de aceasta măcar, ci de a se mări lefurile profesorilor astăzi în ființă.

B. Boerescu. Nu este așa.

T. Maiorescu. E vorba de gradațiune.

B. Boerescu. Nu cunoașteți cestiunea.

T. Maiorescu. Spuneți-mi atunci ce este, ca să pot continua.

B. Boerescu. Vorbiți d-voastră; eu voi vorbi la rîndul meu.

T. Maiorescu. Atunci or nu mă întrerupeți în zadar, or dacă mă întrerupeți, arătați-mi în ce sunt greșit, pentru ca să nu pierdem vremea Adunării cu o discuție nefundată.

După luminele pe care le am însă, aci nu este vorba decât de a se aplica gradațiunea

la profesorii universitari, ale căror nume sunt citate în budget, adică de a se mări leafa d-lor Boerescu, Aristid Pascal, Ștefănescu, etc., pentru vechimea d-lor în serviciu.

Acum nu uitați, d-lor, că în privința liceelor ați refuzat gradațiunea. Apoi dacă pentru licee ați refuzat, nu cred că veți admite pentru universități; căci profesorii liceelor sunt mai lipsiți de mijloace decât cei de la universități. Și dacă este principiul de gradațiune, atunci vă întreb, de ce nu introduceți accest princip și pentru învățătorii scoalelor elementare? A venit cine-va vre o-dată să ne zică: fiind-că învățătorii din sate sau aceia din orașe au servit 10 sau 20 ani tot cu aceeaș leafă, să li se mărească și leafa lor? De ce nu veniți să cereți și pentru aceștia, ci veniți să cereți numai pentru cursurile superioare? Oare fiind-că învățătorii satelor sunt mai departe de locul, unde se face budgetul, și ceilalți sunt mai aproape?

Spre neplăcerea mea am fost silit să iaucuvîntul, pentru ca să motivez, de ce sunt încontra propunerii ce se face. D-lor, cred că dacă a discreditat ce-va simpatiile ce le întilneau până acum profesorii în țară, este tocmai tendența manifestă a budgetului instrucțiunii publice, de a urca salariile celor de la universitate; această

tendență nu se manifestă în toate cele-alte bugete ale statului. Vă întreb, de ce nu s'au augmentat și lefile în magistratură? De ce un supleant în magistratură primește tot aceeaș leafă care i s'a acordat acum 10 ani? Numai la profesorii universităților să se sporească? De ce? Dacă s'a scumpit viața, încât se simte necesitatea de a se îmbunătăți lefile funcționarilor, de ce să fie numai o certă categorie de funcționari mai protegiată încât să alergați a-i augmenta lefile? Aceasta mi se pare că este o nedreptate; mi se pare că o asemenea măsură nu vine în favoarea unui corp, de la care așteptăm mult pentru înaintarea națiunii, care s'a bucurat până aci așa de mult de simpatiile țerei întregi și a căruia chemare trebuie să fie mai ideală decât o arată bugetul.

Dacă cerem îmbunătățirea lefilor profesorilor de universități, aceasta nu o putem face în virtutea legii instrucțiunii, căci în ceea ce privește pozițiunea legală a acestei cereri, ea nu există în lege. Legea instrucțiunii publice are un articol, care zice că după 12 ani de serviciu învățătorilor li se îndoeste leafa. Legea așa zice. Dar este alătura cu legea un regulament, care e pus în practică și elaborat de eforia scoalelor înaintea legii actuale a instrucțiunii publice, în care

s'a admis gradațiunea de lefi. Nu uitați însă, d-lor, că atunci când s'a promulgat legea instrucțiunii, prin articolul final s'a zis, că toate regulamentele anterioare sunt și remân abrogate. Prin urmare și acel regulament este abrogat. Va să zică legea instrucțiunii abrogând acel regulament, a admis în princip augmen-tarea lefilor *tuturilor* învățătorilor numai după doi-spre-zece ani de serviciu. Este dar lipsit de temei acest amendament și mai ales este lipsit de proporțiune în fața trebuințelor învățămên-tului nostru.

Așa dar, fără a fi în contra profesorilor de la universități, sunt numai în contra augmen-tării unilaterale a lefilor lor. (Aplause).

Pentru libertatea presei.

(Sedința Camerei de la 23 Ianuarie 1873).

G. Costaforu, ministru titular la externe, fusese de la 8 Iunie până la 28 Octomvrie 1872 și ministru ad-interim la justiție, unde a fost înlocuit de Manolache Kostake. În timpul menționatului interimat, Costaforu elaborase un proiect de lege pentru modificarea mai multor articole din codul și din procedura penală, pe care le-a și susținut din partea guvernului în lungile debateri ale Camerei din Ianuarie 1873, de și pe atunci Manolache Kostake era ministrul justiției. Între modificările propuse, alineatul din urmă al art. 58 prevedea dreptul judecătorului de instrucție de a sequestra ziarele și teas-

cul lor din tipografie, iar § 5 al art. 96 investea pe judecător cu dreptul de a da preventiv mandat de depunere în contra ziaristilor ¹⁾.

Spre înlăturarea acestor dispoziții s'a prezentat următorul amendament:

„Să se șteargă alineatul din urmă al art. 58“.

„Art. 96, § 5, să se modifice așa: nu se va da nici odată mandat de arestare nici de depunere contra unei persoane provenite de delict de presă.

Semnați: *T. Maiorescu, M. Korne*“.

Se citește art. 58.

T. Maiorescu. Eu aș propune, d-ilor, ca odată cu discutarea articolului 58 să se împreune și articolul 96, fiindcă amîndouă aceste articole sunt relative la presă; unul privește sequestrele și altul arestările.

Voci. Nu se poate!

¹⁾ Spre înțelegerea încercării ministrului Costaforu e drept să amintim, că încă de pe atunci o parte a ziarelor noastre ajunsese cu „libertatea“ presei la excesul, pe care îl vedem și astăzi. *Adevărul* d-lui A. Beldiman ataca Dinastia cu o violență și o trivialitate de stil nemai-pomenită în vre-un alt stat monarchic. Trimis în judecata curții cu jurați din Roman, d. Beldiman a fost achitat — 18 Martie 1872 —, de și (sau fiind-că?) printre jurați se afla și d. Dimitrie A. Sturdza.

D. președinte. Pentru a sprijini ideile d-sale, d. Maiorescu este liber a face mențiuni și de alte articole.

T. Maiorescu. D-lor deputați, voi avea onoarea de a vorbi în contra articolului 58 din proiectul de față, fiind-că dispozițiunea cea nouă, care admite ca măsură preventivă sequestrarea jurnalelor de judecătorul de instrucțiune, îmi pare că este o lovire adusă libertății presei, și, libertatea presei fiind înscrisă în Constituțiunea noastră, este prin urmare o lovire indirectă adusă Constituțiunii.

D-lor deputați, în Constituțiunea noastră este înscrisă libertatea presei. Cuvîntul libertate a presei nu e un cuvînt, care să fi luat naștere în aceeași latitudine geografică, ci a luat naștere în statele civilizate ale Apusului; și prin urmare, când voim să ne întrebăm, ce însemnează libertatea presei pe care o avem în Constituțiune, trebuie să vedem, ce se înțelege în acele state, unde ea a luat naștere; și nu este lăsat la arbitru fie-cărui din noi să zică „așa înțeleg eu libertatea presei“; pentru că libertatea presei e una.

La început, presa era sub autoritatea disciplinară a guvernului; dar cu timpul s'a văzut, că nu totdeauna când se pedepseau jurnaliștii,

avea guvernul dreptate, ci dimpotrivă; și astfel s'a adoptat principiul de a se lăsa presa liberă, or cât de mare ar fi primejdia acestei libertăți. Libertatea presei va să zică dar mai întâi: liberarea ei de sub autoritatea disciplinară a guvernului, a puterii executive, dar nu va să zică nici odată și nicăiri licența presei și impunitatea ei.

Pretutindenii, în or ce stat european constituit, sunt legi care pedepsesc zierele care comit un delict; însă organele, care sunt chemate a recunoaște dacă este un delict de presă, aceste organe sunt luate, când vorbim de libertatea presei, de sub autoritatea puterii executive. Acum, dacă judecă și aprețiază tribunalele sau jurații, aceasta este o cestiune secundară; atât numai ca să fie o autoritate, care să nu atirne de puterea executivă. Când însă prin Constituțiunea noastră s'a mai zis: avem libertatea presei, și presa va trebui judecată pentru delictele sale de către jurați, s'a zis prin aceasta: nu am încredere în nici un alt organ al statului pentru a recunoaște care sunt delictele de presă, de cât în jurați; nu voi nici poliție, nici judecătorii obișnuiți ca să judece, voi numai curțile cu jurați.

Înțeleg că acest sistem să nu pară rațional, și aş găsi atunci consequent ca să vină cineva

să zică: toată această idee este primejdioasă pentru noi, să o schimbăm. Aceasta va fi o schimbare a Constituției, pe care Constituțiunea o permite pe calea indicată de dinsa pentru revisuire. Dar a veni și a zice: de și în Constituțiune este înscrisă libertatea presei și jurisdicțiunea juraților, totuș voi să introduc prin judecătorul de instrucție o măsură preventivă contra ei, aceasta nu o înțeleg și este o contrazicere. Pentru ce este contrazicere? Pentru că măsură, cum este prevăzută în articolul acesta 58 și în art. 96, este o adevărată aplicare de pedeapsă din partea unor organe neprevăzute în constituțiune mai nainte de a se constata și judeca delictul din partea organelor prevăzute în constituțiune. Căci iată ce s'ar întâmpla în practică: Un ziarist ar publica un articol, și acel articol ar cuprinde ceva, care după părerea judecătorului de instrucție este un delict, de exemplu o incriminare *mala fide* contra guvernului; și judecătorul de instrucție este atunci în drept să sequestreze teascu întreg, să oprească publicarea ziarului și să aresteze pe jurnalist în mod preventiv. Ce drept se dă jurnalistului în privința acestei măsuri? Se zice: Jurnalistul poate imediat să facă opozițiune la camera de punere sub acuzare. Jurnalistul va face opozițiune

imediat. Dar camera de punere sub acuzare nu este ținută să judece imediat, și este foarte cu puțință ca ea să ia cestiunea în cercetare mai târziu, și astfel să dureze arestul preventiv două, trei luni și mai departe.

D-lor, este adaos mai pe urmă că acest sequestru va putea fi ridicat, or când judecătorul de instrucțiune va obține convingerea, că acuzarea nu este fundată. Acest aliniat mi se pare cu totul de prisos. Dacă judecătorul de instrucție, bună-oară astăzi, citește un jurnal oarecare și vede că acest jurnal coprinde un delict de presă și-l sequestrează, iar a doua-zi dimineța, fiind mai treaz, zice : a! ieri am dobândit convingerea că în acest articol este un delict, astăzi ved că nu este nici un delict de presă : atunci aceasta ar trebui să dea loc la o măsură disciplinară în contra judecătorului, iar nu la un drept al judecătorului în contra jurnalistului. Dar de obicei și în mod normal este evident, că judecătorul de instrucțiune, care a sequestrat un jurnal, are să-l ție sequestrat și are să-l ție și camera de acuzare, instituită pe aceeaș cale, pe care este instituit și judecătorul de instrucțiune.

Dar în cazul art. 96 se dă chiar dreptul de a se aresta jurnalistul ; și de și în proiectul

guvernului se zicea, că nu este mandat de arestare în contra jurnalistului, însă ved că s'a modificat de comisiune și a rămas ca să se poată da mandat de arestare. Inșă și guvernul, care zicea că nu este mandat de arestare, am văzut că lasă mai jos un mandat mai primejdios, un mandat de depunere. Este mai primejdios, d-lor, pentru că el se face fără a se asculta procurorul, iar liberarea jurnalistului arestat nu se poate face de cât sub conclusiunile procurorului, conclusiuni care, dacă nu vor fi conforme, atunci jurnalistul se va ține sub arest or cât de mult timp.

Va să zică sistemul este acesta: este vorba întâi de a se obține sequestrarea jurnalului din capul locului, și dacă al doilea număr aduce acelaș fel de articol, se va sequestra și acela, și așa mai departe, și a treia și a patra oară, în cât este cu puțință ca sequestrarea să se facă într'un mod continuu, și astfel, înainte de a fi ajuns casul la curtea cu jurați, să se aducă jurnalistului o pagubă nereparabilă. Și este vorba al doilea ca să se aresteze jurnalistul și să fie ținut arestat trei luni, până la sesiunea curții cu jurați, și după aceste trei luni se poate să se caute un defect de formă, lipsa vre-unui martur sau alte lipsuri, și astfel să se mai a-

mâne pentru altă curte cu jurați, așa încât jurnalistul să se țină arestat 6 și 9 luni de zile. De aci înainte judecătorul de instrucțiune, după facultatea ce are, sau curtea cu jurați pot să-l libereze, dar el a șezut în arest 9 luni de zile.

Cum vedeți, d-lor, de și în Constituțiune este scrisă libertatea presei, cu alte cuvinte, că jurnalistul nu va putea fi pedepsit și nici judecat decât de curtea cu jurați, prin legea de față se dau mijloace să se închidă, adică în fapt să se pedepsească jurnalistul în mod preventiv, și să i se sequestreze jurnalul, ceea ce nu poate fi decât o violare a Constituțiunii.

Acum, d-lor deputați, mărturisesc că nu aparțin acelei opozițiuni dintre d-voastră, care îndată ce găsește o asemenea măsură pusă în lege, admite intențiuni rele guvernului, ci sunt convins că guvernul a propus și comisiunea a înăsprit măsurile represive din cele mai patriotice intenții. Eu recunosc, că presa a ajuns la noi într'o stare deplorabilă, de și sunt câte-va excepții; recunosc că, de regulă, jurnaliștii nu observă măsura pentru ceea ce este de respectat și pentru ceea ce este de atacat; recunosc că dacă a fost cine-va în țara aceasta, care a pus în pericol Constituțiunea, au fost acei care

au trecut peste limitele unui atac admisibil, și au mers atât de departe încât au atacat instituțiuni ce sunt inviolabile, declarate astfel de Constituțiune, și care trebuie să fie puse mai presus de or ce (aplause). Așa, când vine un jurnal și atacă persoana Domnitorului țării, violează pactul constituțional. Recunosc aceasta.

Va să zică este interesul nostru, nu al unui partid, ci interesul tuturilor, ca să scăpăm de acest defect al presei. Dar, d-lor deputați, totul este, cum să procedem; căci nu trebuie ca remediul să fie mai rău decât răul ce voim să vindecăm (aplause). Răul care există, se poate măsura și prin disprețul universal ce l-au deșteptat asemenea organe de publicitate, și nimeni nu va putea zice, că presa noastră de astăzi este mai respectată decât cea de acum 30 ani, care era lăsată la represiunea guvernului; vina este a presei, care prin defectele ei a comis atâtea greșeli.

Recunosc aceasta.

Sunt dar cuvinte în contra presei. Dar când va veni guvernul și va zice: iată un jurnalist care a insultat dinastia, a comis un delict, judecătorul de instrucțiune îl va închide, îi va sequestra jurnalul și, după ce l-a ținut închis câte-va luni de zile, îl va trimite înaintea juraților,

și apoi jurații îl achită: atunci jurnalistul va veni cu mai multă gravitate să arunce aceleași insulte, și eu unul, care sunt dinastic și conservator, n'aș voi să ved guvernul și dinastia tratate așa și amestecate cu idei de injustiție și de arbitrar (aplause).

De aceea zic, că ar fi mult mai primejdios a se aduce lucrul acolo, decât calomnia de acum. Dar este ce-va mai mult: de câte ori între ceea ce stă în constituțiunea generală și între ceea ce se face într'o lege specială se vede o contradicere, de atâtea ori acesta este unul din cele mai mari rele ce se poate produce într'o societate, și nu este iertat cui-va, nepedepsit, să atace constituțiunea prin modificări indirecte. Ar fi mai bine să vie și să zică: voi să modific câte-va dispoziții din constituțiune; căci constituțiunea însăș prevede cum se poate modifica, și atunci ar fi un act legal din partea aceluia, care ar cere astfel modificarea constituțiunii. Reformarea constituției pe calea constituțională este afirmarea ei. Totul este să nu fie procedura despotică. Prin urmare aș fi înțeles să se ceară o modificare la cutare dispoziție din constituțiune, d. e. la judecarea presei prin jurați; însă aceasta prin mecanismul constituțional. Dar ceea ce nu pot admite nici odată este, că

întru cât cine-va nu are curagiul sau nu găsește oportun de a reforma ceva în constituțiune și lasă să existe într'insa principiul general, apoi să vină prin legi deturnate și să surpe acel principiu general, acel fundament pus în constituțiune. Or ce lege deocamdată este o hârtie albă pe care sunt scrise litere negre; ceea ce face din această hârtie albă un fapt cetățenesc este intipărirea ei, nu prin teascul *Monitorului*, ci intipărirea ei morală în sufletul cetățenilor; și este cu neputință ca atunci, când ai întipărit în sufletul cetățeanului libertatea presei, să pui alături o măsură prin care să ucizi acea libertate, fiind-că ai produs atunci în sufletul cetățenilor acea disarmonie, de care cu drept cuvînt se ferește actualul d. ministru al trebilor străine, disarmonia juridică, și ai făcut pe om indiferent pentru ceea ce este drept și l-ai făcut să nu mai înțeleagă ce va să zică libertatea; prin urmare ai șters din inima lui unul din puternicele elemente de cultură ce le avea. Aceasta nu este iertat, și nici un om de stat, care procede pe o cale organică, nu poate să îngăduie a se introduce această contradicere în spiritul cetățenilor. Poate pentru un moment să se pară că este bine, poate ca cine-va, exasperat de atitudinea ostilă

a presei, să ia și această măsură momentană, dar de sigur comite o greșală pentru viitor, fiind-că este cu neputință ca să se admită asemenea conflicte în conștiințele oamenilor. (aplause).

Vine însă ceva mai mult, d-lor deputați; aceasta ar fi o măsură inadmisibilă chiar atunci, când magistratura la noi ar fi inamovibilă și independentă de guvern. La noi însă, unde magistratura este amovibilă și dependentă de guvern, această măsură mi se pare în or ce caz de condamnat, chiar atunci când în constituțiune nu ar fi scrisă libertatea presei. Și dacă voiți să traducem aceasta cu un cuvânt străin, fiind-că la mulți dintre noi, din nenorocire, cuvintele străine le sunt mai clare decât cele de aici, această măsură, pe care o vedem pusă la articolele 58 și 96, s'ar traduce în Franța așa: polițaiului îi dau dreptul de a sequestra jurnalul (aplause), polițaiului îi dau dreptul de a aresta pe jurnalist și de a-l ține arestat cât va voi (aplause), fiind-că eu nu vîd ce osebire este la noi în starea de astăzi între un polițai și un judecător de instrucțiune (aplause). Până când într'un stat constituțional, și pe aceste baze noi existăm, nu avem o lege de inamovibilitate și o lege de admisibilitate, care să

facă independentă magistratura de puterea executivă, până atunci judecătorul de instrucțiune este mai rău decât polițaiul, și știți pentru ce? Mai întâi la noi polițai poate să fie or cine și să aibă calificațiunea de a deveni mai târziu judecător de instrucțiune, după cum am și văzut comisari de poliție devenind judecători de instrucțiune. Am văzut: sunt în Iași, există și acum. Și tot asemenea se poate ca un judecător de instrucțiune să devie comisar de poliție; căci în alte țări se cere de la judecătorul de instrucțiune să aibă cunoștințe juridice speciale, să-l recomande alte autorități decât guvernul, și apoi să fie inamovibil. Aceasta, în alte părți distinge pe judecătorul de instrucțiune de comisarul de poliție. Dar la noi necesitatea a adus-o așa, și toate guvernele au făcut-o, nu numai cel de față, ministrul justiției numește pe cine-va ce i se presintă ca un cunoscut sau i se recomandă prin o epistolă pentru un post, și dacă postul este vacant la poliție, îl numește acolo; dacă este în magistratură, îl numește în magistratură, fără ca persoana numită în postul de judecător de instrucțiune să aibă cunoștințele speciale, fără să fi fost introdus și recomandat printr'un alt organ și apoi să fie inamovibil. Acolo, unde se numește cu modul a-

cesta, acolo acest judecător de instrucțiune este cu totul la dispoziția guvernului. Acolo, unde printr'o simplă adresă se numește și printr'o simplă adresă se depărtează judecătorii de instrucțiune, care nu ar voi să intre pe o cale ce li se indică, și printr'o simplă adresă se pun alții în loc, acolo judecătorul de instrucțiune este mai rău decât polițaiul; pentru că în contra polițaiului legea penală îmi dă dreptul de a-l acționa la tribunalele ordinare, și pot să-i zic: ești răspunzător pentru ceea ce mi-ai făcut, te chiem la secțiunea a 4; cum se zice în Iași; pe când în contra judecătorului de instrucțiune nu am această măsură. (Aplause). Va să zică garanția ce-mi este dată mie în contra autorității administrative, este reală; dar în privința judecătorului de instrucțiune nu am nici această garanție, nici garanția morală care îl face pe el vrednic de această pozițiune. Prin urmare am un judecător de instrucțiune în teoria poliției administrative, dar fără nici o răspundere față de mine. Dacă majoritatea lor face excepțiune la aceasta, dacă magistratura noastră este mult mai bună decât ar putea să fie dupe modul numirii, aceasta îi face onoare ei, dar nu sistemului (aplause). Ea este în mare parte bună, de și acest sistem este așa de

pernicios precum este, și e o dovadă mai mult, că acolo unde este un element bun, el persistă chiar în mijlocul unui mecanism foarte pernicios, precum este acela de a lăsa să se numească magistrații numai de puterea executivă (aplaude). Avem dar după dispozițiunea acestei legi să dăm sechestrarea jurnalelor și arestarea jurnaliștilor în mâna unei autorități, care se numește autoritate judiciară de drept, dar a cărei numire, înlocuire și destituire atirună în fapt de la arbitrul guvernului.

Acum recunosc că guvernul de azi, de exemplu, nu ar abusa *prea mult* de aceste dispoziții (ilaritate). Dar cine mă garantează pentru guvernele viitoare? Poate să nu fie partidul acesta mult timp la guvern, poate să mai fie încă, dar în fine va veni altul; și cine va fi acela? Legea nu se face pentru anume persoane. Când ar veni la guvern niște oameni exagerați în pasiunile lor, atunci ce armă am eu în contra unei exagerări pasionate? Și cine mă garantează că nu vor zice ei atunci: A!... acuma am să exploatez eu mașina guvernamentală! (Aplause).

De aceea, onorată Cameră, când s'a zis libertatea presei, s'a înțeles independența presei de puterea executivă. Nu se poate ca să dați

presa sub puterea executivă. S'au comis multe rele de către presă (aplaude); să se îndrepteze. Este în proiectul acesta de reforme și reforma curților cu jurați. Camera întreagă să se ocupe și să vadă ce este de legiferat, pentru că o curtea cu jurați să facă dreptate unde trebuie să fie făcută dreptate, și sunt convins că liberalii, chiar cei ultra-liberali, acei inteligenți și cu bun simț, vor fi cei dintâi, care în interesul presei chiar vor dori ca excesele de presă, calomniile, injuriile, să fie pedepsite. Care om cu minte s'ar opune la aceasta? Și dacă în constituțiunea noastră se zice, că jurații trebuie să judece și se pedepsească pe acești jurnaliști, atunci instituțiunea juraților să fie reformată, jurații se fie instituți ast-fel încât pedeapsa să fie o realitate, dar nu această instituțiune să fie un refugiu, în care culpabilii să scape de severitatea legilor, de pedeapsa ce merită.

La noi, d-lor, guvernul, după modul cum administrează, are în aparență mai multă putere decât or unde. Să vă numesc statul cel mai disciplinat, cel mai militărește sever din Europa cultă.... toți vă gândiți de îndată la Prusia. Fără îndoială, d-lor, că în Prusia un ministru are mult mai puțină putere legală de cât la noi; credeți că unui ministru de justiție

din Prusia i-a trecut or ii trece vreodată prin cap, ca de la sine, de odată, să trimită o hârtie unui judecător prin care să-i zică: de la 20 ale curenteii luni ești destituit or demisionat din funcțiune? Credeți că în Prusia este iertat unui ministru vre-o-dată de a depărta un judecător după simpla sa voință, fără ca acel judecător să fi fost supus mai întâi cercetărilor disciplinare ale unei curți speciale instituite pentru aceasta? Nici odată. Cu toate acestea, moralicește vorbind, guvernul prusian este foarte tare și guvernul nostru, cu mai puternice măsuri în mână, este foarte slab. De unde provine aceasta? Din faptul că la noi, în loc de măsuri generale, armonice, în loc de o constituțiune potrivită cu legi speciale, și în loc de legi speciale potrivite cu constituțiunea, se iau măsuri de alături, care lasă la arbitriul guvernului schimbător ceea ce trebuie lăsat în paza legilor permanente. Căci astăzi, dacă ar fi un guvern care ar îndrăzni să aresteze prin judecătorii de instrucțiune pe toți jurnaliștii ostili, peste câți-va ani va veni un alt guvern opus acestuia, care va face la rîndul său să se aresteze toți jurnaliștii favorabili guvernului trecut și contrarii lui; astfel că am vedea, în timpul de 4 ani de exemplu, cum s'a văzut mai înainte, un șir de

jurnaliști închiși și de funcționari persecutați de o parte și susținuți de alta, și apoi peste acelaș timp pe cei persecutați devenind puternici persecutând pe ceilalți. Și rezultatul care este? O perturbare completă în conștiința publică; și funcționarii pe care astăzi îi dați afară într'un mod arbitrar, și jurnaliștii pe care îi închideți astăzi printr'o presiune pe care o exercitați asupra judecătorilor de instrucțiune, în loc să simțā puterea guvernului, să se umilească și să zică: altă-datā nu mai fac, căci voi păți mai rău, ei își zic: apoi aceștia nu au să ție mult, mă duc să sporesc cifra opoziției, să strig mai tare decât toți pentru ca să mă pun bine cu opoziția; și astfel peste 4 ani persecutații vin la putere, nu cu sentimente de cetățeni chemați să facă cât mai mult bine, ci cu sentimente de răsbunare. (Aplause). Dar e evident, d-lor deputați, că statul român nu e nici alb nici roșu, statul român este alb și roșu împreună, și opoziția ce se face de către un partid sau celălalt, este iertată până la un punct, până acolo unde nu se atacă chiar fundamentul existenței statului. Prin urmare nu este iertat să se persecute un partid de către celălalt într'un mod arbitrar, fiind-că trebuie ca existența românilor să meargă la o laltă, și nu înțeleg

care român poate să aibă dreptul să zică altui român: eu să exist în stat, dar tu să nu existe. Așa dar ne trebuie o măsură egală pentru toți, ne trebuie o lege care să fie armonică în toate dispozițiile ei, și gasesc din partea mea, că cea mai primejdioasă armă, o sabie cu două tăișuri, ce poate întrebuița un guvern, este de a lăsa guvernului dreptul să disciplineze el presa prin asemenea dispoziții; fiind-că atunci tocmai ceea ce voește guvernul, prestigiul dinastiei și autoritatea guvernului, tocmai aceasta se periclitează; și este mai presus autoritatea dinastică și mai presus autoritatea guvernului în stat, în cât să fie expuse la arbitrar, la măsuri prealabile și în definitiv la un verdict al juraților care să zică: voi v'ați înșelat, acușații au dreptate.

Pentru aceste cuvinte, d-lor, conservator constituțional fiind, n'am putut să iau asupra-mi de a mă uni cu propunerea făcută de guvern în această privință, fiind-că o cred pernicioasă pentru or care guvern și prin urmare și pentru un guvern conservator. În sensul acesta am onoare de a vă propune amendamentul, după care să se șteargă aliniatul din urmă de la art. 58, iar la art. 96 să se zică: în această țară eminent constituțională nu se va da nici

odată un mandat de arestare nici de depunere în contra unui jurnalist. (Aplause prelungite).

După reproducerea lungei discuții, la care iau parte ministrul Costaforu, M. Kogălniceanu, d.d. Alexandru Lahovari, G. Brătianu, G. Cantili și M. Korne, procesul-verbal al acelei ședințe a Camerei sfârșește astfel :

„Se pune la vot amendamentul d-lui Maiorescu, și rezultatul este cel următor :

Votanți	75
Maj. regulamentară	40
Bile albe pentru .	42
Bile negre contra .	33

D. *președinte*. Adunarea a primit amendamentul d-lui Maiorescu. (Aplause).

D. *președinte al consiliului*. Atunci, d-le președinte, noi retragem proiectul. (Aplause).

D. *președinte*. Constați, d-lor, cum unii aplaudă și se bucură că am pierdut 12 zile de muncă, și între aceștia d. Vernescu se distinge. (Sgomot).

D. *Vernescu*. Nu puteam să admitem ceea ce călca Constituțiunea. (Sgomot).

Ședința se ridică la 5 ore și 10 minute, și cea următoare se anunță pe a doua zi 24 Ianuarie“.

Asupra creditului fonciar român.

(Sedința Camerei de la 2 Martie 1873).

Se discută legea pentru înființarea creditului fonciar. Guvernul, mai ales după stăruința ministrului de justiție Manolache Kostake, voia la început să-l înființeze cu ajutorul capitaliștilor străini, care aveau în favoarea lor și o parte din deputați. În ședința de la 1 Martie 1873 ministrul de culte general Tell părea că face din aceasta chiar o chestie ministerială. Alți deputați, sub conducerea d-lui B. Boerescu, cereau însă un credit fonciar pe baza asociațiunii și garanției *proprietarilor teritoriali români* cu oprirea pe cel puțin zece ani a asociațiunii de simpli capitaliști. Față cu această propunere, primită și de comitetul delegaților și formulată la art. I al legii, guvernul în ședința de la 2 Martie renunță formal la chestia ministerială (cu toată împotrivirea

lui Manolache Kostake), susține însă prin ministrul de externe G. Costaforu un subamendament, prezentat de George Brătianu, col. Gr. Sturdza, N. și A. Mavrocordat, care zicea că numai „în timp de doi ani să nu poată a se mai înființa nici o societate de credit fonciar de capitaliști“, ceea-ce — cu o mică întârziere — revenea iarăș la capitalul străin.

Subamendamentul a fost apărat în Cameră de G. Brătianu, de ministrul de externe G. Costaforu, de d. N. Ciau-Aslan. În contra lui se pronunță discursul următor :

Voci. Inchiderea discuțiunii.

T. Maiorescu. Dacă onorata Cameră este dispusă a închide discuțiunea, în favoarea închiderii discuțiunii renunț numaidecât la cuvînt...

Voci. Nu, nu.

T. Maiorescu. D-lor, dacă îmi acordați cuvîntul, îndrăsnesc a vorbi câte-va minute în contra acestui amendament. Fără nici o altă autoritate, decât aceea a unui deputat nepărtinitor, să-mi permiteți, domnilor, la cuvintele d-lui Brătianu, că nu este patriotism în cestiune de credit fonciar, să răspund prin convingerea că această întreprindere este și trebuie să fie patriotică. (Aplause.)

Cu această ocaziune, numai din întâmplarea că sunt cel dintâi care vorbesc pentru amendamentul d-lui Boerescu și contra amendamentului d-lui Brătianu, îmi iau libertatea să relev cuvintele zise de d. Aslan: că nu ar trebui să voteze câți-va deputați în această cestiune. Trebuie să dorim toți, ca să nu planeze nici o bănuială măcar; și să se știe, că noi nu facem decât o lege tipică, astfel cum credem că este mai bine pentru creditul fonciar român; dar nu dăm o concesiune. Prin urmare, nici un deputat nu poate fi pus în suspiciune și nu se poate zice, că ar trebui să fie împedicat a vota.

Pentru ce, d-lor deputați, trebuie să fie patriotică o asemenea încercare? În teorie o voi spune în cuvinte foarte scurte, contra celor zise de o autoritate atât de mare cum este d. A. G. Golescu...

D. președinte. În discuțiune este numai amendamentul, prin care se propune termenul de doi ani.

L. Eraclide. D. Brătianu a atins cestiunea.

T. Maiiorescu. D-le președinte, fiind-că ați permis d-lui Brătianu de a vorbi contra ideii întregi, mi s'a părut că cei ce sunt contra ideii întregi a acestui credit, se ascund sub amendamentul de doi ani. Acest amendament, prin

care se propune termenul de doi ani, mi s'a părut că are sensul următor; și fiind-că m'ați făcut atent, permiteți-mi în apărarea mea să spun un cuvânt cam popular: amendamentul are aparența de a implânta un arbore național, însă toarnă apă fierbinte la rădăcina lui ca să se usuce. Aceasta, pe cât voi putea, voi căuta să o împedic și eu.

D-lor, este foarte adevărat că banii sunt cosmopoliți; dar cine a susținut vr'odată că munca este cosmopolită? Munca este națională. Dacă este vorba ca printr'un institut de credit să se aducă bani, ca prin ei să se irigeze, să se re-deștepte munca națională aplicată la pământ, atunci intermediarul între munca națională și între bani, cine să fie: străinii sau proprietarii naționali? Aceasta este întrebarea.

Intr'o țară unde nu este teamă, că atunci când se vorbește de capitaliști, se înțeleg străini, în acea țară cestiunea nu este ardentă ca la noi; dar când s'ar prezenta în Germania sau în Franța cestiunea astfel, de exemplu când în Franța s'ar instituî un credit fonciar și Germanii ar veni cu capitalul și ar avea administrațiunea, va fi oare vre-un Frances care ar vota pentru formarea acelu institut de capitaliști? Nici unul!

Așa dar, în Germania și în Franța se prezintă cestiunea cu oare-care indiferență dacă trebuie să fie capitaliștii sau proprietarii; dar un moment dacă ar fi fost bănuiala că vor fi mai toți capitaliștii străini, nici odată un Francez sau un German nu ar fi votat un credit străin. Căci dacă, pentru a solicita cu banii cosmopoliți munca națională, este vorba de a da unui consiliu de administrațiune străin dreptul de a apreția, cărui proprietar să-i dea credit și căruia nu; dacă este vorba de a-i da lui dreptul ca să recunoască, care imobil trebuie să fie expropriat și care nu, să-i dăm lui dreptul ca să recunoască pe care imobil să-l cumpere și pe care nu, atunci este tot-deodată vorba, onor. Cameră, de o întrebare eminent națională și care trebuie în România să fie rezervată Românilor. (Aplause.) Căci, fiind eminent națională, trebuie ca noi din capul locului să venim și să arătăm că avem încredere în aceste asociațiuni românești. Și ceea-ce îmi este teamă cu cei doi ani, este, că din contra din capul locului aruncăm un vâl de neîncredere asupra acestei încercări, și nu cred că este bine să se facă aceasta. Eu din parte-mi am fost fericit, când am auzit guvernul că nu face cestiune ministerială pentru acești 10 ani, și regretam incorecta declarațiune a d-lui mi-

nistru de culte, făcută ieri. Astfel dar, dacă cestiune ministerială nu este, și dacă ministerul primește, nu înțeleg cum reprezentanța națională a României poate să zică în prima încercare solidă de economie politică: nu am încredere că toți proprietarii români vor putea constitui o bancă de credit fonciar național! D-lor, este o lege tip care o facem noi acum, și dacă nu vă convine dobânda de 8 la sută, nu aveți decât să o lăsați mai jos. Dacă nu vă convin 80 centime cheltuelile de administrațiune, reduceți-le la 40 sau la cât veți voi. Dar în fine, reprezentanța națională a României când face o lege tip, nu este bine să zică că nu are încredere nici în ea, nici în guvern, nici în proprietari că vor putea să așterne bazele unui credit fonciar, care să țină 10 ani. (Aplause.)

Efectul lungii discuții este următorul:

Se pune la vot prin bile amendamentul d-lui G. Brătianu, și rezultatul scrutinului este cel următor:

Votanți	104
Maj. absolută . .	53
Bile albe	38
Bile negre. . . .	66

D. *președinte*. Adunarea a respins amendamentul.

Și astfel s'a putut înființa creditul fonciar al proprietarilor români, cum există și astăzi; iar ministrul de justiție Manolache Kostake, când a văzut că și la Senat a trecut legea în această formă și că dintre colegii săi mai ales ministrul de finanțe Mavrogeni nu a stăruit în favoarea capitaliștilor străini, s'a retras la 30 Martie 1873 din cabinet și a trecut în opoziție, intrând după câtva timp chiar în așa numita coaliție de la Mazar-Pașa, — curios exemplu de felul politicei din generația trecută.

In favoarea scoalelor române din Braşov. —
Budgetul instrucţiunii publice pe 1874.

(Sedinţa Camerei de la 10 Martie 1873).

Cer voie onor. Adunări să fac o singură relevare la discuţiunea generală în privinţa budgetului instrucţiunii publice. — Cu acest budget, aşa cum e prezentat, cred că foarte puţini deputaţi sunt mulţumiţi. Unii din noi ar voi să vază remaniat întregul budget; alţii ar voi să vază nouă creaţiuni. Inşă, d-lor deputaţi, trebuie să ne înţelegem bine în privinţa aceasta: aşa cum s'a prezentat budgetul, cred că nu se poate face nimic fundamental şi radical pentru îmbunătăţirea instrucţiunii publice.

D. ministru al instrucțiunii are o procedare corectă de astă-dată ; d-șă zice : nu sunteți mulțumiți cu starea instrucțiunii publice de astăzi și ați voi să se facă îmbunătățiri. Nici eu nu sunt mulțumit ; și eu aș voi să o îmbunătățim. Și pentru această îmbunătățire, în sensul cum crede d. ministru, d-sa ne-a prezentat încă de doi ani un proiect de reformă a legii instrucțiunii publice.

Ceea ce trebuie să cerem noi acum este dar ca acele secțiuni ale noastre, care încă nu s'au ocupat de acel proiect, să bine-voiască a-și numi delegații d-lor pentru ca cu o zi mai înainte, și poate în timpul de vară, să vedem ce avem de făcut în privința aceasta. Altminteri toată dorința noastră, și cea exprimată de d. Leon Ghica pentru grădinele de copii și alte dorințe, ar rămânea fără nici un efect, cerând legi, iar nu numai voturi budgetare.

Dacă este un moment liber înainte de închiderea sesiunii, dacă ar mai trece Camera în secțiuni, aș ruga-o să bine-voiască în acele secțiuni, unde nu s'a luat încă în cercetare proiectul de lege în privința modificării legii instrucțiunii publice, să numească delegații, ca,

împreună cu cei ce sunt deja numiți să ne ocupăm de această importantă cestiune.

— Se pune la vot închiderea discuțiunii, și se primește.

— Se pune la vot lucrarea comisiunii, și se adoptă fără discuțiune până la paragraful privitor la scoala St. Nicolae din Brașov.

T. Maiorescu. D-lor, aș voi să atrag atențiunea d-voastră asupra însemnătății acestui vot. Cifra de sporire, care vi se propune să binevoiți a o acorda, este foarte mică, adecă 15,000 franci, în loc de 10,000; însă însemnătatea votului cred că va fi mare.

Scoalele din Brașov sunt de la înființarea lor susținute prin ajutorul dat din țara noastră; cine a avut ocasiune să treacă prin Brașov, știe în ce stare înfloritoare se presentă și gimnasiul și scoalele celelalte române de acolo; cine a avut ocasiune de a cunoaște de aproape cum se studiază în ele, știe asemenea că învățămîntul este foarte solid și că a devenit un adevărat focar pentru luminele și inteligența românilor din toate părțile țării.

Până la un timp acele scoli au fost subvenționate și de guvernul austro-maghiar. În timpul din urmă însă li s'au pus din partea a-

cestui guvern oare-care condițiuni pentru continuarea acelei subvențiuni, pe care eforia scoalelor de acolo a crezut de onoarea ei și în interesul național a nu le primi. Astfel scoalele în cestiune, formate din inițiativă privată, au preferit să renunțe la subvențiunea austro-maghiară pentru a-și păstra neatins caracterul lor propriu de a fi scoale române. Cu această dreaptă preferire însă institutul este astăzi amenințat dea nu-și mai putea continua studiile cele înalte, fiind-că nu are destule mijloace.

Este departe de la noi, fără îndoială, de a voi să ne amestecăm în ceea-ce privește administrarea or modul de a governa scoalele într'un stat vecin. Dar nu este mai puțin adevărat că interesul or cării politice române, de or ce coloare ar fi, este ca acele institute de cultură solidă care există între români, chiar în interesul omenirii întregi, fără nici o nuanță politică, să continue de a prospera și de a forma între noi toți adevărata legătură de înfrățire.

D-lor, în tot timpul subvențiunea aceasta a fost acordată; de acum doi ani a fost redusă cu o neînsemnată sumă de aproape 100 de galbeni. În împrejurările de astăzi rugăciunea este ca să acordați vreo 300 galbeni mai mult pe an decât la 1871 și să dovediți prin aceasta

că interesele de cultură ale românilor, or unde s'ar afla ei, au în d-voastră sprijinitori puternici.

Voci. Prea bine.

Se pune la vot cifra de 15,000, și se primește ¹⁾.

¹⁾ Despre scoalele române din Brașov vezi mai jos și discursul 21 cu o notă asupra încercării ministrului Orăscu de a le tăia subvenția.

Pentru adresă.

(Sedința Camerei de la 22 Noembrie 1873).

Ministerul din acel timp:

Lascar Catargi, prezident și interne,
General Chr. Tell, culte,
General I. E. Florescu, război,
N. Krezzulescu, lucrări publice,
P. Mavrogeni, finanțe,
B. Boerescu, externe,
A. Lahovari, justiție.

(G. Costafora trimis ca agent diplomatic la Viena pentru încheierea convențiunii comerciale cu Austro-Ungaria).

Adresa cu răspunsul Camerei la mesagiul Tronului pentru sesiunea ordinară 1873—1874 a fost redactată de autorul acestei scrieri, ales raportor. Adresa era scurtă. Ea releva mai întâi faptul, că pentru prima

oară aceeaș Cameră își începea a treia sesiune în bună înțelegere cu acelaș minister; accentua punerea în lucrare a convențiunii poștale cu Rusia și dreptul nostru străvechiu de a încheia și alte convențiuni cu statele străine (se pregătea convențiunea comercială cu Austria, de și Turcia contesta acest drept al „vasalilor“ săi); menționa în fine participarea României la expoziția din Viena.

Discursul următor este o întâmpinare la obiecțiunile făcute de Mihail Kogălniceanu în contra proiectului adresei.

D-lor deputați, mă voi încerca să apăr proiectul de răspuns în contra observațiunilor d-lui Kogălniceanu.

Eminentul bărbat de stat, care a venit să atace acest proiect, a început printr'o observare ce a numit-o filosofică și mai mult platonică, în contra formei în care adresa este concepută. În materie de filosofie platonică mă declar incompetent de a urma discuțiunea cu d-sa, și de aceea nu voi vorbi nimic în privința aceasta, ci voi trece la celelalte observări, cu care s'a combătut lucrarea comisiunii.

S'a relevat întâi, că nu ar fi just a accentua armonia și stabilitatea de până acum, fiind-că numai atunci ne-am putea felicita de aceasta,

când un ministru foarte distins ar fi continuat un îndelungat timp administrațiunea sa, atunci ne-am putea felicita când am avea în mijlocul nostru un Bismarck sau un Cavour, dar nu cu miniștrii de față.

Mai întâi, d-lor, proiectul de răspuns la discursul Tronului nu se felicita numai pentru continuarea aceluiaș minister de atâta timp. El nu relevează aceasta, ci relevează că înțelegerea între această Cameră și minister, că armonia între puterile statului, care a domnit astăzi pentru întâia oară în țara noastră atâta timp, a fost salutară pentru noi, pentru prosperitatea țerei. Și noi și țara trebuie să ne felicităm cu atât mai mult de această armonie, cu cât ea nu s'a dobândit numai prin acte ale ministerului aprobate de Adunare fără nici o rezervă; căci d-voastră știți, d-lor, că s'au agitat în sinul acestei Adunări chestiuni foarte însemnate, în care Camera a dat probe de independență, găsindu-se în sinul său o majoritate hotărâtă, o majoritate care s'a declarat une-ori în contra intențiilor guvernului. Dar, d-lor, ceea ce a fost mai îmbucurător în toate acestea, și ceea ce ne-a făcut pe noi a aminti această armonie, este că guvernul, în fața rezistenței Adunării la proiectele sale, nu a disolvat-o,

după cum au făcut alte guverne, ci s'a plecat înaintea voinței independente a majorității sale. Vă întreb, d-lor, dacă în această împrejurare nu este pentru noi, majoritate, un motiv de mulțumire, dacă noi nu avem dreptul de a ne bucura că a domnit această armonie între guvern și puterea legiuitoare. Namai atunci, d-lor, când majoritatea acestei Camere s'ar fi purtat cu o servilitate, de care au fost exemple în analele noastre parlamentare... (Aplause), numai atunci când în această Adunare s'ar fi găsit, ca altă dată, o majoritate compusă din oameni cari s'ar fi sculat și ar fi șezut după comandă. . . . (Ilaritate, applause), numai atunci d-voastră ați fi putut să ne imputați că vorbim de armonie, pentru că ea ar fi fost mai mult sau mai puțin bănuită.

D-lor, vă incredințez că comisiunea d-voastră, când a redactat acest proiect de răspuns, a căutat să fie, după cum și trebuia, plină de respect pentru minoritate, a căutat să evite într'insul tot ce ar fi jignit fie cât de puțin opozițiunea. De aceea când a vorbit de armonia ce a domnit între puterile statului, a zis că această armonie a existat, pentru că Adunarea și guvernul au găsit un tărîm pe care s'au înțeles, și-au fixat niște principii care au format

pentru amândouă părțile baza înțelegerii. Astfel, dacă opozițiunea poate să-și găsească alte principii asupra cărora să se înțeleagă, și pe baza acelor principii să formeze o majoritate, atunci noi ne vom felicita din inimă că în fine vor fi în țară două partide, care să lupte în mod egal pentru binele și prosperitatea țerei. Aceasta nu s'a văzut să fi existat până astăzi, și noi avem tot dreptul să zicem că, uniți în principiile constituționale pe cari ni le-am ales, sperăm că vom putea lucra și de acum înainte în armonie.

Vin acum la o altă obiecțiune a d-lui Kogălniceanu. Este adevărat, d-lor, ceea ce a zis d-sa, că noi nu avem nici Bismarck, nici Cavouri; nu este mai puțin adevărat însă că în raport cu modestele noastre puteri, cu micul nostru cerc, am avut și avem și noi eminenti bărbați de stat. Intre aceștia, unul al cărui nume în țara noastră este unit cu actele cele mai mari indeplinite de cât-va timp, este d. Kogălniceanu însuși, pe care noi ca tineri am fost deprinși de a-l admira mai în tot-dea-una. Dar este o deosebire de făcut, păstrând toată proporțiunea cerută, între ce poate fi un Bismarck și Cavour cu modestele noastre mijloace, și un Bismarck și un Cavour din străinătate. Deosebirea imi pare că este aceasta: un Bismarck și

Cavour din străinătate nu cred că numai pentru că ar fi în opozițiune, ar lovi guvernul țerei într'un moment în care este de interesul țerei ca să fie menținut și sprijinit de representațiunea națională. (Aplause). Nu cred că Bismarck și Cavour, chiar în o cestiune de mai mică importanță, dacă țara lor ar fi fost reprezentată în străinătate, fie și numai la o expozițiune, ar fi găsit momentul oportun atunci când tronul prin o simplă politeță se arată măgulit de medaliele ce a primit țara, să vină să zică, că pentru noi aceasta nu este o măgulire, că țara nu merită aceste medalii.

Nu cred mai ales că atunci, când ni se citează o circulară a sublimei Porți, în care prin un termen incorect noi suntem numiți vasali ai Porții și prin care într'un mod tot asemenea de incorect, după dreptul internațional, ni se contestă nouă dreptul de a trata cu puterile străine; nu cred, zic, că un Bismarck sau un Cavour din străinătate ar fi găsit tocmai atunci momentul oportun ca să laude scutul Porții. (Aplause). Scutul Porții a putut, istoricește vorbind, să aibă valoarea sa; dar când vedem că ni se contestă drepturile noastre, nu ne rămâne alta de făcut decât să ni le accentuăm

și să ne felicităm de relațiunile satisfăcătoare ce avem de alt-mintrelea cu puterile garante.

Prin urmare voi avea onoare să susțin, răzimat pe aceste argumente, și pasagiul care vorbește de relațiunile noastre înbucurătoare, și să cred că noi suntem tot-dea-una tari atunci când în mod independent ne desvoltăm instituțiunile interne și le aplicăm. Numai în această încredere ne-am felicitat de relațiunile externe. (Aplause).

Asupra reformei codului penal.

(Ședința Camerei de la 15 Decembrie 1873).

D-lor deputați, proiectul de reformă a codicelui penal, cum se presentă de astă dată, și rațiunea lui de a fi s'au expus de către d. ministru de justiție. Ni s'a arătat, și din parte-mi țin a o constata, că anul trecut acest proiect de reformă a codicelui penal era împreunat cu proiectul de reformă a procedurii penale; dar acum ni se propune votarea unui proiect de lege de reformă a codicelui penal fără procedura penală.

Acele dispozițiuni din proiectul anului trecut, care priveau regulamentul presei prin arest preventiv, sequestrare de teascuri și jurnale, etc., astăzi nu mai sunt în desbaterea domniilor

voastre, și din partea mea sper că nu vor mai veni nici odată asemenea proiecte și idei din nou în desbaterea domniilor voastre, fiind-că nu cred că este nici de demnitatea guvernului, nici de demnitatea Camerei ca, după ce s'a luat o hotărîre solemnă în o cestiune, să revină din nou în desbatere după zece luni.

Tot ce a zis onor. d. N. Blaremburg în privința presei și a pericolului ce s'ar aduce cu toate aceste și prin actualul proiect de lege, îmi pare că este exagerat și greșit. Presa are drept să ceară în statul nostru liber două lucruri: să fie judecată de jurați și să nu existe în contra ei nici o măsură preventivă, fie din partea poliției, fie din partea judecătorului de instrucțiune.

Dar odată ce acestea îi sunt garantate, presa nu se poate plînge dacă sunt prevăzute mai multe articole de lege, care cuprind casurile de delict ce ar putea comite ea, dacă sunt penalități urcate sau scăzute; fiind-că judecarea lor atîrnă acum de la jurați, și presa are în instituțiunea aceasta a juraților cea mai mare garanție ce ar putea dori. Din contra, după desfacerea codicelui penal de procedură penală, eu din parte-mi sunt recunoscător guvernului, că ne-a prezentat cestiunea reformelor penale

despărțită de or ce preocupare de partid și ne-a lăsat să discutăm cestiunea fără spirit de partizani absoluți ai lui într'un sens, sau de opozițiune sistematică în alt sens.

Din acest punct de vedere vă cer voie, d-lor, a examina întru cât-va unele din obiecțiunile aduse de onor. d. Blaremburg acum, și de alții în anul trecut.

D. Blaremburg, vorbind contra acestui proiect, zice că el nu ține seamă de progresul doctrinei; că știința modernă, care a făcut un alt fel de raționament în această privință, nu este respectată în proiect.

Dacă am înțeles bine aceste cuvinte, ele însemnează că, pe când știința modernă în materie de drept ar dori să vază poporul participând pe cât se poate mai mult la distribuțiunea justiției, să vază că nu este o clasă de „ortodoxie socială“ care distribue justiția, ci că națiunea întreagă ia parte la dinsa; proiectul guvernului din contra vine în casul de față și sustrage de la competența juraților un șir de delictes, pe care le dă în judecata tribunalelor ordinare.

D-lor deputați, partea principală a acestui proiect îmi pare a fi în adevăr, că mai ales delapidatorii de bani publici și bancrutarii frau-

duloși să fie de acum înainte judecați de tribunalele ordinare, iar nu de curtea juraților. Să examinăm întrebarea. Fără îndoială principiul, ca pe cât se poate mai mult poporul întreg, sub formă de curte cu jurați, să ia parte la distribuirea justiției, este un princip din cele mai salutare și mai frumoase. Inșă fie-care din d-voastră, care din viața teoretică a trecut în viața practică, va fi făcut ca și mine experiența următoare: că nu este în viața statelor, tocmai fiind-că viața lor este așa de felurită, nici un obiect, care să se poată vreodată rezolvî cu ajutorul unui singur princip, ci că la rezolvirea or cărei probleme reale concurg mai multe principii. Tocmai aci se vede aptitudinea omului de stat de a înțelege, nu aplicarea unilaterală a unui princip, ci complicațiunile principiiilor și mai ales subordonarea unui princip inferior la alt princip superior. (Aplause).

Domnilor, admitînd principiul acela ca un princip de progres, îmi cer voie a întreba pe domnii din opozițiune, dacă este singurul și unicul princip în aceasta materie? dacă nu este încă un principiu, și mai fundamental decât el? Când s'a format statul, când s'a luat fiecărui individ dreptul de a-și face însuși dreptate și i s'a zis: Nu tu ai să-ți cauți ceea ce

crezi că e drept, ci eu statul voi hotări dreptul tău, tu trebuie să-ți impui această abnegațiune în folosul tuturilor, numai statul distribue justiția; când s'a zis aceasta individului, statul a luat obligațiunea, atât de elementară încât fără dinsa nici nu există, obligațiunea de a face ca justiția să fie o realitate, ca viața și averea cetățenilor să fie sigură, mai presus de or ce îndoială sigură în administrațiunea justiției sale. Acesta fiind principiul fundamental al or cărei întrebări ce se atinge de siguranța și averea cetățenilor, eu îmi zic: instituțiunea aceea, care îmi îndeplinește cu mai multă certitudine misiunea justiției statului, aceea este cea mai bună. Dacă este cu puțință cu aceiaș certitudine ca națiunea întreagă să colaboreze la distribuirea justiției, să pedepsească pe făcătorii de rele, atunci voi fi cel dintâi a mă felicita de un asemenea progres la o națiune. Dar când nu ajungem aci, când vedem statistica respunzând cu cifre indiscutabile, că imensa majoritate a dilapidatorilor de bani publici sunt achitați de jurați, atunci îmi zic cu cea mai adîncă părere de rău, că în conflictul a două principii contrare, acela de a admite națiunea să distribue justiția și acela ca justiție să se facă în realitate, trebuie să prefer cel din urmă, și fiind-că justiția

s'a refusat de o parte, mă adresez atunci la altă parte, la tribunalele constituite. (Aplause). Au existat multe state fără jurați și au existat state cu o competență limitată de jurați, dar nu a existat nici un stat fără siguranța justiției. Și unde siguranța justiției lipsește, acolo nici o teorie nu poate să o îndeplinească și să-i țină loc de realitate, ci trebuie schimbată. (Aplause).

Este o a doua obiecțiune ce merită să fie examinată. Se zice: jurații reprezintă conștiința publică. Dacă conștiința poporului nostru a achitat atâția oameni, pe care noi dintr'un simț tocmai prea ortodox îi credem vinovați, între ortodoxie și popor cine are dreptate? Poate națiunea recunoaște, că dilapidatorii de bani publici nu trebuie pedepsiți în statul acesta. Nu putem noi să fim mai fini în sentimentele de justiție decât e totalitatea națiunii. Iată un princip republican democratic! Dar, d-nii mei, din partea mea cred această argumentațiune radical greșită în statul nostru, din următoarele motive: Dacă s'ar fi dat poporului român o desvoltare reorganizătoare normală, așa încât or ce progres al lui să fie făcut din jos în sus, prin conlucrarea noastră a tuturilor la realizarea lui, atunci aș fi în drept să aștept de la acest popor ca să înțeleagă cât mai iute și la fie care pas

problema fie și mai complicată a vieții publice; și dacă s'ar da în judecata lui dilapidatorii de bani publici, atunci verdictul lui de justiție să fie obligator pentru mine, fie achitător fie condamnat. Din nenorocire însă la noi nu este aceasta condițiunea vieții publice. Noi, d-lor, din contra ne-am desvoltat din sus în jos, și în poporul nostru s'a încercat experimentul foarte extraordinar de a ne da, prin conferența de la Paris mai întâi și prin încercările noastre mai pe urmă, o formă publică de stat, fără a ne fi întrebat dacă majoritatea poporului este aptă sau nu pentru dînsa. Ni s'a zis: vë dăm un ideal de civilizațiune europeană apusană. Voi, care sunteți o coloană de cultură în orient, o coloană de cultură, nu orientală ci apusană, veți introduce pe cât se poate mai de grabă formele cele nouë ale civilizațiunii. Ei bine, d-lor, în acest chip s'a făcut unirea politică a țerilor noastre, în acest chip s'au făcut legile noastre civile și penale, s'a reformat administrarea, s'a făcut Constituțiunea noastră. Eu n'am găsit în asemenea împrejurări drepte observările onor. d. Blaremburg, care à propos de o lege specială întreabă pe d. ministru al justiției, de ce vine cu un proiect de lege abstract, tradus din alte țeri; fiindcă d. Blaremburg nu s'a întrebat acelaș lucru, când s'a făcut

Constituțiunea noastră. (Aplause). Această Constituțiune, fiind primită abstractă în țară, toate legile următoare, prin o fatalitate grea, dar necesară, nu se pot face decât pe aceiaș cale abstractă, și acum cerințele adresate poporului nostru sunt: de a înțelege cât se poate mai iute, ce voesc aceste legi.

Așa dar, când s'a introdus viața publică a statului din sus în jos, când mai toate formele noastre de viață sunt împrumutate din legile statelor de altă cultură, când la 48 am ars regulamentul organic și n'am voit să-l amendăm, să dăm la o parte principiile cele rele și să păstrăm pe cele bune, ci am voit să primim în totul formele culturai apusene, atunci nu-mi rămâne decât a zice acestui popor: Tu trebuie să îndeplinești certe condițiuni elementare ale acestei culturi, și dacă nu ești în stare să pedepsești pe dilapidatorii de bani publici, fiindcă nu știi încă pe deplin ce va să zică manipulare de bani publici și funcționari publici, atunci eu stat modern, care nu pot exista când dilapidatorii de bani publici nu sunt pedepsiți, trebuie să-ți ridic acest drept și să-l dau juriștilor speciali. (Aplause).

Terminând, d-lor, mă grăbesc a declara, că argumentațiunea ce am încercat a o face ina-

intea d-voastră și pe care o supun discutării opoziției, este o argumentare lipsită de or ce spirit de partid și întemeiată numai pe rațiunea generală de stat. Pe baza ei voi vota pentru luarea în considerațiune a acestui proiect. (Aplause prelungite).

Asupra reformei legii comunale.

(Sedința Camerei de la 31 Ianuarie 1874).

D-lor, nu pot să încep a combate pe onor. d. Ionescu fără a exprima părerea mea de rău, că a fost silit să-și termine argumentațiune sa și că nu s'a încuviințat legitima d-sale cerere de câte-va minute de răpaos.

Acest omagiu adus adversarului meu, de altmintrelea așa de neobosit în susținerea puncturilor d-sale de vedere, îmi iau curajul a-l combate și a arăta ceea-ce cred că este greșit în discursul d-sale.

D-lor deputați, sunt dator mai întâi, ca membru al majorității, să relev nepotrivitele atacuri ce d. Ionescu a adus și cu această ocaziune onestității administrațiunii d-lui ministru de interne. Nu este potrivit, ca într'o materie așa

de importantă ca aceea a instituirii colegiilor electorale să se amestece blamuri generale în contra ministerului actual, într'un mod așa de ușor și de vag. Și dacă onor. d. Ionescu a citat pe lordul Brougham, care zice că în momentul când schimbăm o lege, trebuie să o înconjurăm cu tot respectul, negreșit acelaș lord ar fi zis, că pe când se discută asemenea legi de modificare, pe lângă respectul datorit lor, se datorește respect și autorității, reprezentanta actuală a legii, și această autoritate legală în cazul nostru este guvernul. (Aplause.)

Prin urmare este a viola într'un mod neieratat acel respect, când se tratează cesiunea cum a tratat-o d. Ionescu, și eu sunt dator a întîmpina că dacă este vre-un prestigiu, care înconjoară numele primului-ministru actual, care reprezintă și majoritatea noastră, este prestigiul unei onestități neatinse. (Aplause.)

Aceste zise, d-lor deputați, fără a intra în multe și lungi discuțiuni asupra teoriilor politice, fiind că timpul este înaintat, imi cer voie a lua în discutare singurul punct practic din observațiunile d lui N. Ionescu. Intrebarea d-sale este aceasta: ce necesitate ne silește pe noi să schimbăm legea de astăzi? Si cu această ocaziune d-sa se întrebă: ce este instituțiunea co-

munală? Și ne spune, că prin art. 2 din legea veche instituțiunea comunală este o persoană juridică, care se administrează de sine, etc.; iar d. Cantilli ne-a zis ieri, că instituțiunea comunală este o persoană juridică cu unitate de vederi și simpatii etc. Deja d. ministru de externe a relevat vagul acestor idei. Eu voi insista asupra nehotărîrii lor și mă voi încerca a le substitui adevăratul fond real. Așa dar, d-lor, ce este comuna? Care este rațiunea, de la care plecând se poate judeca aptitudinea ei? Care este criteriul bunătății unui consiliu comunal? Și atunci să vedem, dacă legea elaborată la 1864 de d. Kogălniceanu și pusă în lucrare în timp de 10 ani, trebuie să fie schimbată sau nu.

Aci mă unesc cu d. Vernescu pentru a recunoaște, că nu este destul să se pună înainte ca argument neindeplinirea tocmelelor agricole, pentru ca să se ceară schimbarea unei legi comunale; căci nu execuțiunea sau neexecuțiunea tocmelelor agricole face esența autorității comunale.

Ce este dar, d-lor, comuna? Unde este punctul de distincțiune practic? În legea actuală comunală, la capitol II, menținut și de proiectul modificator, se specifică anume, care sunt obiectele de administrațiune ale comunelor. În pri-

vința lor dar am să examinez valoarea comunei cum a existat până astăzi. Pe acest teren nou pusă cestiunea, ea primește următoarea față:

Datoriile comunelor sunt: întâi, ca fie-care să-și păstreze și să-și susție biserica; al doilea, ca fie-care comună să-și susție scoala; al treilea, ca fie-care comună să îngrijască de bolnavii și invalizii ei; al patrulea, ca fie-care comună să se administreze conform trebuințelor și aspirațiilor ei. Mă mărginesc la aceste patru obligațiuni mai însemnate.

Ei bine, ce a făcut comuna de la 1864 până astăzi pentru biserică?

N. Ionescu. Dar ce a făcut statul pentru biserică?

T. Maiorescu. Nu era chiebat statul să îngrijască de biserică; și d-voastră, care sunteți oameni democrați, partizani de self-government, nu aveți dreptul să cereți de la puterea centrală să întreție biserica unei comune. (Aplause.)

Repet dar întrebarea, d-nii mei: comuna cu legea de la 1864 în ce stare ne-a adus biserica în timp de 10 ani de zile? Această comună menținut-a biserica cel puțin în aceeaș stare ca mai nainte, în timp de 10 ani de zile? Nu! Prin multe sate astăzi nu mai sunt bisericile ce erau înainte, și chiar acolo unde sunt, se află

în starea cea mai deplorabilă. Deplorabile sunt, d-lor, și cimitirile, și aspectul lor prezentă înfățișarea unor locuri pentru animale, iar nu pentru rămășițele persoanelor iubite, care zac în pământ. Iacă starea a două lucruri lăsate în îngrijirea comunei de astăzi!

Și să nu se zică, că aceasta provine dintr'o cauză de scepticism al locuitorilor noștri către religiune. Înțeleg ca un asemenea scepticism, ca o asemenea indiferență pentru religiune să se producă în câți-va indivizi ai unui popor cu o inteligență mai dezvoltată, cu o forță de argumentațiune științifică, dar la noi, unde nu s'au arătat asemenea forțe de științe, lipsa de simțimint religios este nemotivată, este un semn de slăbire, o amortire continuată în mijlocul stagnațiunii deja primejdioase a sătenilor noștri.

Comuna de la 1864 și până astăzi n'a făcut nimic pentru a desvolta biserica, nu a făcut nimic pentru a redeștepta simțirea religioasă, și prin urmare a lăsat în decadență unul din cele mai importante fundamente ale moralității poporului nostru și or-cărui popor.

Trec acum la punctul al doilea.

Ce s'a făcut pentru scoalele comunale de la 1864 și până astăzi?... Nu vorbesc pentru

scoli în privința sistemului de învățămînt, aceasta e rezervat statului; dar comunei i s'a dat prin legea instrucțiunii publice îngrijirea edificiului scoalei, îngrijirea de cretă, de burete, de lucruri materiale, care intră sub domeniul pumnului. Intreb: pentru aceste lucruri materiale, palpabile ce a făcut comuna cu „vederile unite“ ale d-lui Cantilli? Sunt astăzi scoalele îngrijite? Nu, unele scoli s'au prefăcut în grajduri, și astfel s'a arătat în ce mod procede acea mulțime democratică pentru îngrijirea ei sufletească. (Aplause, sgomot.)

N. Ionescu. Comuna plătește împrumuturi și dări. (Sgomot.)

T. Maiorescu. Trebuia să platească și dări, să facă și împrumuturi, dar trebuia să îngrijască și de elementul intelectual, fără de care nu există comună.

Ce a făcut, d-lor, de la 1864 până astăzi comuna și acei reprezentanți ai colegiilor comunale cu un alt ram de îngrijire, salubritatea publică, igiena?

D. Kogălniceanu, cu experiența sa cunoscută și cu autoritatea numelui său, când cu discuțiunea adresei la discursul tronului, a zis: că populațiunea la noi se imputținează, că este te-

ribilă starea în care au ajuns clasele de jos. Nu înțeleg numai, de ce d. Kogălniceanu a adresat guvernului această imputare; căci guvernul în doi ani nu putea să schimbe starea populației. Guvernul este dator să dea un ajutor pentru a împiedica epidemiile și să ia măsuri privitoare la interesele generale. Dar era de datoria proprie a comunei să ia măsuri cât mai practice locale, să se ocupe cu tot dinadinsul ca să stavilească pierderea crescândă a populației, întinderea boalelor contagioase, marasmul, malaria, hrana cea neindestulătoare. Nimic însă nu a făcut comuna pentru toate acestea; nu s'a încercat măcar a face.

A patra întrebare: administrațiunea finanțelor în comună este bună astăzi? Este mai onorabilă astăzi reprezentațiunea comunală decât înainte de 1864? Înaintea aplicării acestei legii era lucrul știut, că acei reprezentanți vechi, fie și ignoranți, buni, răi, cum erau, erau cel puțin oameni cinstiți, în vreme ce astăzi este lucru tot așa de știut, că prin formele complicate majoritatea autorităților comunale și-a format din instituțiunile democratice ale d-voastră numai o chee pentru a deschide pe furiș lăzile contribuabililor. (Aplause.)

Iată, d-lor, în puține cuvinte, criteriile pentru judecarea comunei de astăzi.

Și onor. d. Ionescu mai întreabă: care este necesitatea să schimbăm legea comunală? Necesitatea este că toate interesele comunale încredințate consiliului comunal și primarului de până acum, au fost omorite de acești reprezentanți și că trebuie neapărat să ne îngrijim a le da o altă reprezentare.

Acum, dacă sub forma electivă mai democratică nu s'a făcut nimic în această privință, dacă nu este adevărată propozițiunea zisă de d. Stolojan, că oamenii care sufer, sunt și cei din-tâi chieși și se îndreptă inșii, și dacă se vede din contra, că țăranul nostru este în stare de a suferi, dar nu știe nici de ce suferă, nici nu știe leacul cu care să se îndrepteze, atunci este dovedit pentru mine, că modul de a înăbuși voturile celor inteligenți din comună prin voturile mulțimii este modul cel mai greșit pentru a susține interesele comunale în România, și nu putem face alta decât a schimba sistemul: în locul voturilor mulțimii să primim o preponderanță a voturilor celuilalt element, pe care ni-l dă constituțiunea, stabilind colegiile după cens; să primim pe proprietatea cea mare, să sporim pentru o parte a voturilor condițiunea

censului atât, încât să avem speranță că se vor îndrepta lucrurile și că vom găsi în proprietarii mari mai multă îngrijire și inteligență decât am găsit-o în mulțimea ignorantă.

Onor. d. Vernescu întreabă: dar proprietarii cei mari vor face oare acesta? Este sigur că ei se vor îngriji mai bine de comună? Am o noare a răspunde d-lui Vernescu că întrebarea îmi pare prea captivă. Un lucru este sigur: mulțimea de până acuma nu s'a îngrijit de comună. În momentul în care d-voastră, proprietarii mari, veniți și ziceți: cerem noi în locul ei preponderanța în comună, luați responsabilitatea asupra d-voastră să faceți de acum înainte ceea-ce nu a știut să facă mulțimea. Intre siguranța, că nu s'a făcut nimica de cei care sunt acum, și între posibilitatea că se va face ceva de cei ce se crează de acum înainte, trebuie să mă adresez la această nouă creațiune. Iar dacă nici d-voastră nu veți face nimic, atunci nu vor mai exista comune în România și va veni timpul despotismului cesarian să ne reguleze pe toți. Înainte însă de a ajunge la acest exces, este o datorie a noastră liberalilor (liberali, nu însă democrați-radicali) să chiemăm un alt element de reprezentare a adevăratelor tre-

buințe ale țerei și să-i dăm lui preponderanța în comune.

Și în această privință aș dori să combat un alt argument al d-lor Vernescu și Ionescu, care au zis, că nu se poate lua de bază experiența făcută în timp de 10 ani, căci alegerile nu s'au făcut libere; dacă s'ar fi lăsat alegerile libere, poate că ar fi dat consiliului comunal alte persoane. Să examinăm obiecțiunea; ea merită un examen serios și exprimarea sinceră a rezultatului. Declar mai întâi, că mă unesc cu d. Vernescu în a stigmatiza forța brutală în alegeri. Inșă, d-lor, sunt o mică excepțiune casurile, unde forța brutală să fi dictat alegerile, poate din o mie de alegeri individuale făcute, să se fi întâmplat deabia 30 cazuri, unde să fi domnit adevărata forță brutală. Rămâne dar, d-lor, influența guvernului indirectă, înriurirea morală—imorală. (Risete.)

Sunteți d-voastră oameni politici, când faceți asemenea imputări generale? D-lor, nu puteți cere de la un organism al statului, fie cât de parțial și de mic, cu atât mai puțin de la guvern sau de la Cameră, nu puteți cere ca princip de politică *abnegațiunea*. Acesta este un princip negativ; pentru or-ce organism constituit în stat se cere din contră să se afirme, să

se scoată afară din sine, să-și întinză cercul său de acțiune. Este dar un impuls activ, o creștere a competenței, care reșade și trebuie să reșadă în fie-ce organism; de aceea se și vorbește de *puteri* în stat: puterea executivă, puterea legiuitoare, etc.

Intinzându-se acum mai multe puteri în cercurile lor de lucru, se întilnesc, intră în colisiune, și atunci se stabilește linia de demarcațiune a legalității. Ea este dar resultanta unui concurs de puteri puse în mișcare reală. Acum, d-lor, resultanta aceasta se îndreptează, nu după fraseologii, ci după tăria de fapt a organismelor. Și or-ce putere a statului, în deosebi guvernul în or-ce țară din lume, are atâta înriurire morală, cât îl lasă să aibă celelalte puteri.

Nu dar prin prescripțiuni de abnegare se întemeiază politica. Căci atunci în loc de constituțiune, ar fi de ajuns să avem catechismul creștinesc. Politica și echilibrul puterilor se întemeiază prin actuala lucrare a tuturilor, spre menținerea limitelor de competență.

D. Vernescu a zis, că atunci când un ministru sau un subprefect va ingera în alegeri și va indemnă pe un alegător să voteze după placul său, să se trimită acel ministru sau sub-

prefect înaintea justiției ca să se pedepsească. Eu din contra aş zice : să se censureze acel alegător, pentru că s'a lăsat a fi influențat. (Aplause.)

Numai din această întărire a conștiinței drepturilor celor chiumați la alegere naște puțința unui sistem liberal; căci de altmintrelea or-ce stat a început prin cucerirea de sus în jos și tinde la absolutism. Și până când nu vor ști a usa de dreptul lor alegătorii și nu vor ști a face să li se respecte acest drept, până atunci, cu toate teoriile, vor rămâne slabi, vor fi anulați prin puterea centrală a guvernului și vor merita să fie anulați.

Dacă dar recunosc și eu, d-lor, cu d. Vernescu, că în țara noastră mai toate guvernele câte au trecut și câte au avut alegeri în timpul lor, au făcut cel puțin cu alegerile comunale ce au voit, aceasta ce dovedește? Dovedește ca sistemul d-voastră electoral n'a fost în stare a susține voința comunei în fața ingerinței administrării centrale. Apoi, d-lor, eu întreb : comuna, această putere fundamentală în stat, este și trebuie ea să fie o ființă hibridă, o ființă atât de slabă încât cel dintâi subprefect, pe care d. Ionescu l-a calificat cu o expresiune ce nu-mi pare destul de cuviincioasă

pentru a o repeta, să zic dar cel dintâi subprefect neonest, să fie în stare să strice tot eşafodagiul d-voastră, pe care voiți să o întemeiați, să o urcați, să faceți democrație și self-government? Cu aceasta d-voastră nu faceți decât afirmați însuș incapacitatea mulțimii la noi pentru ideile democratice, pentru practicarea independenței individuale. De aici ar rezulta însă condamnarea la moarte a comunei. Ei bine, eu fac ca d-voastră, eu nu cred aceasta în mod absolut; pot încă spera, că sunt în țara noastră elemente ce au încă independența trebuitoare alegătorului; și fiind-că experiența a dovedit, că aceasta independență nu se găsește în mulțime, trebuie să o căutăm în un alt element, în proprietarii cei mari, și eu sunt încredințat, că ei vor ști să resolve mai bine problema comunei, pe care mulțimea nu a rezolvit-o.

Este dar bine, că s'au găsit în sinul acestei onor. Adunări membri, care și-au arătat cu francheță opiniunea lor și au propus într'un mod radical preponderanța proprietarilor mari în autoritatea comunală. Dacă d-voastră credeți, că amendamentul propus de d. Greceanu implinește această condițiune, eu voi fi pentru dinsul. Și de mi se va zice, ceea-ce s'a mai zis de unii din oratorii ce m'au precedat, că ar fi ceva

feudal de a da proprietarilor atâta autoritate și chiar drept de delegațiune, voi răspunde că prin or-ce cuvinte s'ar califica aceasta, lucrul nu se schimbă în sine și cuvîntul rămîne indiferent. Căci cu cuvintele frumoase de egalitate, democrație, pe care le-ați aplaudat acum 10 ani, au ajuns comunele unde sunt; poate că cuvîntul de feudalitate, care sună mai puțin frumos, să schimbe lucrurile și să le facă a merge mai bine.

De este într'adevăr, d-lor, ceva ce caracterizează pe majoritatea de astăzi a Camerei, este lipsa de fraseologie. Așa chiar în discuțiunea de față, pe când opozițiunea ne-a ținut ore întregi cu citațiuni din Montesquieu, din Machiavel, Stein, Molinari, Prevost-Paradol, chiar și din bietul Lamennais, noi le-am răspuns și le răspundem cu obiectele reale de biserică, școală, igienă, finanțe oneste în comună. Acesta, domnilor, este și singurul tărîm, pe care trebuie pusă chestiunea, și în considerațiunea aceasta eu vă rog ca să votați franc și leal pentru noua și adevărata încercare de a constitui comuna la noi cu preponderanța celui alt element de self-government liberal ce ne mai rămîne, cu preponderanța proprietății celei mari. (Aplause prelungite.)

Asupra budgetului rectificativ al Instrucțiunii
publice pe 1875. Internatele statului.

(Sedința Camerei de la 18 Decembrie 1874).

Ministerul din acel timp :

Lascar Catargi, prezident și interne,
General I. E. Florescu, război,
P. Mavrogeni, finanțe,
B. Boerescu, externe,
Al. Lahovari, justiție,
G. Gr. Cantacuzin, agricultură, comerț și
lucrări publice,
T. Maiorescu, culte și instrucție publică,
(numit la 7 Aprilie 1874.)

D-lor deputați, când am intrat în minister,
știți că am găsit votat atât budgetul pe 1874,

cât și acela pe 1875, și cred, că nu lipsesc întru nimic datoriei mele de colegialitate declarându-vă, că de eram eu chemat a face budgetul pe 1875, îl făceam altfel de cum este, și în deosebi ceream un spor. Inșă budgetul l-am găsit făcut, dar v'am prezentat legea instrucțiunii publice, unde se prevede tot ce a crezut guvernul că va fi necesar pentru învățămînt și unde d-voastră veți putea hotări de-odată cu chestiunile de princip și budgetul normal al instrucțiunii, d. e. pentru anul 1876. In această pozițiune aflându-mă față cu budgetul pe 1875 votat deja, și înaintea unei legi, pe care o veți vota și în urma căreia se va alcătui budgetul organic, m'am vëzut tot-de-odată față și cu cerințele finanțiare ale țerei pentru anul 1875. In princip, d-lor, după convicțiunea mea constituțională, de la care nu mă pot abate, un budget rectificativ nu este in drept de a vé cere alte schimbări la budgetul deja votat decât acelea, care prin forța-majoră au intervenit de la data când s'a votat budgetul — Martie 1874 — până la ziua când se va pune in lucrare — 1 Ianuarie 1875 —, precum și acelea, în privința cărora s'au strecurat, ca in toate lucrurile omenesti, scăpări din vedere.

Ținându-mă cu stricteță de această regulă, v'am prezentat budgetul rectificativ, de care vă ocupați astăzi.

Prin urmare locul pentru îmbunătățiri fundamentale va fi la budgetul pentru 1876, dar nu la un budget rectificativ pe 1875. Cu această ocașie dați-mi voie a zice de pe acum, că odată cu punerea în lucrare a legii asupra învățămîntului, care prevede mai multe augmentări la scoli, va trebui să mai sporiți îndată cu un milion și jumătate până la două milioane budgetul instrucțiunii, căci în legea nouă se cere înființarea de mai multe scoli normale, de scoli reale, augmentarea scoalelor secundare pentru fete și sporirea învățămîntului universitar, acestea însă nu se pot face fără mijloace bănești; și atunci va fi momentul să discutăm principii generale și să votați sporiri. Pentru astăzi nu este cestiunea astfel, și acum viu la cele trei puncte atinse de d. Boliac.

D. Boliac, de și este membru în comisiunea budgetară, v'a pus înainte câte-va argumente, care sunt tocmai contrare împrejurărilor de fapt. D-lor, nu s'a tăiat nici un stipendiu, ci din contra se cere un spor de 37 sau 39 mii franci la bursele elevilor săraci. Va să zică nu este exact ceea-ce a zis d-sa. În internatele liceelor

din București, Iași și Craiova de mai mulți ani, după direcțiunea dată de comisiunea bugetară cu aprobarea predecesorului meu d. Tell, nu s'au primit de loc elevi noi. Legea instrucțiunii zice, că se vor primi în internate elevi, însă numărul lor nu este prevăzut în lege, și ministrul avea dreptul să primească în internat 100 de elevi sau 40, după cum se va vota suma și se vor găsi elevi. De vre-o doi ani dar nu s'au primit în internate elevi noi, și astăzi găsesc starea de lucruri astfel că, în internatul liceului din Iași d. e., nu se află decât 40 elevi. D-lor, cestiunea de princip, dacă trebuie să fie sau nu internate, o veți deslega cu ocasiunea votării legii celei noue. Astăzi însă cestiunea stă așa, că se găsesc în realitate numai atâta elevi în internatele statului, câți am prevăzut în buget, și suma scăzută ce o vedeți, este o cifră, care corespunde actualității, fără a se imputina numărul internilor din ceea-ce sunt. Nu eu dar am depărtat vre-un elev din internat. Numai că în buget era trecută o cifră mai mare decât se cere și eu o reduc la adevărata cifră reală. Cifra, cu care se scad ast-fel cheltuelile, ar fi rămas de la sine la economii. Eu o relev în bugetul rectificativ numai pentru a ne apro-

pie mai mult — fie și cu o cifră foarte mică — de echilibrarea bugetului real.

Frumoasa declarațiune ce a făcut dar d. Boliac, mi-ar fi produs o mai adincă impresie, dacă nu eram mai dinainte convins despre justetea celor ce susține d-sa. Și eu m'am găsit în fața acestei greutăți de a vedea atâția elevi săraci care, nefiind internați și neavând mijloace, rămăneau expuși la mizerie; și de aceea în proporție cu scăderea sumei alocate pentru internate și neîntrebuințate, vă cer ajutoare bănești pentru elevii săraci. Se înțelege, că aceste ajutoare se vor da celor mai silitori. Va să zică nu este exact, că s'au redus stipendiele celor săraci, din contra s'au sporit mijloacele pentru ei.

Un alt punct relevat de d. Boliac este: de ce nu s'au făcut sporiri la arhivă și de ce s'au făcut la călugări? D-lor deputați, nu voi fi eu acela, care voi face sporiri la călugări, dacă este vorba, cum se putea înțelege din cuvintele d-lui Boliac, de câștiguri materiale pentru persoanele lor. Nu cred că va fi vre-un ministru în România, care să facă îmbunătățiri pe această cale. Dar mari îmbunătățiri vor fi de făcut pentru starea morală a călugărilor, pentru respectarea poziției lor și mai ales pentru restaurarea mo-

nastirilor mai importante, care cuprind în sine o parte din istoria țării și sunt dovada simțimentului religios, ce trebuie menținut în România, mai ales în timpul de față.

Dar de toate aceste nu e cestiune în budgetul rectificativ pe 1875. Ceea-ce s'a făcut în budget, este alt-ceva; s'a scăpat din vedere a se trece diurnele membrilor sfântului Sinod pentru anii 1874 și 1875, căci s'au pus numai 10 mii de franci și ceva pe an; în fapt însă a trebuit să se cheltuiască mai mult, fiindcă Sinodul ține două sesiuni pe an. Legea este de a li se plăti diurnă; scăpându-se din vedere cifra totală, la budgetul rectificativ vedeți că era locul de a vă cere îndreptarea conform legii.

În cât privește arhiva, răspund, că nu v'am putut cere îmbunătățirea ei în acest budget rectificativ. Căci de la Martie 1874 până astăzi nu știu să se fi întâmplat ceva în privința arhivei, ce să reclame schimbarea votului d-voastră dat deja pentru anul 1875. Dar dacă voiți sporiri la arhive, vă rog să le propuneți și să le votați în primăvara viitoare, cu ocazia budgetului pe 1876. Numai așa cred că vom procede în mod corect.

În contra ministrului și în favoarea tuturilor internatelor statului vorbește în aceeași sedință d. Nicolae Ionescu, căruia îi răspunde ministrul cultelor T. Maiorescu:

D-lor deputați, în fața unui discurs ținut de un deputat cu o lungă experiență de parlamentarism ca d. Nicolae Ionescu, îmi vine greu să zic ceea ce am de zis, dar trebuie să o zic: Oare parlamentarismul la noi nu este alt-ceva decât arta de a interverti lucrurile? de a trece alături de adevăr? de a întrebuița timpul și cuvintele pompoase pentru a ajunge la alt rezultat decât lamurirea și deslegarea exactă a chestiunilor? — Dacă ar fi așa, domnilor, atunci după părerea mea or-cine întrebuițează talentul său la asemenea lucruri, strică sistemul constituțional.

Nu este bine ca prin bugete rectificative să desființăm internate, iacă resumatul lungului și violentului discurs al d-lui Ionescu. Dar de ce a mai ținut acest discurs? Căci tot discursul d-sale este afară din chestie.

Nu se desființează, domnii mei, nici un internat, nu a trecut prin capul guvernului nici o dată a le desființa cu ocaziunea bugetelor rectificative. Nu este exact că, dacă se va vota

acest budget rectificativ, la 1 Ianuarie, cum zice domnul Ionescu, se vor da elevii afară din internate. Nu se ia nici unuia bursa ce o are.

N. Ionescu. Cer cuvîntul.

D. ministru cultelor. Declar încă odată, că nu se dă afară absolut nimeni. Astăzi starea internatelor o prezent în budget așa cum există și nu schimb nimic din ceea-ce găsesc astăzi; prin urmare or-ce argumente înfrumusețate despre importanța internatelor trebuie să nu le ținem în seamă pentru acum, fiind că nu ating punctul în discuțiune. Alta ar fi, dacă voiți să sporiti acum numărul elevilor în internate; atunci puteți vota în modul cum zice d. Ionescu, adică să se menție cifra. Cu alte cuvinte: cifra din budgetul pe 1875 nu corespunde realității; ați prevăzut pentru internatul din Iași d. e. o sută elevi, dar astăzi nu sunt decât 40, și prin urmare 8 luni din anul 1875 vor fi tot numai 40, căci a trecut începutul anului scolar, unde se mai pot primi bursieri în internate. Voiți însă să fie mai mulți elevi? atunci mențineți cifra din budget. Aceasta va insemna: Camera dorește cu ocazia budgetului rectificativ să se primească, prin derogare la lege, mai mulți elevi în internat cu începere de la 1 Ianuar 1875 și să nu se treacă suma la economii, nici să se distribue în burse

fie în țară, fie în străinătate. Ast-fel prezentată chestiunea, mă silește a vè face declararea de princip, pe care nu din vre-o temere nu o făcusem la început, ci nu o făcusem, fiind-că atunci nu era în chestie, declararea: că sunt contra internatelor la liceele statului și mă opun să se primească mai mulți decât sunt astăzi.

Citațiunea făcută de d. Ionescu din Englitera nu se potrivește aci, căci Englitera, dacă a revenit de la idea „laissez faire, laissez aller“, nu a făcut-o pentru scoalele secundare, d. e. pentru licee, ci pentru învățămîntul elementar. În învățămîntul elementar, da, acolo statul are datoria de a impune instrucțiunea, de a sancționa obligativitatea și prin urmare de a veni în ajutorul acestui învățămînt. Pentru licee, unde este un învățămînt care prepară pentru studiile mai înalte de la universitate și de unde ies funcționarii statului, pentru licee nu recunosc altă obligațiune pentru stat decât aceea de a da numai acest învățămînt. Căci luând statul și obligațiunea de a da educațiunea liceenilor în internate, veți admite că statul ia cu alte cuvinte îndatorirea următoare: Eu am să cresc în internatele mele pe elevii din licee mai bine decât este probabil că sunt crescuți în familie. Dar atunci întrebarea aceasta vine de la sine: liceele,

cum au fost cu internatele lor, au produs o majoritate de elevi bine crescuți? Poate lua statul responsabilitatea asupra-și de a ridica copii din sînul familiei lor și de a-i crește mai bine? După știința mea, răspund că statul a produs o majoritate de elevi rău crescuți (aplause). Și eu nu pot să primesc asupra mea ca stat, ca să iau această răspundere, sau mai bine zis această culpabilitate. — Am fost director al internatului din Iași, și știu ce se petrece acolo. Și alusiunea ce făcea d-nul Ionescu la timpurile cele vechi, făcând și o citare, care fără îndoială a trebuit să aibă un răsnet în inima mea, citând chiar pe reșosatul meu tată, această aluziune și această citare cred că nu sunt potrivite...

N. Ionescu. Nimic nu e potrivit astăzi.

Ministrul cultelor și instrucțiunii publice. În adevăr cele mai multe lucruri ce le spuneți d-voastră, nu sunt potrivite (risete). În vremea când era tatăl meu în internat, corpul profesoral era mai liniștit de cât astăzi... (Aplause). Atunci nu pătrundeau în interiorul internatelor preocupările politice, ci numai instrucțiunea. Tatăl meu s'ar fi crezut degradat în profesiunea sa de profesor, dacă în școală ar fi făcut politică militantă (aplause). Prin urmare dacă interna-

tele atunci au produs oameni buni, cu care țara cu drept cuvint se poate fãli, cauza a fost cã erau conduse de oameni, care aveau spiritul îndreptat mai ales spre scoalã și numai spre scoalã, care, dacã scriau ceva, scriau cãrți pentru scoalã, iar nu jurnale de politicã militantã, și aveam atunci 20 de volume scrise pentru scoalã, pe când astãzi avem 20 de foliante de jurnale politice scrise de profesori (aplause). Eu unul nu am fãcut un mister din aceastã pãrere a mea, și pentru prima oarã, când am avut onoarea a vorbi în aceastã camerã, sunt acum aproape 4 ani, am spus sincer și o mai repet și astãzi, cã direcțiunea unei pãrți a corpului profesoral de astãzi este periculoasã; nu voesc ca profesorii sã facã politicã militantã nici într'un fel, nici în altul; treaba lor în scoalã nu este politica, treaba lor este creșterea și educațiunea copiilor. În starea de astãzi, în care este societatea, și cu aceasta nu fac imputare nici unui profesor, ei sunt de bunã credințã, decãt în starea de astãzi lucrurile merg rãu, pentru cã sunt prea mulți profesori care, în loc de a se ocupa de creșterea copiilor, se ocupã de alte interese.

Iacã pentru ce cred, cã astãzi nu este în stare statul, având acest material, sã creascã

în internatele de licee elevii așa încât să nu aibă dreptul familia a-i zice înaintea țerei: mi-ai luat copilul ca să-l crești mai bine, și l-ai crescut mai rău decât eu, familia.

Pentru aceste motive v'aș ruga, domnilor, să lăsați aceste internate așa cum sunt, și puteți cu inima liniștită să votați cifra cum este pusă aci, fiind-că, încă odată repet, nu se dă afară nici un elev, se menține starea cum este astăzi.

Dar veți voi să se înmulțească elevii, or să se tranșeze chestiunea în alt mod? atunci negreșit aceasta va fi cu ocasiunea discutării legii instrucțiunii publice, iar nu acum, căci budgetul rectificativ nu schimbă legea.

În privința seminarelor nu a fost intențiu-nea mea de a zice, că elevii să fie externi, iar nu interni; căci sumele acelea, care se prevăd în budget, sunt pentru interni. Dacă se taie însă din seminare o sută de burse, aceasta corespunde iarăș stării de astăzi, fără să se dea vre-unul afară.

În princip, este folositor de a fi numărul bur-selor mai restrins în seminare. Avem astăzi 1200 bursieri în seminare, ceea-ce întrece nu-mărul tutulor bursierilor de la scoalele normale și din internatele liceelor împreună; și din a-

ceștia nu ies ca să se popească decât o minimă parte, încât cei mai mulți dintre internii seminarelor își greșesc vocațiunea lor și îmbrățișează alte cariere. Înțelegeți bine, că statul trebuie să se preocupe de acest fapt și să spuie aceloră, care voesc să intre în seminare, că trebuie neapărat să se consacre la misiunea preoției. Astfel dar este mai bine să aibă mai puțini interni, dar să fie sigur că aceia se vor face preoți. Iată, d-lor, lămuririle ce aveam să vă dau în această chestiune. (Aplause).

Despre încurajarea premiilor scolare.—Jurnalul
instrucțiunii.

(Sedința Camerei de la 18 Decembrie 1874).

Ministrul cultelor, T. Maiorescu. D-lor deputați, mai întâi mulțumesc d-lui Kogălniceanu pentru tărîmul pe care a pus cestiunea, făcînd apel la guvern și la Cameră de a nu se face luptă de partid, când e vorba de instrucțiunea publică. Primesc cu plăcere observările făcute de d-sa și patriotica exortațiune pentru înălțarea și încurajarea picturii la noi.

D-lor deputați, dezvoltarea culturii artistice la noi trebuie să o avem toți ca o dorință, și cu toții să lucrăm pe cât vom putea mai mult spre a ei încurajare. Dacă prin dezvoltarea culturii naționale este vorba să descoperim și

să așezăm rămășițele istorice și arheologice din țara noastră ; dacă este vorba să lățim pe cât se va putea mai mult literatura noastră proprie, pentru aceasta cred că vom fi de acord cu toții ; și în ceea ce privește muzeul nostru, acel muzeu, care este așezat la universitate și care este deschis și se poate vedea de două ori pe săptămână, iar nu odată precum a spus-o d. Kogălniceanu, și chiar în toate zilele, fiind-că directorul lui se găsește la postul său în toate zilele, de la orele 10 până la 3 ; dacă este vorba de acel muzeu și de antichitățile lui, atunci pentru acestea este prevăzută în budget suma de 15,000 lei, care nu s'a atins nici s'a redus cu ceva prin acest budget rectificativ. Pe acest tărîm dar primesc toate observările aduse de d. Kogălniceanu. Dar în ceea ce se atinge de galeria de tablouri, aci este altă chestiune. Eu nu am îndrăsnit în privința aceasta, ca prin un budget rectificativ să proced într'un mod mai radical suprimând întreaga sumă, fără ca mai întâi să am asentimentul d-voastră : dar când trebuințele țării sunt așa de mari, când este un deficit însemnat în budget, am crezut că nu este momentul de a ne întinde mai departe la cumpărături sau încărcări de tablouri străine, căci tablouri naționale găsim foarte puține pentru

această galerie, fiind-că dezvoltarea artistică națională cred că nu este încă ajunsă la momentul acela, unde ar trebui să ne gândim la dînsa în budgetul statului. Rămîne ca societatea și particularii să o încurageze. Deocamdată nu poate fi vorba de o adevărată artă națională, ci de cea străină, și dacă este vorba de a cumpăra picturi străine pentru ca să facem un muzeu la noi în țară, apoi poate că finanțele țării precum și țara întreagă, nu ar permite aceasta.

Eu nu cred că aș putea fi aprobat ca ministru de contribuabilii noștri, mai cu seamă de cei de la țară, care-și plătesc cu atîta anevoință dările, când aș zice unui asemenea contribuabil: din dajdie, din munca ta zilnică, îți iau bani pentru ca să cumpăr tablouri. Înțeleg când gradul de cultură artistică ar fi la noi în destul de dezvoltat, ca statul atunci să fie dator a încuraja pe artiști; dar deocamdată nu este așa, și pînă când nu vom avea mai multe școli elementare prin sate și mai multe drumuri, pînă atunci dezvoltarea culturii artistice trebuie să aștepte. Pentru aceste considerațiuni dar, iar nu că și eu nu aș privi artele cu acelaș interes ca or și care altul, dar zic pentru aceste considerațiuni din punct de vedere al

statului am crezut, că țifra de 3,000 destinată pentru cumpărătoare de tablouri în anul 1875 este suficientă, iar pentru anul viitor puteți da mai mult.

Eu aş primi cu bucurie or ce țifră veți voi să votați, pentru că nimic nu este mai plăcut unui ministru decât să aibă de unde cheltui; dar pentru ca să nu alunecăm pe calea de cheltuieli de lux în statul nostru, unde pânea de toate zilele în instrucțiune nu este de ajuns, m'am ferit de a cere mai mult.

În privința premiilor s'a pus cifra de 10,000 lei și 10,000 s'au șters, pentru că până acum s'a exagerat darea acestor premii. În țara noastră sunt atâția oameni premiați, încât nici o altă țară din lume nu este unde s'ar putea găsi mai mulți; când ați vedea listele de premiați în România, v'ați mira de suma lor cea mare; ați rămănea încântați de câte străluciri intelectuale și materiale avem în țara noastră, căci aproape a treia parte din toți scolarii vor fi primit cu vremea premii pentru meritul lor. Însă prin această cantitate se deprețiază premiul. Pentru ca să fie un stimulant, trebuie să se dea cu mai multă discrețiune. Am crezut dar că numărul acestor premii să se reducă și să se lase numai pentru aceia, care în adevăr

îl vor fi meritat, și astfel să devină un adevărat mijloc de încurajare.

În privința jurnalului instrucțiunii, tot ce am a răspunde este că acest jurnal nu există, deși țifra este pusă în budget. Dacă d-voastră voiți să-l înființez în cursul anului 1875, atunci trebuie să urcați țifra, căci suma de 4,000 lei nu este de ajuns. Cu această țifra nu se poate înființa un jurnal, care să aibă demnitatea unui jurnal literar și de instrucțiune, căci trebuie să plătim un redactor, să renumerăm corespondenții, și dacă nu-mi veți mai înmulți banii, cu țifra pusă în budget nu am ce face.

17.

Pentru P. Mavrogeni.

(Sedința Camerei de la 16 Ianuarie 1875).

În fruntea *Monitorului oficial* de la 9 Ianuarie 1875 apăruse următoarea scrisoare către ministrul prezident d. L. Catargi, dată de la 6 Ianuarie 1875:

„*Domnule președinte,*

Am onoare a vă ruga să binevoiți a supune la aprobarea Măriei Sale Domnitorului demisiunea mea de la ministerul de finanțe.

P. Mavrogeni“.

Urma imediat decretul de la 7 Ianuarie 1875, prin care demisiunea era primită și se numea d. George Gr. Cantacuzin ministru de finanțe, iar în locul acestuia d. Teodor Rosetti ministru al agriculturii, comerțului și lucrărilor publice. — Într'un pro-

ces de înșelăciune, ce se judeca înaintea curții cu jurați din Viena în contra lui Ofenheim relativ la construirea drumului de fier Lemberg-Cernăuți-Iași, se citiseră și erau reproduse în ziarele vieneze câte-va rînduri dintr'o corespondență privată între de Hertz și acusatul, în care era vorba de banii cheltuiți în România și de o sumă dată d-lui Mavrogeni. Sosind în București ziarele cu aceste notițe, Mavrogeni și-a prezentat demisia de mai sus.

La redeschiderea parlamentului după vacanța Crăciunului, în ședința de la 11 Ianuarie 1875, d. N. Ionescu anunță o interpelare asupra acelei demisii și o dezvoltă în ședința de la 14 Ianuarie, vorbind de corupțiune, de darea în judecată a d-lui Mavrogeni și conchizînd deocamdată la numirea unei anchete parlamentare.

După răspunsul ministrului-prezident vorbește însuș Mavrogeni și arată Camerei, cum încă de la 1859, sprijinit de capitaliști din străinătate și dorind a vedea înființându-se în România cât mai curînd primul drum de fier, a căutat pe față să obție o asemenea concesiune, că deabia la 1868 (fiind ministru de finanțe I. Brătianu) s'a dat simultan concesiunea Strousberg pentru linia Roman-Vîrciorova și concesiunea Ofenheim pentru linia Ițcani-Iași-Roman, că însă la 1868 el se retrăsese din consorțiu, că la

desbaterea și votarea concesiunii era deputat, dar că s'a abținut spuiind tutulor că era interesat în chestie, și că firește după acordarea concesiiei a fost desdăunat pentru munca sa de mai nainte și pentru sacrificiile făcute.

Vorbește apoi d. Al. Lahovari, ministrul justiției, și zice între altele: „d. Mavrogeni nu a luat parte nici la discuțiune, nici la vot, fac apel la suvenirea tutulor acestora, care au făcut parte din acea Adunare. Prin urmare cred, că susceptibilitatea cea mai delicată nu poate să se offense pentru partea ce a luat în întreprinderea Ofenhaim, cu atât mai mult că asociațiunea d-sale era anterioară și neascunsă nimenui. Nu tot așa însă se poate zice de deputații, care au precupețit votul lor ¹⁾, de funcționarii, care au vîndut serviciile lor. In asemenea situațiune datoria guvernului era clară, precisă. Guvernul a constituit o anchetă pe calea judiciară. D. Hertz a fost chemat înaintea justiției pentru a da explicațiune asupra scrisorii, ce a apărut sub numele său în jurnalele din Viena. Pot, domnilor, să vă cetesc, de și instrucțiunea e secretă, partea din declarațiunea d-sale, care privește pe d. Mavrogeni: „In acea „scrisoare îmi aduc aminte, că se vor de

¹⁾ Vezi mai sus petiția de la Iași, pag. 54.

„d. Mavrogeni, însă expresiunile întrebuin-
 „țate de mine cu acea ocașie au fost rău
 „traduse de jurnalul *Românul*. Eu ziceam :
 „*afacerea Mavrogeni este de notorietate pu-*
 „*blică (weltkundig)*, iar nu „s'a dat pe
 „față“, cum traduce *Românul*. Adaog, că
 „întrebuințând cuvintele de notorietate pu-
 „blică, făceam alusiune la împrejurarea
 „obștește cunoscută, că d. Mavrogeni
 „spera o recompensă ca fost concesio-
 „nar asociat pentru cheltuețele, ostenețele
 „și lucrările sale. Prin cuvîntul recompensă
 „înțeleg rambursare, desdăunare“. Aceasta
 este, domnilor, declararea d-lui Hertz în
 fața justiției. Acum sunt câte-va nume de
 alte persoane aici, însă ancheta se urmează,
 și instrucțiunea fiind încă secretă, nu le
 pot divulga. Tot ce vă pot încredința, este
 că guvernul a dat toate ordinele spre a a-
 junge la descoperirea adevărului, și cred că
 această afacere trebuie judecată nu de ju-
 stiția rătăcită a pasiunilor politice, ci de
 justiția legilor și de justiția istoriei“.

Vorbește apoi d. N. Blaremburg în con-
 tra cabinetului întreg; d. P. Carp pentru
 Mavrogeni; d. G. Brătianu pentru propu-
 nerea d-lui N. Ionescu; d-nii G. Manu și
 M. Korne pentru respectarea cercetării ju-
 dițiare; iar Manolache Kostake, fără nici o
 concludie *ad rem*, pentru necesitatea libe-

relor alegeri, cu observări malițioase la adresa fostului ministru de finanțe. (Vezi mai sus, pag. 192). Urmează :

Ministrul cultelor T. Maiorescu. D-lor deputați, de și foarte străin de desbaterea aceasta, observările d-lui M. Kostaki mă silesc a spune câte-va cuvinte ; vă rog însă, dacă-mi este permis, să mă considerați nu vorbind ca ministru, căci mi-e încă puțin familiară această formă, ci ca deputat, și nici ca deputat, ci ca simplu cetățean al statului român.

Am auzit pe d. M. Kostaki vorbind, cu ocaziunea interpelării d-lui N. Ionescu, de răul sau de imperfecțiunile României, făcând aluziune la relele Constituțiunii și intervenind pentru liberările alegeri. Dar, d-lor deputați, de ce e vorba? Un deputat, d. Ionescu, interpelează guvernul, pentru ce s'a retras d. Mavrogeni de la ministerul de finanțe. La aceasta se răspunde, că d. Mavrogeni s'a retras dintr'un sentiment de delicateță față cu colegii săi și față cu țara, fiind că numele său a fost citat într'un proces scandalos, care se tratează la Viena. Iată dar de ce s'a retras d. Mavrogeni. Însă cu această ocaziune violența limbajului d-lui Blaremburg, cuvintele d-lui Ionescu și teoriile constituționale și de alegeri libere ale d-lui M. Kostaki au ve-

nit a îngreua cestiunea, și-mi pare că au dat o lovire grea demnității statului nostru.

D-lor deputați, ce este această emoțiune teribilă, care provoacă din partea d-lui Manolache Kostaki un apel la constituțiune și la lege? și care-l face pe d-sa, om cu atâta autoritate, să ne citeze în această Cameră cuvintele unui străin: „că în România or-ce pas se plătește cu bani, și noi avem destui bani“? De unde această deșteptare a întrebărilor celor mai intime ale unei țări, și în parte a celor mai înalte?

Vă mărturisesc, că-mi lipsește termenul parlamentar pentru a califica o asemenea procedare. Ce a stîrnit furtuna? Este o notă diplomatică? A venit un bărbat de stat al vreunei puteri mari din Europa să spue ceva încontra țării noastre și să ne amenințe? Suntem la discursul ținut cu vre-o recepțiune solemnă din partea vre unui Impărat, care ne periclitează? Ne aflăm înaintea unei hotăriri judiciare ce ne condamnă? Nimic din toate acestea! Este o frasă a unui domn Ofenheim într'o scrisoare privată a d-sale către un alt domn de la o bancă, amic al d-sale. Și aceasta pune România în mișcare? Aceasta face pe d. Iepureanu să vorbească de libertatea alegerilor? — Dar cine este d. Ofenheim, d-lor? Departe de la mine idea

de a zice un cuvânt în greutatea unui om, care se află astăzi înaintea tribunalelor penale. Dar atât îmi este cel puțin permis a zice, că afacerea, pentru care se află înaintea justiției din Viena, este o afacere de înșelăciune, comisă în administrarea drumului de fier.

Apoi dacă este așa, atunci cred că nu este iertat — mă rog să mă scuze vîrsta înaintată a d-lui Manolaki Kostaki, dacă i-o spun — nu este iertat ca cu acest Ofenheim să se implice teoriile constituționale ale României, și să se trateze despre libertatea în alegeri într'o interpelare, în care este vorba de expectorațiile intime ale unui om, al cărui nume nici nu trebuia să fie adus astăzi în Camera României (aplause). Și fiind-că mă ascultați cu atîta bunăvoință, permiteți-mi, vă rog, să adaug încă un cuvînt.

D. Mavrogeni, or ce opiniune ați avea despre d-sa, este un bărbat de stat din cei mai însemnați ai României. În timpul din urmă mai ales a adus în privirea financiară servicii foarte mari acestei țări. Și chiar dacă nu ați recunoaște aceasta, d-voastră cei din opoziție, rămîne totuș un fapt vederat: d. Mavrogeni a fost acum ministrul României în timp aproape de 4 ani, a fost ministrul României de atîtea

alte ori; a fost bărbat de încredere trimis la Londra, la Berlin ca să apere interesele acestei țări; este unul din bărbații aceia, al cărui talent eminent este recunoscut și în străinătate și al cărui nume este poate cel mai bine cunoscut în străinătate.

În contra acestui bărbat vine d. Ofenheim și publică o scrisoare către un d. cutare și domnul cutare răspunde către d. Ofenheim. Și simțimentul României care este? Este vorba de bărbatul său de stat, de un om încărunit în servicii publice și care era ministrul țerei până acum. Și vine — cine? Vine d. de Ofenheim, cavalerul de Pont-Euxin, și vorbește de el. Și d-voastră ce faceți? Și țara ce simte? Vă mărturisesc, că am fost adinc mihnit de lipsa de tact național a unora din compatrioții noștri. Din parte-mi aș fi crezut că foile române, și a-nume și foile opozițiunii, jurnale ca *Românul* și *Telegraful*, ar fi trebuit sau să tacă, sau să apere pe ministrul României, dar să nu ne insulte mai mult și să vie *à la remorque de Mr. Offenheim*, aceluia străin, care vrea să cucerească România întreagă prin drumurile de fier.

Citațiunea d-lui G. Brătianu nu se potrivește aci. Procesul Lobia era o afacere de discuțiuni interne în Italia, și aici Italianii — permiteți-mi

expresiunea familiară — puteau să-și spele ru-
fele lor în familie. Dar aci, când străinătatea
vine să acuze pe un membru al țerei, lucrurile
se schimbă — și de aceea toate atacurile ce
s'au făcut aci, toate implicările de alte cestiuni
decât cele relative la întrebarea pentru ce s'a
retras d. Mavrogeni, mi-au părut o lipsă de pa-
triotism. Aceasta tocmai arată, că nu suntem la
înălțimea maturității politice, iar nu greutățile
drumului de fier de la 1868. Căci drumul de
fier este o cestiune brută, materială; dar simțul
de onoare națională, simțul moral este mai pre-
sus decât or ce. Cine nu-l are pe acesta, poate
să fie or cât de dibaci în drumuri de fier, tot
nu va înainta țara lui.

Acum noi ne întrebăm, ce trebuie să facă gu-
vernul și țara sau Adunarea, și dacă este una
sau cealaltă mai bună din cele trei propuneri?
D-lor deputați, faceți d-voastră or și ce anchetă
voiți, primiți or ce moțiuni, atâta numai să re-
iasă din hotărîrea d-voastră, că este vorba de
un bărbat de stat chiar în patria lui; și dacă
cuvîntul „satisfăcuți“ din moțiunea d-lui Carp
nu ar avea alt înțeles decât acesta de a zice:
iată punctul de legătură, care aduce aminte d-lui
Mavrogeni că este în țara sa, care aduce a-
minte că această țară nu-și părăsește un om de

stat în ultimul moment al său față cu străinii, și atunci acel cuvânt ar avea meritul său și ar rezuma situațiunea.

D-lor, iertați-mă ca am spus aceste cuvinte; dar vă mărturisesc că poate sunt prea tinăr spre a avea credința ce par a o avea alții, că politica este un câmp, unde toate procedurile sunt permise. Cred din contra, că sunt momente, unde cineva are datoria de a lăsa friu liber simțimintelor sale, fie și de indignațiune. (Aplause prelungite).

Vorbește apoi ministrul-prezident d. Lascar Catargi în contra lui Manolache Kostake. Inșă ceea ce caracterizează mai ales această tristă ședință, este un discurs al generalului Chr. Tell, acum în opoziție, care atacă și el pe Mavrogeni, vorbind încă și de niște cheltueli preliminare la darea monopolului tutunului și la administrarea băuturilor spirtoase. În sfârșit dintre multele moțiuni prezentate, Camera primește pe aceea a d-lui Carp, care cere o anchetă parlamentară asupra bănuielelor de mituire. A doua zi Camera alege în comisiunea de anchetă pe d-nii G. Brătianu, P. Carp, Al. Știrbei, G. Manu și în prima linie, după chiar cererea ministrului-prezident, pe Chr. Tell.

În ședința Camerei de la 6 Februarie 1875 se cetește și se discută rezultatul anchetei (raportor Al. Stirbei), care arată de-săvârșita lipsă de temei a bănuielelor ridicate. D. G. Vernescu se încearcă să apere pe generalul Tell și să menție bănuielele, propunând simpla trecere la ordinea zilei (pe care o susține și d. Nicolae Ionescu), iar d. P. Carp răspunde explicând înțelesul antic al cuvântului „sicofant“, și Camera primește (cu 72 voturi contra 31, Mavrogeni și Tell se abțin de la vot) moțiunea d-lor V. Pogor, P. Carp, N. Gane, M. Korne, A. Balș, N. Calimachi-Catargi, M. Germani, etc., prin care se admit concluziunile raportului și se constată că „alegațiunile aduse sunt lipsite de or ce fundament și nu pot fi atribuite decât unei neiertate ușurinte“.

În urma acestui vot s'ar fi convenit ca P. Mavrogeni să reintre în minister; însă d. Lascar Catargi nu-i a propus reintrarea (vezi pag. 38).

În or ce cas, după cele relatate aici, se va înțelege, că între P. Mavrogeni pe de o parte și d. G. Vernescu, Chr. Tell și M. Kostaki pe de alta nu mai era posibilă o împreună-lucrare politică în viitor. Vom reaminti acest incident în expunerea celor petrecute în sinul partidului conservator pe

timpul ministerului I. Brătianu, când M. Kostake — după Mazar-Paşa — reîntră în partid, iar generalii Florescu și Tell împing pe conservatori spre opoziția unită cu d. Vernescu.

Restaurarea Bisericii Episcopale de la Curtea
de Argeș.

(Ședința Camerei de la 16 Ianuarie 1875).

Răspuns la o interpelare a d-lui G. Brătianu în privința acelei restaurări.

Ministrul cultelor, T. Maiorescu. D-lor deputați, în privința ideilor generale exprimate de d. Brătianu relative la respectul ce statul datorește sentimentelor religioase, și la ocrotirea ce trebuie să dea bisericii, sunt cu totul de părerea d-sale, cu deosebire numai că eu cred, că d-sa nu trebuia să vorbească astfel cum a vorbit despre un prelat al țării, fostul Episcop de Argeș.

Acum în cestiune vă rog să vă aduceți aminte, că contractul cu d. Montaureanu nu este

făcut de guvernul acesta, este făcut de guvernul de la 1870, care și el găsisese relațiile cu d. Montaureanu legate de mai nainte. Din norocire lumea începuse să se neliniștească în privința stării acestui monument, și trebuie să ne felicităm că guvernul acela s'a preocupat și el și a înscris o țifără în budget. Atunci însă nu se prevedea destul de bine, ce era de făcut la monastirea de Argeș, și astfel ne putem explica, cum s'a încheiat contractul cu d. Montaureanu. D. Montaureanu era un arhitect șezător aci în țară, și s'a crezut că e bine a se adresa mai întâi la puterile din țară pentru restaurațiunea monumentului și aceasta din cauză poate, că nu se apreția atunci îndestul însemnătatea lucrărilor. S'a încheiat dar un contract, prin care se stipula un salariu regulat d-lui Montaureanu încredințându-i-se direcțiunea lucrării, fără să se prevadă în contract termenul, în care trebuia să se isprăvească această reparațiune. Așa în anul 1870 s'a înscris în budget o sumă de 40,000 lei, în 1871 tot atâta, în 1872 o sumă de peste 100,000, în 1873 peste 150,000 și în 1874 iarăș o sumă de 150,000, peste tot o sumă de peste 400,000 lei. De atunci au trecut patru ani și jumătate și d. Montaureanu

nu făcuse nimic alta decât o schelă foarte masivă, cu care a cheltuit 163,000 de lei noi, dar bisericei nu i s'a făcut nici o reparație. Atunci cu prilejul dezbaterii unei cesiuni de budget a venit, dacă nu mă înșel, onor. d. Ionescu, care printr'un discurs foarte elocvent, cum le face totdeauna d-sa, a atras atențiunea asupra acestui punct, ceea ce a îndemnat pe guvern să cerceteze, dacă d. Montaureanu a făcut ceva în timp de patru ani. La această epocă nu mai era d. Tell la minister, era d. B. Boerescu. D-sa s'a grăbit a numi o comisiune din oamenii cei mai competenți ce avem în țară în această materie, cu îndatorire de a cerceta starea lucrărilor. Această comisiune era compusă din d-nii Orăscu, Berendei, Odobescu și alții, care mergînd la fața locului au văzut că era foarte puțin făcut, și mai cu seamă au văzut cu surprindere, ceea ce trebuie să ne surprindă și pe noi, că în interval de patru ani d. Montaureanu nu găsisese timpul să facă cel puțin o schiță de plan asupra modului, cum își închipuiește d-sa că trebuie să fie restaurat acest monument unic. De atunci i s'a impus îndatorirea d-lui Montaureanu ca în cel mai scurt timp să aducă acel plan, pentru ca să știm despre ce este vorba ; și pe urmă s'a v-

zut, și aci era punctul cel greu, că după idea d-lui Montaureanu, împărțită poate și de câțiva din membrii comisiunii, trebuia spre a se repara turnul din mijloc, cel octogonal, să se dărime în întregimea lui și să se reconstruiască; căci la un cutremur s'a întâmplat deslocarea îmbrăcămintei turnului, și nu se știe bine dacă chiar simburile din lăuntru, care e de cărămidă, nu va fi crăpat, încât să nu mai poată rezista altor accidente. Înțelegeți, d-lor, că dacă ajungea repararea până acolo încât să se distrugă partea din mijloc a bisericei spre a face o reconstruire, responsabilitatea devenea cu mult mai grea, și din toată lucrarea comisiunii foarte conștiințioasă, pe care o am aci, dacă voiți a o consulta, se vede multă îndoială în privința capacității d-lui Montaureanu de a putea duce această reparare la un sfârșit bun.

Când am intrat eu în minister, am găsit lucrarea aci: o decisiune a d-lui Boerescu, făcută pe baza raportului comisiunii tehnice (care există și astăzi), decisiune care prescrie d-lui architect Montaureanu să facă planul în termen de două luni. D. Montaureanu ne făcea dificultăți; zicea că nu poate în două luni să prezinte acel plan; zicea că-i mai trebuie alte ajutoare, și ne-a cerut în loc de 500 franci leafă, cum

avea până atunci, 1000 de franci, și să se schimbe și contractul, căci numai astfel consimte a reincepe să lucreze.

Vă mărturisesc, d-lor, că această cerere mi-a părut că trece peste răbdarea ce trebuie s'o aibă un om față cu d. Montaureanu, și atunci luând avizul comisiei l-am rugat să ne cruțe de aci înainte cu serviciile d-sale. Am făcut mai mult; văzând că s'au cheltuit sume mari fără a se face nimic și că era și un contract de angajament, i-am intentat proces pentru rezilierea contractului și pentru despăgubiri.

După un aviz al unuia din membrii comisiei, d. Odobescu, care zicea că lucrarea unei restaurări este o lucrare prea specială ca să poată fi încredințată unui architect fie cât de bun, dacă acela n'a lucrat în astfel de specialitate; după acel aviz eu am crezut că este bine să ne adresăm, nu la o reputațiune începătoare, ci la o reputațiune stabilită prin operele sale de merit, și atunci m'am adresat de-a dreptul la acel architect renumit, căruia Parisul i-a încredințat restaurarea bisericii Notre-Dame-de-Paris, adică la d. Viollet Le Duc, care a avut amabilitatea de a răspunde că se simte fericit de încrederea ce-i arătăm, dar că, neavind timp, ne trimite pe d. de Baudot, cel care l-a

ajutat în lucrarea ce făcuse și care este arhitect al ministerului din Franța, distins și deprins cu asemenea restaurări. D. de Baudot a venit în Septembrie și a mers să vadă monumentul; am fost și eu acolo, ca să am mai multă cunoștință de cauză. După întoarcerea d-sale la Paris, d. de Baudot a și trimis planul general în timp de două luni, plan pe care d. Montaureanu nu-l făcuse în patru ani și jumătate; ni l-a trimis ilustrat cu frumoase desemnuri, atât pentru biserică cât și pentru portale, și a trimis tot deodată un devis și de toate cheltuelile ce ar fi necesare. După acest devis s'ar cere 170,000 franci pentru repararea bisericei, însă în această sumă nu intră onorarul arhitectului; dar să presupunem că cu onorar cu tot are să se urce suma la 200,000 franci. Ei bine, după cum s'a cheltuit până acum, vedem că, fără a se repara biserica, s'au cheltuit 187,000. Va să zică aproape cât se cere acum pentru reparațiunea întreagă. Cum vedeți, aci este una din deosebirile, și negreșit mai sunt și altele, între d. Montaureanu și d-nii Viollet Le Duc și de Baudot. D. de Baudot ne-a promis, sub auspiciile d-lui Viollet Le Duc, să vină d-sa sau să ne trimită pe alt arhitect competent aci la

primăvară, și salarul ce-l cere este tot acela ca al d-lui Montaureanu. (Aplause).

Este evident că d. de Baudot, cum a și zis-o, este împins numai de sentimentul ce i-a insuflat vederea acestui monument, care trebuie să inspire pe or ce arhitect în adevăr artist, de a contribui la restaurarea unui edificiu, care umple inima de admirațiune, care dă o idee despre urmele de artă ce sunt în România și care constituie un model original și propriu țerei noastre. Eu socotesc, d-lor, că și comisiunea archeologică și noi toți vom fi mulțumiți de aceasta, și dacă se va completa și ceea ce trebuie să se mai facă și ne vom gândi și la palatul episcopal alături cu biserica, cred că restaurarea va fi perfectă și vom ajunge la o combinațiune, care să fie mai conformă cu vechile tradițiuni ale țerei.

În ceea ce privește cestiunea budgetară, pentru anul 1875 sunt suficienți cei 50,000 franci prevăzuți. Pentru anul 1876 mi-am permis a înscrie 100,000 mai mult. Până în toamna anului 1876 însă lucrul va fi săvârșit ca reparațiune exterioară, și în or ce cas cred că țara va fi de acum liniștită despre soarta acestui prețios monument. (Aplause).

NOTA.

Viollet le Duc a trimis, ca în adevăr competent pentru acea restaurare, pe d. André Lecomte du Nouy, eminentul arhitect-archeolog, ocupat până atunci în misiunea archeologică a d-lui Clermont-Ganau prin Siria și Palestina. D. Lecomte du Nouy a și venit în 1875 și s'a instalat la Curtea de Argeș, fiind formal însărcinat de ministrul cultelor cu repararea Bisericii. Odată lucrarea începută în aceste condiții, s'a întins însă până la o restaurare desăvârșită atât a interiorului, cât și a baptisteriului și a împrejurii, și astfel cu mare întârziere, după biruirea a tot soiul de greutăți și cu alocațiuni budgetare mult mai considerabile, s'a putut sfinți reînființata Biserică la 12 Octomvrie 1886, mulțumită talentului, energiei și răbdării d-lui Lecomte du Nouy. Căci, din norocire, d-sa și-a continuat lucrarea până la sfârșit, vîzîndu-se menținut și sub ministerul I. Brătianu, mai ales prin stăruința d-lui Dimitrie A. Șturza.

Importanța acestui unic monument artistic al țării noastre va justifica reproducerea notiței istorice, cu care Alexandru Odobescu, în competența sa recunoscută, a anunțat în *Epoca* (13 Septemvrie 1887) publicarea volumului oficial asupra restaurării și sfințirii Bisericii:

„Toată lumea știe, că numai din deasa-i încercare a scornit Românul zicătoarea sa: *Nu e pentru cine se gătește, ci pentru cine se nimereste!*

„Noi, atât pentru limpezirea frazei cât și pentru mai buna potrivire a înțelesului, propunem să o scurtăm și să zicem: *Nu e pentru cine gătește, ci pentru cine nimereste!*“

„Această îndreptare sintactică mi-a venit în gând răsfoind cartea luxoasă, ce cu ocasiunea sfințirii *Bisericii episcopale a monastirei Curtea de Argeș*, în zioa de 12 Octomvrie 1886, s'a tipărit în stabilimentul grafic al d-lor Socecă și Teclu și pe care ministrul cultelor (d. Dimitrie A. Sturdza) a împărțit-o numai la aleșii săi, dând exemplare de mâna întâia și splendid legate celor ce stau azi în capul mesei, iar altele mai de rind plevuștei.

„Acea carte nu s'a pus în comerț, de și ea conține multe însemnări istorice curioase, multe gravuri și foto-litografii interesante, ce n'ar displace poate publicului. Se pretinde că ea s'a redactat și s'a tipărit din poruncă ministerială cu o așa nespusă pripă încât numai aceștea — zice-se încă — trebuesc imputate și oare-care omisiuni sau lacune în text și oare-care imperfecțiuni tehnice în reproducerea ilustrațiilor.

„Uitările de fapte despre care e vorba ne-au făcut să ne gândim la proverbul românesc cel de la început, și fiind-că după a noastră părere nu este nici rușine, nici păcat să-și facă omul dreptate sie și alor săi, atunci când în folosul altora alții le fac nedreptate, am găsit aci prilej, semnalând publicului acea tipărire oficială, de a-i spune tot deodată unele lu-

cruri, care privindu-mă pe mine personal în parte și poate mai mult încă pe un stimat al meu prieten, nu știu, zău, cum s'a întâmplat de au rămas cu totul uitate și afară din cartea guvernului.

„Dar mai nainte de toate, ierte-mi-se a mă depărta cu vre-o 32 de ani înapoi, spre a împărtăși pe cât se poate publicului adinca întipărire ce a produs asupra mi, încă de la prima vedere, minunatul nostru monument bisericesc de la mănăstirea de Argeș.

„Când l-am zărit pentru întâia oară, pe la 1854, de pe un deal al șoselei, la cinci sau șase kilometri departe de episcopie, țiu minte că cele patru turnuri ale bisericii mi-au apărut profilându-se fine și elegante pe albăstreala cerului și pe fundul mai întunecos al munților din valea Argeșului. Acele grațioase și cochete turnuri, de și înegrite de timp, prezentau un contrast nespus cu înalta și greoaia clopotniță pătrată ce sta pe atunci în fața lor și cu monotonele ziduri de meterez ale clădirilor împrejmuitoare.

„Curios lucru! S'ar zice că biserica de la Curtea de Argeș este menită a fi pururea, ca product al artei naționale, cu multe graduri mai presus de tot ce există în acest cerc de activitate intelectuală peste tot întinsul țării noastre.

„In 32 de ani negreșit că gustul estetic s'a dezvoltat și a dat oare-care roduri în sînul României. Dar și biserica de la Curtea de Argeș s'a restaurat! Și, când am revăzut-o pe deplin refăcută la 1887, ea mi s'a parut încă a sta mai presus de actualele produse artistice ale României tot cu atât, eu cât învechită și în multe puncturi alterată din primitivul ei caracter

mi se păruse la 1854 mai presus de tot ce se afla pe atunci la noi.

„Și cu toate acestea, câte stricăciuni nu încercase dînsa! Timpul ștersese și ofelise strălucitoarea înfățișare a podoabelor ei de aur și de colori; un giulgiu întinat de bătrânețe cernise lespezile alburii cu care ea sta acoperită; crestată de cutremure și sdrelită pe alocurea de vifore și de trăsnete, ea fusese mînjită și pătată cu schiloade meremeturi de mînilor grosolane ale unor meșteri nepricepuți; alte ori i se retezase cu totul serii întregi de ornamente, care întocmeau chiar perfecțiunile stilului ei.

„Astfel, *cantarul* sau baptisteriul din fața bisericii — un grațios accesoriu al tuturor vechelor catedrale bizantine de la muntele Athos, — abia se mai ținea pe stâlpii lui sdrobiți și cufundați; astfel, scara și ușa templului ajunseseră a semăna cu intrarea unei mori sau a unui ambar; astfel, galeria sau balustrada de piatră de împrejur se răsese cu totul din fața pămîntului; astfel, prin unele locuri de unde picase roșatele și brănele așa de fin sculptate se înfipsese niște grosolane cioplituri de piatră vînată; astfel, în jurul învelitorii, deasupra aticului, se așternuse niște hidoase tenechele puse pieziș; astfel, ambele turnulețe spirale din fațadă se despuiasă cu totul de coronamentul lor compus din flori de peatră; astfel,.... nu putem înșira aci toate câte lipseau și toate câte se pocise din vechile forme și amărunte ale minunatului monument.

„Despre interiorul bisericii nici nu prea voim acum să ne atingem. Este bine știut, că Neagoe Basarab

n'a avut zile îndestule ca să pună a-l lucra cu aceiaș îngrijire, cu aceiaș perfecțiune, cu aceiaș bogăție ca exteriorul. Este învederat, că după moartea Voevodului artist, urmașii lui l-au ornat în pripă și care cum a putut. Se cuvine dar să zicem, că acum pentru prima oară, după mai mult de trei secolii și jumătate de existență, biserica episcopală de la Curtea de Argeș s'a văzut înzestrată cu o podoabă interioară ceva mai completă și mai armonioasă. Dar și întru aceasta fatalitatea primitivă s'a arătat stăruitoare. Când a fost acum a se decora biserica pe dinăuntru, condițiuni extraordinare de economie și de iuțeală au fost impuse artistului. Azi această biserică este fără îndoială, edificiul ecleziastic din țara noastră, cel mai bine decorat și mobilat, atât sub raportul stilului cât și al materialului, și cu toate acestea el este departe de ceea ce ar trebui să fie, ca să armonizeze perfect cu exteriorul. De sigur, biserica de la Curtea de Argeș merita să i se acorde pe dinăuntru mai multă sumpțuositate: îi trebuia o decorațiune mai adînc studiată întru toate amănuntele ei, pentru ca să corespundă pe deplin cu corecțiunea planului și a ornamentațiilor de pe din afară.

„Care este însă cauza de nu s'a făcut împodobirii sale din lăuntru aceiaș parte ca restaurărilor exterioare? Cartea oficială nu ne spune nimic despre acestea. Nouă însă cauza ni se arată învederat. Și iat-o:

„Proiectul de restaurare pentru exterior a fost mai întai studiat sub toate fazele necesarii; apoi el a fost pus în aplicare fără de nici o rezervă, fără de nici o restricțiune. Acestea le pot spune în cunoștință de

causă, și mă cred chiar dator a le spune, de oare ce publicațiunea ministerului a uitat a le declara.

„Intr'însa se zice numai și se repetă neîncetat, că lucrarea restaurațiunii s'a făcut sub președința d-lui Ion Brătianu și sub ministerul d-lui Dimitrie Sturdza. Acesta chiar declară la un banchet solemn al tîrnosirii, că adresează ultima sa urare „președintelui consiliului de miniștri, iubitului *său* Ioan Brătianu, a „cărui muncă neobosită și cumpăneală neasemuită, a „cărui devotament către țară și către Rege au dat „în toate direcțiunile o impulsione viguroasă activității noastre naționale!... Să trăiască Ioan Brătianu!!“

„Deci, până la d. Ioan Brătianu, nimeni în țară la noi n'a dat nici o bună impulsione, nimeni n'a făcut nimic, nici măcar pentru restaurarea bisericeii de la Curtea de Argeș. D-sale mai întâi i-a dat în gând și aceasta; d-lui a dispus toate ca să se atingă scopul dorit. Și într'adevăr, d-lui este citat chiar în inscripțiunea comemorativă din fațadă, aceea care stă de-a rîndul cu a fundatorului Neagoe Voevod Băsarab din 1517, unde se pomenesc numai Domnul și Doamna; de-a rîndul cu a primului restaurator Șerban Voevod Cantacuzino din 1682, în care stă scris că Domnitorul „a trimis *ispravnic* pe boiariul d-sale Marco „Pepano, împreună cu *meșteri*, de au dres toată stricăciunea“.

„In a treia și cea mai nouă pisanie, în a Regelui Carol I din 1886, *meșter* și *ispravnic* sunt arhitectul și președintele consiliului.

„Oare a lor numai a fost toată acea *ispravă*? Oare, pe când d. Lecomte du Nouy *meșterea*, numai d. I. Brătianu l-a *isprăvnicit*?

Cartea ministeriului zice doară că: „încă de pe la „anul 1863 s'a simțit trebuința unei restaurări radicale a bisericei și s'a însărcinat un architect a studia „și a pregăti planuri“.

„Dar la minister pare a nu se mai ține minte acum, cine a simțit această trebuință pe la 1863. Să-mi dea mie voie a mă lepăda de or ce falsă modestie, spre a-i aduce aceasta aminte.

„Ca tot românul, am trecut și eu o zi prin minister, — suntem cel puțin vr'o sută în cazul acesta, de trei-zeci ani încoace. Pentru acea trecere efemeră eu nu reclam a mi se recunoaște alt merit decât acela de a fi luat eu mai întâi această inițiativă. Și am luat-o fără de a fi *isprăvnicit* de nimeni.

„Tot cartea ministerului mai zice, că pe la 1874 „se începu a se cugeta serios la monumentul de Argeș, și se consultă asupra restaurării lui ilustrul architect francez Viollet Le Duc“.

„Dar la minister pare a nu se mai ști, cine a cugețat serios și cine a consultat pe vestitul restaurator din Franța, Să le mai împlinesc, și de astă-dată, lipsa de memorie.

„La 1874 era ministru de culte d. Titu Maiorescu; d-lui, fără de a fi *isprăvnicit* de nimeni, a întocmit o comisiune ca să se ocupe serios de această cestiune. Raportul acelei comisiuni, care este un studiu complet, atât istoric cât și architectonic, asupra bisericei de la Argeș, a fost compus și redactat de subscrisul,

cu ajutorul, pentru părțile tehnice, al răposatului meu amic, arhitectul Dimitrie Berindei. Raportul acela a stabilit toate bazele restaurării. Drept concluziune a lui — osebindu-mă de colegii mei din comisiune — am propus ca să ne adresăm către Viollet le Duc, pentru ca el să ne recomande un executor capabil și pe deplin devotat unei asemenea sarcine. D. Maiorescu a aprobat această părere și a pus-o îndată în aplicațiune.

„Raportul citat a servit pururea ca dreptar al întregii operațiuni întru ceea ce privește prenoirile și completările exterioare. Distinsul arhitect, pe care Viollet le Duc ni l-a recomandat, n’a simțit nici odată necesitatea de a se abate de la indicațiunile conținute în raport. El numai le-a dezvoltat cu un talent și cu o scrupulositate admirabilă. Dintr’aceasta — o spui nu fără de oare-care mândrie, — a rezultat lucrarea pe care, dreptul lui Dumnezeu, nu a fost dat nici d-lui Maiorescu nici mie a o *ispravnicî*.

„Când a fost însă vorba de a închipui și de a executa ornamentarea și mobilarea interioară a bisericei, atunci nu s’a mai consultat nimeni din cei cari ar fi putut să dea idei competente întru ceea ce privește archeologia eclesiastică a bisericei răsăritene. Arhitectul, om conștiințios, plin de gust și de bune intențiuni, dar mereu instrunat în avânturile sale artistice, s’a aflat numai singur față cu ministrul, carele, după obiceiul practicat acum de autoritățile noastre, i-a tot măsurat inspirațiunile cu rupul și i-a cântărit arta cu merticul. Deci, ceea ce ar fi trebuit să fie cu totul demn de exterior, abia cu puțin a fost înălțat mai

presus de o mediocră instalațiune eclesiastică, cu caracter cam ambiguu, cam curcit. Astfel cade acum sub ochi cauza pentru ce nu s'a putut da ordonanței și amănuntelor din interior toată desvoltarea artistică, toată corecțiunea de stil, toate perfecțiunile corespunzătoare cu ale conceputului general al monumentului și cu ale execuțiunii sale exterioare.

„Ne resumăm constatând, că mai cu seamă restaurațiunea de pe din afară s'a lucrat în deplină libertate; că aceasta s'a făcut după rostul așezat de ministrul din 1874, și că ea s'a lucrat pe temeuri la a căror întocmire au concurs tot felul de cercetări în documentele locale și străine, tot felul de comparațiuni cu edificii de pe aiurea, întru câtva asemănate în stil cu monumentul nostru.

„Această lucrare era temeinic înjghebată pe asemenea base, când d. Maiorescu a părăsit ministerul. Unora din miniștrii ce i-au urmat, le revine meritul — de altmintrelea cu totul secundar și pasiv — de a nu fi împedecat lucrarea. Întru atâta și întru nimic mai mult ei au *isprăvnicit-o*.

„Cu toate acestea publicațiunea oficială, pe care o lăudăm aci, nu pomeneste în toată țesătura și ordonanța ei solemnă decât despre cei care au tras turta gata după vatră. E o sistemă comodă de a se glorifica pe sineș; ea este cunoscută de când cu pupăza fabulistului Lafontaine.

„Deci după ce, sub formele cele mai apoteotice, cartea d-lor miniștrii le atribue tot meritul inițiativei și al execuțiunii, când este a termina, dînsa proclamă următoarele idei :

„Monumentul de la Curtea de Argeș rămâne pentru
 „toți timpii isvor de cuvinte și de idei. Istoria lui se
 „oglindește în însăși istoria poporului român, și pre-
 „cum bătrânii cronicari rămăneau în uimire înaintea
 „lui și strigau:

„*Fericit cel ce a făcut-o, fericit cel ce a lucrat-o!*
 „*Vrednici sunt de laudă!*

„Trebue și noi să zicem:

„*Fericiți cei ce din nou au restaurat-o, din nou au*
 „*sfințit-o! Mărire și Glorie lor!*“

„Cât despre sfințirea ei, rămână-le pentru vecie toată
 Gloria și toată Mărirea, actualilor președinte de con-
 siliu și ministru de culte! Să le fie pentru iertarea
 păcatelor! Folosească-se în pace de această onoare, de
 oare-ce au *nemerit*, acolo unde n'au *gătit*.

„Iar când este vorba despre restaurare, — osebit de
 Regele, care pururea a ocrotit această lucrare artistică
 și națională, și osebit de meritosul architect d. Le-
 comte du Nouy, care cu inteligență pasiune s'a devo-
 tat operei, — apoi cată să spunem curat: că s'ar fi
 convenit publicațiunii oficiale a ministerului ca ea să
 nu nesocotească cu așa presumpțioasă împănare și
 să nu tacă cu tot dinadinsul numele celor, cărora le
 revine cea mai bună parte din acest merit, și adică
 numele fostului ministru Titu Maiorescu și acela al
 celui care, revendicând în cazul de față un drept al
 său, subscie fără sfială rîndurile de până aci.

Odobescu.“

Dacă Odobescu ar fi așteptat vr'o 4 ani, și-ar fi modificat imputarea de mai sus. După căderea ministerului Brătianu a început o luptă pe atât de violentă pe cât de nedreaptă încontra modului artistic al restaurării d-lui Lecomte du Nouy și încontra cheltueleurilor încuviințate sub ministerul liberal. Atunci, la 1890, s'a publicat cu ajutorul d-lui Dimitrie A. Sturdza o dare de samă amănunțită asupra restaurării, în care se arată cine l-a adus pe d. Lecomte du Nouy în țară, și se cuprinde și lucrarea comisiunii, din care făcea parte Odobescu.

În entuziasmul sărbătorilor uitarea se explică ușor; dar la vreme de nevoie și de răspundere, memoria devine mai exactă.

Repararea teatrului din București. — Incu-
jarea artelor din partea statului.

(Ședința Camerei de la 18 Februarie 1875).

B. Boerescu, fiind ministru de culte ad-
interim de la 9 Ianuarie până la 6 Aprilie
1874, a prezentat un proiect de lege pentru
repararea edificiului teatrului național din
București cu 700,000 franci plătiți de stat.
Comitetul delegaților Camerei l-a modificat
în sensul, ca să se acorde numai un îm-
prumut de 300,000 franci, garantat de
stat, care să se achite treptat din sporul
de prevăzut la încasările teatrului. Astfel
vine proiectul în desbaterea Camerei.

Ministrul cultelor T. Maiorescu. D-lor, proiectul
de lege în chestiune, prin care s'a cerut țifra

de 700,000 lei, s'a prezentat de predecesorul meu. Atunci era gîndul de a se face la teatru o reparațiune radicală, de a se preschimba rîndurile lojelor, etc. Pe urmă s'a părăsit această idee și s'a mărginit lucrarea la suma de 300,000 pentru a se face o reparațiune completă, dar păstrându-se forma actuală.

La început propunerea era bazată pe idea, că guvernul să se împrumute cu această sumă de bani de la casa de depuneri și consemnațiuni și să o plătească prin anuități, iar anuitățile se spera că se vor putea acoperi din sporul de venituri ce însuș teatrul ar produce.

La întrebarea d-lui Văsescu: dar care este acest venit? nu se poate răspunde într'un mod exact, fiind-că venitul este variabil. Dacă teatrul va fi vizitat de un numeros public în toate serile, atunci venitul va ajunge, iar dacă publicul va fi puțin numeros, atunci venitul va fi prea mic.

Cu toate acestea, precum am văzut din comp-tul ce mi s'a dat de către comitet, venitul ar fi de 39,000 lei pe an. Cu această sumă s'ar putea plăti anuitatea pe fie-care an când s'ar lua de la casa de depuneri o sumă de 300,000 lei, și s'ar putea achita în timp de 12 ani. Iată pe ce se bazează guvernul a crede, că această

sumă s'ar putea achita din sporul ce ar da teatrul reparat.

În ceea ce privește reparațiunile, devizul este făcut, și or cine ar dori să-l vază împreună cu toate detaliile, îl poate găsi la minister.

La întrebarea d-lui Văsescu: dacă nu ar fi mai bine ca municipalitatea capitalei să se însărcineze cu facerea acestor reparațiuni, îi voi răspunde că teatrul este al statului, și pentru ca să facă cineva o donațiune, după legile noastre se cer două ființe, una care să ofere și cealaltă care să primească donațiunea, și eu în baza acestui princip am întreat pe d. primar al capitalei, dacă primește, dar d-sa mi-a răspuns că nu primește, fiind-că sarcina ar fi foarte mare. Dacă d-voastră credeți, că Adunarea ar putea sili pe municipalitate să primească teatrul, atunci este alt-ceva; eu însă nu cred aceasta. Deci nu ne rămâne decât să lămurim ceea ce este de făcut cu această proprietate a statului.

D. Văsescu. Se poate obliga municipalitatea.

Ministrul cultelor. După mine nu se poate obliga o municipalitate ca să ia un edificiu, care nu este al ei, nici zidit de dînsa, și rog pe onor. d. Văsescu să întrebe și pe alți domni membri din partidul d-sale liberal, dacă aceasta

ar fi o faptă liberală, când Adunarea ar obliga municipalitatea capitalei să întrețină un edificiu, care este proprietatea statului. Eu cred că este foarte natural, ca acest edificiu fiind proprietate a statului statul să-l și întrețină cu din mijloacele sale proprii. Iar când venitul teatrului nu ar ajunge pentru acoperirea acelor anuități, iarăș cres că statul urmează să ia asupra-și partea ce va lipsi.

Acum, după ce am vorbit în ceea ce privește chestiunea materială a acestui edificiu, îmi voi permite să vă spun câteva cuvinte și în privința chestiunii morale.

Teatrul s'a zis că este o școală, în care se cultivă arta și se dezvoltă talentele artiștilor. Aceasta poate fi adevărat până la un punct, dar iacă unde începe divergența de opinie între d. Bolliac și mine în privința teatrului. Onor. d. Bolliac este din acel timp, în care Principele Stirbei a clădit teatrul ce-l avem, și bine a făcut de l-a clădit, căci în el a început dezvoltarea artistică la noi. Pe atunci, și mai de mult încă, începuse cu mult entusiasm a se interesa societatea la dezvoltarea artelor. Îmi aduc aminte, că la Iași dd. Kogălniceanu, Vasile Alexandri și răposatul Constantin Negruzzi se inte

resau foarte mult și cu un vădit succes pentru teatru.

Aci în București era răposatul Heliade și dd. Bolliac, frații Florescu, frații Golescu, răposatul Cămpineanu și alții, care puneau asemenea un mare interes pentru dezvoltarea artei dramatice în România și erau gata a face sacrificii. Pe atunci se vedea și un personal, care începea a fi atras de acel curent pentru dezvoltarea artelor, și erau și piese dramatice, care se lucrau sau se prelucrau.

Aș întreba pe onor. d. Bolliac, ce s'a făcut din toată această mișcare? Un singur actor s'a produs, n'am nevoie să-l numesc; dar care sunt scolarii, urmașii lui astăzi? Unde sunt urmașii lui Alexandri, care ar putea da drept guvernului să se intereseze la dezvoltarea unor anumite talente?

Nici în tinerețea de astăzi nu există o mișcare artistică, nici societatea nu contribuie la încurajarea dezvoltării unei mișcări artistice, pentru ca statul să se creadă dator a veni în ajutorul acestei mișcări. Asupra acestui punct trebuie să fim lămuriți. Statul nu poate prin o inscripțiune în budget să facă un actor, când nu sunt talente probabile. Statul asemenea nu poate prin budget să producă piese dramatice. Și dacă nu

s'a înscris o țifră în budget pentru arta dramatică, într'un timp când această artă începea a se dezvolta, se poate întâmpla ca înscriind-o astăzi, să vie exploatatori, care nu merită să poarte numele de scriitori dramatici, și să profite de budgetul statului. După aprețierea mea, astăzi nu ar fi justificată nici o înscriere în budget pentru încurajarea artei dramatice, care nu există, nici pentru or ce dezvoltare artistică, care mi se pare că lipsește.

Dacă însă teatrul poate singur să-și creeze atâtea fonduri încât să se înfrumusețeze această clădire devenită națională, și dacă el ar aduna atâți bani în cât să poată trimite câți-va tineri în străinătate, ca să învețe mai bine arta dramatică, decât ar putea-o învăța astăzi la noi; dacă societatea va da concursul ei pentru înflorirea artelor la noi, vom da și noi ajutorul cât vom putea; dar ca să încriem în budgetul statului o cifră pentru arta dramatică, în starea în care este astăzi, cred că nu este necesitate. Dacă societatea înaltă din București voește să aibă o operă italiană, numai pentru că nu poate călători iarna în străinătate, pe unde se duc mai toți vara de cheltuesc sume însemnate pentru a se distrage și a admira operele de artă, etc., nu are decât să contribue singură pentru a avea un

local și artiști mai buni (aplause). Nu este interesul statului să încurajeze o operă străină în România.

Pe aceste considerante dar și cu rezerva ce am făcut, vă rog, d-lor deputați, să primiți acest proiect de lege cum l-am prezentat, căci e vorba numai de reparațiunea teatrului, pe care nu-l puteți lăsa în derăpănare; și cu mijloacele propuse în acest proiect cred că nu va fi în greutatea statului ¹⁾.

¹⁾ Repararea edificiului și noua decorare a interiorului teatrului s'au făcut după indicările lui Al. Odobescu, dar cu toată sporirea stalurilor și a venitului, teatrul n'a fost în stare să restituie împrumutul, care mai pe urmă s'a achitat din bugetul statului.

Asupra budgetului pe 1876. — Internatele liceelor. — Notă despre documentele Hurmuzaki.

(Sedința Camerei de la 5 Martie 1875).

Se discută budgetul prealabil al ministerului instrucțiunii publice pe 1876, care este de 8,229,223 lei și — față cu greutatea financiară de care vorbește mai jos discursul 24 — presentă un plus numai de 88,941 lei peste budgetul precedent.

Acest spor e în favoarea scoalelor normale, a unor burse pentru viitorii medici de plasă, a restaurării Bisericii episcopale de la Curtea de Argeș și a publicării documentelor istorice Hurmuzaki. În discuția generală vorbește d. Nicolae Ionescu în favoarea internatelor de la liceele statului, îi răspunde:

Ministrul cultelor T. Maiorescu. D-lor deputați, îmi pare rău să repet iarăși observațiunea

ce avui onoare a o mai face, că d. deputat Nicolae Ionescu a vorbit și de astă-dată în necunoștința de cauză, sau cel puțin numai în jumătate cunoștință de cauză, și nu știu ce este mai rău, deplina necunoștință sau jumătatea necunoștință. Nu mă miră aceasta cât pentru Engitera, dar sunt în drept a mă mira de necunoștința d-sale cât pentru noi aci.

La St. Sava, d-lor, în budgetul pe 1876 ați menținut cifra de 60 elevi; va să zică nu s'a redus nici o bursă, și de aceea chestiunea rămâne în *statu quo* de la sine. Prin urmare dacă nu veți schimba legea și nu veți desființa printr'un vot internatele liceelor, cum vă propune proiectul meu, atunci la Septemvrie 1875 se va publica concurs pentru locurile vacante după cum făceam mai înainte; și chestiunea va rămânea dar deschisă pentru 1876, nefiind astăzi pusă de loc în discuțiune existența sau neexistența internatelor. Ceea ce a spus d. Ionescu era mai mult o replică la ceea ce s'a tranșat de d-voastră prin un vot ce l-ați dat la budgetul rectificativ pe 1875.

D. Ionescu mi-a adus acuzarea, că la Septemvrie 1874 când eram ministru, nu am ținut concurs pentru locurile vacante. Aceasta îmi dă drept a-i spune, că aci are numai o jumătate

de cunoștință. În adevăr, d-lor, în luna Aprilie 1874 pe la mijlocul anului școlar, când am avut onoarea să intru în minister, am găsit în budget aceeaș cifră care se prevedea în toți anii, d. e. pentru liceul din Iași 105 interni, dar în realitate în internatul din Iași nu erau decât vr'o 40 de elevi.

Prin urmare acea cifră era numai în budget, însă în realitate la Aprilie 1874 erau 40 interni, și comisiunea bugetară, pe care am întreat-o, a răspuns că nu voește să dea internatelor o întindere mai mare, ci voește să menție cifra minimală până când se va tranșa chestiunea prin lege. Așa dar cifra în ființă de 40 elevi rămâne intactă; și dacă din acest număr de 40 se va afla un loc vacant, atunci se va publica concurs; iar dacă în cursul anului școlar nu se va face nici o vacanță, atunci nu se va publica concurs; căci se poate întâmpla ca în clasa 7-a să nu fie nici un elev intern, și astfel să nu se poată face nici un loc vacant, și atunci va rămânea tot cifra de 40, însă fără nouă primiri prin concurs la Septemvrie 1875.

D. Ionescu a voit să ne aducă la chestiunea de princip, care este a se tranșa prin lege. Ei bine, și aci voi spune că d-sa are numai jumă-

tate de cunoștință, și desmințirea, de care se plânge, i-o dau încă odată.

În Anglittera nu este nici un internat întreținut de stat pentru licee. Prin urmare rău a citat d. Ionescu Anglittera în cazul de față, și în cele mai multe cazuri o citează fără a ști ce vorbește. Aceasta o știm toți, că și în Anglittera sunt internate, ca în toate țările. Întrebarea era, dacă sunt internatele *în bugetul statului*. Și aci îi dau cea mai formală dezmințire: în Anglittera nu există nici o livră sterling în bugetul statului pentru întreținerea de internate corespunzătoare liceelor noastre. D. Ionescu a zis, că eu am fost unul din aceia, care au căutat să fundeze un internat privat, pentru ca să nu ne mai adresăm la stat în or ce moment. Așa este, am fundat împreună cu mai mulți amici un internat în Iași, m'am retras însă de mult din asociațiune. Mă mir numai, cum din scoala liberală modernă, la care aparține d. Ionescu, cum să iasă tocmai de aci combaterea contra tendenței de a se face societatea cât se poate mai independentă de guvern. Dar, d-lor, închipuiți-vă că mai mulți dintre noi ne-am constitui într'o societate privată pentru o casă de pensuni, rente și ajutoare mutuale, pentru ca să nu mai venim cu cereri de pen-

siuni și rente la stat; și când un ministru, văzând această laudabilă întreprindere, ar zice: e bine să incurajem această societate privată, d-voastră liberalii ați putea să vă opuneți? Și eu recunosc datoria pentru stat de a menține obligațiunea învățămîntului primar, recunosc asemenea datoria statului pentru scoalele normale pedagogice cu internatele lor, dar nu recunosc datoria statului pentru internatele liceelor; și întru aceasta mă sprijin chiar pe exemplul Engliterei, unde nu se cheltuiește nici un ban pentru ținerea în internate a elevilor din licee, din partea statului. Elevilor săraci din licee să li se dea subvențiuni, dar nu cazarma internatelor.

NOTA.

Publicarea documentelor Hurmuzaki, care s'a început în urma primei subvențiuni înscrise în budgetul pe 1876 (vezi pag. 283), merită câteva deslușiri.

Documentele relative la istoria română, copiate printr'o favoare excepțională și cu o neobosită stăruință de Eudoxiu Hurmuzaki din archiva imperială de la Viena, se aflau după moartea acestuia (29 Ianuarie 1874) în păstrarea fratelui său Gheorghe la Cernăuți. Fiind de temut, că guvernul din Viena le va lua înapoi precum se zvonea (cu atât mai mult, cu cât se apropia aniversara seculară a incorporării Bucovinei în Austria — 1775 —, și tocmai asupra acestei incorporări colecția Hurmuzaki cuprindea cele mai curioase documente), autorul scrierii de față, deabia numit ministru al cultelor la 7 Aprilie 1874, s'a dus fără de veste la Cernăuți, s'a înțeles personal cu Gheorghe Hurmuzaki și a pus să se trimită imediat lăzile cu prețioasele manuscrite la București în primirea d-lui Dimitrie A. Sturdza, pe care — în înțelegere cu Gh. Hurmuzaki — l-a numit membru în comisiunea creată ad-hoc, împreună cu Mihail Kogălniceanu, Al. Odobescu și d. T. Rosetti, dând acestei comisiuni ca secretar pentru îngrijirea și cercetarea imprimatelor pe d. Ion Slavici, care ocupă și astăzi acest

post. Și d. B. P. Hășdeu fusese numit membru al comisiunii, însă a refuzat; comisiunea era onorifică, fără diurne; numai secretarul primea și primește și astăzi o retribuțiune. (D. Slavici ne fusese semnalat, de pe când era soldat în Viena și suferea de o crudă boală, ca un tînăr de talent și foarte muncitor. „Junimiștii“ i-au venit fi-rește în ajutor). — De la 1880 publicarea documentelor Hurmuzaki a trecut sub auspiciile Academiei Române, care a luat buna dispoziție de a intercala și documente culese de alții, în cea mai mare parte după însărcinarea Academiei. Cu această întin-dere publicarea se urmează și acum, fiind mereu subvenționată de minister, și a ajuns la al 25-lea volum cu o cheltuială de peste 400,000 lei. D. Dimitrie A. Sturdza, în calitatea sa de secretar general al Academiei Române, are meritul de a fi urmărit cu o deosebită îngrijire continuarea acestei opere de cea mai mare însemnătate pentru isto-riografia română.

Mica parte ce a avut-o autorul scrierii de față întru dobîndirea documentelor Hurmu-zaki și înlesnirea publicării lor, a fost tre-cută sub tăcere în câteva dări de seamă de pe timpul ministerului I. Brătianu; dar a fost cu prisosință relevată mai pe urmă, la 1890 și la 1894, când unii miniștri con-servatori, bănuind că d. secretar general al

Academiei române introduce și aici interese de partid (printre colaboratorii remunerați la publicarea documentelor se află d. e. și d. I. Skupiewski), voiau să reducă subvenția acordată de guvern. (Vezi pag. 275).

Asupra legii pentru subvenționarea scoalelor
române din Brașov ¹⁾.

(Ședința Senatului de la 6 Martie 1875).

După stăruința autorului acestei publicări se adusese la 1872 în Cameră din inițiativă parlamentară un proiect de lege pentru a se da gimnaziului și Bisericei române din Brașov o subvențiune anuală de 15,000 lei (peste cei 23,500 lei, care se dau în virtutea unei legi anterioare). Cu oare care greutate proiectul a trecut prin secțiunile Camerei; dintre cei 7 delegați au fost 3 — N. Blaremburg, C. Văleanu și Popovici — contra proiectului, iar majoritatea de 4 pentru — d-nii Greceanu, Chițu, Boliac și T. Maiorescu. Acest din urmă a fost ales raportor; dar proiectul n'a putut

¹⁾ Vezi mai sus și discursul 11.

străbate la ordinea zilei decât la 31 Ianuarie 1875, după ce raportorul fusese numit ministru al cultelor și a insistat în favoarea proiectului. În acea ședință legea a fost combătută de D. Văsescu, C. Văleanu, P. Tufelcică, Gr. Balș, dar susținută de M. Kogălniceanu, G. Chițu și firește de ministrul cultelor, și a trecut cu 70 voturi contra 26. Ajungând astfel în desbaterea publică a Senatului la 6 Martie 1875, ea este violent combătută de d. Deșliu, căruia îi răspunde:

Ministrul cultelor, T. Maiorescu. D-lor senatori, provocarea ce a făcut-o d. Deșliu la jurnalele din străinătate și invitarea adresată guvernului de a retrage acest proiect de lege, mă silește să zic câte-va cuvinte. Vă spun dinainte că voi fi scurt, și las la oratorii mai competenți să vorbească în această materie. Zic mai competenți, căci această lege este eșită din inițiativa Camerei, iar nu a guvernului, și prin urmare este în propria competență a d-voastră să o susțineți sau să o respingeți. Este în adevăr eșită din inițiativa Camerei, iar nu, cum lasă a crede d. Deșliu, numai ca un mijloc de procedare. Este așa de adevărat că este din inițiativa Camerei, încât a fost chiar contra voinței

ministrului, care era atunci, d-lui general Tell; nu aveți decât să vedeți cine este subscris în propunerea primitivă, și vă veți convinge. Propunerea este făcută în 1872, și este subscrisă între alții de d-nii Kogălniceanu, Manu, Balș, Vernescu, Vladimir Ghica, eu eram raportor, și nu veți presupune, că acești deputați erau la discrețiunea d-lui Tell. Era dar în toată esența lui un proiect eșit din inițiativa Camerei. Prin urmare tot ce adresează d. senator, care a vorbit înaintea mea, guvernului în această privință, guvernul nu o poate primi, căci nu el a făcut propunerea. Acum dați-mi voie a vă spune pentru ce guvernul nu s'a opus, căci tot rolul guvernului să mărginește în a nu se opune. D-lor senatori, biserica Sf. Nicolae din Brașov o vedem totdeauna subvenționată în budgetul României de când s'a început a se face budget la noi, și tot deodată se mai prevede în budget o sumă și pentru gimnaziul din Brașov. V'aș ruga mai întâi, d-lor, să nu confundați această sumă ce vi se cere prin proiectul ce este astăzi în discuțiune, cu suma ce este deja prin o altă lege înscrisă în budget pentru gimnaziul din Brașov, sumă de 23,500 lei. Căci biserica Sf. Nicolae avea o moșie în România, și o parte din ea era afectată pentru întreținerea unei monastiri, și

altă parte pentru biserica sau scoala din Braşov.

I. Deşliu. Cum se numeşte moşia aceea?

Ministrul cultelor și instrucțiunii publice. Nu mi aduc aminte numele moşiei, și m'aș fi pregătit de aceasta, dacă aș fi știut că onor. d. Deşliu cu ocazia unei legi ce se discută, cere detalieri asupra altei legi ce e de mult votată. Îmi va face însă onoare onor. d. Deşliu a nu se îndoii un moment de ceea ce îi spun, până la probă contrară. Afirm dar, că între altele și din motivul relațiilor pecuniare, ce derivau de la o moşie pretinsă de biserica Sf. Nicolae din Braşov și situată în România, Camera Română de mult timp s'a văzut datoare a înscrie o sumă pentru gimnaziul și biserica Sf. Nicolae din Braşov, și s'a regulat prin urmare a se prevedea în budgetul fie-cărui an două mii galbeni. Ceilaltă subvențiune ce s'a prevăzut iarăș în budgetul țerii pentru gimnaziul St. Nicolae din Braşov, a fost dată tot din acele motive, însă adese-ori variabilă; a fost și 13,000 lei și 10,000 lei, în budgetul pe 74 s'a prevăzut 15,000 lei și această cifră s'a menținut și în budgetul pe 75 și 76. Să vedem acum ce a făcut pe onor. d-ni deputați, care au luat inițiativa în Cameră, să ceară ca acest ajutor să nu

mai fie numai o inscripțiune budgetară, ci să fie rezultatul unei legi. Cel dintâi motiv, după câte s'a zis în Cameră, a fost, că dacă s'a acordat această subvențiune acestui gimnaziu, a fost considerațiunea că este un gimnaziu pur românesc ortodox. Astăzi el se vede în poziție că cheltuelile necesarii să le aibă numai din modestele contribuțiuni ale locuitorilor comunei, care nu sunt în deajuns, și prin urmare este amenințat acest institut de a cădea, dacă nu ar avea și această subvențiune din partea României. România însă păstrează o deosebită recunoștință orașului Brașov; căci în vremile trecute, și chiar la începutul secolului acesta, de câte ori țara era bântuită de jafurile și de măcelul Turcilor, de câte ori Augustul nostru suzeran permitea să se facă peste Dunăre zavera cu sabie și foc, familiile române găseau un refugiu în Brașov, frumosul oraș al unui stat vecin, cult și creștinesc; al 2-lea motiv al Camerii a fost că prin budgetul pe 73 d. ministru de atunci, generalul Tell, a șters această subvențiune și numai comisia budgetară și Camera au înscris-o la loc; și pentru ca pe viitor să nu mai fie expus acest gimnaziu la asemenea întâmplări prea ușoare, Camera a hotărît să facă acest proiect de lege. Subvențiunea se

înțelege că se va da numai pe cât timp veți avea mijloace, căci la caz contrar puteți face un proiect de lege, sau din partea guvernului, sau din inițiativa Corpurilor Legiuitoare, prin care puteți retrage subvențiunea.

Iată dar motivele pentru care s'a făcut acest proiect de lege. Onor. d. Deșliu, cu această ocaziune, ne zice: propriile noastre școli sunt igrasioase. Ei bine, d-lor senatori, să ne înțelegem asupra acestui lucru; știm că este încă mult de făcut în administrațiunea și învățătura noastră; sunt școli care sunt igrasioase, aceasta este trist, sunt contracte de închiriere ale acestor școli, care nu se pot nimici din cauză că termenele nu sunt încă expirate; dar bine, dacă sunt case igrasioase în unele din școlile noastre, astăzi cand se cere a se da o subvențiune școlii din Brașov de 15,000 lei, prin aceasta oare s'ar putea oprî acel rău? Dacă nu s'ar vota această sumă, am ajunge oare la scopul nostru de a face să dispară igrasia? Vă cere Camera să ștergeți 15,000 de la stîrpirea igrasiei și să le înscrieți la școala din Brașov? Cum se pot întilni aceste două elemente?

Acum d-lor, să viu la cele zise despre unele foi străine, și mai cu seamă de foile ungare. Le-am citit și eu; dar dați-mi voie, d-lor senatori,

a vè spune, că guvernul este convins că nu este cea mai mică umbră de politică în acest proiect de lege. Sunt lucruri elementare de cultură, de instrucțiune și de artă, în privirea cărora din fericire se pot întilni toate statele și toate popoarele fără altă gelozie decât gelozia de a se întrece unele pe altele în lupta pașnică a civilizațiunii.

Cu prilejul discuțiunii făcute la Viena despre noua universitate din Cernăuți s'a propus a se introduce și limba și literatura română. Au fost deputați eminenti, care au dat o frumoasă expresie acelor simțiminte umanitare, care sunt cu totul depărtate de or ce politică agresivă. Au fost, ce e drept, și alți deputați, care vorbeau de germanizarea orientului, precum sunt astăzi foi ungare care vorbesc de Daco-Români cu ocazia subvențiunii noastre pentru Brașov. Dar aceste sunt visuri izolate și incoherente, de care nu pot fi răspunzătoare guvernele în politica lor prudentă. O repet: dacă noi, stat tinăr, am învățat un mare adevăr de la civilizația apuseană, a fost iubirea absolută a culturei, tendența de a o lăși pretutindeni și desprețul spiritului de cucerire brutală.

Eacă pentru ce cred că nu este ceva rău sau neobișnuit, ca un stat să subvenționeze o școală

privată confesională în alt stat, întru cât rămâne exclusiv în marginile culturii. Nu știu ce face Austria în această privință, din întâmplare însă știu, că pentru biserica și școala protestantă din Iași vine regulat subvențiunea de la Imperatul Germaniei. Este o școală franceză la Atena, la Roma, etc. Cine se poate împotrivi la aceasta? — Cum se dau acești bani? Ca o inscripțiune în budget; și budgetul îl prezintă guvernul. Dar iată o inițiativă a Camerei care zice, de ce să fie aceasta numai o inscripțiune bugetară făcută de guvern? Să se facă prin lege! Este adevărat că budgetul se votează de noi, Camera deputaților, dar să nu fie numai în atributul ministrului, ca să și șteargă suma dacă ar voi, ci să fie guvernul obligat de a o menține cât noi Corpurile Legiuitoare vom voi, să nu fim numai noi, Camera, ci să fie și Senatul consultat, și el să spună că așa să fie. Și tocmai un d. senator, după ce guvernul primește lucrul din considerările arătate, se miră de ce vine chestiunea și în Senat? Apoi vine în Senat, de și cum v'am spus este trecută atât în budgetul pe 1875, cât și în acel pe 1876, tocmai ca să vă pronunțați și d-voastră. Nu vă va conveni? Din inițiativa d-voastră propuneți o lege ca să se șteargă, dar nu lăsați ca să se șteargă fără să

știți și d-voastră. Mărturisesc, că pe această cale constituțională găsesc foarte straniu ca un senator să se mire de ce se face un proiect de lege. Ar fi consecvent d. Deșliu, când ar zice: recunosc că este bine să se facă un proiect de lege în această privință, însă fiind că sunt contra, cer să se respingă, dar să recunoască că e bine să se dea, însă nu prin proiect de lege, adecă să nu fie întrebat și Senatul, este o procedare constituțională atât de înaltă, încât eu unul nu o mai înțeleg.

Mai vorbește încontra proiectului Dr. Turnescu, dar îl apără C. Bozianu, și în sfârșit legea se votează și de Senat cu 31 bile contra 9. De atunci noua subvențiune s'a asigurat și este alocată în budgetul fiecărui an. După retragerea ministerului L. Catargi, ajungând Al. Orăscu ministru de culte pentru câteva zile (4—26 Aprilie 1876), efemerul ministru se grăbește să ceară anularea acestei legi, și prin raportul No. 3.334 din 22 Aprilie 1876 (dosarul No. 220 din 1876 al divisiunii scoalelor) propune chiar suspendarea vechiei subvențiuni de 23.500 lei, voidind astfel să suprima scoalelor române din Brașov or ce ajutor. Din norocire Al. Orăscu după 3 săptămâni cade din minister, iar succesorul său d. G. Chițu men-

ține subvențiunea din amîndouă legile. — Ceea ce nu a împedecat pe „un bătrîn“ liberal să scrie în *Voința Națională* de la 8 Octombrie 1894: „Ministrul sub conservatori, care a șters din budget subvențiunea scoalelor române din Brașov, a fost d. T. Maiorescu, actualul rector al universității din București“ !

Asupra examenului de liberă practică a medicilor și asupra unor stipendii.

(Sedința Senatului de la 6 Martie 1875).

Ministrul cultelor T. Maiorescu modificase, prin consiliul de miniștri și decret domnesc, art. 63 al Regulamentului facultății de medicină în sensul de a permite examenul de liberă practică al medicilor cu diplome străine nu numai în limba română, ci și în limba latină, franceză sau germană. Acelaș ministru trimisese în străinătate pentru studii istorice și limbistice pe bursierii Gr. Tocilescu, Al. Lambrior, G. Panu și G. Dem. Teodorescu fără concurs. La o interpelare dezvoltată de senatorul I. Deșliu în contra acestor două dispoziții, răspunde:

Ministrul cultelor T. Maiorescu. D-lor senatori, d. interpelant a început prin declararea, că d-sa

nu a făcut aceste interpelări din spirit de ostilitate, ci numai pentru că s'a crezut dator a veghea să nu se comită nici o ilegalitate din partea vre unui ministru. Îi mulțumesc de spiritul ce-l animează și cu atât mai mult îi mulțumesc cu cât mi se dă ocaziune de a răspunde la câteva cuvinte și agitări, care s'au aruncat și prin unele gazete. Guvernul, d-lor, nu poate totdeauna să răspundă la jurnale, dar e datoria sa de a răspunde Corpurilor Legiuitoare.

Mă întreabă d. interpelant mai întâi, dacă s'a făcut modificarea art. 63 din regulamentul facultății de medicină din București după consultarea facultății, și dacă aceasta s'a făcut și cu avizul consiliului superior de instrucțiune, sau numai prin consiliul de miniștri și cu sancțiunea Domnitorului. — Răspund: modificarea art. 63 din regulamentul în chestiune am făcut-o numai prin consiliul de miniștri și cu sancționarea Domnitorului fără a aștepta o propunere formală a facultății și fără avizul consiliului permanent al instrucțiunii.

D-lor, voi avea onoare a vă arăta justețea acestei procedări, pe care o mențin în întregul ei. La facultatea de medicină din București, ca la toate facultățile, există un regulament pentru

chestiile proprii ale facultății, pentru admiterea studenților la examene, pentru programa studiilor, împărțirea în ani, etc.

Acest regulament trebuie să fie elaborat de facultate și trebuie să fie aprobat de ministru luând și avizul consiliului permanent. Iată ce zice în această privință art. 288 din legea instrucțiunii publice :

„Consiliul facultății formează regulamentele sale. Măsurile regulamentare nu pot avea putere, până nu se vor aproba de minister, după formele prescrise de legi“.

Dar știți d-voastră totodată că sunt și regulamente, care nu se fac de corpul facultății, ci trebuie să se facă prin consiliul de miniștri, adică regulamente, care nu prevăd însăș organizarea facultății în lăuntrul ei, ci regulamente, care reglementează un articol special din lege în putința lui de a se aplica în general la viața publică. Aceste două feluri de regulamente sunt foarte deosebite; ele au numai numele în comun.

În regulamentul facultății de medicină, așa cum îl ved tipărit, s'a strecurat după părerea mea, următoarea greșală de competență.

Până la art. 56 din regulamentul facultății se prevăd afacerile interioare ale ei, exa-

minarea studenților și altele; însă de la art. 57 înainte până la 80, și în acest spațiu intră și art. 63 pe care l-am schimbat, în aceste articole, zic, este un appendice la acel regulament, care vorbește despre examenile pentru admiterea la libera practică.

Ce este aceasta? Ce însemnează libera practică permisă de o facultate? Este vorba despre o diplomă a chiar facultății, intrând în dezbatere facultatea proprie? Este dreptul de a practica o profesiune în facultate însăși? Nu, d-lor, este regulamentul, nu a facultății, ci a art. 273 din legea instrucțiunii, care zice:

„Diplomele câștigate la universitățile străine nu vor conferi nici un drept în România, fără un examen prealabil“.

Este dar vorba de echivalența actelor dobândite în alte state, afacere a administrației generale, și de dreptul de liberă practică în țară, în afară de facultate.

Acum vă întreb pe d-voastră, acest examen prealabil pentru diplomele străine cine voiți să-l reguleze? Căci în tot modul trebuie să se reguleze. Fiindcă e vorba pentru medicina practică, ar putea să vină ministrul de interne, care are serviciul sanitar, și fără privire necesară la legea instrucțiunii să-l reguleze.

teze prin consiliul de miniştri. Căci dacă nu este vorba de un regulament al facultăţii în sine, ci de regulamentarea unui art. general din legea instrucţiunii (art. 273), aceasta nu se poate face decât prin consiliul de miniştri şi fără avizul consiliului permanent de instrucţiune. Acest aviz se cere numai pentru chiar aplicarea unei norme legale, stabilite sau prin lege sau prin regulament de administraţie publică, dar nu pentru însăş crearea legii sau a regulamentului general.

Dacă este să vorbim un cuvânt mai mult în această materie, cred că este o călcare de competenţă de a se pune în apendicele unui regulament de facultate şi dreptul de liberă practică. Să vedem, cum se face la alte facultăţi. Facultatea juridică dă diplome de licenţiaţi sau doctori în drept; dar dreptul de a practica jurisprudenţa, de a fi avocat, îl dă facultatea juridică? Cine înscrie în lista avocaţilor, facultatea juridică? Nici odată şi nicăeri! Ci consiliul de avocaţi; căci alta este a dobîndi diplome şi alta este a exercita în practică o profesiune. Prin urmare dacă într'un apendice al regulamentului unei facultăţi se vorbeşte despre libera practică, aceasta nu este în virtutea in-

suș a dreptului facultății, ci este o delegațiune ce o dă consiliul miniștrilor cui vrea.

Riguros vorbind, cred că nu trebuia dată facultății, era mai bine să se dea serviciului sanitar, fiindcă, d-lor, nu stă bine ca un înalt corp de învățatură să-și piardă acest caracter și să aibă aerul de a monopoliza practica. Cum se poate ca profesorii facultății de medicină, a unei facultăți tinere ca a noastră, care deabia în timpul din urmă a scos câțiva doctori, ai cărei profesori înșii și-au dobândit diplomele cei mai mulți în Paris și alții în Germania, să vie să zică: noi suntem și profesori și medici practici, dar dacă ar mai veni cineva să practice medicina în această țară, nu-l admitem decât trecând examenul în românește înaintea noastră. Incât dacă ar voi un bolnav să cheme un oculist din Franța sau vre un alt medic însemnat ca Andral, nu ar putea să-l aibă, pentru că s'ar cere să se examineze în românește? Cum se poate să vie o facultate de știință să aprețieze dreptul de liberă practică!

Aceasta mi se pare că poate ajunge a degrada un institut de știință, atingându-i caracterul de știință curată și coborindu-l pe tărîmul speculațiunii. Alta este a face știință și alta este a face liberă practică!

Art. 273, care este în lege și care vorbește de diplome străine, în proiectul cel nou al instrucțiunii publice, care va ajunge sper în dezbaterea d-voastră așa cum sunteți compuși, l-am regulamentat astfel încât am revocat tot apendicele, făcând dintr'acesta un articol deosebit de lege, spre a lua facultății ceea ce-i era atribuit până acum, dreptul de a admite libera practică.

Răspunsul meu dar este acesta: de câte ori un regulament nu este regulament al facultății însăși, ci este regulamentarea unui articol general din lege, d. e. de liberă practică cu diplome străine, de atâtea ori numai prin un raport către consiliul miniștrilor și prin deciziunea lui cu aprobarea prin decret Domnesc se poate stabili o procedare corectă, și dacă s'a amestecat consiliul facultății întru aceasta, atunci a făcut-o prin o procedare necorectă în privința competenței, și eu m'am ferit să cad în aceeași greșeală și să consult facultatea formal acolo unde numai consiliul de miniștri are competență.

D-lor, dacă intru acum în fond, după ce în formă cred că am justificat procedarea, vă întreb: este cu putință ca într'un stat, în care profesiunile sunt libere, să legăm exercitarea profe-

siunii private de limbă? Dar puteți d-voastră justifica măsura aceasta? Când s. e. o facultate, unde se vor pregăti ingineri și arhitecți, ar veni să facă regulament și să zică: nu primesc arhitecți și ingineri străini nici pentru trebuințele private, ci or care să depună examen în limba română, ați admite d-voastră aceasta? Oare ce însemnează acest monopol alta decât a specula chestiunile înalte, care nu trebuiesc speculate? Atunci ați face să se omoare prin un sistem prohibitiv or ce concurență și să se anuleze dreptul profesiunilor libere! Este de onoarea noastră aceasta? Nu este o procedare nedemnă într'o facultate chemată de a da înaltă știință? Dacă suntem noi încă tineri în științe, trebuie să lăsăm pentru libera practică privată porțile deschise pentru or ce este solid în cunoștințe! Nu putem să legăm libera practică de cunoștința limbei române! Funcționarii statului, ce e drept, nu pot să fie străini în regulă generală, dar să fie ingineri, doctori ai oamenilor privați, dacă diploma este justă, aceasta mi-a părut așa de elementar, așa de indicat prin spiritul celui mai simplu liberalism economic și social, mai ales într'un stat, care deabia a început a pași pe

calea culturii, încât m'am grăbit a ridica acea prohibițiune (aplause).

Am să trec la al doilea punct al interpelării. D. interpelant mă întreabă, de ce n'am păzit legea instrucțiunii cum o înțelege d-sa, când am trimis 4 tineri în străinătate ca stipendiști ai statului?

D-lor senatori, legea instrucțiunii, în art. citat de d. interpelant, nu se potrivește aci. Ce zice ea? „Art. 330. Statul nu va mai stipendia sub nici un alt cuvânt pentru învățătura în școale din străinătate decât numai în interesul instrucțiunii publice naționale și sub următoarele condițiuni:

„a) Ca aspirantele să fie născut român, să fie recunoscut fără mijloace proprii;

„b) Ca din suma destinată prin budget pentru stipendii, să se afecteze două treimi în favoarea studenților eșiți din școala normală și în lipsă etc. . . .“

Dar unde este școala normală? Școala normală, în prevederea căreia s'au făcut toate art. citate de d. interpelant, nu s'a creat. Căci nu confundați: sunt așa numite școli normale pentru prepararea de institutori, acestea sunt o creațiune bugetară, alătura cu legea și afară din lege, de și nu încontra legii. Iar școlile

normale, de care se vorbește aci, sunt cele prevăzute la art. 311 și următori care zic: se vor institui în București și Iași școli normale pentru formarea de profesori de licee și de facultăți, internate înalte, unde să se trateze filosofia metodelor și a procedurilor, și care să fie peplu pentru profesori.

Era natural, ca din momentul în care legea prevedea înființarea în chiar țara noastră a unui înalt internat pentru prepararea profesorilor, adică așa numitele școli normale superioare, nu mai puteam trimite studenți în străinătate cu stipendii, și trebuia să se populeze atât toate școlile normale și numai pentru lacunele ce va simți statul, să mai trimită pe cine-va în străinătate. Ei bine, aceste școli normale n'au existat încă, nu s'au înființat, această prescripțiune a legii nu s'a aplicat și nu se aplică. Nefind dar realizată condiția legii, ce rămâne? Ce fel de fonduri și stipendii sunt aceste? Ve-deți, acești tineri n'au fost trimiși decât după ce a votat Camera budgetul rectificativ pe 1875, și în acest budget rectificativ s'a adăugat și cifra de 38.000 franci, cu următorul titlu: „stipendii studenților din străinătate și din țară“. Legea instrucțiunii nu prevede aceste stipendii în țară; ea prevede burse în străinătate pentru

aceia numai, care au absolvit școalele normale și facultățile, și nu simplu pentru studenții din țară și din străinătate. Eu interpretez dar legea așa: câtă vreme nu sunt școli normale superioare, nu este obligațiune absolută de concurs impusă prin lege pentru bursierii din străinătate.

Cu toate acestea ministerul face bine, de și nu este ținut legal — răspund acuzării de nelegalitate — face bine, ca în multe asemenea chestiuni să publice concurs și să ia avizul consiliului permanent, cel puțin de câte ori este vorba exclusiv numai de instrucțiunea în școlile publice. Dar aici chestiunea stă altfel.

Dacă d. interpelant îmi făcea onoarea să mă întrebe mai înainte într'un mod privat, îi spuneam împrejurările și vedea că nu se potrivesc de loc acuzările ce-mi aduce.

D-lor, sub administrația ministerului de culte și instrucțiune publică sunt multe alte instituțiuni, nu numai școli. Sunt arhivele statului; este teatrul; sunt muzeele, sunt monastirile, etc. De unde știe d. interpelant, pentru care din aceste deosebite ramuri de administrare a ministerului meu au fost destinate aceste stipendii? Trebuie să-i spun d-sale, că de câte ori este vorba de arhivă și de cheltuelile pentru arhivă, nu se ia avizul consiliului permanent,

care este exclusiv mărginit la chestii școlare. De câte ori este vorba de teatru, asemenea; de câte ori este vorba de biserică, pot lua părerea sinodului, dar nu a consiliului permanent. Așa dar ce stipendii sunt acestea? Nu sunt stipendii, care intră în categoria exclusivă a școalelor, pentru care se cere avizul consiliului instrucțiunii publice; ele se rapoartă mai mult la arhive sau la alte trebuințe generale, și asemenea stipendii se dau după libera deciziune a guvernului. Vedeți acum, d-lor senatori, motivul care m'a autorizat a procede așa, cum am făcut, și așa aș procede și de acum înainte la or ce ocazie analoagă.

Dar permiteți-mi, terminând cu chestiunea de formă, să vă adăog câte-va cuvinte despre chiar interesul științific al stipendiilor astfel decise de minister.

D-voastră, d-lor senatori, care sunteți mai în vîrstă decât mine, veți fi remarcat mai bine de cât mine, că de la o vreme încoace s'a răcit o foarte puternică, o foarte importantă activitate literară ce era înainte vie și înflorită în țara noastră. Știți cu ce zel se interesau toți din d-voastră la cercetările istorice naționale. Era pe vremea, când Bălcescu publica împreună cu Laurian magazinul istoric al patriei noastre,

când lucrau Heliade, Aron, când apărea „archiva“ d-lui Kogălniceanu dincolo de Milcov, când din toate părțile se înmulțeau cunoștințele istorice și ne deșteptau pe toți din acel fel de letargie, în care eram căzuți. Era așa de frumoasă, așa de însemnată viața pe acest tărîm în vremea de atunci, încât numai cu cea mai mare părere de rău putem constata acum, că nu știm din ce motive, poate din schimbările repezi ale politicei, tinerimea de astăzi nu mai continuă tradițiunile de atunci; s'a pus să scrie jurnale, dar nu mai scrie și nici nu mai citește cărți istorice, nici de altfel. S'a pierdut zelul tinerimii române pentru adevărata știință națională.

Avem o arhivă a statului, comori de documente sunt într'însa; s'a publicat oare ce-va fundamental de când există ea? Și zicem că aspirăm la cultură cu formele cele noue politice! Dar există oare cultură națională fără tradițiune istorică, bine întreținută în toată activitatea literară și științifică? — Biete 2 volume de arhivă s'au publicat acum vr'o 6 ani de d. Hăsedu, și aicea s'a încheiat totul. — În monastiri sunt documente; este Prea S. S. Episcopul Melhisedec, care a început să facă pe această cale un drum nou și a publicat documentele rela-

tive la episcopia de Huși și de Roman; dar cine l-a mai urmat?

Letopiseții publicați odată de d. Kogălniceanu, au ramas neterminați; dar sunt în arhivele din Viena o mulțime de acte importante pentru noi, sunt în Petersburg, în Veneția, sunt comori din istoria noastră cea veche. Avem facultăți de litere, sunt doi profesori însemnați de istorie — nu-i numesc —: ce face profesorul de istorie de la Iași? Ați văzut măcar o foiță de carte istorică națională publicată de el? Eu n'am văzut. Ce face cel de aicea de atâta vreme? Ce fac alții din licee? Unde sunt documentele istoriei naționale? Unde este cel puțin începutul încercării de a continua opera lui Kogălniceanu? Un singur om se mai ocupă din nou de istoria țării, d. Hăsdeu, și nu critic dacă scrierile sale sunt bune sau rele, dar și acesta este un om afară din facultate și din cercul oficial; de altmintrelea pretutindeni a amorțit această parte a vieții noastre naționale.

Apoi, d-lor senatori, un lucru îmi pare vederat, deși foarte trist: dacă n'avem sentimente de istorie în tinerimea noastră, suntem pierduți; căci nu poate să trăiască un popor când își uită mâine ceea ce a făcut eri! (Aplause).

Din nenorocire am ajuns așa de departe, în cât azi cei mai mulți tineri cu greu înțeleg documentele numai de acum vre-o 40 ani, scrise cu slove vechi și în limba veche, și cred că poate nici unul sau deabia vre-unul de prin curți și tribunale este în stare a înțelege vre-un document slavon, care se referă la un timp în care limba slavonă era limba oficială.

Credeți acum că trebuie acuzat un ministru, dacă se preocupă de această cestiune? și dacă, neliniștit de lipsa de interes, de zel, de cunoștințe pe acest tărîm al archivei, al diplomaticeii slavone, al manuscriptelor vechi, al comoarelor păstrate în bibliotecile și arhivele străine, a trimis 4 tineri cu misiunea specială de a se ocupa de archive, de archeologie, de anticități slavone, de limba veche, în care sunt scrise o mulțime de documente de ale noastre istorice? Dacă credeți, atunci luați asupra d-voastră de a zice: nu voim a merge pe această cale; rău a făcut ministrul; să-i dăm un vot de blam, primind moțiunea d-lui Deșliu, și să lăsăm pe d. Deșliu să îndrepteze tinerimea română după chipul și asemănarea d-sale.

Eu, d-lor, am spus Senatului, pentru ce am lucrat așa cum am lucrat, și iau toată răspunderea; dacă d-voastră dezaprobați, o puteți face;

dar procedarea în formă și în fond eu unul o cred corectă. (Aprobări, aplause).

Cine sunt acei 4 tineri, care s'au trimis? Am ales amici, rude? oameni de acelaș partid politic cu mine? sau puteam, pe de altă parte, alege așa din întâmplare? Se putea publica concurs pentru studiul arhivelor și limba slavonă? Dar cine să examineze pe concurenți? După părerea mea, nu se putea. Forma ar fi fost păzită fără îndoială, prescripțiile verbale ar fi fost în regulă, și pe hârtie era ușor lucru, dar ca rezultat practic nu ar fi eșit nimic. Am luat din parte-mi, și permiteți-mi a spune că, din când în când, mă ocup și eu cu puțină literatură, am luat, zic, ceea ce s'a lucrat în timp de 10 ani încoace, și am găsit 4 tineri ocupându-se cu istoria și limba țării lor în publicitate.

Permiteți-mi a-i numi: E întâi d. Grigorie Tocilescu, care a scris între altele o carte despre doi istorici români. D. Hăsdeu scrisese istoria sa; un altul, d. G. Panu, l-a combătut. D. Tocilescu l-a apărat, și cu aceasta s'a arătat, că de și a învățat dreptul, nu s'a făcut avocat (ceea ce știți, că este o profesie mai productivă), ci s'a făcut istoric. Atunci mi-am zis: iată un tânăr, care s'a ocupat de istorie, de și putea să ia o

meserie mai lucrativă, a preferit istoria; bine a făcut, trebuie încurajat. A fost în Iași un altul, d. Panu, care a scris asupra istoriei d-lui Hásdeu, și d-sa om de talent și cu un zel vizibil pentru istoria națională. Mai este d. Lambrior, care a scris o disertație foarte instructivă. Poate cunoașteți pe reposatul Iordache Golescu, (afirmări). De la acesta au rămas multe lucrări interesante pentru noi; cu atât mai interesante, cu cât limba și felul de a vedea erau altele pe atunci. Vă mărturisesc că mie unuia îmi pare rău, că am părăsit așa de iute felul de atunci și că am primit, fără nici o tranziție, o haină nouă, despre care nu știu dacă e mai bună pentru noi. Din aceste scrieri nepublicate ale reposatului Golescu, d. Lambrior a avut una la îndemână, a cercetat-o, a făcut un studiu limbistic asupra-i și a dovedit cu această ocazie o predilecțiune așa de mare pentru limba noastră veche și pentru tot trecutul nostru istoric, încât mi-a părut și d-sa demn de a fi încurajat din partea statului român. Este în fine un al patrulea tânăr, d. G. Dem. Teodorescu; acesta a scris o carte asemenea interesantă despre datinele și moravurile române; cartea este scrisă cu simț și cu desvélirea întregului aparat științific, de care a putut dispune d. Teodorescu în țara noastră. Trebuie să vă spun, că acest tânăr era

unul din colaboratorii *Românului*, foaia opozițională în contra noastră. Poate că neavând cu ce să trăiască, trăia cu jurnalistica; îl vedeam la Cameră scriind importantele debateri politice, tachigrafindu-le. Nu mă îndoiesc că aceasta l-a înaintat foarte mult, numai de sigur nu în știință. Oare era bine, fiindcă noi suntem de altă culoare politică și d-lui de alta, cel puțin așa pare a fi (căci eu unul colorile politice ale celor prea tineri nu le cam iau în serios), era bine, zic, să rămână la o parte fără încercare de a fi încurajat tinărul literat? Eu cred că nu, și mi-am zis: iată un om, care a scris și el o carte istorică; dacă va merge să facă studiul arhivelor și universităților străine, când va fi mai în vîrstă și va avea mai multă știință, va fi poate de folos istoriei patriei sale, și chiar dacă va mai face politică, o va face cu mai bogate cunoștințe și spre onoarea țării lui. Iacă, d-lor, acei patru tineri, care au fost trimiși de minister cu cheltuiala statului în străinătate, și iacă tot ce aveam să răspund la interpelarea d-lui Deșliu. (Aplause prelungite).

Mai vorbește în contra ministrului în acea ședință Dr. Turnescu, profesor la facultatea de medicină. („Medicul străin trebuie să dea examenul în limba română,

dacă vine să mănânce pâine la noi. — D. ministru ne-a vorbit de capacitățile ce ne pot veni din străinătate. Capacitățile cele mari, d-le ministru, sunt Românii, compatrioții d-voastră. (Aplause). Aceasta este cunoscut de toți. — Limba latinească nu o știe nimeni afară de câțiva transilvăneni“). Iar d. Deșliu propune o moțiune de blam, care însă e respinsă de Senat.

Idea susținută aici de ministru, că nu se cuvine ca examenele de liberă practică să fie în atribuțiile facultății de medicină, s'a realizat în sfârșit prin regulamentul serviciului sanitar de la 1 Iulie 1893, care atribue încuviințarea liberei practice pentru doctori, farmaciști și veterinari în competența ministerului de interne.

Asupra liberelor alegeri.

(Sedința Camerei de la 4 Iunie 1875).

Camera aleasă la 1871 își terminase legislația de 4 ani, și în Mai 1875 s'a ales o Cameră nouă. Cu prilejul desbaterilor adresei de răspuns la mesagiul tronului, opoziția coalizată (de la „Mazar-Pașa“), din care făcea acum parte și Manolache Kostake, atacă guvernul cu violență, mai ales în privința alegerilor. La aceste atacuri răspunde între alții și

T. Maiorescu, ministrul cultelor. D-lor deputați, de către doi din cei mai însemnați membri ai opozițiunii, d. Ion Brătianu și d. G. Ver-nescu, am fost tras în discuție; de d. Brătianu am fost pus în chestie ca reprezentant al „junimii“ sau, cum zice d-sa, cu un termen pentru mine mai puțin lămurit, al junei drepte; de d.

Vernescu pentru ceea ce vorbisem ca deputat și ca ministru în chestiunea presei. Sunt dator dar pentru pozițiunea ce am și pentru respectul ce dătoresc Camerei și în deosebi minorității, or care ar fi, să răspund câte-va cuvinte.

D-lor, în chestia presei vă aduceți aminte că stă lucrul așa: s'a adus de d. Costa-Foru împreună cu d. M. Kostake Iepureanu, pe atunci ministru al justiției, un proiect de lege, prin care se introducea sechestrarea prealabilă a foilor și teascurilor și arestul preventiv al jurnaliștilor. Ca deputat m'am opus, amendamentul meu s'a primit, proiectul de lege s'a retras. Am și astăzi aceeaș părere; cred, că după Constituțiunea noastră nu este admisibil arestul preventiv contra jurnaliștilor, nici sechestrarea jurnalelor. Am spus-o ca deputat, o repet ca ministru. Poate că vre-unul sau altul din d-nii deputați sau din colegii mei de la minister să fie de altă părere, aceasta nu-mi importă, întru cât părerea rămâne teoretică și nu se traduce în fapt prin un proiect de lege.

Este vederat însă că nu aș mai sta pe această bancă, indata ce un proiect legislativ s'ar face din partea consiliului miniștrilor, în care mi s'ar cere și iscălitura mea și care ar fi în contradicere cu convingerea ce am în această

cestiune de princip. Acest act însă nu s'a făcut ; căci procedura penală, așa cum o prezentase d. Costa-Foru, nu s'a mai prezentat înaintea d-v. Iar ceea ce crede colegul meu de la justiție în privința aplicării legii de procedură penală oare cum în simplă teorie, aceasta nu mă privește; fiind-că nici d-sa nici eu nu suntem chemați a aplica și a interpreta legile penale, ci numai tribunalele. Dacă însă tribunalele, dacă și camera de punere sub acuzare, precum și curtea de casațiune au interpretat, că arestul preventiv este admisibil în materie de presă cu toată Constituțiunea noastră, întreb pe liberalul d. Vernescu: ce să fac eu, ministru cultelor? Voiți d-voastră ca d. ministru al justiției, or eu, or guvernul în genere să invalideze hotăririle camerilor de punere sub acuzare și a curților de casațiune? Aceasta nu o puteți cere. Prin urmare vă răspund la ceea ce ați zis, că dacă d-voastră vă pare că nu este dreaptă acea interpretare, aveți inițiativa legilor, faceți un proiect de lege, interpretați în sensul cel mai nemerit, dar vă rog scutiți-mă de acuzări nedrepte. Sunt și rămân răspunzător de or ce act, care nu se poate face decât prin concursul meu, de or ce proiect de lege prezentat de guvern de cand am onoare a face parte din el, de or ce deciziune

a consiliului de miniştri de atunci încoace; dar nu sunt răspunzător de interpretările legale în afară din resortul consiliului de miniştri. Acesta este adevărul, d-lor deputaţi, şi m'am grăbit a-l spune, pentru a trece pe cât se poate de iute peste această chestiune prea individuală şi prin urmare prea puţin importantă.

Important este în discuţiunea noastră, după părerea mea, un singur lucru: starea spiritului public în urma alegerilor, atitudinea majorităţii, direcţiunea opoziţiunii. Poate nu vor fi pierdute acele câteva minute, în care vă rog să-mi daţi atenţiunea d-voastră pentru o observare generală asupra acestui lucru important. Aţi venit adineaori, d-le Vernescu, şi vorbind de colegiul III, ca şi d. Iepureanu — şi aceasta mă interesează, fiind-că eu sunt singurul dintre miniştri, care sunt ales de colegiul III şi aş vrea să ştiu dacă sunt valid sau nu — vorbind de acest colegiu, ziceaţi că s'au falsificat alegerile, că nu este Camera expresiunea sinceră a ţării, că nu avem regim constituţional, ci numai forma lui. Aţi adăogat prin program, cu violenţa obişnuită a limbajului d-voastră, că am adus ţara la prăpastie.

D-lor, eu sunt tinăr între d-voastră şi vă mărturisesc, că voesc cu cea mai deplină buna

credință ca să învăț dela aceia, pe care din copilărie am fost deprins să-i privesc ca pe înainte mergătorii și luptătorii țării mele pe calea ei de cultură, precum sunt d-nii Kogălniceanu, M. Kostaki, Goleștii, Brătienii și alții. Ce lecțiune însă îmi dați mie, membru al tinerimii, care vine după d-voastră și are fericirea de a fi încă împreună cu d-voastră, cu dorința de a se asocia, fie cu puteri cât de slabe, la continuarea operei de cultură ce ați început-o? Ce povățuire, ce exemplu îmi dați? Voiți oare să ziceți, că d-voastră, după ce ați încoronat la 1866 lucrarea d-voastră tradițională, după ce dorința divanului ad-hoc a fost îndeplinită, după ce am dobândit Principele străin și o dinastie din cele dintâi ale Europei, după ce d-voastră, floarea României, la 1866 nu ați primit, ca în tractatul de Paris, o organizare de pe masa verde a diplomației străine, ci înși-vă ați elaborat în deplină libertate Constituțiunea ce avem, voiți să ziceți că astăzi am ajuns cu lucrarea d-v. la prăpastia peirii? De ce, d-lor?

S'au fasificat alegerile, afirmați d-voastră. Nu este exact, afirmă alții. Dați-mi voie a atinge punctul de căpetenie și a face legistului Vernescu și tutulor oamenilor mai deosebiți din opozițiune următoarea întrebare decisivă pentru or

ce stat constituit: cine să judece această contestațiune? Ați introdus sistemul constituțional cu Camera care validează alegerile. Ei bine, alegerile s'au validat de Camera. Nu admiteți instanța? Foarte bine. Dar atunci spuneți-ne: ce altă instanță admiteți ca să valideze alegerile făcute după legea electorală, lucrată de d-voastră? (Aplause). Ați zis la 1866: fundamentul libertăților publice este întâi libertatea întrunirilor, ați avut-o; este al doilea: libertatea presei, ați avut și pe aceasta. Eu, care citesc cu multă atențiune *Românul*, mă vedeam tratat în vremea alegerilor de bandit; eram bandiți toți miniștrii, trădători ai țării. Să fie și așa; căci libertatea presei ați avut-o, ați avut-o cum nu o are nici o țară a Europei într'un grad așa de întins. Garanție pentru confecționarea listelor electorale ați avut după Constituțiunea d-v., pentru că ele s'au făcut de primar, iar nu de guvern. Garanție pentru dreptul de înscriere în listele electorale ați avut; erau după Constituțiunea d-voastră tribunalele și curtea de casațiune; unde v'ați crezut nedreptățiți, ați apelat sau ați putut apela (și dacă nu ați făcut-o, este vina d-voastră și denotă lipsă de spirit cetățenesc) la tribunale și apoi la curtea de casațiune, instanța judecătorească cea mai înaltă,

irramovibilă, pe care guvernul nu o poate schimba. Aud că sub ministerul d-lui Brătianu s'a schimbat chiar și ea, o secțiune întreagă a curții de casațiune a fost suprimată. Noi însă nu am atins acest înalt institut judecătoresc (aplaude). Această instanță cuprinde într'insa floarea magistraturei române și este felurită, oare cum un mosaic de colori politice, după cum s'a completat vacanțele sub deosebitele ministere. Ați recurs dar și la dînsa, și cu toate acestea ziceți că actuala Cameră nu este expresiunea țerei. Ce însemnează aceasta? (aplaude).

Dacă este astfel, atunci permiteți-mi a spune că eu nu sunt așa de slab în expresiuni, precum este chiar programul d-voastră. Căci dacă declarați d-voastră, cu toată libertatea presei, cu toată libertatea întrunirilor, cu toate tribunalele țarei, cu toată curtea de casațiune independentă, cu toate primăriile, care toate acestea constituiesc garanții constituționale pentru alegeri, că reprezentațiunea națională tot este falsificată, atunci declarați că țara noastră este incapabilă de a avea o Constituțiune liberală ca aceasta.

Voci. Bravo, bravo (aplaude prelungite).

Ministrul cultelor. Încă odată, d. Vernescu să-mi răspună, cine judecă afirmațiunile d-voastră?

Ați prevăzut că se validează alegerile de Cameră ; s'au validat — de ce le invalidați a doua zi? Din momentul când alegerile s'au validat de Cameră, singura autoritate competentă conform legii, nu mai este permis nimenui să vie a le contesta ; și, dacă totuș o face, atunci trece din statul normal constituit în statul anarhic și devine un revoluționar, (aplause prelungite).

I. Brătianu. Trimiteți-ne la pușcărie.

Ministrul cultelor. Noi nu trimitem la pușcărie pe nimeni dintre deputați, fiind-că avem libertatea cuvîntului, inviolabilitatea deputaților. Dar ironica întrerupere a d-lui Ioan Brătianu și apelul d-sale la intoleranță le găsesc puțin potrivite. N'am fost în Camera aleasă când erați d-voastră la minister, d-le Brătianu, dar mi se spune că era atunci o stranie netoleranță, că oratorii de altă părere decât d-voastră nici nu puteau să vorbească aci; pe când în Camera aceasta s'a văzut chiar ieri un domn, al căruia nume nu-l mai citez, care, vorbindu-se de încercarea de la Ploești, a întrerupt și în toată libertatea, a zis: Nu, n'am voit să fac republică, am voit să fac guvern provizoriu. Nu ne imputați dar tocmai toleranța noastră pentru vorbele d-voastră. Toleranța este un adevărat merit parlamentar.

Dar mărturisesc că un alt fapt de necrezut m'a surprins mai mult: Am văzut pe d. Manolache Kostake și pe d. Kogălniceanu, foști prezenți de consiliu, iscăliți astăzi în programul de prin jurnale alături cu acel domn de la Ploești (aplause prelungite). Încă odată: ce lecțiuni îmi dați mie tinărul?

Este adevărat, da sau nu, că în țara aceasta, ca în or ce stat constituit, trebuie să fie câteva lucruri, în privința cărora să fim cu toții de aceeaș părere, pe care în comun să le aprobăm sau în comun să le desprețuim? Dar cum se poate ca d-voastră, oameni, care voiți ordinea constituită în statul acesta, să veniți și să ne dați exemplu de răsturnare și dezordine? D-voastră, d-le Vernescu, care ziceți adineaori, că legea nu se interpretă după temperament și după cum îi vine bine cuiva, ci că respectul ei se arată mai ales, când o păzim chiar în contra arbitriului nostru individual, cum veniți acum să ziceți că această Cameră, care este aleasă pe toate căile legale, așa cum este prevăzut în Constituțiunea de la 1866, dar nu v'ad majoritatea d-voastră, este o Cameră ilegală? Cine vă dă dreptul s'o judecați? (aplause prelungite). Or manifestul d-voastră nu are nici un înțeles, or este o provocare la revoltă, și

așteptați momentul favorabil (aplause). Nu mai respectați ordinea legală; pentru d-voastră nu mai este Cameră, nu mai este primărie, nu mai sunt liste electorale, nu mai e nimic: este o stare de anarhie (aplause prelungite).

Pentru a termina, permiteți-mi a face și eu o relevare din micul meu trecut politic. Când, în urma regretabilului incident de la Martie 1871, se vorbea pe la noi, provincialii din Iași, despre efectele aceluși fapt și părea că s'au sdruncinat lucrurile așa încât chiar chestiunea dinastică era pusă pe tapet și se zicea că poate să ne aflăm iarăși înaintea unei alegeri de Domn: aceasta ne-a neliniștit foarte mult, și astfel noi mai juni, care până atunci nu intrasem în politică decât o singură dată pe câte-va luni, la 1866, când era vorba a apăra unirea în contra separatiștilor, am zis: poate este momentul venit ca să dăm și noi slabul nostru glas în concertul comun al României. Atunci văzând că Constituțiunea, elaborată de d-voastră la 1866, adusesese lucrurile din schimbare de minister în schimbare de minister, așa încât, după cinci ani de funcționare a ei, iarăși stam înaintea chestiunii dinastice, atunci, zic, noi provincialii, și eu unul, în cercul mărginit al unui provincial, ne-am zis: trebuie să schimbăm Constitu-

țiunea și să dăm mai multă stabilitate mersului lucrărilor de stat în această țară. Și ne-am zis, să schimbăm Constituțiunea, dar nu prin o lovitură de stat, ci tot prin calea constituțională; și d-voastră știți că schimbarea Constituțiunii prin canalul constituțional, departe de a fi o lovitură, este o afirmare a sistemului constituțional. Ne ziceam, noi burgezii liberali, să facem această Constituțiune, dacă se poate, în câteva dispozițiuni ale ei fundamentale mai puțin democratică, mai mult protectoare pentru clasa avută, ca prin aceasta să garantăm independența și liniștea votului electoral. Această programă a noastră cu aceste principii, elaborată de prințul Grigorie Sturdza, am avut onoarea a o iscăli alătura cu d. Manolache Costache — ce e drept nu alătura cu d. Candiano Popescu — și am prezentat-o onor. Camere ¹⁾.

Am venit apoi în București și, se înțelege, am încercat să vorbesc despre ea cu d. Catargi, președintele consiliului, pe care deabia îl cunoșteam, nu-l văzusem decât de două ori în viața mea. D. Lascar Catargi însă mi-a răspuns, că nu crede că trebuie schimbată Constituțiunea, că și cu Constituțiunea așa liberală, cum

¹⁾ Vezi mai sus pag. 69 și 70.

este, poate să meargă țara înainte. Țara este blîndă, bună și vrea o bună administrațiune. Lumea este sătulă de teorii și fraseologii, voește justiție și o bună administrare în toate ramurile publice. Eu, d-lor, care știu, că acel care a apărut Constituțiunea și s'a opus celor ce propuneau schimbarea ei, este d. Catargi, sunt în drept a respinge acuzațiunile actuale ce i se aduc de călcarea Constituțiunii. Așa dar spuindu-ni-se nouă, celor tineri, de oameni bătrîni și cu experiență, că țara poate să meargă cu Constituțiunea așa cum este, că însă după ce-am făcut Constituțiunea, după ce libertățile publice sunt dobîndite, apoi nu mai încap lupte așa de inverșunate între liberali și reacționari, că în țara aceasta nu mai există aristocrație, că fiecare e considerat după talentul și drepturile sale; că țara astăzi n'are trebuință decât de o bună administrare, că fiecare ministru de resort să fie la locul său și să facă încercarea administrativă; spuindu-ni-se, zic, noă celor tineri toate acestea de oameni cu experiență în afacerile statului, am primit, am lăsat reforma constituțională și ne-am pus la lucru în cadrul vechei Constituțiuni. Atunci, d-lor, eram deputat din majoritate, și poate îmi veți face onoa-

rea a mă crede că eram independent și țineam cu sinceritate hotărîrea ast-fel luată.

De aceia, când am văzut pe d. Costa-Foru că vine cu o procedură penală, prin care mi se părea că restornează un princip stabilit de Constituțiunea noastră, m'am ridicat, am combătut proiectul și am zis, că nu primesc să se restorne un princip stabilit de Constituțiune prin o lege de alătura. Dacă mergem cu Constituțiunea înainte, să mergem cu dînsa așa cum este, dar nu să venim prin legi a o atinge într'un mod pieziș. Primindu-se amendamentul meu, proiectul a căzut și d. Costa-Foru s'a retras mai târziu din minister.

Ce vedeți d-voastră în aceasta de neconstituțional?

Tot în Camera trecută a venit un proiect de lege asupra creditului fonciar străin susținut de d. Emanoil Kostaki Iepureanu, Camera nu l-a primit, și proiectul s'a retras împreună cu d. Iepureanu.

Ast-fel vedeți că s'a păzit Constituțiunea, și din contră tot-deauna, când un ministru a fost în dizarmonie cu Camera, el s'a retras.

Ei bine, întru ce vedeți d-voastră că ministerul nu a fost constituțional, nu este parlamentar?

Chestiunea este tot așa astăzi ca și atunci. În privința chestiunilor de princip puse în programul d-voastră, noi ne declarăm uniți; voim tot ceia ce voiți și d-voastră, voim alegeri libere, voim legalitate întru toate, voim confecționarea listelor electorale de către primari, voim dreptul de contestațiune la consiliul comunal, la tribunale și recursul în casațiune. Voim toate acestea. Intinderea instrucțiunii publice o dorim din inimă. Voiți finanțe bune, voiți justiție, le voim și noi. Într'un cuvint: voiți administrațiune bună și constituțională în toate ramurile publice, o voim și noi; și dacă credeți d-voastră, că este cine-va din noi incapabil pentru aceasta, că eu sunt incapabil pentru a vă face scoli bune, că d. Lahovari este incapabil pentru a vă face bună justiție, și așa mai departe cu cei-alți, atunci aveți precedentele din Camera trecută în curs de patru ani: când unul din miniștri nu avea încrederea d-voastră, primea un refuz asupra unui proiect important și însuș se retrăgea. Tot ast-fel și acum. Iată eu v'am prezentat legea pentru reorganizarea instrucțiunii publice, d-voastră o veți discuta, și dacă nu voi avea asentimentul d-voastră relativ la dinsa în chestiunile de prin-

cip, atunci voi înțelege, că nu sunt la locul meu după părerea d-voastră și mă voi retrage.

Ei bine, ce vedeți d-voastră nelegal în toate acestea? Pentru ce dar acest apel inverșunat? Pentru ce această programă? Pentru ce strigați, că țara a ajuns la prăpastie, la ruină? Țara a ajuns acolo, unde a dus-o regimul constituțional votat de d-voastră la 1866. De ce vă grăbiți chiar d-voastră, generațiunea care ați produs, ca rodul cel copt al muncii d-voastră, Constituțiunea de la 1866 și aveți să ne-o arătați nou ca model, de ce vă grăbiți a arunca piatra în contra d-voastră înși-vă și a declara țara în prăpastie? fiind-că aparatul d-voastră constituțional nu v'a procurat majoritatea?

Vă rog, mai păstrați României o iluziune fericită, nu vă osîndiți d-voastră cei bătrîni înaintea noastră celor tineri, că ați fost necopți când ați făcut legea fundamentală din 1866. (Aplause prelungite).

La discutarea adresei Senatului pe 1875—1876

(*Sedința Senatului de la 26 Noembrie 1875*).

Budgetul rectificativ pe 1876 se presenta echilibrat prin însemnate reduceri la cheltueli, și mesagiul tronului pentru deschiderea sesiunii parlamentare pe 1875—1876 accentua acest fapt, mai ales important în împrejurările, de care vorbește discursul următor. Adresa Senatului, într'un anume alineat, aproba procedarea guvernului de a fi echilibrat budgetul prin economii. La acest alineat C. Bozianu și Al. Zisu propun amendamentul „pe cât va permite demnitatea națiunii“, iar I. Deșliu subamandamentul, ca să nu se reducă apunamentele funcționarilor și să nu sufere serviciile statului. In contra acestor amendamente, care în urmă s'au și respins de Senat, vorbește:

Ministrul cultelor T. Maiorescu. D-lor, și amendamentul și subamandamentul propus au

aceeaș nuanță, este vorba de a arăta un fel de neîncredere în contra guvernului, adică în contra reducerilor ce guvernul le propune Corpurilor Legiuitoare. Amandamentul face în privința reducerilor rezerva „demnității naționale“, pare că guvernul ar amenința-o; — subamandamentul mai face rezerva funcționării regulate a administrației, pare că noi am voi să o distrugem, pare că ar fi vorba, că d. general Florescu spre exemplu ar fi propus economii, care ar distruge armata, sau că eu să fi propus economii, care să distrugă instrucția publică, etc. Ce felurite! — și uneori ce surprinzătoare sunt căile opoziției! Vă aduceți aminte că anume când s'au deschis Corpurile Legiuitoare, cu o zi înainte, la 14 Noemvrie, toată preocuparea publică era starea finanțiară a țării; până chiar în strainătate se arăta amenințătoare starea finanțiară a țării; și chiar la Paris, unde avem cursul unei rente române de susținut, se zicea, în urma unor rău voitoare inspirațiuni, că la 1876 deficitul budgetului va fi de 20 milioane. Ei bine, guvernul s'a preocupat în prima linie de aceasta, am căutat să acoperim prin economii golul budgetar și v'am prezentat un budget fără deficit, spre marea supărare a acelor prooroci neadevărați. Altfel, de am fi venit cu budgetul

neechilibrat sau echilibrat numai prin sarcini nouă, s'ar fi zis: Iată ce administrație aveți, ruinați puterea economică a țării! Nu sunteți guvern conservator! și altele asemenea. Și tocmai pentru că preocuparea generală și aici și în străinătate era aceasta (căci sunt în străinătate oameni, care prin toate căile dau alarma) tocmai pentru aceasta, zic, guvernul a avut și el preocuparea de a face economii și de a regula starea financiară fără să se pună impozite nouă. Am tăiat cheltuelile, care se puteau tăia pentru moment, și am amănat îmbunătățirile, care se puteau amâna, fără a distruge însă nimic. Și când respundem la un simțimânt general al națiunii, restringem cheltuelile administrative după putință și facem act de adevărat guvern constituțional, acum ni se zice: economii bine, dar să nu distrugeți, să nu compromiteți demnitatea țerei, să nu loviți în funcționari! Acum este mare grije pentru armată, pentru școli, pentru serviciile publice, pentru funcționari, pentru tot. Ei bine, d-lor, dați-mi voe a întoarce foaia și a întreba: Dacă nu făceam economii, ce era să ni se zică? Era să ni se zică: ați ruinat țara, i-ați sleit puterile vitale, i-ați secăt creditul, și alte asemenea frase stereotipe. Atunci ce tre-

bue să facem pentru a vă mulțumi? Nici măcar economii nu voiți să facem? (aplause).

Însă pentru a nu mai vorbi de argumentele d-lui Deșliu, se cuvine a reveni la amendamentul mai serios al d-lui Bozianu. Într'însul este vorba de demnitatea țerei, și preocupările d-sale sunt pentru situația internațională a României. D-lor senatori, un punct era cel mai important tocmai pentru demnitatea internațională a României în împrejurările de față; aceasta era creditul ei! Știți că avem acum pe piața Parisului renta, — și dați-mi voie a spune, că și aici este demnitatea națiunii în joc. După încrederea ce au aceste piețe străine pentru noi, se poate măsura în parte valoarea statului nostru în criza orientală ce se prepară; căci încrederea nu se măsoară după idea ce are fiecare de sine însuș, ci după aceea ce o au alții de el.

S'a întâmplat însă în timpul din urmă un fapt de mult așteptat de politicii prevăzători. Înalta Poartă, puterea noastră suzerană, cu felul său de a administra finanțele, a adus situația finanțelor sale la catastrofă. Știți ce lovitură a dat acest eveniment în poziția internațională a Turciei și cât de mult Turcia, ca stat, a fost atinsă în demnitatea sa, fiindcă

era chiar vorba de a i se trimite o administrațiune străină care să-i reguleze afacerile. In acel moment era întrebarea cea importantă pentru creditul României: Cum suntem noi față cu această putere? Suntem noi un stat care, de și după capitulațiuni are unele legături cu Inalta Poartă, dar in privirea administrațiunii sale este independent? Suntem noi un stat, pe care îl zdruncină zdruncinarea Turciei sau nu? La această întrebare nouă ne era de datorie, de demnitatea națională de a dovedî, ca finanțele noastre nu au să sufere nimic de vicisitudinile Turciei, de și acestea sunt un semn greu și prevestitor de alte complicațiuni în viitor. La această întrebare noi am respuns prin echilibrarea budgetului, și guvernul a dat astfel un semn de tărie și crede a fi păzit demnitatea națională (aplause). Iată pentru ce nu înțeleg, ca tocmai de la onor. d. Bozianu, care știu cu ce căldură simte pentru binele țerei, să se ceară intercalarea frasei de „demnitatea națională“ într'un sens pare că ea ar fi periclitată prin budgetul nostru.

D. Bozianu mai zice, că nu poate fi român cel care in asemenea momente importante atacă creditul nostru; că aceasta nu se poate întâmpla.

Apoi s'a întâmplat, d-lor senatori! s'a întâmplat, și negările noastre nu pot desființa acest fapt rușinos. S'au găsit unii patrioți din opoziție, care împinși de ură și de pasiune au lovit creditul țerei noastre în străinătate. Aceste ne-calificabile fapte s'au petrecut la Paris prin jurnalul *Tablettes d'un spectateur*, s'au petrecut la Praga prin jurnalul *Politik* ¹⁾. S'a atacat întregul credit al țerii, pentru ca să se ajungă la ce? Pentru ca să lovească în noi, șapte persoane, care suntem azi, dar mâine putem ceda locul acelor care s'ar bucura mai mult de încrederea Domnitorului și a Corpurilor Legiuitoare (aplause), și nouă celor șapte miniștri ni s'a făcut trista onoare de a se lovi creditul țerei pentru a ni se da o lovitură nouă! Ce nefericită putere trebuie să aibă ura partidelor politice pentru a fi în stare să covirșească iubirea de patrie! Oare aici nu era demnitatea națiunii în joc? Și nu era locul ca să răspundă budgetul prin o adevărată salvare a demnității țerei? Așa dar, d-lor, pe când vedem cu toții cum Turcia nu și-a îndeplinit angajamentele sale; pe de altă parte

¹⁾ Articolele din *Politik* de la Praga, scrise de d. Dimitrie A. Sturdza sub pseudonimul „Erdmann von Hahn”, au fost traduse și publicate în *Românul* de la 8 și 9 Octomvrie 1875. Vom reveni asupra lor la începutul volumului al doilea.

pe când vedem, cum unii patrioți din opoziția română s'au încercat a arunca discreditul pe piețele Europei în contra finanțelor patriei lor, noi v'am prezentat un budget echilibrat. Senatul, accentuând acest fapt fără comentariile îndoiioase ale d-lor Bozianu și Deșliu, cred că este în adevăratul său rol constituțional. De aceea, d-lor, guvernul vă roagă să respingeți aceste amendamente.

Pentru suprimarea unor catedre universitare.

(*Sedințele Camerei de la 12 și 13 Dec. 1875*).

În bugetul rectificativ pe 1876 ministrul Instrucțiunii publice T. Maiorescu propune suprimarea uneia din cele două catedre de dreptul roman de la Universitatea din București și a catedrei de economia politică și de filosofia dreptului de la Universitatea din Iași și înființarea unei catedre de limba română, care până atunci nu exista în învățământul superior.

Contra acestei dispoziții se prezintă în Cameră următorul amendament:

„Propunem a nu se desființa prin bugetul rectificativ catedra de economie politică din Iași și catedra de dreptul roman de la Universitatea din București și a nu se înființa altele noi.

Semnați: *A. Pascal, I. N. Șoimescu, G. G. Meitani, D. Economu*“.

Amendamentul e mai întâi susținut de B. Boerescu, a cărui demisie din ministerul de externe fusese primită la 7 Noemvrie 1875. Îi răspunde :

T. Maiorescu, ministru de culte. D-le președinte și d-lor deputați, voi avea mai întâi onoarea a apăra guvernul în baza legii asupra instrucțiunii publice și a vă dovedi, că economia ce vi se propune de 21,000 lei nu violează întru nimic legea, ci este o economie permisă și, dacă împărtășiți modul meu de a înțelege învățămîntul statului, o economie necesară.

Legea instrucțiunii de astăzi nu prevede de loc numărul catedrelor, care trebuie să existe la fiecare facultate. Ea, fără a prejudeca chestiunea cantității catedrelor și a numărului profesorilor, nu are în vedere decât *studiile* ce trebuie să se facă la facultăți.

Vă voi citi articolele din legea instrucțiunii, care privesc discuțiunea de față :

„Art. 251. Facultatea de drept va cuprinde: 1) dreptul roman, 2) dreptul privat român, 3) dreptul penal“, și așa mai departe.

„Art. 259. Facultatea de filosofie și litere va cuprinde: 1) Filosofia, Logica și Metafizica, 2) Filosofia morală și estetica“, și așa mai departe.

In fine articolul hotărîtor :

„Art. 260. Fiecare facultate se va organiza prin regulamente speciali date in forma regulamentelor de administrațiune publică; aceste regulamente vor avea de obiect:

1. Inființarea graduală după meziele țerei a catedrelor necesare pentru cursurile menționate în precedenții articoli.

2. Inființarea de alte cursuri necesare pe lângă fiecare facultate după trebuințele ce s'ar ivi, in urma inființării celor din precedentul paragraf“.

Va să zică nu sunt prevăzute prin lege numărul catedrelor și al profesorilor ce trebuie să existe, ci aceste se fixează prin regulamente speciale date în formă de regulamente de administrație publică. Aceste regulamente se fac de ministerul întreg ca o lucrare a puterii executive, și se promulgă de Domnitor. Prin urmare s'a putut inființa o catedră la o facultate în asemenea mod, și tot așa cred că se poate desființa o catedră de la facultate, rămânând numai ca o asemenea dispoziție budgetară Camera să o primească sau nu.

Chiar cu legea cea nouă, numărul catedrelor nu este anume prevăzut, sunt numai științele sau cursurile prevăzute. Este dar o deosebire fundamentală de făcut în spiritul legii actuale între științe sau cursuri și între catedre sau nu-

mărul profesorilor. Științele le fixează legea, dar când pentru aceste științe să se înființeze catedre și câte catedre și câți profesori să fie, dacă să fie un singur profesor însărcinat cu două științe sau doi și trei profesori însărcinați cu o singură știință, aceasta nu se regulează prin legea organică, ci prin regulament „după meziile țării“, și prin regulament și cu votul Camerei după mijloacele țării se pot aici înființa și desființa catedrele și un număr oare-care de profesori.

Apoi, d-lor, vorbind în special de facultatea de drept din București, cred nejustificată aflarea a două și trei catedre, adică a doi și trei profesori pentru acelaș curs, pe când nu se îndeplinește măcar numărul de cursuri sau științe, care trebuie să se afle la celelalte facultăți. Nu vedeți, că există astăzi trei catedre numai pentru dreptul civil și două pentru cel roman înființate toate prin regulament și prin budget? Și nu se poate ca tot prin regulament și prin budget să se și desființeze? Ce contradicere ar fi aceasta?

Cred dar a vă fi dovedit, că primul argument al d-lui Boerescu în contra propunerii guvernului nu este valabil și că propunerea noastră în ceea ce privește numărul catedrelor sau al persona-

lului profesoral este în deplină legalitate după litera și spiritul legii asupra instrucțiunii publice.

D. Boerescu aduce un al doilea argument, că profesorii universitari sunt inamovibili, și că profesorii inamovibili nu se pot destitui decât prin o sentență. Dar este aici vorba de o destituire a vre-unui profesor?

Știți ce însemnează destituire? Ea însemnează, d-lor, o sentență penală și luarea dreptului acelui om de a mai ocupa vreodată în toată viața lui vre-o funcțiune în ramul învățămîntului public.

Este o pedeapsă, care ca toate asemenea pedepse nu se poate înflige decât în virtutea unei sentențe, fiindcă dînsa lovește pe acel om în tot cursul existenței sale civile în stat. Inșă, d-lor, aci e vorba nu de pedeapsă, nu de a li se lua celor trei sau patru profesori drepturile de a mai fi profesori, ci de a se reduce numărul catedrelor, de a se pune persoanele în disponibilitate, fiindcă serviciul lor personal este sau de prisos sau prea costisitor, rămăind ca d-lor să ocupe alte funcțiuni în ramura învățămîntului orcând trebuința va cere și mijloacele țării vor permite.

La curtea de casațiune, pentru a răspunde la exemplul adus de d. Boerescu, lucrurile erau și sunt altfel. Acolo legea prevede anume numărul

membrilor și prin urmare prin un vot bugetar nu se poate desființa un membru. Dar dacă legea curții aceleia ar fi zis: curtea de casațiune va avea un număr oarecare nefixat de membri câți vor fi trebuitori, atunci vă întreb: la votarea bugetelor nu ar putea să vină colegul meu de la justiție și să zică: nu-mi trebuie mai mulți și mijloacele țării nu permit de a plăti mai mulți? De sigur, da!

D-lor, este un princip constituțional care-mi părea sigur. Dar dacă oameni de talentul și experiența d-lui Boerescu îl combat, atunci chestiunea pare a fi deschisă și contraversată, iar Camera se va pronunța.

Este principiul constituțional, că orcât ar sta un lucru în lege, el e pus în teorie, dar în privința banilor, Camera are dreptul de a da sau refuza alocațiunea bugetară, afară numai în statele, unde bugetul e despărțit în două: în bugetul fix, nesupus fluctuațiunii anuale a votului bugetar, și în bugetul mobil, supus pentru fiecare articol aprobării sau refuzării Camerii din an în an.

D-voastră ați votat o propunere a d-lui ministru de justiție, ca să se egaleze salarul procurorilor cu al președinților de secțiuni; ați vo-

tat-o, și când a venit cu cererea de înscriere în budget, nu ați primit-o. Aceasta este legal?

Voci. Nu e încă promulgată legea.

Ministrul de instrucțiune. Chiar de ar fi promulgată, totdeauna Camera poate amâna alocățiuni budgetare pentru cutare serviciu, se înțelege nu pentru totdeauna, ci pentru fiecare an budgetar dat, până când se va face un budget nediscutabil alături cu un budget discutabil. Dar atunci când se cere să depuneți în urnă bilă albă și neagră, atunci îmi pare—ertați-mi expresiunea—că se face un simplu joc mecanic, dacă vi s'ar refuza dreptul de a pune bilă albă și neagră unde voiți.

Dar această controversă nu am trebuință a o mai întinde, și recunosc chiar că este o întindere prea mare ce s'ar da votului budgetar, când s'ar pune cu rigoare în practică un asemenea sistem. Nu am trebuință de dinsul pentru suprimarea ce v'o propun. Căci, vă repet, aici însăși legea instrucțiunii ne spune anume, că nu este legal fixat numărul catedrelor și al profesorilor, ci că aceasta este o afacere regulamentară și budgetară.

D-lor, atât pentru a vă justifica legalitatea acestei măsuri. Mă voi încerca acum a vă justifica oportunitatea și chiar necesitatea ei.

Să ne întrebăm însă; ce însemnează budgetul statului pentru învățămîntul public?

Sunt state, de exemplu Englitera, chiar până după începutul secolului nostru, unde n'a fost un ban înscris în budgetul statului pentru instrucțiunea publică. Acolo se zicea și se zice: comunele, particularii, acei care înțeleg lucrul, își vor face școli după cum vor crede că sunt mai bune. Așa este, de exemplu, în mare parte și în America. Chiar la noi, în timpul când era eforia școalelor, se poate zice, că era un fond, dacă nu tocmai privat, dar totuș nu al statului, care întreținea școalele, și atunci administratorii fondurilor, cu care s'au înființat atâtea școli, le dau și le-au dat direcțiunea care au crezut-o administratorii că este mai bună. Dar când d-voastră votați un budget public pentru instrucțiunea publică a statului și-l dați în mîna guvernului în sistemul reprezentativ, atunci guvernul împreună cu d-voastră este responsabil de direcțiunea ce o apucă instrucțiunea publică, fie în folosul fie în periclitarea statului. Onor d. Boerescu ne-a arătat, care este numărul studenților de la facultățile de aici. D-sa ne-a spus că sunt 116 studenți la facultatea juridică, 21 de studenți la facultatea de litere și 40 la facultatea de științe.

Permiteți-mi, d-lor, să completez notițele arătate de onor. d. Boerescu. La facultatea de litere sunt, ce e drept, înscriși în numărul acesta studenții, însă numai pentru că se dau atâtea burse la această facultate și nici una la drept; dar marea majoritate a acestor 21 de studenți de la litere iau numai inscripțiunile la facultatea de litere, pentru ca să se folosească de bursele ce li se dau de minister, și urmează în fapt și cu seriozitate la facultatea juridică, așa încât, de când s'au înființat facultățile la noi, numai facultatea juridică a scos un număr mai însemnat de licențiați (vr'o 70); cea de litere de-abia a produs câțiva (6); în Iași imi pare nici unul și cea de științe asemenea nici unul în Iași.

Va să zică propensiunea în cultura tinerilor noștri este în o desproporție așa de mare în favoarea jurisprudenței și în contra celorlalte științe, încât putem zice, că direcțiunea de fapt a studiilor de astăzi este spre funcționarism, magistratură și advocatură, și nu spre litere sau științe exacte.

Este bine ca statul să încurajeze această direcțiune? Este bine să înmulțim cifra nu atât a magistraților, cât mai ales a advocaților? Căci, d-lor, este un lucru, pe care cred că și colegul meu de la justiție îl va confirma: din nenoro-

cire și magistratura pentru cei mai mulți din acești tineri este numai o altă școală, prin care trec câtăva vreme pentru a ajunge apoi, când se vor face mai cunoscuți publicului și vor cunoaște și ei legile mai bine prin practică, a fi avocați, și cu cea mai mare nepăsare vedem pe unii tineri dându-și demisiunea, uneori ca manifestare și sub aer de sacrificiu, însă — permiteți-mi a zice — cu o generozitate cam efină, pentru a trece de la jurisprudența practică a magistraturei la resursele mai bune de câștig ale advocaturei. Așa direcțiunea, care a luat-o tinerimea aceasta în majoritate, este de a-și face practica sa pe spinarea justițiabililor, privind tribunalul ca o a doua parte a învățătorei dumnealor, și știm că învățătura experienței practice este — ce e drept — o școală bună, dar taxele de inscripțiune ale acestui fel de școli sunt cam scumpe și se plătesc din nenorocire de publicul, care se judecă la tribunale.

D-lór, mă veți întreba, din ce cauză provine acest îndemn către drept, în deosebi către advocatură? Cauzele sunt multe și unele foarte grave. Este o cauză socială, este o altă cauză a statului însuș, care prin cea mai bruscă reformă a introdus de o dată o codificațiune străină, tradusă din franțuzește. Dar este și o altă cauză:

incurajarea ce această propensitate periculoasă a aflat-o neîntrerupt din partea guvernelor și a Camerelor succesive. Și aici eu unul mă credator a mă împotrivi, întru cât atirună de la administrarea instrucțiunii publice, și a vă propune să aprobați împotrivirea și prin votul d-v. deocamdată bugetar. Dați-mi voie a mă explica mai de aproape.

D-lor, este o onoare pentru universitatea noastră, că a avut o facultate juridică așa cum a fost și este ea încă astăzi, a fost o onoare pentru dezvoltarea noastră juridică de a fi avut în această facultate oameni ca d. Brăiloiu, care este aici, ca d. Bozianu, ca d. Vasilie Boerescu și fratele d-sale Constantin Boerescu, ca d. Costaforu, eminentul profesor de drept civil, ca d. Cantili și ca d. Vioreanu. Dar această onoare a adus și un pericol. Insemnătatea profesorilor de la facultatea juridica a stat în prea mare disproporțiune cu aceea a profesorilor de la celelalte facultăți, nu vorbesc de însemnătatea științifică, ci de însemnătatea lor ca oameni publici, ca oameni de stat, înalți funcționari, mulți foști miniștri, unul chiar prezident de consiliu. Aceasta a dat profesorilor facultății juridice multă influență în stat. Influența lor a atras pe de o parte în mod legitim mulțimea studenților, pe

de altă parte însă s'a tradus, într'un mod mai puțin legitim, prin budgetul statului, în cantitatea catedrelor ce și le-au creat, în disproporțiunea numărului lor față cu numărul altor profesori de facultăți. Vă întreb acum: este oare chiemarea budgetului statului de a încuraja mai mult această disproporțiune? sau e de datoria noastră de a slăbi această propensitate până va fi redusă la proporțiunea dreaptă cu celelalte facultăți și mai ales cu învățămîntul elementar?

Eu unul sunt dator a vă declara din nou, precum am făcut-o și mai nainte ca deputat, că direcțiunea, în care caut a administra instrucțiunea publică, este de a restrînge, pe cât o poate statul, curentul aproape exclusiv spre facultatea juridică și de a întări mai ales învățămîntul primar și secundar, îndeosebi pe cel real.

Cu aceasta sper că va renaște în România vechia încredere în școalele ei, încrederea ce o avea când exista încă acea instituțiune a bătrînilor boeri ce se numia eforia școalelor. Căci nu știu prin ce nefericită întimplare tocmai când poporul român a fost chiebat a-și da o reprezentațiune constituțională, care s'ar fi presupus că are să reprezente mai bine interesele clasei de jos ca fiind mai drept ieșită din sinul poporului, nu știu prin ce nefericită întimplare toc-

mai Camerele noastre, de când avem sistemul constituțional liberal, au redus cifra învățămîntului primar mai jos, chiar cu jumătate mai jos, de ceea ce era sub vechii boeri ai eforiei școalelor. Aici avem un fapt, contra căruia tot omul de stat trebuie să se revolte în conștiința lui. Căci dacă este ceva trist în o societate, este de a vedea o clasă prea încurajată întărindu-și tot mereu mijloacele de cultură și de putere, și lăsând clasele de jos în ignoranță și în mizerie. Am scăpat de privilegiul boerilor vechi, dar tindem spre crearea acelei clase periculoase de oameni, care de și eșiți înșiși din clasa poporului, devin exploatare de ruinare ai aceluiaș popor (aplause prelungite).

Văzînd acest pericol, să încercăm a da studiilor statului precum și bugetului instrucțiunii o altă direcțiune, și prin măsura ce vă propun și care face obiectul lungii discuțiuni de față, eu am redus 21,000 franci de la facultățile de drept și am adăogat 96,000 franci la învățămîntul de prin sate (aplause).

D-lor deputați, m'am întins poate prea mult asupra direcțiunii generale în întrebarea de față. Numai așa însă am crezut că este de demnitatea Camerei a trata cestiunea oportunității, pe care a atins-o d. Boerescu.

Dați-mi acum voie să restrâng tărîmul discuțiunii și să mă cobor la propunerea noastră rectificativă în amănunte.

Este vorba a se suprima, nu științele, ci numai catedrele de profesori deosebiți pentru un al doilea titular de dreptul roman la București, cea de economie politică și de filosofia dreptului la Iași.

În București cel dintâi profesor de dreptul roman a fost, după cum îmi arată d. Brăiloiu, Moroiu și apoi a venit d. Bozianu. În vremea lor fiecare era singurul profesor de dreptul roman, dar făceau cât zece tineri profesori de astăzi, când aceștia nu au vocațiunea și zelul lui Moroiu și Bozianu. Astăzi pentru dreptul roman sunt doi profesori, care predau trei ore fiecare pe săptămână această știință, astfel că tinerilor studenți li se predă în fiecare din cei doi ani câte trei ore pe săptămână dreptul roman de câte un alt profesor. Apoi suntem noi într'o situațiune financiară care să permită astăzi un lux al profesorilor de la drept așa încât unul să predea numai trei ore pe săptămână, iar pentru celelalte trei ore să fim siliți a plăti un alt profesor? Nu, d-lor; eu cer de la profesorul dreptului roman ca un cîas pe fiecare zi să-l consacre pentru cursul d-sale. Este oare

aceasta prea mult? Nu are el timp să dea o singură oră pe zi? Dar ca să facă pe avocat are timp? Eu contest profesorului dreptul preponderant al advocaturei, și-i cer ca, nu numai trei ore, ci șase ore pe săptămână să le consacre Universității, și numai în restul timpului, care este încă foarte mare, să se ocupe de trebile d-sale private. Cer dar, d-lor, de la un singur profesor de dreptul roman să facă ambele cursuri și în toate zilele câte o oră, adică: 3 ore pe săptămână în anul I, și 3 ore în anul al II-lea. Dacă însă pe d-voastră vă lasă inima a ține acest lux de profesori juridici pentru a face d-lor cursul numai de trei ori pe săptămână, faceți-o! Dar eu cred, că v'ați atrage o gravă răspundere în situațiunea finanțiară actuală și în privirea direcțiunii învățămîntului.

Acum, d-lor, încât privește facultatea de drept din Iași, cu toate că ea nu dă doctoratul în drept, ci numai licența, s'au făcut alocațiuni în budget pentru catedra de filosofia dreptului și pentru aceea de economie politică.

În Franța, de la 1801 și până la 1864, în curs de 63 ani, n'au existat la facultatea juridică pentru licență catedra de economie politică și cea de filosofia dreptului. Eu, d-lor, când am luat licența în Franța la 1861, am făcut-o fără.

să fie vorba de economia politică. Dacă în Franța a existat și a putut să se desvolte facultatea juridică în curs de 63 ani fără a avea o catedră de economia politică și de filosofia dreptului pentru licență, apoi noi, care de abia putem imita mersul prudent spre progres al altor popoare, putem avea pretențiunea să facem lux în dezvoltarea științifică a noastră, creând programe pentru licență, care n'au existat în alte țări mult mai înaintate decât noi? Eu cred, o mai repet, că acestea sunt creațiuni de lux. Dar e mai mult decât atât, eu cred, că mai ales la facultatea juridică din Iași ne lipsesc oamenii, care să ne inspire încrederea că vor da o bună direcțiune științei economiei politice și filosofiei dreptului.

Acum, d-lor, să-mi permiteți a face o mică digresiune și, fără a pronunța nume de persoane, a vorbi numai de actele oficiale ale unor profesori de la noi.

Domnul, care ocupă actualmente catedra de economie politică la Universitatea de Iași, a studiat câțiva ani în liceul de acolo fără a-l termina, pe urmă a stat vre-o doi ani în facultate, și apoi, fără a avea bacalaureatul, fără a poseda măcar elementele culturii clasice, s'a dus în Italia și după câțva timp a venit doctor în ju-

risprudență. Cum dar, așa de odată, să i se încredințeze într'un mod definitiv direcțiunea tinerimii în privința unei părți de știință juridică, care este cea mai grea, a economiei politice? Sunt unii, care contesta chiar însușirea de știință sigură economiei politice, și aceasta, d-lor, pentru că sunt în ea chestiuni atât de mult controversate, încât trebuie ca profesorul să fie un om cu o maturitate științifică consumată, cu o autoritate puternică, pentru a expune junimei știința sa cel puțin cu atâta prudență, încât să nu facă mai mult rău decât bine. Sunteți d-voastră siguri, că direcțiunea, sub care e pusă inteligența tinerimii române în privința economiei politice, e bună la facultatea din Iași? Eu unul nu sunt sigur, și de aceea cer la onor. Cameră să supprime această catedră ca o alocațiune special destinată numai economiei politice. Și tot cam așa este și cu filosofia dreptului. Eu cred că a fost nefericită instituirea acelor catedre la universitatea din Iași, și că este în genere o nefericire pentru tinerimea noastră de câte ori urmează un curs, care nu poate să-i dea decât cunoștințe superficiale, uneori false, totdeauna rău mistuite.

Terminând, domnilor deputați, sunt surprins de a vedea atâta preocupare pentru persoana

profesorilor, zicându-se, că ce are să se facă din ei?

B. Boerescu. E vorba de princip.

Ministrul instrucțiunii publice. Da, de princip, dar în vederea persoanelor. Ce are să se facă profesorul, când i se va tăia acea cracă budgetară de sub picioare? Apoi n'are decât să-și continue profesiunea lui de avocat (aplause).

Dar o altă întrebare: D-lor, profesorul este partea interesantă, or studenții? (aplause). Dar ce vă tot gândiți la profesori și nu vă gândiți odata și la școlari? (aplause). Profesorul are mai multă putere în mijloacele sale private din care poate trăi, și dacă statul îl plătește, îl plătește numai pentru studenți. Așa dar interesul studenților și nu al profesorilor trebuie să fie obiectul preocupării noastre.

Iată pentru ce guvernul vă cere să suprimiți această cifră (aplause).

Vorbesc apoi pentru propunerea ministrului d. Al. Catargi, contra ei și pentru amendament dd. Aristid Pascal și I. Agarici.

Acestora le răspunde :

Ministrul de culte T. Maiorescu. D-lor deputați, vă rog să nu ne facem noi înșine, prin cuvin-

tele noastre, iluziuni asupra împrejurărilor de fapt; ci să hotărîm chestiunea aceasta în deplină și sinceră cunoștință de cauză. D. Pascal revine din nou la cererea d-lui Boerescu de a se face prin lege, și nu prin budget, propunerea de față. Contest că s'ar putea numai prin lege face propunerea guvernului. Cred că este corectă și prin budget. Inființarea catedrelor conform art. 260 din legea instrucțiunii e făcută prin regulamentare și budget, și tot prin regulamentare și prin budget se pot desființa. În cazul de față se desființează de exemplu o catedră de dreptul roman de la facultatea din București din două ce erau, și d-voastră, care ați citit legea instrucțiunii publice, vă rog să-mi arătați un articol din acea lege, care ar prevedea, că pentru catedra dreptului roman să fie doi profesori și pentru catedra dreptului civil să fie trei profesori, adică mai multe persoane pentru unul și acelaș obiect. Este oare o singură dispozițiune în lege, care vă face să admiteți această duplicitate și triplicitate pentru aceste obiecte? Eu vă afirm, că nu este nici una. Legea vorbește de științele necesare, dar nici de cum de numărul catedrelor. Prin urmare nu primesc mîngierea ce-mi lăsați, că la ocaziunea legii instrucțiunii viitoare are să se modifice numărul personalului.

Cum are să se modifice, când nici în legea de astăzi nici în cea viitoare nu se prevede să fie unul, doi sau trei profesori pentru o catedră de la o facultate, ci se prevăd numai cursurile? Eu nu ating în privința facultăților din București obiectele de studiu, dar vă zic : catedra de dreptul roman la București se ocupă de doi profesori ; cu ce drept se face aceasta, când s'ar putea foarte bine ține acelaș curs de o singură persoană, predând o oră pe zi, iar nu numai 3 ore pe săptămână ca astăzi? Aci nu este vorba a se aștepta votarea noiei legi a instrucțiunii. Chestiunea celei de a doua catedre este o chestiune budgetară și amânarea care s'ar face nu semnifică altceva, decât respingerea propunerii.

Dar, d-lor deputați, dacă îndoirea catedrei a fost o creațiune numai budgetară, întreb : sunt valabile argumentele aduse de d. Pascal pentru susținerea catedrei? D. Pascal a spus, că profesorii au o muncă foarte mare, încât 3 ore pe săptămână chiar sunt prea mult ; căci ei trebuie să se prepare, au conferințe și examene așa în cât de abia îi iartă timpul să se ocupe la două zile odată de cursul lor. Eu aș răspunde d-lui Pascal, că la Iași aceeaș catedră se ocupă de un singur profesor, și încă două ore pe fiecare zi. În Germania celebrul profesor Gneist predă

câte două ore pe fiecare zi, și la noi un profesor să nu poată preda o oră pe zi? Dar ce face în tot timpul liber? Ați văzut vre o publicațiune științifică din partea d-lui Daniileanu, de când este profesor? In genere, afară de d-nii Boerescu, Costa-Foru și Strat, a publicat vre unul din d-lor cursurile ce le țin, ca să se ia de pretext „munca“ d-lor științifică în afară de orele prelegerilor publice? De geaba se silește d. Pascal a îmbrobodî adevărul, el nu se poate ascunde. Și adevărul este, că interesele d lor private le consumă prea mult timp în comparare cu datoria oficială de profesori.

Nu primesc aluziunea d-lui Pascal la adresa unui membru din curtea de casațiune, care ar fi periclitat prin această suprimare a unei catedre de drept roman. Nu știe d-sa, dacă va fi acela sau celălalt. Din momentul ce Camera va primi suprimarea, rămâne la guvern să aleagă între cei doi. Ear în alegerea sa guvernul se va îndrepta numai după interesul studenților, după cerința unui curs regulat pentru dreptu roman, căci, d-lor, din nenorocire, sunt și neregule foarte mari uneori în frecventarea cursului universitar din partea profesorilor. Sunt profesori, care, ori cât de eminente ar fi de altmintrelea cunoștințele domniei lor, urmează cu atâta negligență

în îndeplinirea datoriei lor oficiale, încât aceasta periclitează toată valoarea învățămîntului care se predă. Este, d-lor, de notorietate publică între toți studenții facultății de drept din București, și când o spun aceasta, este evident, că iau răspunderea pentru ce afirm. E știut, d-lor, și în capitală și poate în toată țara, că nu e cu puțință la facultatea de drept din București să se țină totdeauna examenele și în zilele determinate, când e vorba de dreptul român; de câte șapte ori se amână uneori examenele din cauză că nu vine profesorul respectiv, ca să le țină. Ei bine, d-lor, ce însemnează aceasta? Studenții se pregătesc și d-v. știți că este un moment însemnat în viața studentului, când își trece examenul; studenții se pregătesc pentru ziua determinată, vin la școală și cu inima neliniștită așteaptă să-și treacă examenul; profesorul nici nu-și dă osteneala de a fi exact, nici nu se gândește să vie la școală. Atunci se amână pentru altă zi. Se grăbesc din nou studenții și vin iarăși d. e. peste 5 zile; profesorul nu vine, și nu este unul, d-lor, ci sunt și câte 10 studenți; ei bine, nici în ziua aceea profesorul nu vine, pentru că or pledează la tribunal, or dă consultații clienților (aplause). Se amână, d-lor, pentru alte 5 sau 7 zile; profesorul nu vine, se amână

din nou. Și după ce se amână așa uneori până la 7 ori și poate și mai mult examenul, spuneți-ne ce concluzie morală se mai produce în inimile studenților? (Aplause).

Nu credeți, d-lor, că un studiu de universitate este important numai prin ceea ce ne expune ca știință; el este mai ales important prin direcțiunea, ce dă spiritului studenților. În școală nu învățăm ceva definitiv, învățăm mai ales pentru ca să putem învăța mai departe în viața practică. Și când am spus eri, ceea ce v'a părut poate exagerat, că un profesor ca Bozianu și ca Brăiloiu erau mai buni de cât 10 din cei noi de astăzi, aceasta nu însemnează că cunoștințele profesorilor de astăzi sunt mai slabe decât aceluia de atunci. Nu, d-lor. Se poate ca cunoștințele profesorilor de astăzi să fie mai întinse, mai felurite. Dar nu e chestiunea de cunoștințe, și puțin importă, dacă un profesor este erudit, când el își expune studenții la neregularitățile de care am vorbit. Dacă am zis că învățătura profesorilor de mai înainte era mai folositoare decât cea de astăzi, este pentru că cei vechi o făceau cu inima mai caldă, ei erau mai pătrunși de îndeplinirea datoriei și tocmai prin aceasta dau acea direcțiune morală, care prin punctualitate, prin iubirea de studiu și prin zelul înde-

plinirii datoriei ridica nivelul culturii și moraliza tinerimea întreagă (aplaude). Ministrul, când vede că astăzi unii profesori, de la o facultate de drept de exemplu, nu-și îndeplinesc cu exactitate îndatorirea lor, ce poate să le facă? Să le dăm avertismente ca la băeții din școală? Să mă expun astfel poate la un răspuns nepoliticos? Căci legea nu dă guvernului alte mijloace pentru a silii pe acei profesori la îndeplinirea datoriilor (aplaude). Toate pedepsele mai simțitoare sunt lăsate unui juriu de pairi, tras la sorți tot dintre profesori.

Pentru aceste motive, d-lor, pentru a curma luxul de prisos a 2 catedre de dreptul roman, când unul din titularii acestor catedre este ca și cum n'ar fi, ba este chiar stricăcios prin lipsa sa de zel la îndeplinirea datoriilor, vă rog să primiți propunerea budgetară a guvernului, primită și de comisiune, și să nu vă încredeți iluziunilor produse de d. Pascal în privința profesorilor de dreptul roman de la universitatea din București.

Incontra celor zise aici ține B. Boerescu un al doilea discurs, la care mai răspunde:

Ministrul instrucțiunii publice T. Maiorescu. D-lor deputați. Sesiunea de față este pentru camera

aceasta cea d'intăi sesiune ordinară a legislaturii ei.

După înălțimea discuțiunii, la care trebuie să recunosc că a adus chestiunea d. Boerescu, ați înțeles, sper, cu toții că discuțiunea aceasta are o însemnătate; ea este hotăritoare pentru direcțiunea învățămîntului public și va fi o manifestare a modului, cum această Cameră, în majoritate, înțelege să fie administrată instrucțiunea publică în România.

Din acest punct de vedere discuțiunea are o însemnătate specială și pentru pozițiunea guvernului, cel puțin pentru aceea a ministrului cultelor. Vă rog dar să nu regretați puținele momente ce vă mai iau în continuarea acestei controverse între sistemul d-lui Boerescu și sistemul nostru.

D-lor deputați, sunt de aceeaș părere cu d. Boerescu, că nu se poate niciodată prin budget schimba o lege; sunt de aceeaș părere cu d-sa, că nu se poate niciodată prin arbitriul guvernului să se lovească un profesor inamovibil.

Unde mă deosebesc de d-sa este însă aci: Eu susțin tocmai că nu se atinge de loc legea, că nu se schimbă nici un articol din lege prin propunerea guvernului. Unde mă deosebesc al doilea, este aci: eu susțin că din momentul când pentru

propunerea guvernului se cere consimțimintul d-voastră, nu mai poate fi vorba de arbitriul ministerului în lovirea unui profesor inamovibil, ci de toată garanția sistemului constituțional prin Cameră.

Regret că d. Boerescu a întrebuițat aci chiar cuvîntul de caprițiu ministerial. Nu poate fi caprițiu acolo, unde va fi votul d-voastră, și fiindcă votul d-voastră hotărește, iar nu ministrul, aș întreba pe adversarul meu, dacă primește, ca cuvintele pe care le-a zis d-sa la adresa guvernului să se substituie la adresa Camerei? Atunci d-sa ar fi zis, că soarta profesorilor atirná de la arbitriul și de la caprițiul reprezentațiunii naționale! O primește aceasta d. Boerescu? Ar trebui să o primească, căci instanța decisivă în propunerea mea este tocmai Camera. Profesorii însă nu pot fi decât mulțumiți, dacă vor vedea că soarta lor este pusă în mâna cui? în mâna a chiar reprezentațiunii țării.

Reviu dar la chestiunea legalității, pusă pentru a doua oară de d. Boerescu.

D-lor deputați, legea instrucțiunii publice—și în privința aceasta remarcați, că d. Boerescu îi dorește modificarea, va să zică simte că este o lacună—nu prevede numărul catedrelor, și nu prevede nicăiri nici numărul persoanelor, care

au să fie însărcinate a preda cursurile. Ce zice ea? Zice, că *studiile*, ce vor fi la universitate, vor fi acestea, și că înființarea catedrelor pentru aceste studii se va face prin regulamente ale puterii executive, după mijloacele țării. Însă ministerul face regulamente, dar nu este numai în arbitriul său îndată ce regulamentele se leagă cu o cerere finanțiară, cu un vot bugetar al Camerei.

Eu, d-lor, răspund la apelul d-lui Boerescu, primesc discuțiunea pe tărîmul pe care a pus-o d-sa. Când o lege fixează ceva ca princip și apoi lasă la „meziile țării“, la mijloacele sale de a se aplica treptat și după împrejurări acel princip, poate fi ceva mai clar decât aceasta? Principul este hotărit, este fix; aplicarea e mobilă după împrejurări. Acele împrejurări prin ce mijloace se pot apreția, cine poate să le aprețieze? Le aprețiază pe de o parte guvernul prin regulamentele ce i se dă dreptul a le face, le aprețiază pe de alta Camera, reprezentațiunea națională, cu ocaziunea votării bugetelor. (Aplause). Iată mijloacele legale, prin care se poate lăți sau restringe o ramură universitară a instrucțiunii publice la noi.

B. Boerescu. Nu s'a dat niciodată de nimeni legii o asemenea interpretare.

T. Maiorescu. Atât mai rău, d-lor. Eu regret că nu s'a făcut aceasta, după cum nu s'a făcut multe altele ce trebuiau să se facă; eu regret că astfel s'a lăsat în părăsire învățămîntul public la noi de mai mult timp, și găsesc că este momentul de a se schimba această stare de lucruri, de a se da odată o direcție sigură politicei învățămîntului, care să fie supusă judecării Camerei și să se știe, pe ce bază se dă sau nu se dă încredere unui ministru al Cultelor.

Știți, că mai nainte la noi în țară era o Eforie a școalelor însărcinată cu îngrijirea învățămîntului public, un consiliu de vre o 5 oameni, care înființau și desființau catedre după împrejurări, o autoritate care da o direcție instrucțiunii publice în țara noastră. După aceasta, la confecționarea legii de față — care preschimba starea de lucruri de mai nainte — s'a văzut de legiutor, că noi nu eram încă un popor, în care cultura să fie foarte răspândită, un popor cu experiență în ceea ce privește învățămîntul public; s'a văzut că noi eram un popor, care deabia de vre-o 20 sau 30 de ani începuse a avea în țara sa lumina științei și că, astfel fiind, nu puteam să avem un sistem complet și sigur asupra instrucțiunii publice, nu puteam să introducem prin urmare deodată o fixitate în instrucțiune,

lucru, pentru care trebuie mult studiu, multă experiență, ceea ce noi nu avem. Așa dar legiuitorul cu multă înțelepciune a zis prin legea azi în vigoare : eu cred că studiile, că cursurile care trebuie să se predea în facultăți și în celelalte școli publice să fie acestea, dar rămâne la mijloacele țării și la chibzuința aceloră, pe care îi însărcinez să reguleze legea, de a modifica într'un sens restrictiv sau extensiv ceea ce pun eu aci ca princip ; rămâne ca guvernul țării, prin regulamente, și Corpul Legiuitor prin bugete să compună organizarea catedrelor pentru acele studii. Legiuitorul astfel a introdus o mobilitate oare-care pe lângă principiul fix coprins în lege. Și bine a făcut legiuitorul ; căci dacă poate fi permis unui popor ca după mai multe silințe, după experiențe nenumărate, să fixeze un sistem de învățămînt public, de la care să nu se mai poată depărta un timp mai mult sau mai puțin îndelungat, aceasta nu poate fi permis unui popor așa de începător în ceea ce privește cultura. Este permis Engliterei să fixeze pentru un period de 40 sau 50 de ani un sistem de învățămînt public, de la care să nu se depărteze nimeni, este permis Germaniei, este permis Franței de a face așa, pentru că acolo au fost lupte crâncene până să se ajungă la realizarea unui

princip, a fost discuțiuni publice timp îndelungat, au fost martiri pentru o idee de cultură, s'au văzut oameni murind pe eșafod pentru că au susținut o opiniune de știință. Înțeleg fixitatea relativă într'o asemenea țară, în asemenea condițiuni; dar la noi, unde nu avem încă nici o experiență în materia aceasta, la noi, unde nu s'a întâmplat nimic din câte s'au petrecut în acele țări culte, la noi fixitatea prea mare ar fi un princip vatămător din toate punctele de vedere, căci el nu ne-ar conduce la altceva decât la retrogradarea învățămîntului prin retrogradarea profesorilor.

Însă o repet, fixitatea nici nu rezultă din actuala lege, legiuitorul ei din contră a lăsat — după ce a prevăzut oare-care studii — a lăsat ca după mijloacele țării și după chibzuința guvernului să se înființeze și altele sau să se desființeze unele. Acest princip a fost admis cu multă prudență, el este binefăcător, și nu cred că ar fi în avantajul instrucțiunii ca ea să fie înlănțuită într'un mod prea tare de un personal fix și că țara să nu poată schimba după împrejurări, fie chiar budgetare, direcțiunea ce ar voi să dea învățămîntului public.

Ce poate împedica pe această Adunare de a hotări ca astfel să se urmeze, iar nu altfel?

Cine poate opri pe Cameră de a zice, când astfel înțelege ea legea, cutare și cutare catedră să fie suprimată? D-v., d-lor deputați, sunteți legiuitori în această materie, suverani de a apreția și a decide cum credeți că e mai bine. Și când legea zice în art. 260: regulamentele date în forma regulamentelor de administrațiune publică vor avea de obiect înființarea „după mezele țării“ a *catedrelor* necesare pentru *științele* enumerate mai nainte, ea lasă întinderea numărului profesorilor la aprețierea Camerei și a guvernului.

B. Boerescu. Și d-v. îi destituiți?

Ministrul de instrucțiune. D-le Boerescu, sunt mai tânăr decât d-v.

B. Boerescu. De aceea nu aplicați bine legea.

Ministrul de instrucțiune. Sunt mai tânăr decât d-v., nu faceți, vă rog, prin întreruperile d-v. continue ca să apar eu mai răbdător decât d-v.

B. Boerescu. Avem experiența instrucțiunii, pe care nu o ai d-ta, și vă asigur, d-le Maiorescu, că de când există legea instrucțiunii, nici unul nu a aplicat această lege așa cum ceri d-ta.

Ministrul de instrucțiune. Imi permiteți, d-le Boerescu, să continuu? (Ilaritate). Așa dar cantitatea profesorilor este dispozițiune numai regulamentară și bugetară; și nici că putea fi altfel, d-lor. Dacă ar veni astăzi d. Bozianu și

s'ar oferì de a reprimi catedra de drept roman (eu l-am rugat la vreme, d-sa nu a primit) eu aş fi cel dintâi a vă ruga să reînfiinţaţi orce catedră în budget, pe care ar voi d-sa să o ocupe, fiindcă am încrederea că va fi în folosul învăţămîntului.

Trec acum la celălalt argument. Inamovibilitatea unui profesor este dreptul său după lege de a nu fi pedepsit cu destituire prin arbitriul ministrului şi cu oprirea de a mai putea ocupa în toată viaţa sa funcţiune în instrucţiunea publică. Dar ceea ce vă propune guvernul prin budgetul rectificativ nu este nici pedeapsă, nici suspensiune, ci este numai punerea în disponibilitate, declararea, că nu este după mijloacele ţării de trebuinţă de a mai avea un cutare număr de personal didactic pentru cutare ştiinţe. Cine însă are o idee de dreptul statului, ştie deosebirea totală ce există între destituire şi o asemenea disponibilitate.

Ca să vedeţi că această interpretare e dreaptă, duceţi şi interpretarea adversarului până la capăt şi veţi vedea că această ducere până la capăt este o *ducere ad absurdum*. Profesorii inamovibili nu se pot destitui decât cu formele prevăzute în legea instrucţiunii, adică prin tragere la

sorti a cinci dintre dinșii, care să chibzuească dacă e bine sau rău a se destitui persoana.

Apoi eu vin cu o lege organică și desființez, d. e. un șir de științe și introduc altele. D-v. discutați. Atunci ar veni d. Boerescu și ar zice: nici prin legea organică nu se pot atinge persoanele profesorilor, căci numai un juriu de 5 profesori trași la sorti se poate pronunța.

B. Boerescu. Aceasta e altceva, și vom vedea când vom discuta acea lege.

Ministru de culte. Ce scumpă îngrijire pentru interesele personale ale profesorilor!

Nu e vorba, onorabile adversar, pentru a discuta acum ultimul punct, de economia făcută cu această mică sumă de 21.000 fr. Oportunitatea măsurii propuse este cu totul alt undeva. Am avut onoarea a vă spune, că de când cu sistemul constituțional, s'a produs faptul foarte straniu, care ar arăta — dacă s'ar continua — că nu-l realizăm în adevăratul său sens; faptul foarte straniu de a vedea. că atunci când națiunea a zis că nu mai vrea să fie guvernată în mod despotic, prin Domnitorii și prin boerii vechi, ci prin reprezentanți scoși din sinul popoului, că de atunci de când se votează bugetele de către reprezentanții ei și cu sistemul constituțional, tocmai de atunci scoalele sătești

sau înjumătățit din ceea ce erau când erau administrate de boeri (aplause); adică sunt mai puține școli sătești și mai multe facultăți. (Aplause). Eu cred primejdioasă această direcțiune și este timpul ca odată să se oprească (aplause).

În vara aceasta ați votat un credit extraordinar, cu care să se întindă învățămîntul rural, și eu am înființat în Septembrie al acestui an 177 școli nouă prin sate. Trebuie acum să dați dar mijloace pentru întreținerea acestor școli. După cum știți, este un timp de restringere, este deficit în buget, și într'o astfel de restringere mare finanțiară, vroiți să continuăm ca până acum, voiți să avem pentru aceeași învățatură, pentru același obiect câte doi profesori, și să nu dați mijloace necesare pentru întreținerea învățămîntului de jos? Eu cred, că nu! În tot cursul vieții noastre parlamentare, de câte ori era vorba de școalele din sate, de îmbunătățirea învățătorilor inferiori și chiar secundari nu se ridica nici un glas (aplause). Cum venea însă vorba de profesorii de pe la universități, și mai cu seamă pentru facultățile juridice, glasuri puternice se ridicau, nu pentru catedrele de cultură națională (limba română nu există nicăeri ca o catedră specială în or-

ganisațiunea sistemului nostru de învățămînt),
ci pentru catedrele de jurisprudență.

În decursul legislaturii trecute, s'a văzut
cazul extraordinar cu ocaziunea votării bugete-
tului, că, atunci când a venit bugetul pentru
profesorii primari, pentru profesorii gimnaziilor
și ai liceelor, au tăcut toți în privirea sporirii
leflilor lor, și cum a venit bugetul la profe-
sorii de la Universități, s'a cerut să li se spo-
rească lefurile. S'a respins de Cameră, dar ce-
rerea s'a făcut, și această cerere era caracte-
ristică.

Ese acum chestiunea aci: voiți d-v. să se
continue aceeași disproporțiune bugetară la chel-
tuelile instrucțiunii publice ca până acum? A-
tunci veți respinge propunerea guvernului; va
fi atunci bine știut, că de și suntem în greutăți
finanțiare, de și este vorba să creăm aceste 177
școli nouă elementare, pentru care v'am ce-
rut alocațiunea în buget, de și vedem cu toții
că este o prea mare preponderanță în partea
juridică și prea mică în partea cealaltă, totuș
se mențin catedrele de lux de la facultăți juri-
dice și se suprimă școalele sătești. Atunci voi
ști și eu, ce-mi rămâne de făcut.

Vă pare însă, precum e convins guvernul, că
această direcțiune este primejdioasă, atunci vă

rog să primiți alocațiunea pentru școalele rurale așa cum vi s'a propus și să primiți și suprimarea la facultățile juridice. Cu modul acesta țara se va pronunța odată în sistemul constituțional contra luxului claselor de sus, care, sub aparența de cultură, este contrar învățămîntului în popor (aplause prelungite).

Se pune la vot amendamentul d-lui Pascal și rezultatul scrutinului este cel următor :

Votanți	98
Majoritate absolută	50
Bile albe pentru	26
Bile negre contra	72

D. vice-președinte. Adunarea a respins amendamentul d-lui Pascal, și prin aceasta a încuviințat articolul din budget.

Răspuns la o interpelare personală a d-lui
Aristid Pascal,

(Sedința Camerei de la 17 Ianuarie 1876).

Propunerea ministrului cultelor, dezvoltată în discursul precedent și primită de Cameră cu așa mare majoritate, prin care se isbește neglijența la cursuri și examene a unor profesori universitari și luxul creațiilor de personal didactic la facultățile de drept în dauna celorlalte facultăți și mai ales în dauna învățămîntului elementar și real, deșteaptă firește o mare animositate la unii profesori și advocați din parlament. Indată după vacanța Crăciunului începe un șir de atacuri combinate și susținute în Cameră de d-nii Aristid Pascal, B. Boerescu și G. Meitani, iar în Senat de Al. Orăscu, I. Bozianu și I. Deșliu, cărora li se asociază deputatul George Brătianu. În scurtul timp de 12 zile, se fac alternativ

în contra ministrului patru interpelări, trei propuneri de neîncredere și o moțiune de blam. Cea din urmă isbutește în Senat la 28 Ianuarie 1876, avînd ca urmare demisia ministrului cultelor și a întregului cabinet, care însă se reconstitue și se modifică a doua zi tot sub prezidența d-lui Lascar Cărtărgi. mai trăind astfel vr'o două luni, până la definitivă retragere în 3 Aprilie 1876.

În acea luptă parlamentară de 12 zile chestia personală a ministrului cultelor, întru cât este simplă chestie personală, nu are nici o însemnătate. Ea merită să fie relevată numai întru cât este un simptom al situației parlamentare și precursorul căderii întregului regim conservator din acel timp. În paginile următoare vom reproduce dar numai acele părți ale discursurilor ministrului atacat, care pot prezenta un interes mai general.

Atacul începe în mod caracteristic. La ordinea zilei a Camerei este înscris noul proiect de lege asupra învățămîntului public. Cu 5 zile înainte de discuția generală d. Aristid Pascal, în ședința de la 17 Ianuarie 1876, sub cuvîntul unei interpelări, face ministrului cultelor o chestie personală, cetind o lungă sentență a juriului profesoral din București, dată în contra lui în anul 1870, pe când ocupa catedra de filosofie la Universitatea din Iași. Urmează în aceeaș ședință d. Meitani cu moțiunea „Ca-

mera, declarând că d. Maiorescu nu are încrederea ei, trece la ordinea zilei. Semnați: G. I. Meitani, A. Pascal, N. Filodor, T. Marioțeanu, Cezianu", pe care însă Camera o respinge, fără ca să fi răspuns cineva d-lui Meitani. Numai la interpelarea d-lui Pascal răspunde ministrul, și nu putea altfel. Iată răspunsul :

Ministrul de culte T. Maiorescu. D-le președinte, interpelarea d-lui deputat Pascal a avut două puncte: unul era de a mă întreba pentru ce nu pedepsesc, conform cu legea instrucțiunii, pe profesorii neglijenți, și altul de a da câteva notițe biografice asupra mea.

Voi răspunde la punctul întâi :

D-lor deputați, în or ce discuțiune este mai înainte de toate important să se precizeze exact punctele discuțiunii, căci altfel ar fi cu neputință a da un rezultat desbaterilor noastre.

D. Pascal a zis, că într'o discuțiune a Camerei ministrul instrucțiunii publice a aruncat asupra profesorilor în general bănuială, acuzaarea, că nu-și îndeplinesc îndatoririle lor. Aceasta, d-lor deputați, nu este exact ! Dezbaterele Camerei sunt aci în *Monitor* în întregul lor.

Discuțiunea în Cameră și afirmarea mea a fost aceasta: pe când mai înainte la facultatea

juridică ein București era un singur profesor de dreptul roman și acel singur profesor era în stare să-și îndeplinească misiunea foarte bine, în timpurile din urmă s'au introdus doi profesori, sub pretext că este o jertfă prea mare să se facă acel curs numai de un profesor; însă unul din acești doi profesori urma așa de neregulat, încât par-că nici nu ar fi fost. Prin urmare faptul de a avea doi profesori pentru dreptul roman era numai un lux, și nu era nici un rău, dacă s'ar fi desființat.

D-lor, acestea le-am spus atunci pentru ca să motivez suprimarea unei catedre, care era de prisos.

Fără îndoială d. interpelant Pascal are dreptul să întrebe pe un ministru: „Bine, când auzi d-ta că un profesor de dreptul roman, d. Daniileanu, căci de d-lui era vorba, nu urmează regulat, pentru ce nu ai luat măsurile ce ți le dă legea?”

Intr'adevăr, d-lor, puteam să iau și alte măsuri, puteam să-i dau un avertisment, puteam să-l trimit în judecată; dar tot de odată puteam să viu înaintea Camerei să zic: catedra aceasta este de prisos și este mai bine s'o desființăm.

Din aceste trei diferite căi, care erau deschise pentru îndreptarea răului, eu am ales pe

cea din urmă și d-voastră ați aprobat această măsură prin votul d-voastră asupra budgetului rectificativ.

Era în drept d. Pascal să mă întrebe: ce se întâmpla cu d. Daniileanu, când Camera nepri-mind măsura propusă de mine, d. Daniileanu ar fi continuat mai departe în funcțiunea sa. Dar Camera a primit această propunere și astăzi chestiunea d-lui Daniileanu este stinsă. D-lui nu mai face parte activă din corpul profesoral, și eu pot afirma d-lui Pascal, că ceilalți profesori de la facultatea juridică din București vor continua cu regularitate. Este oare teamă d-lui Pascal, că ministrul va fi prea slab în privința profesorilor celor răi? Mai are această teamă și după măsurile ce-am luat în timpul din urmă? Crede că nu este destulă energie din partea aceasta? În această privință aș ruga pe d. Pascal să se liniștească. Energia este cea din urmă calitate, care va lipsi guvernului.

Iată în ceea ce privește întrebarea privitoare la ministru.

Însă d. deputat Pascal a făcut o a doua parte în interpelarea sa și a introdus în deplină lectură înaintea Camerei o sentință, ca-sată pe urmă, dată în lipsa mea, în contra mea ca profesor de filosofie de la universitatea din

Iași, care eram profesor nu în timpul ministrului meu, căci de când sunt eu numit ministru, profesorul de la facultatea din Iași nu mai era în funcțiunea de profesor.

Acum ce voiește d. interpelant? Si aci aş ruga să-mi vie în ajutor autoritatea d-lui preşedinte, autoritatea sa parlamentară; voieşte d sa ca eu, depe banca de ministru, reprezentant al puterii executive, susţinut aci cu încrederea majorităţii parlamentului; aci, unde nu am persoana mea privată în joc, nici funcţiunea mea ca profesor, nici biografia mea trecută, ci unde sunt în chestiune numai faptele mele ca ministru, voiţi ca de pe această bancă de ministru să mă cobor în discuţiunea detaiurilor biografice ale persoanei mele? Mi s'ar cuveni aceasta? (Aplause). Ar fi de demnitatea ministrului să facă aceasta? O pot face? Şi dacă nu o pot, dacă nu-mi e permis ca ministru aci să vă dau detaiuri biografice, atunci în ce poziţiune pune un deputat chiar Camcra aeeasta, când interpelează pe un ministru al ei într'un mod în care-i face cu neputinţă de a răspunde? Este asta procedură parlamentară? Ce folos poate să nască în discuţiunile noastre cu un asemenea mod?

Ce? Oare vă puteți închipui d-voastră că la ceea ce a citit d. Pascal nu aş fi putut să răspund şi eu ceva? Poate va fi vre-unul sau altul din d-voastră, care va gândi că, dacă mi se zice că nu merit de a mai ocupa vre-odată o funcţiune în învăţămîntul român, că aş avea şi eu să zic ceva în apărarea mea. Dar pot să o fac? Faţă cu acuzarea cetită de d. Pascal, nu rămâne ministrului decât să deplângă situaţia în care este pusă toată chestia, şi nu o deplâng pentru mine, ci pentru demnitatea întregului parlamentarism de-abia întemeiat în ţara noastră. (Aplause).

Aceeaş sentenţă profesorală s'a mai citit după câţi-va ani de d. Meitani în Senat şi de d. Emil Costinescu în Cameră. Atacul d-lui Meitani în Senat s'a făcut în absenţa atacatului, care nu era pe atunci nici senator nici ministru. Dar la atacul d-lui Costinescu în Cameră a putut răspunde autorul acestei publicări, fiind deputat al opoziţiei. Răspunsul se va publica în volumul II. Toată chestia nu merită atenţie decât pentru caracterizarea mijloacelor de luptă întrebuintate uneori în politica noastră internă.

Parlamentul și Sf. Sinod. Răspuns la interpe-
larea d-lui G. Brătianu asupra adunării
religioase de la Bonn.

(Sedința Camerei de la 19 Ianuarie 1876).

Două zile după desbaterea precedentă d. G. Brătianu adresează ministrului cultelor o nouă interpelare și presentă o nouă moțiune indirectă de neîncredere. Era vorba de participarea a doi prelați români la adunarea religioasă, ținută în vara anului 1875 la Bonn în urma inițiativei celebrului profesor de teologie Döllinger din München, care, combătând dogma infalibilității papale, voia să răspundă la această acțiune a jesuiților prin împăcarea tuturilor Bisericelor creștine și se adresase la ortodoxii ruși, greci și români. (Scrisoarea lui Döllinger către noi este datată din München, 20 Iulie 1875). Asupra acestei participări a prelaților noștri, d. „Geogio“ Brătianu, cunoscut

pentru predilecțiunile sale catolico-papale, desvoltă în contra ministrului cultelor interpelarea menționată mai sus, în care zice între altele următoarele cuvinte, pe care le cităm textual ca o curiozitate specială a debaterior noastre parlamentare din acel timp:

„Cât pentru d. ministru de culte, puțin
 „ii importă d-sale dacă religiunea noastră
 „se slăbește; d-sale nu-i importă chiar dacă
 „ea se distruge; aceasta ii e chiar scopul
 „d-sale poate, ca liber cugetător, ca darvi-
 „nian și ca mason.

„Aceasta o zic, d-lor, căci în această ca-
 „litate d-v. știți că principiile scoalei, la
 „care d. Maiorescu aparține, fiind materia-
 „liste, d-sa tinde a înlocui spiritul religios-
 „dogmatic cu acela al liberului examen, al
 „moralei independente. Totul fiind materie,
 „religiunea e indiferentă, precum și partea
 „psihică a naturei umane. Pentru d-sa vir-
 „tuțile și vițiurile sunt fapte materiale,
 „tendențe particulare ale organismului. Ceea
 „ce noi numim amor de patrie, virtuți so-
 „ciale, credințe religioase, toate acestea sunt
 „chestiuni de mai mult sau mai puțin
 „sânge în vinele noastre, de mai multe sau
 „mai puține umori în ficatul nostru, de
 „mai multe sau mai puține atome de fos-
 „for în oasele noastre. Ceea ce noi credem
 „imortalitate, suflet, etc., e iluziune după

„d. Maiorescu și scoala, la care aparține.
 „Singurul lucru, care e real și pozitiv, e
 „moartea. De aceea istoria umanității nu e
 „decât o lungă procesiune de umbre, cari
 „trec între zioă și noapte, pentru a cădea
 „toate succesivamente în acel abis obscur,
 „vag, insondabil care se numește noian,
 „singura atmosferă a universului“.

La aceste și alte asemenea cuvinte răspunde:

Ministrul de culte T. Maiorescu. D-lor deputați, vă rog să-mi permiteți a restabili faptele așa cum au fost, nu însă într'un mod așa de larg cum a făcut-o d. interpelant. Pe urmă voi avea onoarea a vă atrage atențiunea asupra unui punct de drept constituțional al Camerei față cu Sinodul, care cred că e cel mai greu în discuțiunea de față.

La Bonn s'a ținut în vara aceasta o adunare fără nici un caracter oficial, compusă din persoane atât laice, cât și bisericești, ortodoxe și catolice. Această adunare a dezbătut asupra modului cum s'ar putea îndeplini una din rugăciunile zilnice ale bisericeii creștine, adică împreunarea bisericilor de credință creștină, și n'a fost nici de cum vorbă de a se trece de la biserica ortodoxă la cea catolică, sau de la

cea catolică la cea ortodoxă. Au luat parte la adunare un arhiepiscop grec, Licurg, delegați din partea patriarhiei din Constantinopol, mai multe persoane laice și clericale din partea Rusiei, și anume din partea unei societăți pentru menținerea spiritului religios—societatea este, dacă nu mă înșel, prezidată de Marele Duce Constantin, care se interesează mai ales de chestiunile bisericești. Din partea noastră, înainte de a se trimite cineva, s'a desbătut chestiunea trimerii de către Sf. Sinod al bisericii române, și Sf. Sinod în ședința de la 27 Iulie 1875 a hotărât, precum vedeți din prescriptul verbal ce vi-l prezent, să trimită pe P. S. S. Episcopul Melhisedek și pe Arhiepiscopul Ghenadie-Argeșiu ¹⁾, spre a lua parte și a referi apoi Sinodului despre cele petrecute acolo, fără însă a lua vreun angajament de or ce natură ar fi.

După aceea, precum îmi comunică oficial președintele Sf. Sinod, Înalt Prea S. S. Mitropolitul Moldovei în absența Mitropolitului-Primat, Arhiepiscopii trimiși din partea Sf. Sinod și-au dat relațiunea către el. Raportul Arhiepiscopilor noștri s'a publicat în *Monitorul oficial*, la 23 Decembrie, și s'a intitulat astfel: „Raport către Sf. Sinod“, etc.

¹⁾ Incețat din viață în Noemvrie 1876.

Acești Archierei n'au luat nici o hotărîre în privința chestiunilor discutate în acea adunare, și nici erau chemați să ia vr'o hotărîre, pentru că acea adunare n'avea nicidecum un caracter special, ci era o simplă întrunire de credincioși creștini pentru a discuta oare-care chestiuni religioase.

Asupra celor zise de onorabilul interpelant mă cred dator să mai rectific ceva. Am citit și eu o carte despre cele ce s'au discutat în adunarea de la Bonn, și am văzut că P. S. S. părintele Archiereu Ghenadie a luat parte la discuțiuni, dar o mai repet: n'a luat nici o hotărîre, ci s'a înțeles numai, ca în viitor și în alți ani să se întrunească pentru ca să se sfătuiască mai departe. Acești Archierei n'au fost trimiși cu vre-o retribuțiune deosebită pe socoteala statului, ci cu simplele diurne de membri ai Sinodului. Prin urmare vedeți că luxul, ce pretinde d. Brătianu că am desfășurat, n'a fost. — Iată, d-lor, cum e chestiunea întemeiată pe actele oficiale, ce am avut onoare a vă citi.

Acum naște întrebarea mult mai importantă: Ce rol joacă în această chestiune Camera, și ce însemnează interpelarea adresată ministrului de culte făcându-l responsabil de păstrarea dogmelor religioase, întrebându-l dacă e creștin, dacă

e liber cugetător sau nu? Cu această întrebare mie-mi faceți pozițiunea foarte frumoasă, căci d-lor, când într'un parlament modern s'ar da in contra unui ministru asupra unor asemenea întrebări filosofice vre-un vot, ar fi mândru de acel vot, fie și in contra lui.

Dar, d-lor, să examinăm lucrul din punctul de vedere legal. D-voastră în 1872 ați votat legea constituitoare „a Sf. Sinod al sfintei biserici autocefale române.“

Această lege la art. 8 zice:

„Sfintul Sinod al bisericii autocefale ortodoxe române, fiind membru al sfintei biserici a răsăritului, al căruia cap este Domnul nostru Iisus-Christos, păstrează și va păstra unitatea în privința dogmelor și canoanelor ecumenice cu biserica din Constantinopole și cu toate bisericile ortodoxe“.

Va să zică pastrarea unității canonice e o sarcină principală a sfintului Sinod.

Și în art. 11 al acestei legi se zice:

„Ministrul cultelor va asista la deliberările sfintului Sinod numai cu voce consultativă.

„La caz ca ministrul cultelor să fie de o altă religione decât cea ortodoxă, el va fi înlocuit cu un altul dintre colegii săi ortodoxi“.

Ast-fel la intrarea mea în minister prima întrebare ce a trebuit să mi se pună, a fost dacă sunt de religione ortodoxă, și fără să mi se ceară, eu singur am prezentat actul meu de naștere, actul meu de botez în religia ortodoxă, săvârșit la biserica S-ta Troiță din Craiova, și s'a liniștit conștiințele tuturilor asupra ortodoxiei mele, și prin urmare puteam să asist la deliberările Sf. Sinod, fără a vătăma nici măcar gingașa inimă drept credincioasă a d-lui Brătianu. (Ilaritate).

Acum, d-lor deputați, când prin legea constitutivă a Sf. Sinod ați zis d-voastră, adevărat țara: unitatea dogmelor o despart de laici, o despart de constituțiunea statului laic și o dau în mâinile Sf. Sinod, ministrului cultelor îi iau dreptul de a vota în Sf. Sinod, el are acolo numai vot consultativ; când ați admis d-voastră, țara, că ministrul cultelor poate să fie chiar heterodox și atunci să meargă un alt coleg să-i ție locul în Sf. Sinod; când este vorba de monastiri și chinovii, unde nu are nici dreptul să se amestece ministrul cultelor pentru cele spirituale etc., ce înțeles mai are această interpelare? Voiți d-voastră Camera să răsturnați drepturile Sf. Sinod? Voiți să discutați Pidalionul? Voiți ca noi să venim să întrebăm „dacă Sf.

Sa episcopul Melchisedek și Sf. Sa archiereul Ghenadie erau drept credincioși, când au mers la Bonn?“ Voiți d-voastră să dați un vot că, de și Mitropolitul, Episcopii și Archiereii, intruși în Sf. Sinod, au găsit de cuviință să trimeată o delegațiune, care să ia parte la consiliul de la Bonn, noi Camera nu voim să recunoaștem aceasta și voim alt-fel? (Aplause). Apoi unde mergem pe această cale? Ce cereți de la mine? (Aplause).

Termin d-lor, protestând ca ministru al cultelor, care formează între guvern și Sinod o linie de tranzițiune, protestez într'un mod formal în contra unor expresiuni aduse aci de d. interpelant.

Declar formal, că nu-i recunosc dreptul de a vă vorbi, cum a făcut, de Sf. lor Părinții Melchisedek și Ghenadie. Dacă a cetit ceva fragmente din Pidalion, unde a găsit că Episcopul Melchisedek și Archiereul Ghenadie s'au făcut culpabili de Afurisenie fiind-că au mers de au luat parte la consiliul de la Bonn, nu este locul aci de a o spune, (aplause), cu atât mai mult că acești membri ai înaltului cler sunt și membri ai Senatului și nu este bine, nu se cuvine ca aci în Cameră să se arunce asemenea cuvinte asupra unor membri din celălalt înalt corp al statului. (Aplause).

Ca o concluziune a acestei debateri se presentă Camerei următoarea moțiune :

„Camera aprețiind marea importanță a consolidării bisericeii noastre, roagă pe d. ministru al cultelor a chiema atențiunea Sf. Sinod asupra gravelor inconveniente ce rezultă din participațiunea clerului nostru la adunările sectelor disidente și trece la ordinea zilei.

Semnați: *G. Brătianu, G. Exarhu, Popovici, C. Racotă, D. Panteli. C Ciornei*“.

Inșă după ce mai vorbesc I. Strat, ministrul lucrărilor publice, d. Teodor Rosetti și d. Carp, cei mai mulți subscriitori ai moțiunii declară că-și retrag semnătura, și astfel moțiunea, ne mai fiind susținută de numărul cerut de regulament, este înlăturată fără vot.

28 și 29.

Asupra reformei legii pentru instrucțiunea
publică.

(Sedința Camerei de la 21 și 22 Ianuarie 1876).

Insfirșit, după desbaterea celor 2 interpelări și înlăturarea celor 2 moțiuni de neîncredere menționate în paginile precedente, proiectul de lege asupra învățămîntului public ajunge în desbaterea publică a Camerei, și discuția lui generală ocupă ședințele de la 21 și 22 Ianuarie 1876, iar discuția pe articole mai multe ședințe următoare. Nu ne vom oprî în publicarea de față la toate discursurile de amănunte ținute cu prilejul desbaterii pe articole, fiindcă după căderea ministerului L. Catargi întreaga desbatere a rămas fără rezultat imediat și nu mai presentă destul interes. Reproducem însă expunerea de motive și cele două discursuri ținute de autorul legii în discuția

generală, precum și trei alte discursuri ținute la dezbateră pe articole, fiindcă unele din ideile dezvoltate acolo au fost în parte realizate, iar celelalte s'au mai desbătut și se vor mai desbăta la or ce încercare de reformă a instrucțiunii publice în țara noastră.

„EXPUNERE DE MOTIVE

„la proiectul de lege asupra învățămîntului public.

„Constituțiunea prescrie în art. său 23, că o lege specială va regula tot ce privește învățămîntul public. De și legea asupra instrucțiunii, care este astăzi încă în putere, fusese decretată la 25 Noemvrie 1864, i s'a cerut totuș schimbarea deabia un an după punerea ei în lucrare, de către chiar Constituanta Țării.“

„Au trecut însă alți opt ani de atunci, și în acest timp ministerul și organele administrației subalterne, aplicând vechia lege în deosebitele ramuri ale învățămîntului public, au putut constata la mai toate articolele ei, ce rezultate au produs, dacă au fost lesne de aplicat sau prea complicate în forme, dacă a fost lămurite sau dacă au dat loc la neînțelegeri, dacă au înaintat instrucțiunea sau poate au împedicat-o. Experiența astfel dobîndită asupra fie-cărui articol mai important se află depusă în archiva

ministerului în numeroase acte, care cuprind oare cum istoria administrării învățământului de la 1865 încoace și rezultatele acestei administrări.“

„Venind momentul de a îndeplini prescrierea Constituției și de a prezenta un nou proiect de lege asupra învățământului public, subscrisul am luat mai întâi cunoștință de acele acte ale administrării școlilor și am căutat a înțelege valoarea practică a legii din chiar aplicarea ei în țara noastră. Pătruns de convingerea, că or ce lege este cu atât mai bună cu cât este mai mult întocmită după trebuințele țării, în care se face, și că nici o lege străină nu se poate aplica într'un stat fără a cauza o perturbare în dezvoltarea lui normală, am preferit a mă conduce după o experiență, fie cât de mărginită, însă dobândită în chiar țara noastră, decât a alerga la compilări din legislațiile străine.“

„Intemeiat pe aceeași convingere am debătut fie-care articol al noului proiect cu membrii consiliului permanent de instrucțiune, alături pe lângă minister; iar asupra reformelor principale privitoare la prepararea învățătorilor rurali, la organizarea gimnasiilor reale și la prefacerea a două facultăți în școli pregătitoare pentru profesorii secundari, m'am crezut dator a cere părerea consiliului general de instrucțiune,

ca reprezentant al întregului corp învățător din România.

„Astfel lucrat, noul proiect de lege cuprinde în resumat următoarele modificări mai însemnate :

I. Invățămîntul în sate.

„Legea din 1864 a introdus instrucțiunea obligatorie pentru copii de la 8 până la 12 ani, a prescris amendele pentru părinții contravenienți, a pus învățămîntul rural sub paza întregului consiliu comunal și a introdus pentru fiecare județ o inspecție administrativă prin revisori. Cu toate aceste după 9 ani de aplicare instrucțiunea este mai puțin răspândită în sate decât era mai nainte, amendele nu s’au executat mai niciodată, consiliile comunale au ramas nepăsătoare și revisorii nu au avut destulă autoritate pentru a-și îndeplini chemarea lor.

„Noul proiect, ferindu-se a face din prescrierea legii o literă moartă, declară învățămîntul elementar obligator numai acolo unde sunt școli (art. 31), mărginește pentru sate cursul obligatoriu la timpul iernej, lăsând țăranului pentru timp de vară ajutorul copiilor săi (art. 64), însă în aceste margini sancționează păzirea legii prin amendele cu executare sigură (art. 36—40). O parte a îngrijirii școalelor o încredințează câte unui

patron alegător al colegiului I în fiecare comună, cu drept de inspectare și cu obligația de a-și da avisul asupra budgetului școlar (art. 82—87). Iar inspectarea întregului organism o dă în mâna a 11 revisori alipiți pe lângă prefecturile principale și lucrând în numele și cu autoritatea prefectului (art. 71—74). În fine pentru a interesa pe înșii țărani la lățirea învățămîntului, art. 32 acordă celor ce au urmat la școală o scurtare de un an a serviciului militar.

„Prepararea învățătorilor se încredințează școalelor normale anume destinate la acest scop (art. 212—225 și art. 248)“.

II. Invățămîntul secundar.

„În locul gimnasiilor vechi, care erau numai licee cu o învățatură clasică pe jumătate (art. leg. v. 93—95), se introduc gimnasiile reale cu predarea cunoștințelor complete trebuincioase vieții practice (art. 136—143). Iar la liceele, care rămân, se întind studiile literare și științifice prin programa votată de consiliul general al instrucțiunii în Septembrie al acestui an, și se sporesc prin lege anii de studiu (art. 91, 93, 113).

„În marginile restrinse, în care o lege poate înriuri asupra unei stări sociale, aplicarea acestor îndoite măsuri va contribui a pune o stavilă încontra funcționarismului și

a da aspirărilor tinerimii o direcție mai reală și mai independentă.

„Internatele statului pe lângă licee se suprimă; experiența dobândită cu cei mai mulți elevi crescuți în asemenea institute nu încurajază a continua sistema mai departe. Lăsând dar părinților sarcina educațiunii în familie, statul vine totuș prin crearea de burse în ajutorul celor scăpați (art. 132 și 142).

„Internatele se rezervă numai pentru cei ce sunt hotărâți să fie învățători rurali (art. 216).

„In instrucțiunea fetelor se înmulțesc externatele secundare (art. 144—152); iar internatele așa numitelor „școli centrale“ de pân'acum rămân exclusiv destinate la creșterea institutricelor cerute de școalele elementare (art. 232).

„Spre a înălța gradul de cunoștințe în corpul învățător, noul proiect, în deosebire de legea veche, cere de la toți profesorii titluri academice (art. 271).

„Totdeodată se introduce pentru școalele secundare o inspecțiune regulată (art. 153—157), care lipsea până acum“.

III. Invățămîntul superior.

„In starea de astăzi a învățămîntului superior trebuie constatat mai întăi un fapt

regretabil: lipsa de frecventare a facultăților filosofice și de științele exacte alături de frecventarea comparativ foarte însemnată a facultății de drept. Numărul avocaților crește pe fiecare zi, iar numărul aspiranților la profesură cu preparare academică suficientă scade.

„Una din cauzele acestui fapt este chiar legea instrucțiunii, care, după ce înființează facultățile filosofice și de științele exacte, le face oarecum inutile pentru organismul școlilor, necerând pentru nici una din catedrele învățământului public titluri academice; din contră, prin art. 367 cere d. e. de la profesorii școlilor secundare numai absolvirea a chiar acestor școli, așa încât un elev deabia eșit din liceu are astăzi dreptul de a se prezenta la concurs pentru a fi profesor de liceu.

„Noul proiect de lege încearcă două mijloace de îndreptare: pe deoparte pretinde de la toți profesorii secundari titluri academice și-i obligă astfel a frecventa facultățile filosofice și de științele exacte, organizate potrivit cu acest scop (art. 162, 164, 165, 271); pe de altă parte mărește durata studiilor la facultatea de drept și încearcă a le da o direcție mai înaltă, adăogând la facultatea din București pe lângă cursurile special juridice un curs de științele de stat, a cărui absolvire este impusă celor ce vor să dobîn-

dească doctoratul în drept (art. 159, 174, 183).

„Pentru a pune facultățile filosofice și de științele exacte în stare de a răspunde la acea chemare a lor, proiectul de lege prevede întâi o singură facultate de filosofie și litere și anume în București. Țara nu are astăzi destui profesori cu înaltă cultură cerută pentru a ocupa catedrele a două facultăți de filosofie și litere organizate într'un mod suficient (art. 164, 174). Proiectul prevede însă totodată, spre compensare, o întindere a facultății de științele exacte la Universitatea din Iași spre a o transforma în înaltă școală politehnică (art. 162, 2, 175) și crează, tot la Universitatea din Iași, noua facultate teologică (art. 157, 175).

IV. Drepturile și datoriile corpului învățător.

„Inamovibilitatea începută prin vechia lege cu profesorii defnitivi de facultăți, se întinde prin noul proiect și la profesorii defnitivi ai școalelor secundare (art. 318). Dar în acelaș timp prescrierile disciplinare se fac mai sigure în aplicarea și efectul lor (art. 323, 324, 331, 340, 341); iar privilegiul profesorilor de a fi judecați de „pairo“ se suprimă și se institue o anume curte disciplinară, precizându-i-se și procedura (art. 343 — 361).

„Retribuirea corpului învățător se fixează prin un stat normal anexat proiectului. Iar dreptul la sporirea salariului după vechime se hotărăște prin aplicarea unei gradațiuni moderate (art. 336)“.

V. *Administrarea.*

„Noul proiect de lege, aplicând principiul cuprins în art. 332, 1) al Constituțiunii, introduce în administrarea învățămîntului public o deplină decentralizare. Trimiterea candidaților la școalele normale (art. 220, 221), numirea învățătorilor rurali (art. 250), publicarea și ținerea concursului pentru ei (art. 256, 258), procedura la ocuparea catedrelor vacante în școalele primare urbane, precum și în școalele secundare (art. 266, 267, 279), procedură mijlocită prin comitetele școlare (art. 280—291), încuviințarea celor mai multe concedii (art. 317), toate aceste lucrări se fac prin autorități locale, fără intervenirea administrației centrale“.

VI. *Învățămîntul privat.*

„Se aplică aici libertatea învățămîntului proclamată de Constituțiune, rezervându-se Ministerului numai dreptul de inspectare și de păzirea intereselor de ordine publică (art. 365, 367)“.

„Aceste sunt principalele reforme ale învățămîntului, ce prin noul proiect de lege se supun dellberării Corpurilor Legiuitoare“.

Ministrul Cultelor
și al Instrucțiunii publice
Titu Maiorescu“.

Discuția generală asupra acestui proiect de lege începe în ședința Camerei de la 21 Ianuarie 1876 prin discursul ținut încontra lui de d. Aristid Pascal. Ii raspunde :

T. Maiorescu, ministrul cultelor și instrucțiunii publice. D-lor deputați, concluziunea d-lui deputat, care a vorbit acum în contra proiectului guvernului, este că era mai bine să nu se aducă de loc un proiect de reformă al învățămîntului public.

Mai înainte însă să-mi permiteți a desluși o chestiune, care m'ar împedeca în cursul răspunsului meu, chestiunea cuvîntului învățămînt. D. Pascal a zis, că eu numesc învățămînt ceea ce sar numi în vechia lege instrucțiune, și că era mai bine să fi zis instrucțiune, căci predilecțiune de gust nu încape aci.

D-lor, Constituțiunea de la 1866 la art. 33 zice:

„Învățămîntul este liber. Libertatea învățămîntului este garantată“.

Apoi, d-lor, cînd Constituțiunea, care prescrie ce să facem pentru instrucțiunea publică, introduce termenul tehnic și legal de învățămînt, nu este permis ministrului, care vine cu o lege conform Constituțiunii, să schimbe termenul.

Iată, d-lor, pentru ce am zis învățămînt și nu instrucțiune.

Acum, după ce am rectificat aceasta față cu d. Pascal deputatul, permiteți-mi să regret ca ministru, că d. Pascal profesorul la facultatea de drept nu o știa de mai nainte. (Aplause).

O altă întrebare a d-lui Pascal, profesor al facultății de drept, este: ce face pe toți miniștrii ca să vină cu modificarea legii instrucțiunii publice?

La această întrebare a d-sale, d-sa își răspunde singur, că toți miniștri trecuți, d. Strat, d. Carp, d. Tell, au cerut modificarea acestei legi — din amor propriu, din deșertăciune! Generalul Tell, în vîrsta, în care se afla, a venit cu legea instrucțiunii publice pentru vanitate?! D-ior, eu găsesc nepotrivită procedura de a scruta sentimentele intime, intențiunile private, care îndeamnă pe un om public de a face un act public.

Poate că este vanitate; dar poate că nu este vanitate, ci alt sentiment mai bun.

Ce fel de amor propriu ar fi pentru un ministru ca să se expună la câte vedeți că am fost expus eu? Dacă ar fi vorba numai de vanitate, or ce ministru ar trebui să stea liniștit pe banca aceasta, să nu vie cu legi nouă, care au o direcțiune hotărâtă. Atunci ar trăi în bună înțelegere cu mai toți, și, în faptul că este ministru, ar găsi satisfacțiunea amorului propriu. Cred că aceasta mi-o va confirma și d. Pascal. Inșă, d-lor, aici este chestiunea? Dar chiar din stăruierea tuturilor miniștrilor de a aduce o lege modificătoare a învățămîntului trebuie să vedeți, că au fost alte motive puternice care să îndemne pe fiecare să ceară modificarea legii instrucțiunii publice.

Și știți care e motivul? E Constituțiunea; căci vedeți ce zice acelaș art. 23 din Constituțiune: „O lege specială va regula tot ce privește învățămîntul public“.

Ei bine, legea instrucțiunii este de la 1864, și Constituțiunea noastră este din 1866; ea ne impune dar datoria de a prezenta o lege specială asupra învățămîntului public, modificând pe cea actuală de la 1864. Atunci pentru ce mă mai întrebă onor. legist și deputat Pascal

pentru ce prezent această lege, și scrutează vanitatea și amorul propriu al meu, pe care poate nu le am în actele publice? Pentru ce se miră, de ce generalul Tell a fost așa de deșert? A fost datoria constituțională, care a silit pe fie ce ministru de culte de a prezenta o asemenea lege, și dacă mai vorbim de deșertăciune, atunci deșert nu a fost ministrul care a propus legea, ci deșert este argumentul d-lui Pascal.

Ast-fel, d-lor deputați, chestiunea hotărîtoare în această discuțiune generală este aproape deslegată; nici nu mai poate fi controversă, dacă trebuie sau nu trebuie să viu cu proiectul de lege, despre care vorbim astăzi. Eram dator să vin cu el; însăși Constituțiunea noastră ne silește ca să modificăm legea veche și să venim cu un nou proiect de lege pentru învățămîntul public.

Onor. d. Pascal mai găsește apoi câte-va puncte de detai, pe care se bazează spre a combate acest proiect de lege. Punctele însă, pe care se sprijinește d. Pascal, nu prea au greutatea lor. Cel dintâi punct este că prin legea nouă se cere, ca toți profesorii de gimnazii să fie numai doctori în filosofie, și că eu, care am o iprea mare predilecțiune pentru filosofie, dacă nu voi găsi în țară destui doc-

tori în filosofie, atunci am să fiu silit ca să-i aduc de la Blaj.

Aceste din urmă cuvinte le-a zis d-sa cu oare-care ironie. Eu unul găsesc ironia deplasată, când vorbim de români și de școalele lor din alte țări. Dar lasă că la Blaj nici nu se dă titlul de doctor în filosofie, dar toată critica d-ului Pascal asupra acestui punct are un alt defect: ea nu este exactă. Nu este adevărat, că cer de la profesorii de liceu numai titlul de doctor în filosofie. Vedeți art. 272 din proiect. El zice:

Nu poate fi numit profesor de liceu decât cel ce are gradul academic de licențiat sau doctor, cu alte cuvinte un grad academic. După țara și după specialitatea studiilor acest grad va fi sau de licențiat în științele exacte, sau în litere, sau de doctor în litere, în filosofie, unele universități dau și doctoratul în matematici.

Vedeți dar că nu vom fi siliți să aducem profesori de la Blaj, ci ne vom restringe numai de a cere mai multă garanție de la aspiranții la profesură prin titluri academice.

Oare este o măsură rea, dacă am cerut ca să aibă un profesor de liceu un mai mare grad de învățatură decât astăzi? Eu cred că nu, și în or ce cas, îmi pare lucru neobișnuit, ca toc-

mai un profesor să combată o propunere, a-
cărui scop vederat este înălțarea gradului de
cunoștințe cerute pentru corpul profesoral.

Cum vedeți, d-lor deputați, primul argument
al combaterii făcute de d. Pascal, cel cu „in-
strucțiunea“ în loc de „invățămînt“ era abătut
de la regula formulării legale a termenilor tec-
nici; al doilea argument despre motivul propu-
nerii legii de față era în contra unei dispozi-
țiuni formale a Constituțiunii; al treilea argu-
ment era în contra exactității. In asemenea
stare de lucruri nu-mi veți lua în nume de rău,
dacă las pe d. Pascal cu argumentele d-sale la
o parte și, luând chestiunea mai de sus, mă
voi încerca să vă arăt, care este esența pro-
iectului de lege, ce am avut onoare a-l supune
deliberărilor d-voastră, care este oportunitatea
lui și, mai înainte de toate, care sunt princi-
piile noului proiect, la care trebuie să țin și
fără a căror aprobare eu în ceea ce mă pri-
vește nu aș putea primi răspunderea noiei legi
asupra învățămîntului.

Chestiunile de princip, d-lor, sunt următoa-
rele trei: este întâi introducerea școalelor nor-
male în organismul învățămîntului primar și
corpului didactic destinat pentru aceasta. Este
al doilea introducerea școalelor reale și a înal-

tei școale politehnice în învățămîntul secundar și superior. Este al treilea cererea condițiunilor mai înalte pentru admiterea aspiranților la profesură.

Asupra punctului dintâi am puține de zis, căci nu cred că voi avea a învinge vre-o greutate în privința aceasta aci în sinul Adunării.

Îmi aduc aminte că predecesorul meu, d. general Tell, când a propus și a obținut suprimarea acestor școli, a fost prin al doilea vot combătut de marea majoritate a Camerei conservatoare precedente, care a primit atunci propunerea mea de a se restabili școalele normale în toată întinderea lor și a primit-o în urma unei lungi expuneri și în deplină cunoștință de cauză.

Cu cât sunt dar de însemnate școalele normale, prin care se pregătesc în special învățători din sate și institutorii primari din orașe și care pentru sate trebuiesc astfel organizate, în cât fii de săteni potriviți pentru această misiune să intre ușor în acea școală și după terminarea studiilor să reintre tot așa de ușor în satul lor ca învățători, cu atât era mai neapărat trebuincioasă îndeplinirea lacunei neier-tate ce legea veche a instrucțiunii publice o lasă în această privire.

Al doilea princip al noului proiect de reformă, la care ține guvernul, este introducerea școalelor reale sau, cum se exprimă proiectul pentru a se acomoda mai mult nomenclaturei deja existente la noi, a gimnaziilor reale.

Domnul deputat, care a vorbit întâi, a zis aici, că și în legea vechie sunt școlile reale, și de ce nu ne-am conformat acelei legi pentru ca să le introducem, fără a veni pentru aceasta cu o modificare în parte.

Așa este, d-lor, și în legea veche există numele de școli reale, pe care se înțelege că nu eu le-am descoperit. Dar observarea d-lui Pascal, că legea veche era îndestulătoare pentru aceasta, dovedește că d-sa nu și-a dat nici o seamă despre înțelesul și aplicarea practică a legii vechi, nici despre deosebirea radicală ce o introduce aici noul proiect.

În legea vechie se zice așa: *art. 199* „școlile reale au de scop etc.“ Și apoi, când ne așteptăm la fundarea și introducerea lor în organizmul învățămîntului statului, ne spune articolul următor 200: „Municipalitățile sau or ce altă persoană, pot funda școlile reale“.

Ba bine că nu! Atât ar mai fi lipsit, să se și oprească persoanele private sau publice de a funda și de a subvenționa școli reale. Dar a-

ceasta însemnează oare a introduce școli reale în stat? Sau numai a arunca un cuvânt fără folos practic? — Vedeți din contră ce se zice pentru gimnaziile latine și grecești :

„Art. 93. Se vor institui gradat și cât se vor putea mai repede gimnazii și licee, în următoarele orașe și în numărul ce aci mai jos se arată, adică :

In București două licee și trei gimnazii.

In Iași și în Craiova, câte un liceu și două gimnazii.

In Botoșani, Buzău, Focșani, Ismail și Bêrlad câte un liceu.

In Ploești două gimnazii.

In toate cele-alte capitale de județe câte un gimnaziu.“

Va să zică legea vechie cere în prima linie înființarea a vre-o 40 de gimnazii latine și grecești prin toate districtele, în unele capitale chiar câte două, trei și cinci; ea voește mai întâi să vază aceste gimnazii și licee fundate, și apoi. după fundarea lor, să se vază dacă mai trebuie și mai poate să se fundeze și școalele reale.

Cu alte cuvinte legea cea vechie împedecă introducerea de școli reale; căci, dând toate mijloacele pentru gimnazii latine și grecești, ea

nu lasă nimic pentru școalele reale. Din cele 40 gimnazii cerute nu sunt astăzi nici măcar pe jumătate înființate, de și au trecut 11 ani de atunci. După acest sistem ar trebui dar să mai pierdem vre-o 20 de ani, să îndoim și să întreim personalul didactic secundar și să îndoim mijloacele budgetare, și încă nu am ajunge prin aceasta la o singură școală reală, ci de o camdată numai la prescrierea legii pentru școalele latinești și grecești,

Aici însă este un adevărat pericol, și acum, d-lor, imi veți permite să examinăm împreună cu d-voastră pentru ce trebuie, care este scopul și care sunt foloasele pe care le poate trage societatea din fundarea școalelor reale.

Voi combina această expunere cu al treilea punct și al treilea princip, la care ține guvernul în proiectul de față, cu înăsprirea condițiilor de admitere pentru aspiranții la profesorat.

Domnilor deputații, noi, precum știți, până acum douăzeci de ani eram sub regimul regulamentului organic și mai nainte sub un regim și mai oligarhic, dacă nu mai absolut.

Sub regulamentul organic era, cum știți, clasa privilegiată a boerilor și clasa țăranilor. Aceasta din urmă plătea impozitul statului, pe cat timp

cea d'întâi era scutită de această plată; eacă primul semn caracteristic al privilegiului boierilor vechi în statul nostru.

Această nedreptate pe de o parte, pe de alta suflarea întregă a timpului de la 1830 încoace, au adus și la noi — îndată ce am fost puși în contact cu ideile civilizațiunii apusene — schimbarea statului vechiu și prefacerea în starea ce o avem astăzi. Și dacă îmi e permis să zic un cuvînt, nu ca ministru, ci ca simplu cetățean, ca om care judecă asupra lucrurilor petrecute în țara sa, vă spun sincer că eu regret că s'a făcut schimbarea regulamentului orgauic așa de grăbită, așa de bruscă și nu s'au modificat numai acele principii vătămătoare, care nu puteau să existe alătura cu cerințele unui stat modern, dar lăsându-se țerei obiceiurile ei, lăsându-i-se beneficiul schimbărilor treptate și timpul de a se deprinde cu libertatea. Dar în fine aceste păreri de rău acum sunt prea tîrzie. Acea schimbare bruscă s'a făcut, și prin forma de stat ce am adoptat, ne-am desbrăcat de vestmîntul public de mai naiute, am rupt, am ars haina sub care ne înfățișam în statul nostru mai nainte și, ca să nu rămănem goi, am luat alta de împrumut, vestmîntul constituțional. Domnilor deputați, a spus-o un bărbat

de stat al nostru (d. Ion Ghica) de la tribuna aceasta: dacă am avut fericirea sau nefericirea de a ne da o constituțiune liberală fără vërsare de sânge și fără lupte sociale ca în alte țeri, apoi avem să plătim această ușurință cu multe suferințe.

Intrebați-vă odată, d-lor, ce înțeles are sistemul constituțional modern la or ce popor și trebuie să-l aibă și la poporul nostru? Intre boerii vechi, numiții cum veți voi, aristocrați, feudali, etc., și între țărani s'a introdus o altă clasă de mijloc care, venind mai pe urmă, în al treilea rind la puterea statului, s'a numit *tiers état*. Această mișcare socială, care s'a tradus apoi în o preponderanță în stat, o puteți urmări în Germania, dar mai ales în Franța spre sfirșitul secolului trecut.

Acest *tiers état* se compune din comercianți, din mari fabricanți, manufacturieri, din industriali, din literați, care prin mișcarea lor puternică, prin cultura, prin știința, dar mai ales ca rezultat al acestora prin avuția lor, câștigaseră o putere efectivă așa de mare, încât statele moderne au trebuit să le dea în chiar constituțiunea lor de stat o formă expresivă de viață publică. Se introduse astfel, alătura cu mulțimea de mai nainte și cu aristocrația de naștere, acea clasă influentă a burghezimii, oare-cum

o aristocrație a talentului, a muncii oneste și a averii. Rezultatul acestei mișcări a fost forma constituțională. S'a dat dreptul tuturilor claselor, însă după censul averii, de a-și alege reprezentanți, care să controleze budgetul statului și să facă legi.

La noi însă, d-lor, s'au copiat, s'au introdus reforme constituționale în viața publică fără să se întrebe, fără să se dea bine seama, dacă la noi există un adevărat *tiers état*, care să simtă necesitatea unei asemenea reforme și să aibă preponderanța meritată în stat. Dacă sunt unele lucruri în reformele acelor state care s'ar putea aplica și la noi, nu e mai puțin adevărat că nouă ne lipsește în numărul suficient, ba în parte ne lipsește încă de tot acea clasă a comercianților avuți și luminați, a industriașilor independenți, a fabricanților celor mari, a căror preponderanță să fie simțită în societate și a căror avere, prudent agonisită, să fie o garanție a stabilității neapărat trebuincioase unui stat.

Din cadrurile astfel goale ale lui *tiers état*, la noi s'au găsit în număr proporțional cu al altor state numai literații și profesorii.

Să vedem acum în politica practică, ce rezultat a avut acel gol. Locul natural pentru cei

ce reprezintă *tiers état* ar fi în legea noastră electorală colegiul al 2-lea și al 3-lea, preponderanța numerică însă o are la noi — după exemplul altor state — colegiul al 3-lea. În alte state aceste colegii sunt deschise în esență avuției de mijloc dobândite prin o muncă economică productivă, și numai alături, în rînd secundar, în număr mai mic intră aici și profesiunile libere, literații și profesorii.

La noi n'a fost așa și s'a deschis în fapt colegiul al 3-lea — cui? Oare industriașilor, comerțului, fabricanților, manufacturilor celor mari? Dar nefind toate aceste, nici industriași, nici meseriași mari, nici fabricanți, nici destui comercianți bogați, în golul, ce era în mijlocul societății noastre, s'a umflat corpul profesoral și l-a îndeplinit cu o preponderanță artificială, nenaturală. Așa dar din momentul în care a venit constituțiunea cea nouă, ați văzut de o dată lupte politice militante iscate, provocate și susținute de corpul profesoral.

Și când mă încerc a explica acest fapt, o fac pentru că și eu am fost profesor și vreau să scuz până la un punct corpul profesoral, arătând împrejurările, care l-au împins fatal în acea poziție falsă, dar tot-o dată sa vă rog, dacă în-

țeleg-eți și d-voastră ca și mine răul, să chib-
zuim împreună cum trebuie să-l îndreptăm.

Un semn caracteristic al împrejurărilor ace-
lora a fost, că profesorii nu din inițiativa lor
singură s'au aruncat în agitațiuni politice, ci ei
au fost provocați la aceasta de chiar guvernele
de mai nainte.

Și pentru ca să cunoașteți, cum s'au petre-
cut aceste lucruri, cum s'a întins acest sistem
vișios, despre care eu cred că suntem cu toții
datori să-l stavilim, să-mi permiteți a vă ceti
aici câte-va acte ministeriale, și încep mai întâi
cu circulara de la 1864 a d-lui ministru de
culte Bolintineanu — fericită este memoria acestui
bărbat ca om de litere, dar ca om de stat îl
veți judeca îndată. De la d. Bolintineanu pă-
strează caracteristicul apel către corpul profeso-
ral făcut la 1864. Eacă ce zice :

„Către profesori.

„Domnule! Camera s'a disolvat etc. Noua
„lege electorală vă este cunoscută, etc. etc.
„(Până acum) instrucțiunea publică a trebuit ea
„însăș să sufere în desvoltarea ei progresivă
„și bine-făcătoare ca toate cele-lalte instituțiuni.
„Astfel inima voastră, chieamată a se varsa în

„inimele cele tinere, a trebuit să aibă momente
 „de amare încercări, văzând că sămânța divină
 „a instrucțiunii, ce semănați neîncetat pe tē-
 „râmul patriei, este îndată spulberată.

„Guvernul a fost neîncetat acuzat de amicii
 „oligarchiei, că nu îmbunătățește soarta școa-
 „lelor, și aceasta pe când acest guvern, în bud-
 „getele prezentate în toți anii Adunării, preve-
 „dea neîncetat sume pentru școalele poporului,
 „pe când aceste bugete putrezeau nevotate de
 „Adunare.

„Instrucțiunea este un templu și profesorii
 „sunt preoții lui. Acest templu nu este încă
 „terminat și preoții lui sunt încă risipiți im-
 „prejurul său. Acest templu trebuie să se înalțe
 „în toată strălucirea sa.

„Noua eră, în care intrăm, este o garanție
 „pentru dezvoltarea instrucțiunii publice.

„Cu noua lege electorală, ce chiamă în Adu-
 „narea țerei toate interesele, învățământul nu
 „va mai fi în societatea română un oaspete in-
 „discret, când era cea nouă celor ce posed cu-
 „noștințele le-a însemnat cu mândrie scaunele
 „lor în Adunarea națională.

„Acum or-ce vorbă cată să se schimbe in-
 „dată în faptă“.

Aceasta la 1864, de d. Bolintineanu.

La 1866 vine d. C. A. Rosetti și printr'o circulară se adresează către revizorii scoalelor elementare, adevă celor puși de a inspecta mai ales pe învățătorii din sate, și le spune: „Apostoli ai luminei, ai adevărului și ai naționalității, profesori, institutori și învățători! O ocaziune mai mult decât or când a exercita marile misiuni, inițiind pe delegații alegători direcți veniți astăzi în capitală la drepturile și datorile lor mari. Adunați tot corpul profesoral, invitați-l în numele nației și al patriei....“ și așa mai departe.

Și într'o altă circulară către corpul profesoral zice acelaș ministru de culte C. A. Rosetti: „Fiind învățători publici, simțiți și știți că mai cu seamă în epocile de regenerare aveți dreptul și datoria să fiți inițiatorii nu numai ai junimii, ci ai națiunii întregi. Vă invit și vă conjur în numele iubitei și frumoasei noastre Patrie, a ține adesea conferințe publice, în care să tratați despre drepturile națiunii noastre, despre starea de cădere în care am fost, fără negreșit a lovî anume pe cei căzuți, ci numai sistema, și despre datoria imperioasă ce avem toți a lucra și a nu cruța nici un sacrificiu pentru a dobîndi din nou stima națiunilor civilizate.“

„Europa ne privește, o știți,” etc. etc.

Așa de bine a privit Europa pe acești d-ni, încât atunci când s'a auzit că o sumă de greutăți, ce se făceau ordinei în stat, proveneau din partea a chiar corpului profesoral; când s'a auzit agitațiunea contra evreilor, pornită dintr'o adunare a profesorilor la universitatea din Iași și terminată cu așa numita „noyada“ din Galați, când s'au auzit aceste despre corpul profesoral, câți-va români cu minte care se aflau pe atunci în străinătate, se întrebau uimiți: dar bine unde am ajuns? Ce sunt toate acestea? Acesta era întâiul semn al inaugurării ce se face Constituțiunii din partea corpului profesoral ca reprezentant al burghezimii din tiers état?

D-lor, o repet, ca să scuz corpul profesoral am citit circularile ce le-ați auzit, și vedeți că ei au fost provocați în parte, au fost îndemnați la asemenea acțiuni de politică militantă. Dar în fine, îndemnați sau nu, destul că această stare de lucruri corumpându-le propriul lor spirit pedagogic, a adus și în spiritul tinerimii o agitațiune deșartă, o pornire spre lucruri, care sunt mult mai presus decât să le poată pricepe mintea lor necoaptă, și în loc de a vedea pe băeți în băncile lor de școală și de a-i ve-

dea învățând odată a scrie limba română și a ști latinește, socoteala, istoria și geografia măcar a țerei lor, îi vedeți în mare parte, mai ales în capitală, pe la adunări electorale ocupați a se chibzui despre drepturile națiunii, despre misiunea lor viitoare de cetățeni, despre pactul fundamental al statului, etc.

Și astfel unii din profesori, în loc de învățatură solidă, au vărsat în inima tinerimii veninul lor colorat cu culoarea partidei de care se țineau, și cu modul acesta majoritatea tinerimii noastre este crescută în simțiminte de anarhie. Iată rezultatele acestei mișcări politice. (Aplause).

Dar acum să facem un pas mai departe și, intrând de-a dreptul în chestiunea școalelor reale, să urmărim tinerimea aceasta în chiar direcțiunea studiilor ei. Când anarhia spiritelor tinerimii s'ar îndrepta, d-lor, numai la gândirile lor private, la activitatea privată, după ce vor fi intrat în viața practică, pericolul ar fi tot-dea-una mare, dar totuș am putea să stăm mai indiferenți, așteptând îndreptarea de la efectul salutar al muncii productive. Dar nefericirea alături cu aceasta este, că prin fondarea numai de gimnazii latine și grecești și prin neglijarea completă a școalelor reale, noi creștem tineri-

mea de la 1864 încoă într'un astfel de sistem, încât ea, neavând mijloace de a putea îmbrățișa mai pe urmă o activitate independentă, ca meseriași, ca fabricanți, ca posesori, ca angajați la o societate privată de drum de fier sau de bancă, ea se adresează la stat, vine la minister și cere funcțiune, și atunci, d-lor, se produce o presiune așa de puternică într'o societate întreagă, încât mai ales într'un stat constituțional nu i se poate rezista și se produce funcționarismul ca boală socială și a statului.

Apoi dacă de la 1864 până la 1876 am creșcut această tinerime astfel încât să nu fi învățat decât latinește și grecește și ceva jurisprudență, încât nu poate exista ca burghezi independenți în afară de budgetul statului, dacă i-am învățat numai să traducă pe Omer și pe Tacit și apoi să intre într'o facultate, unde învață a traduce institutele lui Iustinian, vă puteți mira, că pe urmă vin parinții lor, rudele lor, toți alegători, ca să ne ceară să le dăm vre-o funcție că mor de foame, că noi trebuie să ajutăm tinerimea, că Romani sunt și ei, și așa mai departe? Și așa se face o atmosferă complexă, compusă din toată tinerimea și toți parinții acestor tineri, din toate rudele și toți

amicii lor, care impinge pe un stat constituțional pe deoparte la crearea de funcțiuni, la exagerare de pensiuni, și pe de altă parte îl expune la lipsa completă de activitate individuală independentă, la lipsa de industriași, de arendași sau posesori, de fabricanți, de comercianți; și apoi vă mai plângeți că vin Ovreii în Moldova, Bulgarii și Grecii în România și pun mâna pe activitatea economică a acestei țări? (Aplause). Nu vedeți, că prin acest sistem statul nostru nu se poate ridica la înălțimea unui stat modern și că tot edificiul constituțional este fictiv, lipsit de sprijinul său natural?

D-lor deputați, în asemenea stare de lucruri or ce om de stat serios trebuie să caute în resortul administrării sale, mijloace de îndreptare și toți împreună să conlucreze la acelaș scop. Eu unul, în ceea ce privește învățămîntul, sunt două remedii ce vi le propun. Nu vă convine? Credeți că sunt altele mai bune? Vă rog să le propuneți; căci nimeni, în chestiuni de învățămînt, nu se va da îndărăt să nu adopte o măsură mai bună. De o cam-dată eu vă propun următoarele măsuri: să îngreuiem studiile latinești și grecești pe de o parte; pe de alta să deschidem școli reale adevărate și să înlesnim o activitate mai independentă, să dăm cel pu-

țin cunoștințele care trebuesc pentru viața reală, să nu facem prin instrucțiune un stat incapabil de a putea exista cu proprie activitate economică.

D. Pascal a zis, că nici aceste măsuri nu vor fi destul de eficace. Mă tem și eu de aceasta; dar cel puțin va fi un început de îndreptare prin introducerea tinerimii pe o cale mai sănătoasă, și statul nu va avea să-și impute crima intelectuală de a fi împedecat prin legislațiunea sa chiar și în materie de învățămînt desvoltarea firească a națiunii.

V'am arătat, d-lor, pe cât am putut de scurt și de lămurit, care este deosebirea radicală între proiectul ce am onoare a-l propune și legea de la 1864, și ce însemnează cele trei principii ale noului proiect. Toate cele-alte chestiuni, care par mai ales a preocupa pe unii din d-voastră, sunt pentru guvern chestiuni secundare. Să fie facultatea de litere admisă la București sau la Iași, să fie internatul, care l-am admis în principiu, și la licee sau numai la școalele normale, acestea sunt chestiuni de a doua ordine, a căror rezolvire guvernul o primește după hotărîrea majorității.

Mă mir, permiteți-mi a adăoga aceasta la adresa celor ce m'au combătut până acum, cum s'a putut ca într'o materie așa de însem-

nată să se ia lucrurile — iertați-mi expresiunea — așa de jos, să se vorbească de intențiuni ascunse, de scopuri personale, etc. Apoi se poate să presupuneți d-voastră că întregul cabinet, în care aveți încredere, se gândește la asemenea mici manopere? Dar cine v'a autorizat să credeți, că tocmai în o lege organică să se coboare un guvern până la atâta?

Mi s'a aruncat de atâtea ori cuvântul de personalitate, de pasiuni, etc. Dar dacă vorbim de pasiuni în discuțiunile urmate de trei zile încoace, vă întreb pe d-voastră, care ați asistat la ele, cine era pasionat? Cine a atacat personal pe cine-va? Cine a uitat lucrul pentru a nu ținti decât la o persoană, și încă prin ce mijloace? Eu sau adversarul mei?

D-lor, este o dreptate în lumea aceasta. În viața publică rezultă totdeauna un fapt mijlociu din toate discuțiunile, se formează o atmosferă rezultantă, ca să zic așa, în afară din cei care se combat, atmosferă compusă din simțimîntul și din judecata fie-cărui deputat nepărtinitor, care până în sfârșit simte unde este curatul adevăr și unde nu este. Căci dacă, d-lor, nu ar fi așa, dacă nu ar fi asemenea oameni nepărtinitori, care să judece adevărul și dreptatea, atunci ar trebui cine-va să despere de a mai in-

tra vre-odată cu intenții curate în viața constituțională a unui stat. Eu, d-lor, sunt însă încredințat, și această încredere am avut-o totdeauna, că adevărul nu se poate ascunde. Timpul îl scoate totdeauna la lumină. Iar în ceea ce privește atacurile personale, este evident că cine-va nu pierе și nu poate pieri prin ceea ce zic alții despre dînsul, ci numai prin ceea ce zice și ce face el însuș. Eu pot fi atins de vorbele și de faptele mele, dar nici-odată de vorbele altora asupra mea, și cu cât acestea sunt mai violente, cu atît mai puțin.

Pentru aceste motive și în aceste împrejurări v'am prezentat proiectul de lege asupra învățămîntului public. (Aplause prelungite).

După ministrul instrucțiunii publice vorbește d. G. Meitani, care face cu acest prilej a treia propunere de neîncredere în contra ministrului.

Discursul d-lui Meitani se resumă în propriile d-sale cuvinte: „prin acest proiect de lege, prezentat de d. ministru Maiorescu, se corupe spiritul tinerimii în general și în parte spiritul fiilor noștri. De aceea vă conjur, domnilor deputați, cu ocaziunea acestui proiect de lege să arătați țerii odată mai mult, că d. Maiorescu nu are încrederea d-voastră“.

D-lui Meitani nu-i răspunde ministrul. Discuția generală continuă a doua zi. Vorbesc pentru proiect dd. G. Exarhu (Bacău), raportor, ministrul lucrărilor publice Teodor Rosetti, I. Lahovari și I. Strat, iar contra proiectului dd. Aristid Pascal (pentru a doua oară), G. Mihăilescu (Galați) și, într'un lung și remarcabil discurs, B. Boerescu. Acestui din urmă îi mai răspunde

T. Maiorescu, ministru de culte și instrucțiune publică. D-lor deputați, mulțumesc d-lui deputat Boerescu, precum am avut onoarea și plăcerea a-i mulțumi și cu ocaziunea debaterii bugetului meu rectificativ în Decembrie trecut, pentru înălțimea la care a știut în tot-dea-una să menție discuțiunea; îi mulțumesc asemenea pentru sprijinul ce l-a adus tendențelor proiectului meu. Are dreptate onor. deputat d. Boerescu. N'a putut partidul conservator să aibă aparența măcar de a lovi în vre-o parte a instrucțiunii publice și de a imputa școalele în această țară. Are dreptate, și mă unesc cu d-sa, că nu trebuie să se atingă nici idea universităților, nici altera întru ceva fundamentul învățămîntului elementar și secundar. Nu trebuie învățămîntul superior să fie jignit de d-v. ceea ce nici nu este prin proiectul de față; și cu atât

mai puțin ar fi drept de a se bănuî, că d-v. voiți răul școalelor, cu cât sub Camera conservatoare de cinci ani încoace s'a făcut o adevărată întindere și o îmbunătățire văzută în învățămîntul public, menținându-se școalele normale printr'un vot al d-voastră, sporindu-se învățămîntul elementar cu 200 de școli prin sate peste cele ce erau. Acesta este titlul de onoare pentru partidul conservator în privința școalelor. Mulțumesc d-lui deputat Boerescu și nu mă îndoiam că d-sa va veni în sprijinul proiectului meu pentru luarea lui în considerațiune, căci d-sa, fiind coleg cu mine, a iscălit, alături cu mine, jurnalul prin care s'a propus acest proiect de lege în desbaterea Camerei (aplause, senzațiune).

Prin urmare pozițiunea mea este foarte ușoară față cu d. Boerescu. Suntem pe acelaș tărâm în discuția generală și contribuim împreună pentru reușita acestui proiect (ilaritate).

D-lor deputați, un lucru numai mi-a părut cam în contra-zicere în ceea ce zice d. Boerescu. D-lui zice, că în timpul în care d-sa, cu cea mai mare activitate și cu mult succes, era director al școalelor, în timpul Eforiei, când l am văzut și eu, îmi aduc aminte — era pe la 1859 sau 1860; în acel timp, zice d-lui, și până

la 1864 școalele prin sate erau mult mai numeroase decât astăzi, adică de când s'a pus în lucrare legea cea nouă a instrucțiunii publice, legea actuală.

Apoi, d-lor, mai voiți d-voastră o critică mai energică în contra legii actuale a instrucțiunii publice și o dovadă mai tare că îi trebuie o modificare? (Aplause).

Cum, d-lor! sub regulamentul vechiu, sub Eforia vechie, poporul nostru de jos avea mai multe școli care deschideau mintea lui spre cultură, și de la 1864, de când cu lovitura de stat, care ne-a dotat cu atâtea legi aduse prin concursul d-lui Boerescu, care era vice-președinte la consiliul de stat... (aplause).

B. Boerescu. Nu eram atunci, ci după ce au intrat Camerele în lucrare; eu fără Camere n'am lucrat.

Ministru de culte și instrucțiune publică. Fără îndoială, sub Camerele după lovitura de stat. Acest detaliu poate fi important pentru d-v. personal, dar nu are importanță în discuțiunea de față. Așa dar, d-lor deputați, de la 1864 încoace sub legea cea nouă ne-am împușinat cultura poporului și ne-am înmulțit... unde? În facultăți, în oamenii cu cultură juridică, în avocați. Ei bine, d-lor, iată direcțiunea ce voim să.

o combatem. Iată pentru ce vă rog să chibzuim, să îndreptăm lucrurile așa încât să se simtă de țară că încrederea ce o pune în partidul conservator, că siguranța ce o pune în Camera aceasta, are efectul de a face să prepondereze lumina în clasele poporului; să se știe de către țară, că în sistemul constituțional în care trăește ea, a dobândit cultura maselor pe o scară mai înaintată, de aci mergând mai departe cu sistemul nostru să dobândim prin școalele reale o clasă socială care prin industrie, prin comerț, prin fabrici, prin muncă onestă să susție edificiul, de o cam-dată artificial, al sistemului nostru constituțional. Și, d-lor deputați, eu puteam să zic aceasta, fiind-că eu însumi sunt un fiu eșit din popor; aparțin și eu acelei clase a treia; sunt însu-mi din aceia, care au beneficiat de resturnarea formei celei vechi aristocratice, unde nu era decât poporul care plătea impozite, iar boierii nu plăteau nimic. Sunt unul din acei care am profitat și pot profita de legile actuale; și dacă d-voastră nu veți primi legea ce propui și veți lăsa să continue modul cum au mers lucrurile până acum, aș deplânge aceasta ca om de stat, ca om public, dar aș beneficia ca om privat de legea vechie, fiind-că m'aș face și eu avocat ca ceilalți și aș avea

și eu beneficiile mele ca și ceilalți din viața publică. Prin urmare dacă eu am venit în contra acestei ordine de lucruri, lăsând foloasele mele ca persoană privată la o parte; dacă vii eu și ridic această chestiune și cer ca guvernul să aibă o acțiune hotărîtoare în stat; dacă voesc ca noi burghezii să merităm a trăi ca stat al treilea și să dăm poporului român legitima sa satisfacțiune, atunci trebuie să credeți, că prin aceasta nu pot avea alt scop decât întărirea naturală a ordinii sociale în această țară și a statului întemeiat pe ea.

Dar cum, o lege de instrucțiune poate ea singură să facă aceasta? De sigur nu. Este numai legea instrucțiunii cauza care a mântinit confuziunea veche? Este ea aceea care a făcut de nu s'a format acea clasă? De sigur, nu este numai ea. Dar este în parte și ea. Căci or ce lege, cât de izolată ar fi în organizațiunea unui stat, tot contribuie pentru partea ei la ceva, și prin urmare și legea instrucțiunii 'a contribuit la ceva în acel înțeles. De aceea la cele ce mi-a spus onorabilul meu fost coleg, d. Boerescu, îi răspund, că legea de astăzi care trebuie reformată, prin faptul că cere de la guvern să înființeze în fiecare capitală a României școli de literatură latinească și grecească, consumă pu-

tința finanțiară a României în așa grad, dacă va rămânea în vigoare, încât nici peste 20 sau 30 de ani de aci înainte nu vom putea înființa școli reale, de care țara noastră are lipsă, din motivele arătate ieri.

Acum, d-lor, dacă vorbim despre îndreptarea stării sociale, apoi eu cred că ea în adevăr nu se va putea îndrepta decât prin o altă direcțiune a culturai ce se va da poporului. Vă rog să priviți, dacă mai există în Europa vre-un stat, care să prezente astă formă de cultură, astă formă de școli ce o avem noi în momentul de față. Apoi unde a fost stat constituțional în Europa, a fost și o avere, și o avere foarte însemnată câștigată în industrie și în comerț, pentru ca să se plătească cu dînsa luxul de a participa într'un mod real la afacerile publice, luxul de a putea dirige într'un sens sau altul mersul vieții publice. Fabricanții cei bogați, comercianții cei mari, industriașii culți aveau destulă avere, destulă putere și autoritate în țară pentru ca ei să țină balanța între puterile publice din stat. Noi, fără a avea asemenea oameni, care să fi ajuns prin munca lor, prin inteligența lor, la acea importanță în stat încât să poată controla cu folos afacerile publice, am introdus în țara noastră sistemul constituțional cel mai ina-

intat. Care a fost rezultatul? Să-l controlăm un moment față cu schimbarea averilor particulare. O observare generală ce se poate face asupra averilor particulare în toate statele europene, este, că avuția din zi ce merge se acumulează la clasa de mijloc, adică la fabricanți, comercianți, industriali, iar averea teritorială a clasei aristocratice scade, dacă cei ce fac parte din aristocrație nu sunt prinși de acelaș curent de muncă, fără de care astăzi nu se mai poate dobîndi nici susține averea. Acesta este curentul timpului. La noi ce s'a întâmplat? La noi a scăzut averea boierilor, și a crescut averea... cui? Averea țeranului? Aceea a dascălului? Aceea a comerciantului? Nu; clasa cea mai favorizată a actualei stări de lucruri, clasa care a prosperat pe seama țerei întregi, clasă a cărei avere a crescut într'o proporție surprinzătoare în câți-va ani, este clasa avocaților. (Aplause prelungite).

B. Boerescu. Și d-ta ești avocat.

T. Maiorescu, ministru instrucțiunii publice. Da, și tocmai de aceea am dreptul de a vorbi de avocați. (Iaritate, applause). De avocați în general; căci nu am nici de cum aci intenția de a vorbi personal de nimeni, după cum sunt convins că nici d. Boerescu nu are o ase-

menea intenție personală. Viind la chestie, voi întreba : ce au făcut acești, nu voi zice advocați, dar oameni special devotați la legiferare... Ce au făcut acești oameni ? Au resturnat în țara noastră de odată toate formele de stat ale vieții publice, toate legile sale, și au înființat faimoasa — iertați-mi expresia — fabrică de legi, care numai în decursul unui an de zile, de la 1864 la 1865, ne-a inundat cu codul civil, cu procedura civilă, cu codul penal, cu procedura penală și cu o sumă de alte legi. A schimbat totul deodată ; a făcut a se schimba toți terminii obișnuți din legile noastre, a făcut ca nimic din acest nomol de legi să nu mai fie înțeles de poporul nostru. A participat clasa noastră de jos la această nouă stare de lucruri ? Nu ; numai d-voastră ați venit de odată și i-ați vorbit de fel de fel de lucruri necunoscute pentru el, i-ați vorbit de portărei, de somațiuni, de institutori, de institutrice, de inspectori, de prefecți, de sub-prefecți, mai ales de perceptori și de sub-perceptori, toate aceste cuvinte nouă, ființe nouă, instituțiuni nouă, care au amestecat poporul, creațiuni de ocaziune importate cu grămada din țeri străine și cu care îi era imposibil poporului de a se deprinde, de a și le însuși.

D-lor, în această stare de lucruri, schimbându-ne Constituția, codul civil, codul penal și toate relațiunile publice, și imitându-le după regimul frances, în care și-au făcut mulți dintre noi studiile, și eu însu-mi am făcut studiile de drept la Paris, am adus societatea noastră în această stare, încât a fost silită să se adreseze pentru toate trebuințele sale la noi cei cu cultura franceză ca să le explicăm, ce însemnează notarul și perceptorul în comună, ce însemnează testamentul olograf și mistic, cum să-și facă un act sinalagmatic, cum să facă o tocmeală agricolă și altele; așa încât s'a întâmplat ca noi, această clasă care facem legile, să fim răspunzători în toată puterea cuvîntului și moralicește și în fapt de toată viața românului de azi.

După ce i-am luat legile vechi și le-am înlocuit cu cele nouă și l-am silit să se adreseze la noi pentru a-i le explica, i-am pus și condiții grele de plată pentru această explicație, un bir meșteșugit, cu care ne-am îmbogățit noi și l-am sărăcit pe el. Am închis poporul într'o ladă întunecată, l-am lăsat fără lumina instrucțiunii, și nu i-am deschis decât o fereastră, care ne convenea nouă, și acea fereastră a fost școalele latinești și grecești, care apoi au um-

plut facultățile de drept și cifra avocaților și postulanților de funcțiuni. (Aplause).

D-lor, după ce am făcut aceasta, după ce am devenit exploatatorii țeranului (bravo!) sub forma culturii, a țeranului care și azi trăește fără a beneficia de adevărata cultură, apoi voiți să respingeți și această primă încercare de a modifica acest sistem, de a face învățămîntul independent, de a îndemna să primească clasa de mijloc o cultură reală și o existență în afară de budgetul statului? Faceți aceasta, dacă voiți; sunteți liberi să o faceți; însă eu ași deplînge-o pentru statul nostru, de și pentru mine nu.

D-voastră, care vă împotriviți într'un mod atât de violent, trebuia să veniți, conform prescripțiilor Constituției pe care eu am păzit-o, să veniți și dacă vedeți, că încercarea mea era slabă și că eu eram neputincios de a concepe o asemenea lucrare, dacă aveți temerea că eu sunt animat de personalități, trebuia să veniți cu un contra proiect, în care să prevedeați toate interesele școalelor elementare, toate interesele școalelor reale și apoi să respingeți proiectul meu de lege. Însă când viu eu și vă declar, că guvernul ține numai la cele trei puncte principale ce le-am arătat eri, iar că restul îl puteți modi-

fica, atunci nu înțeleg pentru ce motiv sincer
voți să respingeți proiectul.

Încă odată, respingeți dacă voți proiectul meu,
dar răspunderea va fi a d-voastră. Cât pentru
mine, sunt fericit că am putut, în această Cameră
și înaintea țării, să spui ceea ce am spus. (Aplause
prelungite).

Resultatul îndelungatei discuții generale
este următorul:

Se pune la vot luarea în considerare a
proiectului de lege asupra învățămîntului
public.

Votanți	87
Majoritate absolută	44
Bile albe pentru	55
Bile negre contra	32

Adunarea a luat în considerare proiectul
de lege.

Răspuns la interpelarea din Senat încontra
suprimării unei catedre. — Vot de blam.

(Ședința Senatului de la 28 Ianuarie 1876).

Pe când în Cameră dd. Pascal, G. Brătianu și Meitani, susținuți de B. Boerescu, își desvoltau în contra ministrului scoalelor cele 2 interpelări și propuneau cele 3 moțiuni de neîncredere, despre care s'a vorbit în paginile precedente, dar care n'au ajuns la rezultatul așteptat de opoziție, în Senat le vin în ajutor alte 2 interpelări ale lui I. Deșliu și o moțiune de blam propusă de Al. Orăscu și sprijinită de C. Bozianu (vezi pag. 378 și 379).

În zioa de 22 Ianuarie, în care ministrul scoalelor este ocupat la Cameră cu discuția generală asupra reformei învățămîntului public, I. Deșliu anunță în Senat următoarea interpelare:

„Interpelez pe d. prim-ministru, dacă
 „colegul d-sale dela culte și instrucțiune
 „publică, d. Titu Maiorescu, fiul răposatului
 „Ioan Maiorescu, supus austriac, a respec-
 „tat la rîndul d-sale instituțiunile țerei ce-
 „rînd exercitarea drepturilor politice prin
 „formele prescrise întrînsele, singura con-
 „dițiune, care i-ar fi putut deschide ușa la
 „minister, conform art. 97 din Constitu-
 „țiune.“

Această interpelare însă n'a mai fost dezvoltată, fiindcă i-a trecut înainte o altă interpelare a lui Deșliu, despre care tratează paginile următoare și care a avut în fine efectul dorit.

Curioasa încercare a răposatului Deșliu de a pune la îndoială calitatea de cetățean român a autorului acestei publicări și a tatălui său (care, întors în țară din exilul de la 1848, fusese director al Eforiei scoalelor și murise la 5 Septemvrie 1865 ca profesor de istorie la universitatea din București), stă în legătură cu o încercare anterioară, făcută de câți-va profesori „fracționiști“.

În Fevruarie 1867, sub guvernul Golelescu Brătianu, când „fracțiunea“ era în Iași parat guvernamental (vezi pag. 19 și 80), consiliul comunal din Iași primește contestarea adusă de profesorii universitari Petru Suci, G. A. Urechia și Gr. Cobol-

cescu și șterge din listele electorale pe colegul lor T. Maiorescu ca nefiind cetățean român. Însă tribunalul din Iași sect. II prin sentința din 28 Februarie 1867 reformează încheierea consiliului comunal și ordonă înscrierea contestatului în listele electorale, întemeindu-se pe faptele, că cel contestat este născut la Craiova în 15 Fevr. 1840, când tatăl său era recunoscut cetățean român, și că a ajuns la majoritate într'un timp, în care tatăl său era asemenea recunoscut cetățean român, că prin urmare nu este drept de a-i tăgădui cetățenia. În contra acestei sentințe dd. G. A. Urechia, P. Suciu și Gr. Cobolcescu au mai făcut recurs în casație cu 8 motive lung dezvoltate, însă curtea de casație le-a respins recursul prin decisiunea de la 27 Octomvrie 1867.

De așa ceva va fi auzit vorbindu-se fără deplină cunoștință de cauză d. Deșliu, când și-a anunțat interpelarea. Și ce să ne mirăm de fostul senător Deșliu, când chiar niște profesori-colegi, ca cei citați mai sus, dintre care unul, P. Suciu, era însuși născut în Transilvania, se trudiseră în 1867 pe la toate trei instanțele cu o asemenea contestare!

Ceailaltă interpelare a lui I. Deșliu este relativă la suprimarea budgetară a uneia din cele 2 catedre de dreptul roman de la facultatea juridică din București și se des-

voltă în ședința Senatului de la 28 Ianuarie 1876, fiind susținută prin atacul combinat al tuturilor elementelor opoziției din Senat, care vedeau că la Cameră legea învățămîntului public se luase în considerare cu relativ mare majoritate și se debătea pe articole cu acelaș succes pentru guvern.

Interpelantului îi răspunde :

Ministrul cultelor T. Maiorescu. D-lor senatori, îmi veți da voie mai ântâi de a vorbi despre un punct de înalt constituționalism, care cred că trebuie să vă preocupe în prima linie, și a lăsa în or ce cas la o parte câteva aluziuni personale făcute de d. interpelator. Numai în acest mod cred că pot corespunde demnității debaterilor, ce trebuie să domnească într'un parlament.

D-lor senatori, toate chestiunile pe care le-a atins onor. d. interpelator înaintea d-voastră, au fost discutate și în Adunarea deputaților. Așa dar, Adunarea deputaților nu a fost surprinsă în votul său; eu am propus chestiunea completă înaintea ei și ea mi-a dat votul său. În budgetul rectificativ pe 1876 am cerut Camerei în adevăr suprimarea catedrelor de economie politică și de filosofia dreptului dela facultatea de drept din Iași și suprimarea uneia din catedrele de drept roman dela facultatea

de drept din București; însă aceste suprimări nu le ceream pentru a face oare-care reducțiuni definitive în budget, fiindcă nu se ștergea din suma totală nimic, ci pentru a schimba destinația acelor cheltueli într'o direcție mai folositoare. Vă voi citi *Monitorul* cu dezbaterile Camerei, ca să vedeți ce s'a zis în Cameră asupra chestiunii.

La aceste propuneri ale mele, a venit un amendament din partea d-lor deputați Pascal, Șoimescu, Meitani (toți avocați), prin care ziceau: „propunem a nu se desființa prin budgetul rectificativ catedra de economia politică de la facultatea de drept din Iași și aceea de drept roman de la facultatea de drept din București“.

A venit d. Pascal, jurist însemnat, cel puțin așa mi se spune, și a susținut că ar fi a se viola legea instrucțiunii publice; a venit un alt jurist și mai eminent, d. B. Boerescu, și a susținut tot astfel că s'ar viola legea. Atunci într'un răspuns ce am dat, în Cameră, ziceam: D-lor deputați, sunt de aceeaș părere cu d. Boerescu, și aici sunt de aceeaș părere cu d. Deșliu senatorul, că adică nu se poate nici odată, prin budget, schimba o lege. Sunt de aceeaș părere și cu d. Boerescu și cu d. Deșliu,

că nu se poate nici odată prin arbitrarul guvernului să se destitue un profesor inamovibil. Ce declarațiune mai lămurită voiți? Dar iată unde este diferența cea mare dintre mine și d. interpelant: eu am susținut în Cameră și susțin și aci, că nu se lovește legea instrucțiunii publice prin aceste dispozițiuni budgetare. Susțineam în Cameră și susțin și aici, că nu este exact că se prevede prin legea instrucțiunii publice numărul catedrelor la universitățile noastre, și desfid pe or cine să găsească vre un vot al Senatului sau al Camerei, prin care să se fi înființat vre-o catedră prin o anume lege, în cât să fie un ministru obligat să n'o desființeze decât tot prin o anume lege. Iată ce susțineam atunci înaintea Camerei și mă întemeiam pe art. 260 din legea instrucțiunii publice, pe care l-a citit și d. Deșliu. Să cităm dar mai întâi articolele legii instrucțiunii: „Facultatea de drept va coprinde: dreptul roman, dreptul civil, etc.“ Arată științele sau cursurile, fără a fixa numărul catedrelor, și tot așa la celelalte facultăți. Art. 260 apoi zice: „Fie-care facultate se va organiza prin regulament“.

Mai întâi să fac o întrebare: ce sunt regulamentele date în forma regulamentelor de administrațiune publică? Cum se dau regulamentele

de administrațiune publică? Se consultă consiliul permanent pentru aceasta? Regulamentele de administrație publică se dau numai de consiliul de ministri și se sancționează de Domn. Apoi dacă este așa, trebuia oare ca pentru aplicarea legii instrucțiunii publice să consult consiliul permanent? Dar când se consultă însuș consiliul de miniștri, pentru ce să se mai consulte un consiliu subaltern lui? Va să zică, regulamentele de administrațiune publică se fac prin consiliul de miniștri și prin sancțiunea domnească!

În adevăr, d-lor senatori, la facultatea din București sunt trei catedre pentru dreptul civil și două pentru dreptul roman, și la facultatea din Iași sunt catedre introduse fără a fi chiar prevăzute în lege, cum e de exemplu catedra de medicină legală. Nici odată, d-lor, nu s'a discutat în Senatul acesta vreun proiect de lege pentru înființare de catedre. Cursurile științelor sunt determinate prin lege; iar catedrele se înființează de consiliul de miniștri. Înființarea catedrelor este o alocațiune bugetară și numai astfel este de resortul Camerei și numai al Camerei. Acum, fiind-că dreptul roman avea două catedre, la care profesorii dau numai câte trei ore pe săptămână, am zis că se

poate însărcina numai unul, ca să predea încă alte trei ore și să se desființeze alocațiunea bugetară. Aceasta era idea mea.

D-lor senatori, poate că această idee a mea a fost bună, poate că a fost greșită; însă eu, în bună credință, așa am interpretat legea, că dacă înființarea catedrelor este de competența regulamentelor de administrație și de resortul bugetar, apoi și desființarea lor nu poate atirna decât tot de guvern și de un vot bugetar.

Apoi s'a mai pomenit, d-lor, ca să se facă o interpelare sau o moțiune în contra unui ministru pentru ceea ce gândește el, pentru părerea lui? Nu, nici odată pentru părere, și or de câte ori a voit opozițiunea, a făcut-o pentru fapte. Dar faptul meu este că, având o apreciere, am venit și am supus-o înaintea Camerei, și acum dacă a apreciat Camera ca și mine, în ce sunt eu responsabil?

Și apoi, d-lor, dacă eu am propus aceasta, nu am făcut-o pentru a desființa o alocațiune bugetară, care era afectată pentru iustrucțiunea publică spre a-i da o altă destinare, ci am propus-o pentru ca s'o întrebuițez tot în desvoltarea instrucțiunii publice; însă în desvoltarea unei ramure mai esențiale, aceea a

invățămintului elementar, pe care trebuie să-l dezvoltăm în proporțiune cu avântul facultăților. Aceasta a fost părerea mea pe care am suspus-o Camerei, și de și este anevoe a se măsura cineva cu elocuența d-lui Deșliu, totuș în Cameră s'a desfășurat multă elocuență din partea d-lui Boerescu și a d-lui Pascal, și după ce s'a făcut discuțiune suficientă, pro și contra, Camera a aprobat cu o majoritate de 72 voturi contra 27, adecă aproape cu trei pătrimi, opiniunea mea, și numai după ce Camera și-a dat votul, eu l-am executat.

Am vorbit anume și de d. Daniileanu in Cameră și iată ce ziceam:

„Fără îndoială, d. interpelator Pascal are dreptul să întrebe pe un ministru: „Bine, când auzi d-ta că un profesor de dreptul roman, d. Daniileanu, căci de d-lui era vorba, nu urmează regulat, pentru ce nu ai luat măsurile ce ți le dă legea?“

„Intr'adevăr, d-lor, puteam să iau și alte măsuri, puteam să-i dau un avertisment, puteam să-l trimit în judecată; dar tot de odată puteam să viu înaintea Camerei să zic, că această catedră este de prisos și este mai bine s'o desfințăm.“

„Din aceste trei diferite căi, care erau deschise pentru îndreptarea răului, eu am ales pe cea din urmă și d-voastră ați aprobat această măsură prin votul d-voastră asupra budgetului rectificativ.“

Acum chestiunea constituțională este: ce vrea Senatul să facă cu mine? Să-mi voteze o moțiune pentru că am avut o părere? Apoi persoana mea a dispărut sub votul Camerei, și din momentul, în care marea majoritate a acestei Camere conservative m'a autorizat să fac așa, eu meritam acuzațiunea d-voastră din contră numai dacă nu executam votul Camerei.

Dar nu pot primi acuzațiunea pentru că l-am executat, pentru că atunci loviți, după părerea mea, în Cameră. Chestiunea este foarte lămurită. Rămâne acum ca d-voastră să chibzuiți dacă este bine, ca Senatul să producă un conflict de competență și să dea contra ministrului un vot care se resfrânge și lovește în majoritatea Camerei; dacă aceasta este misiunea corpului celui mai înalt, care trebuie să mănțină cu prudență echilibrul între puterile statului.

Cum vedeți, d-lor senatori, cred că tărîmul ce ș'a ales d. interpelator nu a fost fericit.

Se face prea multă onoare persoanei mele, dacă pentru a lovi în ea, se lovește un princip

mult mai înalt decât persoana mea, principiul puterilor constituționale în stat. Atât este răspunsul meu oficial la interpelarea d-lui Deșliu.

Dar, d-lor, dați-mi voie să răspund în fapt, în apărarea lucrurilor, în motivarea măsurilor ce le-am propus Camerei.

D. senator Deșliu a venit și ne-a spus că înainte-vreme, când erați d-voastră și din d-v. la Eforie, boeri vechi, mergeau școlile mult mai bine decât acum, că era mult mai mare îngrijire decât este astăzi, și ca să dovedească d-sa că este în interesul acelei tradițiuni vechi, vine azi și mă acuză pe mine, că am suprimat trei catedre de la facultățile de drept.

Dar era vorba de a face economii în detrimentul școlilor prin aceste măsuri? Dar se cuvine să se arate numai o parte a chestiunii și nu chestiunea în total?

Tărîmul, pe care a fost pusă chestiunea înaintea Camerei și pe care o pun și înaintea d-voastră, este că a trebuit să se întindă, cu toată restringerea mijloacelor noastre bănești, a trebuit să se întindă și în anul acesta, precum a început să se întindă și în anul trecut, învățămîntul din sate. Era atîta greutate financiară, și criza de astăzi vă dovedește că a fost atîta de împovărate finanțele, încât, după ce ne a-

menințau cu un deficit de 7 milioane aproape, guvernul a luat hotărîrea nu numai de a nu înființa cheltueli nouă, dar a luat hotărîrea a desființa din cheltueli până se va putea în câteva echilibra budgetul. În această pozițiune mai toți colegii mei au trebuit să reducă din cheltueli. În ceea ce mă privește pe mine, eu m'am împotrivit a reduce din cheltuelile esențiale scoalelor și am voit din contră să întind învățămîntul din sate ceva mai mult.

Se cereau 96.000 lei pentru a se introduce 200 scoli nouă prin sate; și cînd cine-va mă acuză că voesc a lovî în instrucțiune, să binevoiască a nu uita acest fapt, ca sub acest minister s'au înființat 200 scoli elementare nouă. Acum, d-lor senatori, vine întrebarea, în ce proporții trebuie să fie răspîdită instrucțiunea?

Mai uainte erau sub boerii cei vechi, cum zice d. Deșliu, numai în România de dincoace de Milcov vr'o 2,000 școli satești și dincolo 1,300, împreună aproape 4,000; de cînd cu libertățile constituționale, de cînd cu legea din 64, care încîntă pe d. Deșliu, cifra scoalelor la venirea mea în minister nu era decît de 1,900. Oare acesta era numărul normal al scoalelor elementare din România întregă, care

avea să dea unui popor începător cultura modernă? (aplause).

Impuținându-se pe de o parte de la 1865 încoace într'un mod neiertat scoalele sătești, s'a înmulțit din contră numărul facultăților, mai cu seamă al catedrelor facultății de drept, a căror profesori mai toți sunt și advocați, și unii își dau mai puțină osteneală la catedrele ce ocupă.

Oare ar trebui lăsat să se continue această cale? Dar atunci ce ar însemna un ministru de instrucțiune publică, dacă el nu ar căuta să dea o direcție hotărîtă întregului organism al scoalelor și să fixeze importanța relativă a fie-cărei părți din învățămînt?

Pentru mine unul, vë spun sincer, opinia este de mult formată, că chiar întinderea facultăților, mai ales a celor de drept în paralelă cu descreșterea învățămîntului claselor de jos de prin sate și orașe poate fi primejdioasă. Ea ar fi numai atunci bună, când vom avea în aceeaș proporție relativă scoli destule prin sate, apoi la învățămîntul secundar și superior scoli politecnice mai cu seamă, mecanice și industriale. Căci nu este bine a înființa numai scoli de științe înalte teoretice fără a ne ocupa

dacă ele sunt în paralel cu celelalte ramuri mai reale ale instrucțiunii. (Aprobări).

De aceea am crezut că era o datorie pentru mine de a veni să întind mai întâi scoalele din sate și de a acoperi golul bugetar pentru înființarea lor, restringând acel număr exagerat din catedrele facultăților de drept, care în proporție cu scoalele elementare se pot numi un prea mare lux. (Aplause și aprobări dintr'o parte).

D-lor, viu acum la o chestiune personală a unuia din profesori, d. Daniileanu; și aci aș putea să nu zic nimic alta decât că și asupra chestiunii d-lui Daniileanu, cum am mai spus, s'a vorbit în Cameră, și că în deplină cunoștință de cauză Camera a dat un vot în acelaș sens cu ministrul. Dar de ce să nu vă spun cum s'au petrecut lucrurile în detaliu? Erau două catedre de drept, una era ocupată de un suplinitor, d. Mandrea, și ceialaltă de d. Daniileanu, care, ca mai toți profesorii facultății de drept, era profesor definitiv. Trebuie să știți, că mulți profesori de la alte facultăți sunt încă profesori provizorii, la facultatea de drept însă, unde știu a interpreta legile, sunt definitivi și au căutat să fie inamovibili.

Era inamovibil și d. Daniileanu. Acum când era vorba a se desființa din cele două catedre una, am cerut avizul facultății, ca să-mi spună: este oare bun profesor d. Mandrea, ca să știu dacă ar putea d-sa să rămână pe urmă și să ție locul d-lui profesor Daniileanu când catedra d-sale ar fi desființată; nu când d. Daniileanu ar fi destituit, căci nu era vorba de aceasta. Atunci facultatea — sunt subscriși domnii: Boerescu Vasile, Pascal, Vioreanu, C. Boerescu, Vericeanu — ș'au dat părerea, că este în folosul instrucțiunii numirea d-lui Mandrea ca profesor provizor, a dat sfatul d-lor ca să trec peste concurs și să numesc pe d. Mandrea, căci d. Mandrea făcuse deja un concurs, fusese mult timp profesor la universitatea de Iași și este și membru la curtea de casațiune. Această părere a profesorilor facultății de drept, în privința d-lui Mandrea, am supus-o consiliului permanent, subalternul meu, și consiliul permanent, care lucrează sub prezidența mea, și care are vice-președinte pe d. Orăscu....

Orăscu. Vice-președinte, însă nu subalternul d-tale nici odată.

Ministru de instrucțiune publică. D. Orăscu, nu subaltern, ci vice-președinte al comitetului permanent, însă sub prezidenția și autoritatea

ministrului. D. Orăscu în consiliu a fost de o părere cu alți doi din 5 membri, și d. Zalomit a fost de o altă părere cu un alt membru; d. Zalomit a fost de părere că pe baza opiniei celor mai competenți oameni din facultatea de drept, să numesc pe d. Mandrea, fără alt concurs. D. Orăscu însă s'a împotrivit la aceasta, cerând stricta aplicare a legii, că de și d. Mandrea a concurat odată, însă acum trebuie să se facă un nou concurs or cât ar fi de favorabilă părerea în privința d-lui Mandrea.

Eu, ministru constituțional obișnuit a respecta mai mult majoritățile, m'am unit cu majoritatea consiliului permanent, am aprobat părerea emisă de d. Orăscu și ceilalți doi membri și am lăsat ca regularea poziției profesorului de dreptul roman să se facă la concurs. Va să zică este încă deschis concursul, nu s'a făcut nici o numire nici provizorie, nici definitivă, de și d. Mandrea putea avea drept la aceasta ca vechiu profesor de facultate.

Dar de ce ținea ministerul să fie d. Mandrea și să nu fie mai bine d. Daniileanu?

Pentru următoarele motive: eu cred că profesorii facultății de drept este mult mai bine

să fie dintre magistrați decât să fie dintre avocați.

S'a vorbit de intențiunile mele personale. Iertați dacă cobor discuțiunea și vă zic, fiind vorba de interes personal, că este mai mult interesul meu personal ca profesorii să fie și avocați, căci eu am fost avocat și poate să mai fiu, poate să mai fiu și profesor, și așa dar m'aș găsi foarte bine să pot exploata o pozițiune privată și totodată și un paragraf din budget, cum fac d-lor, dacă așa voiți d-voastră.

Prin urmare nu pentru interes personal, ci pentru binele lucrului credeam că ar fi mai merit, ca să se spună odată din partea ministrului de culte și instrucțiune publică în direcțiunea ce trebuie să dea resortului său, că este mai bine să fie un înalt magistrat profesor decât un avocat. Și știți de ce? Dar se poate ceva mai grav care să turbure mintea tinerimii mai mult, decât de a vedea, cum s'a întâmplat de atâtea ori la noi, ca într'un proces înaintea tribunalelor un profesor de drept să fie de o parte cu o teorie și altul să fie de altă parte cu altă teorie contrară, de a vedea chiar unul și acelaș profesor de drept că susține o teorie în cursul său de la facultate, și apoi teoria contrară îna-

intea tribunalelor în cauzele private! (Aplause din o parte).

Vă întreb: unde este moralitatea lucrului? Dar ce rol trebuie să joace facultatea de drept într'un stat? Trebuie să dea tinerimii principii nestrămutate de justiție și echitate. Și dacă din nenorocire sunt multe controverse în știința dreptului, datoria profesorului însă este să le reducă pe cât se poate, astfel încât să dea siguranța învățămîntului de drept în inima tinerimii! (Aplause). Sunt atâtea lucruri nesigure la noi! Nu vedeți în ce stare este opiniunea publică! Citiți jurnalele noastre și vă sfidez să vădă cineva numai din ele, unde este dreptatea și adevărul!

În această stare de lucruri noi, care voim să învățăm tinerimea, care este rolul nostru? Ce trebuie să predea scoala, care tocmai are să învețe tinerimea de a cunoaște și aplica justiția? Știința bazată pe principiile cele mai nestrămutate, încât să le serve în toată viața lor la cele ce vor face. Ce învață un băiat eșit de pe băncile scoalei juridice și care din nenorocire se află membru la tribunal sau curte, când vede pe respectabilii săi profesori unul susținând un lucru, și cel-alt cu o sumă de autori susținând alt lucru și vede că știința juridică este redusă

la o fraseologie de ocaziune și nu la principiile eterne de dreptate! Pentru aceea am crezut, că este mai bine ca un magistrat să fie și profesor, fiind-că profesorul explică teoria dreptului și magistratul aplică aceeași teorie, și nu se produce confuziune în mintea tinerimii. (Aplause din o parte).

Iată ce aveam de răspuns la interpelarea d-lui Deșliu.

Mai vorbește încontra ministrului senatorul C. Bozianu, căruia îi răspunde ministrul lucrărilor publice d. T. Rosetti; apoi Al. Orăscu propune și susține moțiunea: „Senatul, ascultând pe d. ministru și „avînd în vedere abaterile și călcarea legii „instrucțiunii publice, declară neîncrederea „sa în d. ministru al instrucțiunii publice „și trece la ordinea zilei“.

Ministrul-prezident d. L. Catargi combate moțiunea, însă rezultatul final este astfel consemnat în *Monitorul oficial*:

„Se pune la vot moțiunea cu bile prin apel nominal.

„D-nii senatori proced la vot, și apoi se dispoae scrutinul.

„*Prea S. S. Părintele Mitropolit primat, președinte.* Rezultatul votului este :

Votanți.	52
Bile albe pentru	31
Bile negre contra	21

„Prin urmare motiunea s'a adoptat. (Aplause! Bravo! Bravo!)“

Firește că în aceeași zi ministrul scoalelor și-a dat demisia și împreună cu el cabinetul întreg, care însă s'a reconstituit la 30 Ianuarie 1876 în modul arătat pe pagina următoare. Asupra acestei soluțiuni vezi observarea de la sfârșitul volumului de față.

Pentru desființarea internatelor liceale.—
Pretinsul cosmopolitism.

(Sedința Camerei de la 5 Februarie 1876).

Ministerul din acel timp:

Lascar Catargi, prezident și externe,
General I. E. Florescu, rășboi,
Al. Lahovari, justiție,
T. Rosetti, lucrări publice,
P. Carp, culte,
I. Bălăceanu, externe,
I. Strat, finanțe.

In Cameră se continua discuția pe articole a proiectului de lege asupra învățămîntului public cu toată căderea din minister a autorului ei. Căci ministrul următor d. P. Carp declarase, că și însușește proiectul și că va continua direcția predecesorului său.

Ajungând discuția la art. 132, care prevedea desființarea internatelor liceale, deputatul I. I. Pală vorbește în contra articolului, menționează „direcția nouă” și „cosmopolitismul” autorului legii, citește o protestare a vre-o 150 de persoane din Iași, care în numele „opiniunii publice Ieșane, dureros mișcate de cele mai multe din măsurile propuse prin noul proiect, dar în particular de suprimarea internatelor” cere respingerea proiectului (d. profesor N. Quintescu scrisese o întreagă broșură în contra lui) și conchide la suprimarea articolului.

Acestor obiecțiuni le răspunde discursul următor al autorului publicării de față, acum simplu deputat:

D-lor deputați, cea dintâi combatere a ideii de a se desființa internatele de la licee a venit aici în Cameră din partea onor. d. Pală.

Noi, care împărtășim idea că trebuie suprimate internatele de la liceele statului, trebuie mai întâi să exprimăm recunoștința noastră d-lui Pală pentru tonul moderat, cu care a tratat chestiunea.

Intr'adevăr, d-lor, din toate debaterile noastre ce folos poate eși? Dacă sunt convicțiuni deja formate între câți-va dintre d-voastră, atunci or-ce discuțiune s'ar face, ea nu mai poate

schimba părerea, atunci este vederat că vorbele sunt de prisos. Dar din modul, cum a început d. Pală discuțiunea, eu am câștigat speranța că se vor putea lămurì toate întrebările fără prejudecare, că vom putea ajunge a ne înțelege între noi după cuvintele ce se vor preschimba fără nici un spirit pasionat, așa încât să eșim cu toții din aceste discuțiuni într'adevăr mai luminați decât cum intrasem în ele, și pe urmă să hotărîm așa cum vom crede că este mai bine pentru școli.

Onor. d. Pală s'a referit la o declarare a mea când eram ministru. Dați-mi voie a o repeta (ea a fost făcută tot așa și de d. Carp, actualul ministru al instrucțiunii publice): Principiile actualului proiect de reformă sunt cele trei, ce am avut onoare a vi le spune atunci (pag. 408). Fără adoptarea lor proiectul este denaturat. Dar după încuviințarea lor, noi primim or ce hotărîre a majorității Camerei asupra celorlalte dispozițiuni. De aci nu este drept a se induce, cum părea a o face d. Pală, că noi renunțăm de a combate ideile, care ni se par greșite pentru instrucțiunea publică. Totul este ca aceste combateri să nu fie așa de decisive încât, dacă nu ar avea favoarea să fie primite de majoritatea

Camerei, să zicem că noi nu mai recunoaştem acest proiect de lege.

Intre asemenea puncte de a doua mână sunt şi internatele la licee. Intr'adevăr chestiunea internatelor la licee este departe de a avea însemnătatea ce pare că i s'a dat în discuţiunile publice.

D-lor, la internatul central din Iaşi, adecă în toată România de dincolo de Milcov, căci numai un singur internat de liceu există acolo, sunt astăzi 40 de elevi interni, iar în genere în şcoalele secundare de gimnazii şi licee sunt dincolo de Milcov vre-o 900 de elevi externi; va să zică toată discuţiunea noastră cea mare este, că, dacă 900 elevi secundari sunt crescuţi acolo ca externi, vre-o 40 alţii care sunt astăzi interni, să mai fie sau să nu mai fie crescuţi în internatul statului.

Pentru România de dincoace de Milcov chestiunea stă cam tot aşa. În toate internatele liceale ale statului astăzi sunt vre-o 100 elevi interni, iar în gimnazii şi licee vre-o 2,000 elevi externi. Va să zică este chestiunea de a se şti, dacă în această parte a ţerei, când avem 2,000 de elevi externi, mai trebuie sau nu ca statul să crească cu cheltuiala sa pe acei 100 elevi interni?

În această proporție înțelegeți bine că guvernul nu putea să facă alt-ceva decât să vă zică: D-lor, chestiunea este mai puțin importantă decât pare. Credeți să mai fie 40 elevi interni dincolo de Milcov și 100 dincoace tot pe seama statului, pe când sunt 2,700 elevi externi? Aceasta nu va schimba în mod radical direcțiunea învățămîntului, și poate să fie bine așa. Prin urmare vedeți că suntem, cum am zice, în largul nostru și putem trata chestiunea foarte liniștit.

În ceea ce privește o adresă de la Iași, pe care a citit-o d. Pală, să-mi dea voie să-i spun că nu pui mult temei pe ea. Mai întâi se zice acolo, că sunt 150 de semnături și că acele 150 de persoane reprezintă opiniunea publică din Iași. D-lor, opiniunea publică este un lucru greu de analizat. În această privință aș fi și eu tot atât de autorizat ca și cei 150 ca să zic că eu reprezent opiniunea publică în Iași, căci aș găsi alți 150 alături cu mine. Dar acestea sunt numai frase populare. În drept, opiniunea publică a unui stat constituțional o reprezintă numai un singur corp: este Parlamentul electiv, d-voastră sunteți opiniunea publică, sunteți reprezentațiunea legitimă a țerei. Dacă majoritatea d-voastră va hotări lucrul în

un înțeles sau în altul, aceasta va fi hotărîrea țerei, iar acele 150 de iscălituri din Iași reprezintă numai părerea lor individuală.

În tot cazul noi trebuie să depărtăm din discuția de față tot ce nu se ține de ea, și nu cred că era în chestie, când d. Pală a venit și v'a vorbit de așa numita „noua direcție“, făcându-mi onoarea de a zice că eu sunt șeful ei etc. Cuvîntul „noua direcție“ s'a întrebuintat odată de mine într'o chestie exclusiv literară și științifică, care nu privește întru nimic discuțiile politice. Iar în ceea ce privește cosmopolitismul, fiind-că l-a atins d. Pală, rog pe Adunare să-mi permită a răspunde aci câte-va cuvinte.

Dacă sub cosmopolitism se înțelege dezvoltarea unui popor fără înfăptuirea ideii naționalității, o dezvoltare comună a popoarelor așa încât naționalitatea lor să nu fie un element integrant, un substrat esențial al acestei dezvoltări, atunci din partea mea și din partea tuturilor amicilor mei politici declar că nu am fost nici odată, că nu suntem și că nu vom fi cosmopoliți; că nu a eșit nici odată nici din gura, nici din pana mea și nici din gura nici din pana vre-unuia dintre amicii mei un singur cuvînt măcar, care să autorize pe cine-va a zice că suntem cosmopoliți; că toți, fără ex-

cepțiune, am fost și suntem partizani ai ideii naționalității, și or-cine a susținut că noi am fi contrari acestei idei, a susținut o inexactitate.

Și d-lui Pală, care în vorbele d-sale moderate și prudente a avut tactul de a atinge acest lucru nu ca din partea d-sale, ci ca auzit de la alții, îmi fac o datorie a-i afirma: că cei ce au întrebuițat în contra noastră pentru prima oară strigătul de cosmopolitism, au mistificat opiniunea publică spunând un neadevăr.

Iată o declarație, care sper că este destul de lămurită pentru a mă autoriza de a nu mă mai oprî la asemenea lucruri, ci a reveni la obiectul propriu al desbaterilor noastre.

Internatele susținute de stat au fost introduse în acele state, în care guvernul a voit să răpească tinerimii și părinților desvoltarea liberă și să le impună direcțiunea lor guvernamentală.

Dacă aș fi eu cosmopolit și aș voi să cresc tinerimea în ideiele cosmopolitismului, nu vă pare natural că tocmai eu aș cere internate, în care să se pună pedagogi din direcțiunea mea și să impun astfel societății direcțiunea ce-mi convine mie? (aplause). Este evident, că atunci când eu propun ca statul să nu crească tine-

rimea în internate. ci să o lase să crească în
sînul familiei, este evident, zic, că atunci mi
s'ar putea imputa o sumă de alte intențiuni,
dar numai intențiunea de a impune tinerimii
o anume direcțiune a mea pentru cosmopoli-
tism sau absolutism sau cum veți voi, numai
această intențiune nu mi se poate imputa. (A-
plause).

Vă rog dar încă odată să nu complicăm
chestiunea de față cu lucruri ce nu au a face
cu dînsa, ci să o analizăm în un mod mai
simplu și mai dea-dreptul în legătură cu obiectul.

Analizată chestiunea în mod simplu și fără
preocupațiuni de lucruri străine, iată cum să
prezentă.

D-lor, vorbeam la discuțiunea generală, că în
statul nostru este mai bine ca să impuținăm
intru cât-va direcțiunea spre scoalele latinești și
grecești și spre funcționarism, și să ne silim
a înlesni cât mai mult producerea unei clase
de cetățeni independenți, care cu munca lor, cu
economia lor să-și câștige înșii existența fără a
se adresa la bugetul statului, și că de aceea
trebuie ca scoalele reale să fie fondate și înmul-
țite. Liceele fără îndoială trebuie păstrate ca o
instrucțiune de înaltă cultură; dar trebuie să fie
rezervate numai pentru aceia, care vor să se

destine la acea înaltă cultură clasică, și mai ales spre a îmbrățișa funcțiunile statului în limitele cerute de el.

Este dar aici o proporțiune de stabilit, și în starea noastră de astăzi nu pot decât să dau sfatul: nu lășiți peste măsură liceele până când nu veți avea mai multe școli reale.

Acum, dacă statul ar veni și ar zice: la gimnaziile reale, la școalele reale creșteți cum voiți tinerimea, dar pentru școalele latinești și grecești să viu eu anume în ajutor cu internate, vă dau burse ca să fiți crescuți gratuit de mine, nu vedeți d-lor, că ar continua eroarea primitivă? Adecă noi am scoate din sinul familiilor un număr de copii și le-am zice: Vi-i țin în internate pentru ca să învețe latinește și grecește, iar pentru alte trebuințe ale statului faceți voi cum știți.

Pentru ce aceasta? Are obligațiune statul ca numai decât să crească în internate pe elevi pentru latinește și grecește? Nu are nicăeri și nici odată această datorie.

În Franța, precum a arătat foarte bine d. ministru al instrucțiunii, s'au introdus din partea statului, sub Napoleon I, internatele liceale cu intențiunea foarte pronunțată, fiind-că murea cu 30, cu 40 de mii floarea tinerimii burgheze în

resboaele nesfârșite, de a crește pe seama statului pe nefericiții copii rămași orfani de tată, și tot-deo-dată cu intențiunea de a imprima acestei tinerimi o direcțiune absolutistă guvernamentală cu idei napoleoniane.

Dar tocmai experiența dobândită în Franța cu acest sistem al statului nu ne încurajază ca să mergem mai departe, căci s'a întâmplat ca tocmai acolo, unde statul a întins mai mult coarda, să se producă cea mai turbulentă tinerime, în comparare cu cea din Germania, din Anglia și poate chiar și din Italia. Iată, d-lor, rezultatul internatelor de acolo.

În Germania și Anglia sunt internate, dar sunt de regulă fundațiunii private, și numai așa se pot susține bine. Este mai bună autoritatea privată în asemenea lucruri, cum merge mai bine Eforia spitalelor aici și Eforia Sf. Spiridon din Iași, în privința averii ce o administrează, decât poate ar merge când ar fi sub autoritatea statului, și tot așa mergea mai bine Eforia școalelor cu administrația ei de mai înainte decât poate să meargă sub ministerul cultelor de astăzi. Căci este știut că statul administrează în general mult mai rău decât administrează un particular.

Aşa dar, d-lor, în loc de a cere întreţinerea internatelor din partea statului, prezentul proiect de lege cere acordarea burselor; şi iată cum se prevede aceasta în art. 132:

„Elevii sărmani şi silitori vor fi ajutaţi prin burse.

„Bursele se dau de minister prin concurs conform unui anume regulament“.

În realitate lucrurile se vor petrece aşa: Vom avea şcoli reale în Fălticeni, în Roman, în Botoşani, în Bacău, în Piatra, etc., în cât priveşte România de dincolo de Milcov; iar dincoace au să fie în Giurgiu, Ploeşti, Slatina, Tirgu-Jiului, etc. Cu înfiinţarea acestor şcoli reale, poate că 4 din 5 cazuri de trebuinţă pentru internate se vor împrăştia. Căci dacă astăzi sunt atâţi părinţi, care voesc ca copiii lor să studieze în liceele din Bucureşti, Iaşi, Craiova, şi solicită un loc în internatul statului, cauza este că în oraşul de unde este acel părinte nu sunt încă introduse şcoli secundare, şi prin urmare părinţii sunt siliţi a cere asemenea ajutor. Dar în zioa, în care vor fi şcoalele secundare înfiinţate în toate capitalele mai însemnate din district, în acea zi trebuinţele părinţilor de a alerga la Bucureşti, Iaşi şi Craiova vor fi mai mici; prin urmare din acest fapt

numărul trebuitor de interni liceali se va reduce poate la o pătrime din ceea ce este astăzi. Va să zică, dacă trebuința internatelor va fi redusă la această proporțiune, atunci rămâne statului a dezlega numai întrebarea acelor tineri săraci, care au un talent deosebit pentru studiile clasice, și care voesc să urmeze mai departe aceste studii. Răspunsul este, că aceștora li se vor da burse.

Dar se zice: dasă li se vor da burse, cine are să-i crească? Oare nu se vor duce în alte internate particulare? Poate! Dar eu, d-lor, sunt din parte-mi în contra și a acestor internate particulare, de și aceasta nu mai privește pe stat, ci rămâne treaba părinților de a le apreția. Sunt cu atât mai mult autorizat de a vorbi aici, cu cât eu însumi am contribuit a funda un asemenea institut privat la Iași pentru internii liceali. Această experiență însă și altele făcute pe urmă mi-au arătat, că instrucțiunea este fără indoială mai bună în aceste scoli, dar grămădirea prea multor elevi în ele are multe inconveniente, educațiunea nu este la înălțimea cerințelor, și în fine sunt expuse pericolului unui spirit exagerat de speculațiune. Acest pericol l-am constatat mai ales la internatele private din Craiova.

Aşa dar nu aceste internate sunt idealul meu. Eu sper din contra, că lucrurile se vor putea face şi la noi aşa precum se fac în Anglita, în Germania şi în parte chiar în Franţa, adică părinţii elevilor bursieri sau stipendişti, dacă nu sunt din localitate, se vor duce şi vor căuta să găsească la locul liceului o familie, şi mai înainte de toate se vor duce la familiile a chiar profesorilor de licee, care nu mă îndoiesc că vor primi cu mulţumire în casele lor câţi-va din tinerii eminenti, care au stipendii, nu prea mulţi, dar 3 până la 4.

V'am spus, d-lor, că în toată România de dincolo de Micov sunt astăzi 40 de elevi interni la licee, apoi dacă vor lua unele familii de profesori câte 4 sau 5 elevi ca să-i crească în mijlocul lor, nu credeţi oare că această creştere în familia unui profesor de liceu va fi o creştere mai bună şi mai morală pentru tineri decât creşterea lor în cazarmele internatelor celor mari? Dar chiar şi pentru profesori va fi mult mai bine; căci un profesor, care va avea elevi bursieri acasă la sine, pe lângă plata ce va primi de la dinşii şi care-i va uşura poziţia materială, va fi silit să ducă o viaţă mai casnică, va câştiga însuş mai multă demnitate în chiar viaţa sa familiară; în loc să se ducă la o

cafenea, la ciub, la discuțiuni politice, se va gândi la familia cea sporită din casa lui, pentru care va simți mai mult, mai imediat răspunderea morală; cu elevii săi din familie va repeta lecțiunile și va deveni un pedagog mai bun decât era până atunci din simplă teorie.

Așa se petrec lucrurile în Anglittera, în parte în Franța, foarte adesea și mai regulat în Germania. Cred dar că această viață introducându-se și la noi, va da rezultate bune. Nu mă îndoiesc că și d-voastră veți împărtăși această opiniune.

Ce întimpinare mai aveți în contra acestei încercări, care — după cele zise — trebuie să vă pară și d-voastră așa de folositoare pentru societate, încât de sigur merită din capul locului o primire mai bine-voitoare?

Am ascultat în această privință cu mare atențiune coprinderea protestării din Iași, pe care ne-a citit-o d. Pală, și am auzit între alte argumente contrarie și pe acesta, că la noi înainte vreme așa era, cu internate, și că din internate au eșit toți oamenii noștri cei mari. Așa este! Dar ce poate dovedi aceasta? Să vă dau un exemplu. Acum, când am introdus în țara noastră drumurile de fier și telegraful, mai putem veni să zicem: de ce nu trimiteți și

acum stafete și nu țineți releuri postale? Căci înainte vreme așa era. Toți cei ce au călătorit înainte vreme în această țară, și oamenii cei mai însemnați, au călătorit cu posta; și cea mai grabnică și mai importantă știre se trimitea cu stafeta. Fără îndoială; dar astăzi călătoresc cu drumul de fier și se trimit știrile prin telegraf. Și nu este mai bine așa? (ilarite, a-plause). Când nu era decăt poșta și stafeta, întrebunțai poșta și stafeta. Dar când ai ceva mai bun? Poți oare aduce argumentul în contra drumului de fier și a telegrafelor că mai 'nainte toată lumea întrebunța numai poșta și stafeta?

Ete evident, d-lor, că într'o țară care tinde a se civiliza, totul progresează, se preface. Într'o țară, unde instrucțiunea liceală se făcea mai nainte mai ales prin internate, era neapărat ca toți oamenii eminenți trebuia se easă din internate. Dar întrebarea noastră este: oare dacă în țară nu ar fi fost aceste internate, ci ar fi fost sistemul propus acum, ar fi eșit toți acei bărbați pe care-i posedă astăzi țara? Eu cred că da, și încă mai mulți și mai bine crescuți. Prin urmare din toate câte se zic, că așa a fost în vechime, nu se poate trage consecința că și pentru viitor ar trebui să fie tot așa; căci atunci ar înceta or ce progres.

Dar să intrăm puțin mai deaproape în starea internatelor statului nostru.

Am fost și eu cât-va timp director al internatului central din Iași, și vă pot vorbi în cunoștință de cauză. D-lor, înainte de toate la noi ne lipsesc acei pedagogi, care ar trebui să dea o creștere buna elevilor din internat.

Este foarte ușor a zice, precum a spus-o d. Pală, că ministrul instrucțiunii, când va vedea că disciplina într'un internat nu este bună, să o îndrepteze; dar este greu de făcut, cred chiar că este aproape cu neputință în starea de astăzi a școalelor noastre. Căci nu trebuie să pierdeți din vedere, cât de puțin poate să facă un ministru. El poate să facă o adresă directorului aceluia internat, prin care adresă să-i zică: strânge disciplina; și cu toate acestea directorul uu va face mai nimic, pentru că nici el nu are prin cine, nu are pedagogi. Directorul are administrațiunea internatului, are grija școalei în genere, nu este el acela care poate fi în contact perpetuu, neîntrerupt cu elevii; în acest contact cu elevii sunt numai pedagogii. Și aici este cheia lucrului: la noi toți pedagogii sunt niște tineri, care-și fac studiile lor și cari sunt numai de nevoie și de o cam-dată într'un internat ca pedagogi; sunt acolo fără nici o tragere de

inimă, lucrează mai mult de silă, așteptând ora ca să termine repetițiile lor cu elevii, pe care de regulă nici nu le fac, ci-și caută de alte studii ale lor, și sunt fericiți când pot să iasă din acel internat.

Vă încredințez cu nu veți găsi nici un pedagog care să fi stat zece ani de zile într'un internat de al statului; ci stau trei sau patru ani ș'apoi ies. Tinerimea însă nu se poate crește de niște pedagogi fără tragere de inimă, care se grăbesc numai să facă orele de asistență lângă elevi cu cea mai mare răceală, fără nici un interes, ocupându-se nu de a le face explicațiuni asupra obiectelor lor, asupra temelor lor, dar ocupându-se cu cetirea institutelor lui Iustinian, sau altă carte. Astfel totul se petrece într'un mod mecanic, lipsit de or ce spirit de afecțiune pentru buna creștere ce trebuie să se dea tinerimii.

Această stare de lucruri se petrece zilnic în internatele noastre. Pe de altă parte băeții, cel dintâi lucru care-l fac în urma acestei lipse de creșteri, este de a studia paragrafele reglementului de disciplină; și când pedagogul observă unuia vr'o incorectitudine în purtare, cum de exemplu, că nu s'a purtat cuviincios în clasă, sau în dormitor, că a vorbit prea tare la masă,

sau că a eșit din institut fără permisie, și-i dă o pedeapsă, de exemplu un arest, atunci directorul se pomenește cu o petițiune din partea elevului, prin care se plânge : că pedagogul l-a pedepsit pentru cutare faptă cu cutare pedeapsă, în vreme ce regulamentul la articolul cutare zice: că pedeapsa pentru cutare faptă nu este aceea, ci este alta, și că el protestează. (Ilaritate). Iată, d-lor, cum se petrec lucrurile zilnic în internatele statului. Cu toate acestea nu vă mirați, dacă și din acești elevi au eșit câți-va eminienți. Ar fi fost ceva fenomenal, dacă n'ar fi fost așa. Inșă aceasta nu vrea să zică, cum că ne mai fiind internate de ale statului, nu poate să iasă și în alt mod asemenea oameni eminienți, precum de exemplu din sinul familiilor de profesori, care s'ar însărcina cu creșterea acestor copii.

În starea actuală, după cum v'am spus, lipsindu-ne personalul pedagogic, va fi imposibil de a putea da tinerilor o bună creștere în internatele statului. Eu cred, d-lor, că desființându-se internatele, tinerimea noastră nu va fi lipsită de educațiune, pentru că nu cu „preținsele“ burse, cum zice protestarea de la Iași, dar cu bursele efective ce sunt aici în lege prevăzute ca obligatorii, tinerimea noastră,

care astăzi este prin internate, va găsi în familiile profesorilor mult mai bună creștere, mai mult interes pentru dezvoltarea simțimentelor lor decât găsesc astăzi din partea pedagogilor în internatele statului.

Iată în ce mod, d-lor, acel ce a făcut această lege, ș'a închipuit că se pot concilia lucrurile.

Acum, dacă d-voastră credeți cu toate acestea, că internatele statului trebuie să rămâie așa cum sunt, și să creșteți pe tineri ca și până acum, negreșit că în contra majorității Camerei nu este nimic de făcut. Aceasta va fi atunci o dovadă, că reforma ce vi se propune astăzi, este prematură. Inșă mai târziu, eu unul nu mă îndoiesc, vă veți convinge, că ea era salutară, și că era mai bine atât pentru stat cât și pentru societate, ca tinerimea să se crească în familie, iar nu cazarmată în internatele statului ca până astăzi.

Iată, d-lor, care a fost motivul acestei dispozițiuni din proiectul de lege.

După mai multe alte discursuri pentru și contra, Camera respinge toate amendamentele și votează suprimarea internatelor liceale cu 51 voturi contra a 24.

Pentru înființarea facultății de teologie.

(Ședința Camerei de la 6 Fevruarie 1876).

Continuând discutarea proiectului de lege asupra învățămîntului public, Camera ajunge la art. 157, care prevede înființarea facultății de teologie la universitatea din Iași.

D-lor, am auzit pe unii din d-voastră zicînd: pentru ce trebuie să fie facultate de teologie? Motivul, care m'a îndemnat să introduc facultatea de teologie, este următorul:

Prin legea constitutivă a Sf. Sinod s'a prevăzut, ca după 20 ani de la promulgarea ei, care s'a făcut la 1872, să nu poată să se numească arhiepiscop în România decât cel ce

va avea titlul de doctor sau licențiat în teologie. Aceasta este o lege votată de d-voastră și ați pus fundamentul, pe care este clădită astăzi organizarea și ierarchia noastră bisericească.

Au trecut de atunci 4 ani, mai rămân încă 16 ani, când va veni timpul ca nici un arhiepiscop, nici un episcop, nici un mitropolit nu va mai putea fi numit fără de a avea titlul academic în teologie. Acum dacă vă închipuiți, că s'ar face facultatea de teologie peste un an, cursul ei fiind de 4 ani, atunci tocmai peste 5 ani ar putea să dea primii doctori în teologie, și tinerii, care ar fi avut această aplicare, ar ajunge cu titlul lor academic la vârsta cerută pentru a putea să aibă înaltele demnități ecleziastice citate mai sus. Afară numai dacă sunteți de părere, că este bine ca, nefiind în țară facultăți de teologie, toți prelații noștri să-și facă studiile în străinătate. În cazul acesta se înțelege, că ei ar fi siliți să se ducă în Rusia sau în Grecia, de regulă însă în Rusia.

Eu, d-lor, cred că nu este bine ca o țară să silească pe prelații săi, pe întregul său cler înalt, să meargă să-și facă studiile numai decât în țări străine, mai ales în Rusia. Aceasta o cred chiar primejdios. De aceea, ca un corolar necesar la legea Sfântului Sinod, am fost dator să

propui înființarea unei facultăți de teologie; și toate criticele ce le-am auzit în contra înființării acestei facultăți, mi se par foarte nefundate și lipsite chiar de sentimentul național. (Aplause).

Articolul 157 se primește. Dar prin căderea cabinetului Catargi se zădărnicește toată reforma învățămîntului, iar facultatea de teologie se deschide deabia după 8 ani (4 Noemvrie 1884), prin decisiune ministerială, însă nu la Iași — cum propusese autorul acestei scrieri și cum era mai nemerit —, ci la București. După alți 6 ani se întemeiază definitiv această importantă facultate prin legea specială de la 3 Iulie 1890, fiind d. Teodor Rosetti interimar ministru al cultelor.

Pentru susținerea ministerului L. Catargi în
contra unei moțiuni de blam.

(Ședința Camerei de la 9 Februarie 1876).

Ministerul L. Catargi, reconstituit la 30 Ianuarie 1876 în urma celor relatate la pag. 457, provoacă în aceeași zi o ședință secretă a Camerei, în care primește cu mare majoritate un vot de încredere, anunțat apoi în ședință publică de președintele Camerei conservatoare d. Dimitrie Ghica. Cu toate acestea d. George Brătianu, care se asociase la acel vot de încredere, atacă chiar de a doua zi guvernul asupra numirii noilor miniștri. Iar în ședința Camerei de la 6 Februarie 1876 d. Grigorie Ventura anunță o nouă interpelare în contra guvernului „asupra situațiunii sale anormale și neconstituționale față cu Adunarea“, pe care

și-o desvoltă în ședința de la 9 Fevruarie, fiind ajutat în atacul său de dd. G. Brătianu și Ar. Pascal.

Acești deputați prezentă după o lungă discuție moțiunea de blam, încontra căreia se îndreptează discursul următor:

D-lor, moțiunea, asupra căreia desbatem, este următoarea:

„Camera, ne mai putând avea încredere în noua direcțiune politică, ce urmează ministerul, trece la ordinea zilei“.

Sub-scriși sunt dd. Ventura, Pascal, Meitani, G. Brătianu, mai este subscris și d. Moruzi, adică d. Moruzi de la Dorohoi, apoi d. Vericeanu,

Voci. Mai este și d. Monteor.

T. Maiorescu. Ah, pardon! Uitasem pe d. Monteor. (Ilaritate).

Voci. Mai e și d. Marioțeanu.

T. Maiorescu. De două ori pardon. Uitasem și pe d. Marioțeanu. (Ilaritate).

Meitani. Deputați sunt și d-lor.

T. Maiorescu. Incontestabil. Fiind-că au subscris o asemenea moțiune depusă pe biuroul Camerei, este o dovadă sigură că trebuie să fie deputați. (Mare ilaritate).

În această moțiune este un singur cuvint, care o accentuează și o justifică înaintea d-voastră, este cuvintul: noua direcțiune politică. Și nu poate fi vorba, domnilor, de direcțiunea guvernului dinainte de zece zile, căci guvernul atuncea avea încrederea majorității, care s'a votat cu 68 bile contra 11.

Această încredere s'a manifestat nu numai în persoana prezidentului consiliului, ci pentru întregul minister așa cum e compus din acei 7 miniștri, care astăzi stau pe acea bancă. Așa dar tendența acestei moțiuni este de a zice: că guvernul de 10 zile încoace a apucat o nouă direcțiune. Căci negreșit nu pot să imput acelor domni, care au iscălit moțiunea, că au vroit să facă acestei Camere insulta de a zice: trebuie să te resgândești după 9 zile. De aceea au și introdus cuvintul: noua direcțiune. Nu puteau d-lor, în urma cuvintelor autorizate ale d-lui D. Ghica, prezidentul acestei Camere, care a zis în ședință publică: să susținem acest guvern, nu putea, chiar având nemulțumiri în contra lui, să vie peste câte-va zile și să mai propună simplu o moțiune de neîncredere și noi să o discutăm. Pentru onoarea Camerei dar a trebuit să se caute un nou motiv pentru a se justifica această schimbare peste 9 zile, și ast-

fel s'au introdus în moțiune cuvintele: noua direcțiune. D. Ventura, autorul sau co-autorul acestei moțiuni, ne-a explicat ce vrea să zică noua direcțiune. A zis: D. președinte al consiliului s'a inspirat de o nouă direcțiune susținută de d. Maiorescu, dar fiind-că eu nu mai sunt astăzi în minister, acea nouă direcțiune e susținută de d. Carp și d. Rosetti. A zis d. Ventura că noua direcțiune reprezintă: nihilismul, cosmopolitismul, combaterea ideilor de naționalitate, de religiune și de familie; aceasta mai ales de 9 zile încoace. (Ilaritate).

Domnilor, să lăsăm dar chestiunea de 9 zile la o parte, fiind-că este ca și judecată prin rîsul d-voastră. Am onoare însă, trecînd la lucruri mai serioase, a vă da o explicație și a vă face o declarațiune: cuvîntul noua direcțiune, căruia i se face onoarea de a figura într'o moțiune parlamentară, este un cuvînt literar, introdus de mine într'un articol literar, publicat în *Convorbiri literare*, și se referă numai la chestiuni literare. Dacă însă unui cuvînt literar i se face onoare a i-se da o semnificațiune politică, vă declar: că noua direcțiune n'a susținut nici odată oral, n'a scris nici odată nici un cuvînt nici în favoarea nihilismului, nici în favoarea cosmopolitismului, nici încontra familiei, că toți

membrii acestei direcțiuni nouă sunt partizani ai naționalității, și că nu este adevărat că ar fi susținut dînsa nenaționalitatea, cosmopolitismul și căderea religiei noastre. Desfid dar pe oricine de a-mi arăta sau în graiu, sau în scrierile din partea vre-unuia din direcțiunea nouă, vre un cuvînt care să-l autorize a spune asemenea neadevăruri. Iată chestiunea noii direcțiuni foarte lămurit pusă înaintea d-voastră. Dacă este cine-va din d-voastră, care să poată cita în acest sens un singur cuvînt din partea vreunuia din noi, îl rog să-l spună, și atunci voi fi desmințit. (Pauză). Dacă tăceți toți, atunci n'am decât o rugăminte să fac, aceea că pentru demnitatea fie-căruia din noi să nu afirmați lucruri neexacte dinaintea țerei. (Aplause).

Atîta pentru direcțiunea nouă.

Să venim acuma la direcțiunea veche a debaterilor noastre obișnuite. Ce voiește, d-lor, grupul cel tînăr din Iași, reprezentat acum prin dd. Carp și Rosetti, și mai înainte prin mine? El voiește întemeierea ordinii monarhice sub dinastia ce avem astăzi, menținerea libertăților așa cum sunt înscrise în Constituțiune, pînă cînd avem această Constituțiune, și conștiințioasa lor practicare în organizarea internă a statului.

Acum, fiindcă este vorba de resturnarea acestui guvern, să cercetăm din nou cu toții, sub ce împrejurări a venit la putere și ce a făcut până acuma. D-lor, la 1871 când ministrul actual a venit la putere, știți ce zdruncinare era în toată țara; știți cum umbla vorba că nu se mai poate menține stabilitatea; știți, d-lor, cum se credea că dinastia actuală nu mai poate să dureze, și se vorbea că șeful statului voește să părăsească țara. Era vorba, că, după ce țara prin o luptă continuă de 20 de ani ajunsese a realiza dorința ca să avem un Principe străin dintr'o familie domnitoare din Europa; că după ce noi prin propriile noastre mijloace ne-am dat la 1866 o Constituțiune, în care am înscris ca articol fundamental menținerea dinastiei actuale, era vorba zic, după 5 ani de joc parlamentar sub o Constituțiune dată de noi înșine țerei, să declarăm că această țară este incapabilă de a-și păstra dinastia ce și-a ales-o. Înțelegeți bine, ce primejdie era pentru țară la Martie 1871.

Veți găsi dar natural, că în asemenea momente toți oamenii politici cu bun simț, chiar cei mai liberali, să-și zică: acesta este un moment suprem; și cu toate că după temperamentul nostru unii suntem mai liberali, totuș

aceste desbinări trebuie să dispară, să ne unim cu toții și să susținem ordinea stabilită prin Constituțiunea de la 1866. Să susținem dinastia, ce din fericire o avem astăzi, și prin urmare să susținem onoarea și siguranța acestui stat. (Aplause).

Acest sens, d-lor, l-a avut susținerea d-lui L. Catargi din partea noastră la 1871.

Acum, ceva mai în detaliu, împrejurările erau următoarele. Ne amenința mai înainte de toate o ruină financiară prin nepilduita ușurință, cu care s'a dat concesiunea Strousberg din partea ministerului I. Brătianu. Și or cât s'ar vorbi, d-lor, de partidul ultra-democratic, eu nu cred că țara aceasta a putut să uite lovitura cea mare ce i sa dat de partidul democratic prin afacerea Strousberg.

Criza financiară de unde provenea? D-lor, bugetul nostru în vechime se alcătuiă de 40, de 50, de 70 milioane franci. Eacă de o dată o afacere de 240,000,000 franci, care se contractă pe spatele țerei. Ușurința, cu care s'a contractat, a trebuit să zdruncine toată starea finanțelor noastre. D. L. Catargi venind la minister, a introdus pe de o parte ordinea în finanțe prin chemarea d-lui Mavrogeni și pe de altă parte liniștea în țară, prin chemarea d-lui ge-

neral Florescu, care a fost salutară pentru acel minister în acele împrejurări. Ântai dar a fost regularea finanțelor: s'a regulat prealabil chestiunea Strousberg într'un mod, care va rămâne totdeauna un titlu de recunoștință pentru membrii cabinetului de atunci, s'a regulat într'un mod așa de prudent, încât recitind cine-va astăzi desbateră chestiunii, trebuie să se mire și să admire buna soartă ce a avut România în această privință pentru acel moment.

Când vorbește d. G. Brătianu de opiniunea publică, de acele foi albe cu litere negre, care se numesc la noi ziare, și dintre care cea mai mare parte se hrănește din mistificarea cetitorilor lor, aduceți-vă aminte că mai unanimitatea acestui fel de opiniune publică de atunci zicea că trădăm țara. S'au înșelat, ca mai totdeauna, sau au înșelat pe alții și au vorbit în necunoștință de cauză și prin rea voință; căci, d-lor, nu era ușor lucru de a pune pe țară o sarcină de 18 milioane anuitate numai de la Strousberg și de a echilibra apoi un budget, care aproape pe jumătate era afectat la plată de anuități, și numai ceailaltă jumătate conta la lucrările administrării interne. Greutatea finanțiară a fost întîmpinată grație d-lui Mavrogeni, or ce s'ar zice de acea opiniune publică în con-

tra d-sale. Acest merit va rămânea ne șters în memoria generațiunii noastre pentru ministrul de finanțe Mavrogeni. Meritul avea și o altă însemnătate: el da semnul caracteristic ce trebuie să-l aibă totdeauna partidul conservator la noi. Căci acesta este rolul partidului conservator, de a menține ordinea și de a regula finanțele. Prin operațiuni finanțiare serioase s'a îndreptat starea generală a țării. Aceasta nu este o frasă goală, Vă voi dovedi adevărul și coprinsul ei în mod foarte elementar, dar cu atât mai sigur.

Am trăit toți în această țară și înainte de acum cinci ani, de la Vodă-Cuza încoace. În teorie se zice că în 24 ore, or ce mandat al statului se plătește la casieriele lui, căci este ca o poliță; însă te duceai la casierie și nu ți se plătea mandatul nici în o zi, nici în două, nici în două-zeci, nici în două luni, nici în trei, și une-ori chiar nici în șase luni. Era o bancrută deghizată, în care se afla administrațiunea publică atunci. Pentru prima oară, sub acest guvern, când mergi cu mandatul care poartă semnătura ministrului, i se face onoare la casieria statului și se plătește imediat. (Aplause).

Eacă ce însemnează, fără fraseologie, că a început ordinea a domni în finanțe, adecă acum este gospodăria elementară, și or ce minister va veni pe acele bănci, fie din or ce partid, nu va mai putea sta nici șase luni acolo fără a păstra cel puțin această bună gospodărie a plăților regulate. Eacă importanța lucrului și pentru viitor.

Așa dar în lăuntru acest minister a mai regulat finanțele și a păstrat liniștea în țară.

În privința politicei exterioare a fost d. B. Boerescu, coleg cu d. Catargi, și a știut să înalte demnitatea țerei mai sus decât era înainte. Or ce părere ați avea despre convenția de comerț, atât se poate admite ca sigur, că prin el România a putut să se introducă pentru prima oară în astfel de relațiuni internaționale cu Europa apuseană, încât ne apropie de egalitatea recunoscută cu statele suverane. (Aplause).

Fără îndoială, retrăgerea d-lui Boerescu a fost o mare pierdere din acest punct de vedere și nu pot decât să regret și astăzi, ca și în zioa retragerii d-sale, că niște considerări de altă natură l-au putut face să părăsească în asemenea momente un minister de atâta însemnătate dobîndită tocmai în timpul din urmă.

D-lor, d-voastră voiți să resturnați acum acel minister. Oare numai pentru că d. Aristid Pascal se neliniștește așa de mult, când vede câte un ministru nou pe acele bănci? Apoi, d-le Pascal, nu e greu să ajungă cine-va la minister; adecă pentru unii nu e greu, pentru alții pare a fi cam greu. Lucrul de căpetenie este acesta: chestiunile ministeriale nu sunt chestiuni de persoane, ci sunt chestiuni de sistem. Așa fiind, suntem în drept a vă întreba, dacă răsturnați guvernul de astăzi, ce alt sistem voiți să introduceți? D-voastră, unii din cei subscriși în moțiune, v'ați afirmat în acest parlament prin următoarele: întâi ați venit cu ocaziunea răspunsului la discursul tronului și în număr de 17 ați cerut ca să filfie drapelul desfășurat al României în contra Turciei și, când a vorbit ministerul conservator de economii, d-voastră strigați că putem să dăm chiar 30,000,000 când e vorba despre armarea țerei, și aceasta cu o profusiune care ne-a pus în mirare...

Meitani. 20 milioane.

T. Maiorescu. Pardon, 20 sau 10 dacă voiți. (Claritate). Destul că nu voiati economii.

Apoi, d. Pascal spune chiar acum acelaș fel de lucru când vine și face o imputare d-lui Rossetti că nu ne face drum de fier la Marea-Nea-

gră; adecă zice d-sa că nu voim să mai cheltuim încă 200 milioane, (aplause), adecă o bagatelă, o cheltuială de vr'o 200 de milioane pentru a avea un port pe Marea-Neagra! Foarte frumos, foarte important lucru în viitor; dar de unde să luăm banii în acest moment? D. Meitani apoi la rindul său venea să ne ceară ca școalele reale să fie răspindite deodată în toate capitalele districtelor fără excepțiune, adecă să mai cheltuim și pentru acestea vr'o 3 sau 4 milioane mai mult pe an. Admirabil și aceasta, foarte bine: dar de unde parale? Iată, d-lor, partidul sau mai bine oamenii ce se ofer a înlocui ministerul actual.

Meitani. Voi fi totdeauna mândru, că am propus aceste milioane.

T. Maiorescu. Mândrie pe frase goale! E ușor a propune milioane din punga altora.

Dar, d-lor, ce ne ocupăm de acești d-ni? Noi toți am auzit o voce autorizată, vocea onor. președinte al acestei Adunări, care a declarat că d-sa susține guvernul actual, și aceasta ne-a liniștit pe noi toți; fiind că în adevăr, dacă în momentele de față ar fi putut fi chemată la minister vr'o persoană, de sigur că acea persoană ar fi fost onor. nostru președinte, Prințul Dimitrie Ghica, și aci mă voi feri de a urma

exemplul d-lui Aristid Pascal și de a raporta cele ce s'au petrecut în ședința Secretă, de a divulga ceea ce trebuia să rămână secret între noi.

O voce. Dar cele 66 de voturi de încredere, despre care ați vorbit, nu au fost date în ședința secretă?

T. Maiorescu. Cele 66 de voturi au fost chiar a doua zi declarate în ședința publică de către prințul Dimitrie Ghica, după cum a fost declarată și încrederea președintelui Adunării în guvernul actual. Cetiți *Monitorul*. Va să zică eu eram și sunt în drept a vorbi de aceasta; pe când lucrurile, despre care a vorbit d. Pascal, au fost zise numai în ședința secretă. Inșă ședința secretă este ca o scrisoare pecetluită adresată unuia, și pe care altul vine de o rupe, o cetește și o divulgă, fapt pe care eu nu am trebuință să-l mai calific. (Aplause).

Așa dar, d-lor, onor. nostru președinte, care este în fruntea Adunării de atâția ani și care la cas de căderea acestui guvern ar fi venit natural chemat ca președinte al ministerului următor, a declarat cu vocea sa autorizată că are încredere în acest guvern.

Astfel fiind, cei care sunt oameni puțin mai serioși decât d. Ventura, ne zicem: când avem

această declarațiune categorică a președintelui nostru, când știm apoi că or care ar fi opiniunea adversarilor săi în țară — fie și chiar opiniunea publică a d-lui G. Brătianu — un lucru este știut și recunoscut de toți, și de adversari: acela că onor. nostru președinte este un om de o neîndoioasă lealitate: nu suntem oare în drept a întreba pe d. Ventura, pe d. Moruzi de la Dorohoi, pe d. Pascal, pe d. Meitani: nu cumva vor dumnealor să compună cabinetul în locul Prințului Dimitrie Ghica? E ușor a returna; dar ce va fi la urmă? Puteți să ne spuneți?

Dar oare în ce pozițiunea cabinetului actual nu este regulată? S'a dat în adevăr un vot de blam de către Senat... cui? Îmi veți permite ca să știu și eu ceva despre aceasta. (Ilaritate, aplause). S'a dat acel vot de blam pentru legea instrucțiunii publice? S'a dat pentru direcția nouă? Nu; aceasta a stat numai în capul d-lui Ventura, care se ocupă mult de artă și literatură. S'a dat votul de blam în contra suprimării din budget a unor catedre? Dar această propunere a mea a fost primită de această Cameră cu o majoritate de $\frac{3}{4}$ din 100 de voturi, și nu ne este iertat a presupune, că un Corp așa de matur, precum trebuie să fie Senatul, a

vrut, pentru a lovî în mine, să lovească în Camera — lucru nepomenit în analele constituționale — și să producă un conflict constituțional în chiar reprezentanța țării. Nu ne rămâne pentru a fi corecți decât altă interpretare: după ce și-a dat Camera votul pentru suprimarea câtorva catedre de prisos, între altele și a uneia din cele 2 catedre de dreptul Roman de la facultatea din București, era vorba acum a se aplica acest vot de către mine ca ministru. Eu am suprimat catedra d-lui Daniileanu și am lăsat pe cealaltă să se ocupe prin concurs, nefiind mulțumit de d. Daniileanu. Este evident, d-lor, că eu unul nu retrag nimic din ceea ce am făcut și, dacă aș mai fi ministru, tot așa aș face. Senatul însă s'a mișcat de aceasta, și pentru a mănține o catedră, a atacat un fotoliu. Mi a făcut onoarea de a se ocupa numai de persoana mea ministerială, nu de ceilalți miniștri, și mi-a zis: ai călcat legea instrucțiunii publice, trebuie să te duci. Prea bine. Eu, ministru constituțional, mi-am dat demisiunea. A doua zi însă după venirea d-lui Carp la minister, d-sa a reintegrat pe acel d. profesor în locul, de unde-l scosesem eu. Și bine a făcut că a lucrat așa: d. Carp a probat că este și d-sa ministru constituțional. (Ilaritate).

Acum pentru această procedere corectă voiți d-voastră să resturnați ministerul actual? In acest partid conservator sunt, după cum vedeți, mai multe grupuri. Voiți să răsturnați acest cabinet pentru a aduce alt grup la putere, presupunind că are mai întâi de toate și încrederea Domnitorului, poate grupul d-lor Ventura, Pascal, Meitani și Moruzi? Știți d-voastră că ministerul Catargi s'a arătat mai econom în privința cheltuielilor. Dd. Meitani și Pascal, din contra, s'au pronunțat pentru niște cheltuieli, care ating — ca să nu exagerez — cifra de 300 milioane lei. Dumnealor vor drumuri de fier la Mărășești și port la Marea-Neagră; și d. Meitani mai cu seamă dorește să ducă militarismul foarte departe la noi. Serios vorbind, dacă e cu putință a lua în serios pe acești domni: un asemenea partid conservator, pe linga că ar fi ruina sa proprie, dar ar fi încă ruina desăvârșită a acestei țări! (Aplause).

Dar nu este vorba de acel grup, ziceți d-voastră. Noi ne preocupăm de pozițiunea constituțional corectă, ce trebuie să o aibă cabinetul reconstruit. Să vedem și aceasta. De unde afirmați d-voastră, că nu este foarte corectă reconstruirea cabinetului? El s'a completat prin dd. Carp, Bălăceanu și Strat.

Despre d. Carp cred că am vorbit destul; despre d. Rosetti, dacă-l mai puneți în chestie și pe d-sa prin cuvîntul „noua direcție“, a vorbit d-sa însuș spuindu-vă că nu primește drumuri de fier, care costă așa de mult. Ne rămâne dar să vedem acum și pozițiunea constituțională a d-lui Bălăceanu, la care s'a referit onor. d. Pascal.

Domnilor, vă întreb mai întâi: este or nu este adevărat, cu Constituțiunea noastră în mână, că Domnitorul și numai Domnitorul are dreptul de a numi pe miniștri? Negreșit că nici un om de stat nu poate fi în contra acestei păreri. Constituțiunea este aici categorică. Apoi odată că este așa, odată ce Domnitorul are prerogativa de a numi miniștrii, pentru ce dd. Pascal, Meitani, G. Brătianu, vin și pun în discuțiune acest drept al Coroanei în privința d-lui Bălăceanu?

„Dar, zic dumnealor, este criză în Orient și noi, deputați ai țării, voim ca la afacerile externe să se găsească un bărbat, care să fie la înălțimea pozițiunii și în stare de a face față unei situațiuni critice“.

Foarte bine, d-lor, ia să cercetăm puțin și acest lucru. Admițînd dar îngrijirile sincere ale d-lui Pascal etc., vă întreb: nu se cuvine să se

felicite dumnealor pentru venirea la ministerul de externe a unei persoane diplomatice? Apoi n'au cetit dumnealor decretul de numirea d-lui Bălăceanu, unde se zice curat: fost agent politic la Constantinopol și la Paris? Nu v'ed dumnealor, că tocmai un asemenea bărbat poate înlătura pe deplin preocupațiunile ce au?

În momente de criză la cele externe voiți să se ocupe ministerul numai cu satisfacerea celor ce fac complicații în interne? Cred că nici d. Pascal n'ar face mai mari servicii țerei la Constantinopol și nici d. George Brătianu la Paris.

O voce. Ba ar face, v'ë înșelați. (Mare ilaritate).

T. Maiorescu. Ilaritatea d-voastră este răspunsul adevărat la adresa celor subscriși în moțiune.

Așa dar cred că alegerea făcută în persoana d-lui Bălăceanu a fost din cele mai fericite, și declar că din parte-mi îi voi da tot concursul meu ca deputat și ca membru al majorității.

Dar d. Strat, zice încă d. Pascal, totdeauna preocupat de fotoliurile ministeriale, ce caută? A! Vedeti, d-lor. Dacă ar fi permis să dăm astăzi o numire cabinetului actual, de sigur că l-am numi: cabinetul Catargi-Strat. D. Strat este un conservator pronunțat; d. Strat s'a de-

clarat franc în contra militarismului exagerat, — și foarte bine a făcut d-sa, că a primit ministerul finanțelor în împrejurările de astăzi. Pentru mine ca membru al majorității este o liniștire venirea d-sale la minister, liniștire în ceea ce privește finanțele țerei; știu că nu va fi cheltuitor, și aceasta este important în situațiunea grea în care suntem.

D. general Florescu, bărbat cu multă experiență, om de stat cunoscut, militar înainte de toate, când a primit colegialitatea cu d. Strat, a făcut un act de abnegațiune patriotică în ceea ce privește militarismul foarte ligitim în d-sa; și acest spirit conciliator al generalului Florescu cată să liniștească partidul conservator. (Aplause). — Credeți d-voastră, că d-nii Pascal și Meitani au dreptul astăzi să fie mai Florești decât însuș generalul Florescu? (Ilaritate).

Incă odată dar, d-lor, vă întreb: de ce am răsturna guvernul actual?

Un ultim cuvînt, și am terminat.

Dacă vor veni alți bărbați la putere, ei vor trebui neapărat să disolve această Cameră, și ați auzit pe d. Ventura zicînd că d-nealui ar fi mai bucuros ca d. Lascar Catargi, dacă este să cadă, să cadă în picioare și nu pe brânci. Ce îngrijire are d. Ventura pentru d. Catargi!

Mai vorbea d-sa, să nu aveți teamă de acea... știți cum o numea, dar mie terminul îmi pare prea puțin parlamentar pentru a-l repeta (ilaritate), să zicem dar: de acea fantasmagorie a d-lui Catargi despre disolvarea Camerei și nouele alegeri (mare ilaritate).

Dar să ne înțelegem bine. După părerea mea acei care vorbesc mai mult la noi de libertatea alegerilor, întrebuințează niște cuvinte străine — fie-mi permis a zice — fără ca să le înțeleagă. Căci ce însemnează cuvintele: *libertatea alegerilor* și din contră *candidații oficiali, candidații guvernamentali* în țara noastră? Cine a studiat țările, de unde am împrumutat aceste numiri, trebuie să știe, că d. e. ultimele alegeri făcute la noi în 1875 au fost ceea ce se numește acolo alegeri libere și că la noi nu au fost candidați oficiali. Sau atunci restălmăcesc d-lor cuvintele.

Însă d. G. Brătianu vine și zice: majoritatea Camerei, da, o aveți; dar nu aveți majoritatea țerei!

Ei, d-lor, asemenea afirmări nu se fac într'un parlament serios! Țara sunteți d-voastră și nu recunosc altei instanțe dreptul de a constitui o opiniune publică legală afară din această Cameră. (Aplause).

Ziceți, că această Cameră nu este adevărata reprezentare a țerei? Atunci resturnați Constituțiunea țerei. Verificarea titlurilor este lăsată la Cameră; Camera le-a verificat; altă instanță de apel nu mai este, și d-voastră ziceți, că această constituționalitate este afară din lege? D-voastră ați avut aici pe dd. Manolache Kostaki, Ioan Brătianu, Kogălniceanu, Vernescu și alții, care au contribuit la verificarea titlurilor acestei Camere și au lucrat multe ședințe după aceea cu ea împreună; pe urmă însă, când s'au văzut fără speranță de a sparge majoritatea, au eșit din Cameră, după voința dumealor de care sunt liberi, și acum veniți d-voastră și tăgăduiți legitimitatea acestei Camere?! Iată un act de anarhie! (Aplause).

Dar nu vedeți, ce căi a apucat opozițiunea sistematică afară din Cameră? Nu cetiți, nu vedeți încercările, care merg cu lipsa de patriotism până a întrebuița foi străine precum: *Les Tablettes d'un spectateur* și *Prager Politik* spre a resturna ordinea publică de aici, insultând în străinătate țara în guvernul și dinastia ei? Și ceea ce întristează mai mult, este că în fața unor articole atât de injurioase, publicate de acele foi străine, foile de la noi în loc

de a le combate, se grăbesc de a le reproduce, . . . lucru ne mai pomenit. (Aplause).

Era, de exemplu, în vara aceasta d. Boerescu ministru de externe pe la Londra și pe la Paris, și se zicea atunci prin unele foi, că ar fi voit să se ducă la un ministru din Anglia sau din Franța, și că acel ministru l-ar fi dat afară. Or cine are o idee de relațiunile oamenilor de stat între olaltă, știe, că aceasta nu putea să fie adevărat. Dar adevărat sau nu, să fi văzut bucuria jurnalului *Românul* că un ministru al țerei, care în acel moment reprezenta România în străinătate, fusese insultat. (Aplause, risete).

La astfel de opiniune publică și la astfel de patrioți voiți să încredințați soarta țerei în momentul de față? (Aplause).

Ceea ce face greutatea situațiunii, este, că din momentul în care acești d-ni s'au pus în stare de anarhie, din acel moment jocul constituțional al partidelor a devenit unilateral și nu se mai poate spre binele unei țeri constituite să se încredințeze unei coalițiuni anarchice guvernul țerei. D-nii aceia vor fi în drept, și poate va fi chiar bine, să caute puterea numai din ziua, în care vor recunoaște forma legală a țerei și vor intra în Cameră și Senat pe cale

normală. Partidul conservator va trebui să-și facă datoria până la sfârșit; va trebui ca și această Cameră să-și sfârșească zilele legislației sale. Și numai atunci, după ce Camera va înceta conform Constituției, numai atunci va fi bine să ne gândim la opoziție; ne vom întâlni atunci cu dd. Kogălniceanu, Iepureanu, Brătianu și ceilalți pe tărîm legal, și atunci dumnealor să ajungă la putere pe căile constituționale.

Până atunci însă tocmai partidul conservator nu trebuie să dea exemplu că cineva poate să ajungă pe calea anarhiei la cărma statului, zicînd opoziției din afară de Cameră: lăsăm puterea pentru că ne e frică s'o ducem mai departe.

Ce e drept, când Camera a ramas fără opoziție, atunci majoritatea a început a se despărți. Dar cine ne-o impută aceasta? Vine d. Pascal și zice: vedeți că v'ați despărțit!... Și d. Meitani zice tot așa!... (Risete, aplause).

Cred, că lucrul s'a lămurit, și am onoare a vă propune să trecem simplu la ordinea zilei, votând în contra moțiunii acelor domni. (Aplause prelungite).

După acest discurs se închide discuțiunea, iar rezultatul final este astfel însemnat în *Monitorul oficial*:

„*D. președinte*. Moțiunea se pune la vot:

D. președinte al consiliului. D-le președinte, declar că întregul cabinet se abține de la vot. (Aplause).

Al. Catargiu. Și eu mă abțiu.

Se pune la vot moțiunea d-lui Pascal, și rezultatul este cel următor:

Votanți	89
Majoritate absolută.	45
Bile albe	25
Bile negre.	64

D. președinte. Adunarea a respins moțiunea d-lui Pascal. (Aplause prelungite).“

Pentru desființarea catedrei de economia
politică. Incontra profesorilor agitatori.

(Sedința Camerei de la 11 Februarie 1876).

În continuarea discuției asupra învățămîntului public, se produce în Cameră o întinsă dezbateră asupra art. 158 din proiectul guvernului, care prevedea obiectele de studiu la facultatea de drept și suprima de la licență economia politică și dreptul politic și administrativ. Cu această ocazie se re-deșteaptă controversa asupra agitărilor politice în școală.

D-lor, mă voi încerca să reviu în scurte cuvinte la obiectul discuțiunii. Obiectul discuțiunii a fost formulat în două amendamente: în amendamentul d-lui Boerescu și în amendamen-

tul d-lui ministru al cultelor, subscris de d. Korne. Cât pentru critica făcută de d. Meitani, dați-mi voie să o consider de mai puțină importanță și să o trec sub tăcere.

Chestiunea este aceasta: în proiectul guvernului se propune pentru licența în drept un șir de științe, din care este lăsată afară economia politică și dreptul politic și administrativ; dar acestea sunt lăsate la o parte numai pentru cursul de licență, fiind-că în art. 159 ele sunt obligatorii la doctorat. Pentru ce aceste științe se mențin la facultatea din București și se lasă la o parte pentru facultatea din Iași, am spus în o altă ședință. A venit însă d. ministru al justiției și a zis, că or ce inconveniente ar avea dreptul administrativ, el este necesar pentru licență.

Din aceste păreri deosebite asupra dreptului administrativ a eșit amendamentul mijlociu propus de d. ministru al cultelor și formulat de d. Korne, pe care voi avea onoare a-l susține, combătând pe acela al d-lui Boerescu. Amendamentul este că se introduce și dreptul administrativ la licență, însă nu și economia politică, rămânând aceasta numai pentru doctorat.

Este, în ceea ce mă privește pe mine o concesiune ce mă vîd silit a face, primind acel

amendament. Dacă chiar d. ministru al justiției mă combate și susține idea d-lui Boerescu, înțelegeți îngreuiarea poziției noastre și necesitatea unui compromis. Eu nu pot pretinde că posed singur adevărul, eu nu pot decât să fac încercări pentru a produce convingerea unei majorități.

D-lor, motivul este și rămâne totdeauna acesta: sunt științe, care or cât de importante vor părea, une-ori dau loc la exagerări, la interpretări false, la o falsă înțelegere în apreențiile lor, atât din partea profesorilor, cât și mai ales din partea școlarilor.

Onor. d. Boerescu a întimpinat două lucruri: întâi a zis că pericolul nu este așa de mare, fiind-că partidul fracționist, care susține de pe catedră aceste teorii, este indestul de neînsemnat, și al doilea că dacă am admite lucrul așa, atunci o mulțime de lucruri ar trebui să le dăm la o parte de prin școli, de exemplu istoria.

Incep cu combaterea celui din urmă argument. D-lor, istoria universală prezentă în adevăr și la licee și la universități multe inconveniente, și ar fi o imprudență din partea oamenilor de stat, care ar lăsa, în ceea ce privește învățămîntul public al statului, frêul liber în această privință. De aceea sunt și mijloace ce

le-a luat statul totdeauna de a preveni acest rău. Ce se întâmplă de ex. în Austria cu predarea istoriei universale? Acolo în toate liceele nu este permis a se preda istoria decât până la anul 1815; și nu este permis a se preda prin licee acea parte a istoriei moderne, care vorbește mai mult de politică. Statul nu vrea și nu poate să lase în mâna unui profesor de liceu ca să explice școlărilor săi niște lucruri, pe care poate profesorul nu este destul de competent și de imparțial a le explica, și nici scolarii nu sunt în stare de a le înțelege cu maturitate științifică. Vă mai citez alt mijloc chiar în proiectul nostru. Ați văzut un articol mai înainte, care zice că pentru cărțile de școală și de științele secundare va trebui să fie obligatorie aprobarea lor de către comisiunea instituită de guvern; mai mult: ați aprobat amendamentul onor. d. colonel Manu, care zice că trebuie să fie o singură carte pentru toate școlălele din țară, cel puțin la învățămîntul primar. Vă întreb, ce înțeles au aceste dispozițiuni? Au între altele și acest înțeles, că nu poate să rămână țara indiferentă la modul cum se predă învățămîntul public în școlălele sale, nici pedagogicește nici politicește.

Este dar constant că fiind în propunerile unor obiecte pericole, statul caută a le împuțina prin toate mijloacele legale și prudente. Prin urmare argumentul tras de d. Boerescu din predarea istoriei nu dovedește ceea ce voia d. Boerescu să dovedească prin el.

Apoi, vă întreb pe d-voastră, însemnează oare prudența statului, cum au spus onor. dd. Boerescu și G. Brătianu, o restrângere a libertății cugetării? Libertatea cugetării este și rămâne deplină. Pentru cărțile de exemplu, pe care vrea să le publice cineva în această țară, este deplină; nu se va plânge asemenea nimeni că se oprește jurnalismul; vor scrie tot ceea ce vor voi, bine sau rău, adevărate sau neadevărate; aceeași libertate și pentru învățămîntul oral, nu însă în scoalele statului. Apoi aceasta însemnează ceea ce zicea d. Brătianu, a înăbuși libertatea? Nu! Din momentul, în care aveți învățămîntul liber, este liber pentru or cine a face cărți și a scrie prin jurnale expuindu-și opiniunile cum va voi. Ce rămâne însă? Rămâne că, atunci când este vorba de budgetul statului, de școalele ce le plătește statul, de funcționarii profesori ai statului, acolo tocmai într'un stat, care are toate celelalte libertăți, nu se poate ca să aibă profesorii libertatea să pro-

feseze teorii resturnătoare, în contra statului pe care-l servesc

B. Boerescu. Sunt de acord. Observați, controlați, dar nu opriți cele bune din cauza celor rele.

T. Maiorescu. Este adevărat că trebuie și control; dar pot să fie și științe și lucruri, care or cât de folositoare ar fi a se discuta într'un stat, totuș trebuie bine cercetate înainte de orice control, dacă este mai folositor să le pui într'un program, or este mai folositor să nu le pui de loc? Este, de exemplu, folositor să spui tinerimii ce a fost revoluțiunea de la 1848, și ce însemnează partidul democratic-liberal sau altul? Și apoi să controlați aceste lucruri? Sau este mai bine de a nu le expune nesigurantei unui control totdeauna îndoios în asemenea materii, și a nu le propune de loc, dacă nu sunt de o absolută necesitate? Am văzut că este o istorie română în scoli, care merge până la anul 1866 și spune băețilur ce a fost lovitura de stat, ce a fost resturnarea lui Cuza, etc. Sunt științe folositoare acestea pentru școlari? Ș'apoi, d-lor, atîrnă și de la modul cum se tratează aceste cursuri în școală.

Eu cred că aceste științe în starea noastră de astăzi sunt mai mult primejdioase pentru

stat decât folositoare, și pe de altă parte pentru școlari nici nu sunt atât de importante. Ceea ce este important pentru școlari este direcțiunea ce li se dă ca să învețe științele, la care au a se aplica; cu cât această direcțiune li se dă mai curată, mai neamestecată cu pasiunile zilei, cu atât mai bine pentru ei. Poate scolarul mai pe urmă, intrând în viața matură, să-și completeze singur din cărți ceea ce mai voiește să știe.

Proiectul dar a căutat să desființeze predarea acelor cunoștințe, care prin o prea falsă interpretare dau mai mult ocaziune la preocupări stricătioase tinerinii, decât la o adevărată utilitate intelectuală. Insemnează aceasta a împuțina științele? Nu este exact a se zice. Căci proiectul de față vă dă, nu mai departe decât la art. 163, un șir mult mai numeros de științe decât era mai înainte chiar la învățămîntul superior, însă științele acestea nu sunt științe politice de partid.

Este pentru prima oară introdus la facultate un curs de agricultură și de drenagiu; este apoi cursul de construcțiunea și exploatarea căilor ferate; este exploatarea de mine, și altele, și altele, cursuri care nu erau până acum. Dacă s'ar primi acest proiect așa cum este, atunci

suma de științe în acest învățămînt ar fi mult mai mare decât era înainte; aceasta o puteți constata imediat. Prin urmare resping acuzațiunea, că acest proiect voiește să impuțineze știința.

Este totdeauna bine să ne punem pe calea adevărului și nu este bine să ne deprindem a combate un lucru prin neadevăr; trebuie să vedem ce susține o parte și ce susține cealaltă parte și pe urmă să combatem în cunoștință de cauză și în sinceritate. Așa dar încă odată: Adevărul este, matematiceste vorbind, fiindcă puteți număra catedrele, că acest proiect înmulțește suma de știință ce se propune în școli, însă în loc să dea mai multă știință de advocatură și știință de politică primejdioasă, acest proiect caută a înmulți suma de științe tehnice, de care cred că are mai multă trebuință țara aceasta.

Acum, d-lor, întrebarea care preocupă atât pe d. Boerescu, să fie sau să nu fie economia politică! Am susținut să nu fie, fiindcă este unul din acele cursuri care, or cât de folositor ar fi, a expus deja țara la o direcțiune primejdioasă și mi-e teamă că o va expune și de aci înainte, tot așa precum d. e. nu aș primi să se propue istoria noastră politică de la 1848

până astăzi în licee, fiind-că nu numai că nu ar fi folositoare, dar ar fi chiar primejdioasă și ar da tinerimii idei necoapte, ce ea nu le-ar putea pricepe. Așa dar nu cred că este bine a se lăsa să existe mai departe la facultatea din Iași catedra de economie politică.

D. B. Boerescu a răspuns: apoi de și ai arătat d-ta că sunt idei anti-dinastice, idei resturătoare de proprietate și de stabilitate, idei pe care și eu, a zis d. B. Boerescu, le combat, totuș ceea ce a fost în partea de dincolo de Milcov, este de puțină primejdie, fiind-că acest partid nu se lățește.

Vedeți, d-le Boerescu, este cu neputință să judece cine-va numai din centrul Bucureștilor ceea ce se petrece în provincie, și fie-care dintre noi, dacă voim să fim oameni politici practici, am trebui să fim cât-va timp prin Craiova și prin Iași, ca să știm ce se petrece în spiritul public de acolo.

Eu nu primesc afirmarea ce o faceți d-v. în privința fracțiunii din Iași. Eu, care sunt din Iași, vă voi dovedi, dacă îmi veți permite, că acest spirit fracționist s'a lățit și se lățește prin școli.

V'am arătat, că prima carte ce a eșit de la acel curs de drept public și de economia poli-

tică al universității Iași este cu toată sinceritatea plin de idei resturnătoare de proprietate, de monarhie și de ortodoxie.

D. G. Brătianu a răspuns că aceasta este o convicțiune intimă a unui profesor și că nu prezintă greutate, fiind-că nu s'a manifestat în public. Dar apoi ce publicitate mai mare voește d-sa decât o carte de școală, unde se spune că acesta este cursul ce s'a profesat și unde se indeamnă tinerimea și corpul profesoral a lăși mai departe aceste idei, zicându-se că numai ele sunt în stare să scape țara românească? Dar apoi se poate să fie un profesor mai franc, mai leal, mai sincer și mai public? Primesc sinceritatea d-lor, recunosc că este foarte bine, dacă așa, cum au făcut, proced dintr'o sinceră convicțiune, dar cer de la stat să nu aibă nai-vitatea de a susține el, cu mijloacele sale, un curs care să'i surpe propriile sale fundamente.

Poate vă este mai lămurit un exemplu din altă țară. Dați-mi voe să-l iau din Franța.

Intre teoriile lui Thiers și ale lui Buffet este multă deosebire; dar în ordinea constitutivă a statului sunt amândoi în parlament și pot merge alătura în stat. Și s'ar putea să fie de la o universitate a statului și d. Jules Simon cu ideile sale, și d. Duruy cu ale sale, și pe de

altă parte Littré și Renan. Dar în ziua când un ministru la Paris ar permite a se încredința catedra de economie politică și de drept public la o facultate de drept a statului frances d-lui Cluseret sau Délécluse sau lui Félix Pyat, vă întreb: stat ar mai fi acela? Cu cât mai greu este lucrul la noi!

Un stat care are învățămîntul liber, care dă voie presei și adunărilor publice să insulte totul, care dă voie de a se publica cărți, prin care să se lățească or ce idei, fie antidinastice, fie republicane, fie destructive cum voiți și pe cât voiți, acestui stat îi mai cereți să-și plătească profesori când îi surpă propria sa existență? Unde mergem cu acest stat?

Toți ziceți că învățămîntul merge greu; că tinerimea este adăpată de idei resturnătoare a stării de lucruri existente; că nu mai este disciplină; că este greutate de profesori. Dar bine, cum vă închipuiți că se pot îndrepta asemenea lucruri când cine-va vă arată rēul, arată cum se poate îndrepta, iar d-voastră ziceți: da! însă să nu se schimbe nici o catedră. Apoi dacă nu schimbați nimic, cum să se facă mai bine? Dacă în adevăr nu schimbați nimic, dacă lăsăm direcțiunea aceasta să meargă ca până acum, vă rog atunci nu vă mai plângeți în contra tine-

rimii; nu vă mai mirați, de ce tinerimea vine cu idei resturnătoare; nu mai ziceți că în loc să se întărească la noi ordinea statului, este mai mult anarhie în spirite. D-v. ați văzut-o, însă nu ați primit să combateți direcțiunea primejdioasă „laissez faire, laissez aller“, și atunci Dumnezeu să ne păzească de tot ce vor face generațiunile viitoare! (Aplause).

Reviu la dovedirea pericolului în fapt. Am zis, că direcțiunea fracționistă din Iași se lățește prin școli. Nu este exact, a afirmat d. Boerescu.

Vă voi pune în pozițiune de a controla d-v. înși-vă, care din aceste două afirmări vă pare mai fundată.

La 1867 era d. Ioan Brătianu la putere și în Iași erau candidați guvernamentali, cei dintâi de asemenea candidați sub domnia Principelui Carol, erau d. Suciu, d. Gheorghiu, D. Lateș, d. Tacu, în fine de aceia care publicaseră cartea lui Barnuț, și care prin un singur vot al d-lor declarau nulitatea dinastiei ce o avem azi și aspirau la republică.

Ce stranie aberațiune! Ce lipsă de cugetare și de maturitate politică! Dar pedeapsa pentru d. Ioan Brătianu a venit curind. Cel dintâi efect al alianței cu acești domni antidinastici, anti-

monarchici și anti-sociali a fost, că ei au silit pe ministrul Ioan Brătianu, în contra voinței sale, să înceapă persecuțiunea în contra ovreilor într'un mod așa de fals, încât să strice în restul Europei parte din simpatiile ce le puteam avea. De sigur încercarea făcută în contra ovreilor era cea mai mare greșală ce putea face partidul liberal. Asemenea încercări or se fac și atunci trebuie să reușească, or dacă nu reușesc, este cea mai mare nedibăcie de a încerca să le faci. A da 12 ovrei peste Dunăre a fost o copilărie criminală, care din nenorocire a produs sgomotul ce s'a respândit în toată Europa. Și țara noastră cea mai ospitalieră, cea mai tolerantă, s'a aruncat în rangul unor națiuni, printre care nu merităm să fim. Va să zică la 1867 această direcțiune nepricepută era direcțiunea guvernamentală de dincolo de Milcov; iacă primul semn al lățirii ei în Iași. Venise pe atunci în Cameră și d. Lates, despre care d. Pascal într'o ședință trecută își bătea joc, crezând că prin aceasta mă combate pe mine.

Ați văzut, a zis d. Pascal, că în constituantă ați avut doi filosofi: Cel dintâi a fost Lates, care propunea ca fie-care comună să fie indepen-

dentă de stat, să fie oare cam o mie de state în stat.

Ei bine, d. Lateș face parte din acea fracțiune școlară, pe care noi o combatem.

Pascal. D. Lateș s'a făcut ridicol cu opiniile sale.

T. Maiorescu. Ridicol pentru noi, dar periculos pentru școlari. Ș'apoi numai ridicol fiind, voiți un corp profesoral cu direcțiune spre ridicol? (Aplause).

Dar să mergem mai departe. Dacă m'am oprit poate prea mult la atitudinea acelor domni sub ministerul Brătianu, am făcut-o din următoarea cauză : am crezut că este foarte important pentru toată înțelegerea noastră despre obiectul discuțiunilor de față, dacă vă veți convinge din acel exemplu al politicei practice, așa cum s'a petrecut în țara noastră, în ce strînsă legătură stau prelegerile universitare, în genere scoalele, cu direcțiunile politice ale unei țeri. Este bine să nu fie nici o politică în scoale ; dar este neapărat ca să fie o politică hotărîtă în privința scoalelor pentru or ce partid prevăzător.

Continuu dar, d-lor, cu dovezile despre lucrarea Barnuțianilor în scoale și în public.

Vă aduceți aminte, că d. Lascar Catargi ca președinte al consiliului de miniștri și ministru de interne a adresat în vara trecută o circulară prefectilor săi, prin care a crezut că e bine să le explice vederile guvernului asupra situației interne, după terminarea sesiunii extraordinare a Camerei din vara trecută. Nu se vorbea în acea circulară nici un cuvânt despre învățămînt; era numai vorba despre alte legi, despre drumuri de fier, despre convenția de comerț, etc. Indată după aceea am avut ocazia să citim în toate jurnalele opoziției un fel de protestațiune în contra acelei circulări a ministrului de interne. În acele protestațiuni se zice între altele:

◀ PROTESTAȚIUNE

„În *Monitorul oficial* al statului No. 150, d. L. Catargi publică o circulară cu data de 10 Iulie, însemnată atât prin formă cât și prin fond, fiind că în ea tratează chestiuni și afirmă doctrine menite să aibă înfrîurire asupra intereselor țării.

D. Prim-ministru al Măriei Sale Carol de Hohenzollern se adresează prefectilor administrației statului și le vorbește de cele trei legi, care au deșteptat atâtea îngrijiri în spiritul public, și se fălește zicînd că ele sunt

titlurile cele mai legitime la încrederea și recunoștința țerei.

D. prim-ministru nu înțelege se vede opozițiune la actele sale, nu voește să citească critici prin ziare și să audă discuțiuni politice în întrunirile publice; d-sa caută să obțină prin intimidare pasivitatea poporului, năbușirea tuturor reclamațiunilor, paralizarea controlului politic.

Dacă această stranie circulară nu ar cuprinde nimic mai mult decât atât, ar fi de ajuns ca să alarmeze pe toți oamenii de bine, pentru că guvernul aruncă țerei legale o cutezătoare sfidare în numele forței și al arbitrariului!

Ah! dacă guvernul d-lui Lascar Catargi n'ar fi suprimat toate garanțiile constituționale în alegeri, ar avea cuvânt să se întemeieze pe voturile parlamentului. Dar când jumătate din țară s'a abținut d'a participa la această parodie a Constituțiunii noastre, și când... etc. etc."

Subscriși între alții sunt: d. Gheorghiu, profesor de economie politică la Universitatea din Iași, d-nii Tony, Cobolcescu, profesori, d. Brândză, fost profesor la liceu, etc. Citiți în *Românul* din 27 Iulie 1875.

Apoi ce însemnează aceasta, d-lor? Oare nu poate primul-ministru să facă o circulară la a-

dresa prefecturilor fără ca să se provoace din partea acestor d-ni profesori asemenea protestațiuni scrise într'un mod așa de necuviincios, de provocator și, în or ce caz, de incompatibil cu pozițiunea d-lor de profesori?

G. Meitani. Să-i fi dat în judecată.

T. Maiorescu. Înțeleg, trebuia să-i fi dat în judecată. Dar ce naivitate presupune d. Meitani guvernului; să ia un profesor de aici și să-l dea în judecata altor cinci domni tot profesori, trași la sorți, din Iași. După cum este astăzi încă spiritul majorității corpului, acel profesor dat în judecată va fi disculpat și va profita din contra de un asemenea fapt pentru a-și face un triumf. Dumnealor se află bine; cine suferă, sunt școlarii și părinții.

Dar acum merg mai departe în darea probelor. D-lor, să vă citesc și o demisiune dată de un d. profesor de la Senat. Era d. Cobolcescu, chiar reprezentantul Universității Iași, profesor de științe naturale, dar afectat de aceeaș atmosferă bolnăvicioasă,

D-lui președinte al Senatului,

Domnule președinte,

În urma votului dat de către Senat, în ședința sa din 2 Iulie, prin care vot el re-

cunoaște convențiunea de comerț și navigațiune cu guvernul imperial al Austro-Ungariei, care transformă România într'o adevărată colonie a acestui imperiu, subscrisul, reprezentante al națiunii în Senat, pierzând or ce încredere în simțimintele naționale ale majorității senatului și neputând păstra mai mult nici cea mai mică iluziune asupra patriotismului, de care ar trebui să se inspire majoritatea acestui Inalt Corp Legiuitor, vin cu onoare a vă declara că conștiința nu-mi poate tolera d'a face parte un singur moment mai mult dintr'un corp, care a sacrificat cu atâta înlesnire cele mai sacre interese ale națiunii.

Cobolcescu.

Iași, 2 Iulie 1875.

Vedeți în ce mod își da demisiunea un profesor de la universitatea din Iași și o da tocmai în acel moment, pe când și-au dat demisiunile de deputați din Cameră și d-nii Iepureanu, Brătianu, Vernescu, Kogălniceanu și alții. Până acum poate lucrul vă pare destul de indiferent. Dar iacă un simptom al efectului acestor procedări profesionale asupra tinerimii, și aci cred că indiferența va înceta. În acelaș timp apărea prin jurnale și o telegramă a clubului studenților universității din Iași și care iată

cum sună (v'o cetesc din *Românul* de la 4 Iulie 1875):

D-lui Manolache Kostaki Iepureanu.

București.

Actul patriotic ce ați făcut în susținerea intereselor celor mai vitali ale României a pătruns adânc în inimile studenților Universității din Iași, cari nu vă vor pierde nici odată din recunoștință. În numele comitetului clubului studenților, viu a vă felicita, spunându-vă tot odată că junimea va da mâna celor ce luptă pentru țară. Vă rugăm, fiți interpretul mulțămirilor noastre și colegilor d-voastră ce v'au întovărășit în această luptă națională contra străinismului.

Trăiască România!

Nicolae Leonescu.

Eu vă mărturisesc că din parte-mi înțeleg simpatiile tinerimii pentru d. Ion Brătianu. Pre-tutindeni studenții în mare parte sunt cam roșii și iubesc oamenii publici de felul d-lui Ioan Brătianu. Dar pe d. Iepureanu? pe cel care îl numea d. Boerescu dușmanul școlilor? Iacă un act din partea acelor studenți pe cât rău în sine, pe atât puțin inteligent și leal.

Iată, d-lor, cum se formează noua generațiune de către acel corp profesoral. Dar trebuie

să înțelegem bine efectul tuturilor măsurilor și să nu ne facem iluziuni. Asemenea tendențe au fost și vor fi totdeauna, și nici odată statele n'au fost și nu vor fi în stare a le stêrpî cu totul. Dar dacă au fost și sunt în toate țerile asemenea tendențe, urmează de aci ca statul nostru să nu facă nimic pentru a le oprî și a le slabi pe cât e cu putință? Din aceea că în țara noastră vor fi totdeauna oameni care să do-rească republica, urmează ca d-voastră să încurajați prin însuș sacrificiele țerei și mai cu seamă prin școli întreținute prin budgetul statului acea tendență?

Dacă d-voastră credeți, că budgetul statului e făcut pentru a plăti profesori, care să dea tinerimii prin învățămîntul ce predau, direcțiunea ce v'am arătat, faceți-o. Dar atunci se va zice cu drept cuvînt, că nici această cameră nu vo-ește prin învățămîntul public să consolideze stabilitatea și ordinea în stat, și aceasta va fi un criteriu mai mult pentru a judeca sistemul constituțional la noi.

Mi s'a zis, d-lor, că combaterea mea provine din pasiuni personale. Or nu înțeleg eu cuvintele, or cuvîntul este aici rău aplicat. Personalități comite acela care întrebuintează pozițiunea sa publică și oficială pentru interesul său

individual ca persoană privată. Dar ce personalitate fac eu? Sunt eu monarhia? (Ilaritate). Sunt eu proprietar? Dar n'am nici un' petic de proprietate! Din contra, când s'ar împărți proprietățile d-voastră după comunismul teritorial al scoalei Barnuțiu, aș fi și eu unul care aș primi o avere mai mare decât ceea ce am astăzi. Și dacă s'ar face chiar republică, oare eu nu aș putea trăi și în republică? N'aș putea vorbi și în Camera republicană? De personalități dar nu poate fi vorba aici în ceea ce privește opozițiunea mea în contra fracțiunii în școalele statului. Dar voiți să ziceți că între oamenii monarhici, dinastici și liberali și între socialiștii și republicanii de felul acelor câți-va profesori există o adversitate? O, da, fără îndoială; însă nu o adversitate personală, ci o adversitate neîmpăcată de principii, de teorii sociale.

Eu cred acel soi de profesori periculoși pentru siguranța statului, pentru ordinea și respectul dreptului fie-căruia, și cât voi trăi și voi lucra ca om public, îi voi combate precum i-am combătut.

Iată pentru ce cred că și în ocaziunea de față nu e bine ca statul să întreție prin bugetul său niște oameni, care prin mijlocul învă-

țămîntului ce predau, propagă idei primejdioase ordinii și siguranței sociale, insuflă tinerimii idei necoapte, care nu le pot fi folositoare în nici o privire. Eu aș dori ca tinerimea de dincolo de Milcov, în loc să se ocupe de cluburi politice și să trimită depeși de felicitare d-lui Iepureanu, să meargă la înalta școală politehnică și să învețe metalurgia, exploatarea minelor, modul cum se construiesc drumurile de fier. Aș dori să fie folositori lor înșile și statului; iar noi nu vom avea pe conștiință, faptul că am încurajat prin școli cu banii țerei ideile cele mai nepotrivite cu starea României de astăzi.

I. Agarici. Nu desființați școala.

T. Maiorescu. Onor. d-nu Agarici, cu competența d-sale în materie de universitate, mă întrerupe.

I. Agarici. Când e vorba de ceea ce trebuie să se învețe în universitățile noastre, sunt competent mai mult decât d-ta, în aceea că nu voi închide eu o școală sub pretext că es republicani dintr'însa.

T. Maiorescu. Fie școli cât de multe și mai cu seamă secundare și de sate, ceea ce și face această lege, dar nu profesori primejdioși ca aceștia cari, sub masca de învățătură, propagă

fanatismul politic și prin urmare ignoranța în științe.

Iată sensul amendamentului meu: că la universitatea de Iași, unde se dă numai licența, poate să fie dreptul public și administrativ, de care vorbește amendamentul d-lui Korne, dar economia politică să nu fie.

La Paris, în curs de 63 ani, nu s'a propus pentru licență economia politică, de ce voiți s'o predăm noi când mai cu seamă vă arăt inconvenientele, la care a dat loc? Apoi nu d-v. ați primit prin budgetul rectificativ să nu fie aceste catedre la facultatea din Iași și acum veniți să le reînființați? Când s'a suprimat aceste catedre, d. Boerescu zicea: nu la budget, ci la lege cereți suprimarea, acumă vă zice. . . .

B. Boerescu. Și cu drept cuvînt am zis așa, pentru că d-ta ai venit să modifci legi prin budget. Atunci te-am combătut pentru că modifcai legea instrucțiunii pe o cale neregulată; acum te combat pentru că suprimi din învățămîntul universitar o știință folositoare și indispensabilă.

T. Maiorescu. Eu nu suprim nimic, eu supun numai părerea mea majorității Camerei.

B. Boerescu. Negreșit, fiind-că la majoritate ne adresăm.

T. Maiorescu. Atunci îmi faceți prea mare onoare, dacă, sub pretext de a mă combate pe mine, combateți majoritatea Camerei. (Aplause).

Acum, d-lor, ce se zice? se zice, să revenim asupra votului ce am dat, și, după ce am recunoscut cu toții că mijloacele de învățămînt ce trebuie să le dăm acestei țări e mai bine să le dăm în altă direcțiune decât a facultăților de drept, să zicem acum: faceți ce veți voi cu țara, numai de facultățile de drept nu vă atingeți.

Apoi bine-voiți a vedea, d-lor, că dacă e vre o greutate în toate chestiunile de stat, e greutatea financiară, și când vin acești d-ni și ne vorbesc de atâtea lucruri frumoase, nu uitați că o catedră se ține cu sacrificii budgetare, și când e vorba să facem sacrificii budgetare cu o catedră, trebuie să vedem dacă această catedră e mai folositoare și nu alta. Iată chestiunea cea mare!

Când dai o sumă de 100.000 fr., poți să zici să facem o școală; dar chestiunea este: care este mai folositoare decât toate? În strîmtarea noastră financiară e mai bine să prevedem mai mult pentru facultăți exacte, ca acele cari se prevăd în această lege, pentru școala politehnică. Dacă avem mijloace, să le dăm

pentru învățămîntul real, pentru lățirea învățămîntului prin sate. Și ca să nu fie o singură îndoială, în această privință, veți vedea la dispozițiunile transitorii, unde are loc un asemenea amendament, acolo voi propune însumi ca să nu se împruțineze numărul școalelor de azi. Dar să nu se zică atît la facultățile de drept; căci, or cîtă însemnătate ar avea, au chiar prea mult prevăzut în budget.

Iată pentru ce vă rog să primiți amendamentul d-lui Korne, care nu admite catedra de economie politică, dar admite catedra de dreptul public și administrativ ca o concesiune de compromis. (Aplause).

Asupra legilor finanțiare propuse de ministrul
I. Strat.

(Ședința Camerei de la 26 Februarie 1876).

Reaoc recoltă de la 1875 produsese un deficit de peste 5 milioane asupra budgetului acelu an. Pentru 1876 ministrul de finanțe I. Strat prevedea un deficit de peste 10 milioane. Totdeodată trebuia să se facă împrumutul de 42 milioane pentru plata drumului de fier Ploiești-Predeal, care se construia conform odiosului contract încheiat cu Crawley. Sub aceste grele auspicii ministerul de finanțe fusese părăsit de d. George Gr. Cantacuzin și primit de d. Strat. Noul ministru, deabia orientat asupra situației, o expune Camerei fără cruțare și cere mijloacele pentru a face față necesităților urgente. In acelaș moment însă (16 Februarie 1876) d. Dimitrie Ghica își dă demisia din prezența Camerei și trece împreună cu

d. G. Gr. Cantacuzin în opoziție, de și nu în coaliția de la Mazar-Pașa; iar Camera își alege prezident pe d. C. N. Brăiloiu.

D-lor deputați, din discuțiunile ce se urmează de patru zile, veți fi remarcat fără îndoială două discursuri ca cele mai însemnate: discursul d-lui Mavrogeni și acela al d-lui B. Boerescu.

D. Mavrogeni, ca totdeauna, a vorbit cu liniștea unui bărbat de stat și cu deosebita competență ce o are mai mult decât or care altul din Camera noastră în această materie. D-sa totdeodată a tratat chestiunea ferindu-se de orce personalitate.

Vă aduceți aminte, cum, după desbaterile prea violente de mai nainte, tocmai această demnitate a cuvintelor d-lui Mavrogeni a contribuit a le da și mai multă atragere pentru D-v. Căci este evident, că mai ales în materii ca ceea ce ne preocupă acum, personalitățile sunt lipsite de orce interes.

D. Boerescu pe de altă parte a fost ca totdeauna foarte viu, foarte inteligent, și discursul d-sale a fost în cele mai multe părți ale lui de multă fineță, nu însă în totalitate. În totalitatea lui discursul d-lui Boerescu a fost așa de lipsit de prudență, încât nu a luat nici măcar pre-

cauțiunea elementară a fie-cărui discurs de valoare: aceea de a-și alege o bază necontestată sau puțin contestată. Din contra, cea mai mare parte a discursului d-sale s'a întemeiat pe o eroare radicală de procedare parlamentară, care, dacă voi fi în stare a v'o arăta și d-v. cu aceeaș claritate, cu care o simt eu, va resturna tot ce a vorbit d. Boerescu și va face anume din discursul d-sale cea mai mare întărire a pozițiunii guvernului în această adunare.

D-lor, d. Mavrogeni eri ne-a spus că după o discuțiune de câte-va zile chestiunea s'a epuizat și s'a lămurit. De sigur este lămurit pentru d-sa, care este cel întâi finanțiar între noi.

Dar pentru noi cei alți, căroră chestiunile finanțiare le sunt grele și complicate, cred, că lucrurile nu s'au lămurit de loc. Din contra, mi s'a părut uneori în parlamentul nostru, că în porțiua în care se continuă discuțiile, lucrul de care e vorba se întunecă tot mai mult (ilaritate), poate fiind că una din armele parlamentare a cătorva deputați din opoziție este tocmai negura ce o grămădesc pentru a împedeca vederea curată a obiectului. Așa încât cel ce intră mai tâziu în discuție, precum sunt eu astăzi, trebuie să întrebuițeze o parte a cuvintelor lui numai și numai spre a împrăștia negura grămădită de alții.

Dați-mi voie, d-lor, să mă încerc întâi a ajunge împreună cu d-v. la înțelegerea obiectului prin combaterea adversarilor majorității. Acești adversari, câți au vorbit până acum, trebuesc și combătuți în două grupuri, care au aerul de a nu se amesteca între olaltă, de și în fapt dau acelaș rezultat.

Ați văzut, d-lor, că a vorbit mai întâi un deputat, care face guvernului o opoziție sistematică și care nici că a intrat mai de amănuntul în chestia specială ce ne ocupă, ci s'a mulțumit a veni să spue că d-lor nu au încredere în ministerul de astăzi și că în orice mod s'ar acoperi deficitul și s'ar face împrumutul, d-lor nu vor vota mijloace acestui guvern.

Acest grup a fost reprezentat de d-nii Pascal, G. Brătianu și Meitani, fără ca să știm câți alții sunt îndărătul d-lor.

Este apoi un alt grup, compus de un număr de deputați oratori, care în aparență nu au aceeaș intențiune de neîncredere fățișă în guvern.

Acest al doilea grup este reprezentat de Prințul Dimitrie Ghica, d. Grigore Cantacuzino și d. Vasilie Boerescu. Nici că ar fi putut să facă d-lor aceeaș francă opoziție, pe care au arătat-o dd. Pascal, G. Brătianu și Meitani, căci Principele

Dimitrie Ghica a fost președintele Camerei conservatoare în timp de 5 ani; d-sa împreună cu guvernul a lucrat toate legile, și prin urmare, este egal răspunzător împreună cu guvernul în deosebi de situațiunea finanțiară de astăzi.

D. Vasilie Boerescu era chiar membru al acestui minister până mai acum câte-va luni, și d. Grigore Cantacuzino era până mai acum câteva săptămâni. Este evident că nu puteau să zică nici unul din d-lor, că nu au încredere în acest guvern. D-lor au ales altă cale, au întrebuițat o procedare parlamentară mai fină; de intrat au intrat în desbaterea propunerilor finanțiare, în loc însă de a se uni cu propunerea majorității comitetului delegaților, d-lor au făcut o minoritate, care face poziția guvernului imposibilă.

Îmi veți permite acum să vorbesc despre argumentele acestor două diferite grupuri de opoziție; să vedem ce au spus ele în discuțiunea aceasta, și apoi să vedem noi, majoritatea deputaților, care nu voim să facem greutăți guvernelor, ci să întocmim pe cât se poate mai bine situația finanțiară a țerei, să vedem și noi ce trebuie să alegem din lunga discuțiune de 4 zile. Voi începe, d-lor, prin grupul compus de Prințul Dimitrie Ghica, d-nii Grigore Cantacuzino

și Vasilie Boerescu, din cauza importanței lui în sine și din cauza modului eminent, cu care părerile sale au fost susținute eri prin discursul d-lui B. Boerescu.

D. B. Boerescu, în cele ce ne-a spus în ședința de eri, a comis următoarea eroare fundamentală pentru orice discuție folositoare într'o Cameră. D-sa ne-a vorbit o întreagă oră de împrumutul de 30 milioane, propus de d. ministru de finanțe, și ne-a arătat, care este defectul acestui împrumut, apoi a făcut câte-va laude d-lui L. Catargi, și a conchis că la discuțiunea ce va urmă asupra celuilalt proiect de lege pentru 4 și jumătate milioane drum de fier Ploești-Predeal va propune și d-sa un amendament, prin care afacerea împrumutului Crawley să fie iarăș hotărâtă de Cameră.

Dar ia să vedem, d-lor, este corectă procedarea aceasta?

Sunt 4 zile de când discutăm două proiecte de lege, unul propus de majoritatea membrilor comitetului delegaților, și care zice să dăm guvernului 16 milioane bonuri de tesaur pentru deficitul momentan și să facem împrumutul de 24 milioane în condițiuni posibile, și altul al minorității, care zice să dăm numai 12 milioane bonuri de tesaur și să facem împrumut de 42 mi-

lioane după legea veche nemodificată, adică în condițiuni deocamdată imposibile, pe care însă guvernul să le încerce mai întâi pentru a avea o „experiență“.

Este oare vorba în discuțiunea noastră de 4 zile de vre un împrumut consolidat de 30 milioane, pe care l-a combătut d. Boerescu timp de o oră? Nu uitați, d-lor, ca ministrul de finanțe, care a avut această părere la început, după ce a discutat cu majoritatea delegaților în comisiune, l-a scos însuș afară din discuțiunea noastră, unindu-se cu opiniunea acelei majorități, și chestiunea de care ne ocupăm este împrumutul de 16 milioane cu bonuri de tesaur; sau, după opiniunea minorității, împrumutul de 12 milioane tot prin emisiune de bonuri de tesaur. Vă rog dar, d-lor deputați, să-mi spuneți acum: este unul din d-v., care să-și fi însușit teoria împrumutului de 30 milioane consolidat? Sau insistat-a guvernul asupra primei propuneri de împrumut consolidat? Nu. Guvernul s'a unit cu opiniunea majorității, care propune a i se accorda 16 milioane prin emiteri de bonuri de tesaur. Dacă lucrul este ast-fel, de ce se mai combate împrumutul consolidat de 30 milioane, care nu mai este în chestiune? Și ce trebuie să vedem noi în această procedare a d-lui Boerescu?

Pentru ce faceți o imputare guvernului, că a avut numai o altă părere acum 6 zile, din moment ce s'a unit cu proiectul de lege al majorității?

Dar oare noi discutăm aci intențiunile și părerile platonice, sau discutăm proiectele de lege, supuse în realitate desbaterii parlamentare? Cum? Voiți se atacați pe ministrul de finanțe, pentru că nu persistă în părerea sa de mai nainte? Apoi atunci cum rămâne cu titlul de onoare ce de 5 ani ați dat acestui minister: că este ministerul majorității d-v.; că acești bărbați în cele mai multe cazuri nu țin absolut la ideile lor decât întru atâta întru cât acele idei sunt și ale majorității? Că ei discută cu noi împreună, în deplină libertate, se conving de adevăr și când ved că majoritatea are dreptate, primesc părerea ei? Apoi, d-lor, eată d. Strat care a venit la minister cu ideile d-sale, a propus un proiect de lege, și iată o majoritate care i-a zis: nu e bine să primim împrumutul consolidat așa cum ni-l propune d. ministru, și nu credem de o cam dată că guvernul are trebuință de 30 milioane pentru a face față necesităților țerei; noi credem că este de ajuns a-i acorda 16 milioane, și aceasta nu printr'un împrumut consolidat, ci prin emisiune de bonuri de tezaur. Atunci d. Strat,

ca și întregul minister, s'a unit cu această opi-
niune a majorității. De ce dar mai urmăriți sta-
fia unui împrumut consolidat, a cărui realizare
a dispărut sub proiectul majorității?

Așa dar, d-lor, nu mai este vorba de un îm-
prumut consolidat, ci de părerea primită de
d-voastră, de a se acorda ministerului împru-
mutul de 16 milioane prin emisiune de bonuri
de tezaur, care datorie se va acoperi prin ră-
mășițele ce se vor încasa. Mai este apoi în al
doilea proiect vorba de împrumutul de 42 mi-
lioane pentru plata construcțiunii drumului de
fier de la Ploiești la Predeal, și acest împrumut
trebuie în orice caz să se efectueze pentru că
Statul este angajat prin însăși legea drumurilor
de fier. Chestiunea cea nouă este dar redusă la
simpla acoperire a greutății momentane de 16
milioane provenite din anul cel nefavorabil 1875,
până când se vor redeschide resursele venitului.

Ei bine, de ce atunci d. Boerescu a făcut
această combatere înviersunată a discreditului
prin împrumuturi consolidate, lucru neașteptat
de la un parlamentar vechiu și abil ca d-sa? De
ce a vorbit o oră afară din chestie? — Știți
de ce, d-lor? Veți fi observat cu toții un lucru:
toată discuțiunea noastră parlamentară, când e
vorba de a se face opoziție guvernului, urmează

aşa: întâi se caută a se produce o atmosferă duşmană contra persoanei ministrului, de care e vorba, şi dacă oratorul crede că a izbutit a îndispune o parte din Cameră în contra ministrului, revine apoi şi la chestiunea, de care ne ocupăm, aceasta însă se tratează mai de a lăturea şi se rezolvă cum d-lui vrea. Lucru principal pare a fi persoana ministerială.

Piramida pe care a clădit-o d. Boerescu a fost aşa: cinci carturi de oră a vorbit de ideile d-lui Strat, care nu mai erau de loc în discuţiune, şi după ce a indispus lumea prin primejdiile presupuse aduse de d. Strat, pe urmă a adus câteva laude d-lui L. Catargi, ca să nu se crează de majoritate, că oratorul aspiră la minister prin resturnarea cabinetului actual. (Aplause). Nu, ci d. Boerescu a voit să crează majoritatea, că d-sa continuă adevăratul sistem al d-lui Catargi, că d-sa e astăzi mai Catargi decât d. Catargi, lăsând a se înţelege, că buni sunt toţi ceilalţi miniştri, dar rău e acum d. Strat. Ear virful piramidei era: împrumutul Crawley să se hotărască tot în Cameră, ca şi afacerea din vara trecută.

Ei bine, d-lor, să vedem ce a făcut d. Strat, pentru ca să merite acest atac de neîncredere? S'a zis, că d. Strat a fost prea mult timp în

străinătate—și-mi pare rău, că Principele D. Ghica nu este în acest moment aci, căci trebuie să relevez câteva cuvinte zise de d-sa la adresa d-lui Strat. Principele D. Ghica a zis d-lui Strat: ai fost în străinătate, te-ai plimbat, ai venit acum între noi ca să ne turburi, și te poți duce iarăș în străinătate ca să te plimbi.

D-lor, trebuie să vă mărturisesc un lucru: un bărbat ca Principele D. Ghica, consumat în parlamentarism, vechiu președinte al acestei Camere și al atâtor alte Camere, a fost pentru noi, tinerii, un fel de conducător în viața parlamentară. Când noi cei tineri, viind în Cameră, precum am venit și eu acum 5 ani, am văzut ca președinte al ei și al partidului conservator pe Principele D. Ghica, ne ziceam: de la d-lui trebuie să învățăm parlamentarismul pentru că noi suntem nedeprinși, însă el este recunoscut ca un înainte mergător al partidului nostru. D-sa va fi maestrul nostru, noi suntem simpli ucenici. Dar acum mă întreb: oare mai trebuie să urmăm exemplul aceluia, în care ne-am deprins să vedem un conducător? Ce însemnează, d-lor, de a zice d. e. d-lui Strat: te-ai plimbat în străinătate, te-ai întors între noi și poți să te duci iarăș să te plimbi? Oare asemenea cuvinte sunt un exemplu bun de parlamentarism? Eu pui numai

intrebarea, nu-mi permit a o resolvî. Tot ce-mi permit este de a v \bar{e} mărturisî: că maestrii fac une ori prea grea poziția ucenicilor. (Iaritate, aplause).

Să venim acum la d. ministru Strat și să vedem, cum d. Strat s'a plimbat în străinătate. Onor. d. Strat a fost trimis prin încrederea Domnitorului ca reprezentant al țerei la Paris. V \bar{e} aduceți aminte, că cel din urmă semn de deosebită favoare ce l-a dat Imp \bar{e} ratul Napoleon al III-lea cui-va, înainte de căderea sa, a fost dat d-lui Strat, agentul României la Paris. Și de și astăzi este poate comod a lua ușor autoritatea lui Napoleon al III-lea, care acum e mort, dar v \bar{e} aduceți aminte că era un timp, când țara aceasta îl respecta și îi era recunoscătoare. Ei bine, când agentul României la Paris se bucura de distinsa favoare a lui Napoleon al III-lea, aceasta însemna că acel agent a făcut cele mai reale servicii țerei sale în poziția, în care se afla. Se poate dar zice astăzi d-lui Strat: du-te și te mai plimbă în străinătate? Aceasta este primirea ce trebuie să facem unui om, care din străinătate, unde a făcut servicii importante țerei, revine în mijlocul nostru? D. Strat și după căderea Imp \bar{e} ratului Napoleon a continuat a fi agent la Paris, după aceea a fost trimis agent

la Constantinopol, apoi iarăș le Paris, și când a demisionat din această pozițiune, guvernul, din care făceam atunci și eu parte, l-a însărcinat să meargă din nou la Paris pentru a negocia renta.

Această rentă era combinată ca proiect de lege de d. Mavrogeni, a fost negociată de d. Strat și a fost subscrisă de d. Cantacuzino. Mai suntem noi în drept să zicem d-lui Strat: te-ai plimbat în străinătate, du-te și te plimbă încă? D. Strat după ce a ocupat servicii importante în străinătate, s'a reintors în timpul nostru, și în împrejurările grele în care ne aflăm, era natural să ocupe astăzi locul, la care îi dau dreptul luminile și experiența sa.

D. Strat îmi pare și mie că a comis o imprudență. D-sa, venind la minister, când era câteva zile până să se închiză Camera, a fost silit a se orienta cu toată iuțeala în ministerul său și, după raportul predecesorului său d. Cantacuzino, a constatat acest deficit. Asupra deficitului d. Strat, fără să vază poate bine care este și atmosfera Camerei întregi, s'a grăbit a vă prezenta modul de a-l acoperi.

Dar suntem noi, Camera, în drept de a ne plânge așa de tare de un ministru de finanțe, care vine cu o sinceritate cam neliniștită a da pe față situația momentană a finanțelor? Colegii

săi înțeleg să se plângă, fiindcă a lor poziție devine mai grea. Dar noi, țara plătitoare? D-lor, ia să nu restălmăcim lucrurile! Care om produce neliniște? Acela care voiește să plătească datoriile sale? . . . — D-voastră toți vorbiți pare că d. Strat vine azi să vă zică: haide să facem de exemplu o nouă armatură, hai să adăogăm câteva regimente, haide să facem un nou drum de fier de la Buzău la Mărășești, or la Marea-Neagră, și de aceea vă cer să faceți o nouă datorie. Aceasta vă zice d. Strat? D-sa vă zice din contră: există un deficit, acest deficit (voi vorbi d-lor, cum s'a născut) acest deficit este recunoscut de d-nii Mavrogeni, Cantacuzin, Boerescu și de toți d-voastră, acest deficit trebuie să-l plătim cât mai curând; iar de aci înainte să nu mai facem datorii, ci să restrângem budgetul cheltueleur. Apoi omul, care voiește să-și plătească datoriile, neliniștește el așa de mult? Și dacă pentru această grabă d. Strat vă propune un mijloc și d-voastră propuneți altul și d-sa îl primește, este acesta un motiv de a i se face o imputare? Dar d. Dimitrie Ghica a zis, că d. Strat a aruncat o bombă între noi și că a sdruncinat prin aceasta creditul statului.

D-lor deputați, să facem o deosebire: toate gestiunile în viața publică sunt așa de com-

plicate încât au mai multe însușiri și nu se poate ști uneori, dacă un fapt produs vine din una din acele însușiri sau din alta. Cine vrea însă să judece trebile publice, trebuie să le deosebească cu toată strictețea. Și tocmai aci este una din greutățile politice în genere. În ceea ce a făcut d. Strat, sunt două elemente: întâi d-sa a arătat un deficit și al doilea s'a grăbit a voi să-l acopere. Oare, din aceste două [elemente, care să fi înspăimântat țara? Graba de a acoperi o datorie sau descoperirea unui deficit, la care mulți nu se gândeau mai nainte? Mi se pare că dacă neliniște s'a produs, a fost prin descoperirea deficitului, și dacă în această neliniște ceva a putut să ne asigure pe noi și piețele străine, a fost din contră graba ministrului, care v'a descoperit deficitul, de a-l și acoperi. Și fiindcă ați comparat de atâtea ori pe d. Strat cu un proprietar, apoi permiteți-mi să completez comparațiunea. Un proprietar, care are să facă o plată la Martie, îl vedeți alergând în dreapta și în stînga cu multă neliniște. De ce? Ca să facă nouă cheltueli? Nu; ca să-și plătească cu strictețe datoriile. Apoi aceasta poate să neliniștească pe creditorii săi? Nu; ei, toți au să zică: iată un om, care voiește să facă o noare angajamentelor sale. Și în cazul nostru

se va zice: iată un ministru de finanțe, care vede că există o datorie în țară și se grăbește a o plăti. Și aceasta aduce discreditul asupra noastră? În ceea ce mă privește sunt de o altă părere și cred că acei, care au vorbit așa, au confundat printre multele elemente complicate cauza adevărată a neliniștei.

Și acum viu la o parte, care mi-a părut neexactă, care mi-a părut numai o fineță, însă nu prea fină în ceea ce spunea d. Boerescu. Căci vedeți, d-lor deputați, și asemenea finețe parlamentare au uneori soarta lor stranie. Ele sunt foarte bune, până când nu se descoper! Dar o dată finețea descoperită, ea este o armă, care se sparge așa de rău în mâna aceluia, care a întrebuintat-o, încât îl nimicește și întărește pe adversarii săi. (Mare ilaritate).

Sistemul cel vechiu al d-lui Catargi era de a face economii, așa zicea d. Boerescu, și sistemul cel nou, acela în contra căruia se opune d-sa, este de a face împrumuturi drept mijloc normal de a echilibra budgetul. Sper că am reprodus exact zisele d-sale. Dar bine, d-lor, este oare adevărat, că acesta este sistemul cel nou al d-lui Strat? Mai întâi d. Strat a primit părerea majorității, va să zică nu era sistemul d-sale de a face numai decât împrumuturi consolidate pentru

echilibrarea normală a budgetului. Căci dacă era acesta adevăratul d-sale sistem, d. Strat nu primea propunerea majorității. O părere momentană nu e încă un sistem, sau atunci nu înțelegeți, ce însemnează cuvântul sistem. Dar iată unde vine adevăratul sistem. D. Strat vă zice: avem un budget, care la venituri are înscrise 96 milioane, țara nu are însă regulat aceste venituri, reduceți dar budgetul la 85 milioane, nu faceți cheltueli decât pentru adevăratele venituri; și aci vine teoria unui bun finanțiar, care vă zice, că pentru cheltuelile ordinare nu poate să recurgă în mod regulat la mijloace extraordinare, și că din contră, pentru a nu face împrumuturi pentru echilibrarea budgetului, vă propune două lucruri: 1. să stingem or-ce umbră de datorie flotantă, căci aceasta este începutul unui împrumut consolidat, și al 2-lea, și aceasta este partea importantă pentru care noi trebuie să susținem pe d. Strat, să reducem budgetul nostru normal la cifra veniturilor reale, pentru că nu putem merge mai departe cu 96 milioane. Dar s'a zis: apoi sistemul vechiu al d-lui Catargi? Sistemul vechiu al d-lui Catargi, și aci nu cred să fiu contrazis, este reprezentat prin d. Mavrogeni; d-sa însă ca finanțiar cunoscut al partidului conservator și al ministrului Ca-

targi v'a zis de eri: de și nu primesc cifra evaluării d-lui Strat și cred că deficitul pe amândoi anii nu este cum l-a arătat d-sa, ci numai de 20 sau 19 și jumătate milioane aproape, sunt totuș că și d. Strat de părere să nu-l acoperim cu bonuri de tezaur, ci să-l acoperim cu un împrumut consolidat făcând în loc de 42,000,000, 62,000,000 împrumut; iar de aci încolo să ne mărginim la cheltueli, mai ales armata să nu coste mai mult de 15 milioane. Este aceasta părerea d-lui Mavrogeni exprimată prin grai și exprimată și în raportul ce l-a făcut onor. nostru raportor? Da! Prin urmare, dacă asupra modului de a acoperi deficitul d. Mavrogeni și d. Strat sunt de aceeaș părere, ce înseamnă toată frasa d-lui Boerescu, că direcția veche a d-lui Mavrogeni era alta și că direcția nouă a d-lui Strat este alta? Inseamnă, cum v'am spus, o fineță parlamentară și a devenit acum o fineță din cele descoperite.

S'a mai imputat d-lui Strat, de ce nu a venit cu budgetul pe 1877 de pe acuma în Cameră. S'a zis, că dacă nu veți avea budgetul de pe acum, nu va fi administrație bună în finanțe. Bine, d-lor, budgetul pe 1876 este votat; și dacă este vorba de budgetul pe 1877 și voiți ca el să nu fie decât numai o formalitate con-

stituțională, atunci priviți-l deja ca făcut și iscălit, însă din timpul când era d. Cantacuzino la minister. Se luase atunci hotărîrea, ca să vă dăm prealabil budgetul pe 1877 în cuprinderea celui rectificat pe 1876 și rămînea ca la toamnă să-l îndreptăm după starea adevărată. D. Strat însă nu vă face această formalitate de a depune budgetul pe 1877 așa cum este cel rectificat pe 1876. Și oare pentru noi deputații din majoritate, noi care nu suntem finanțari mari, care nu voim să răsturnăm guvernele și care nu avem pretențiuni de ministere, noi care reprezentăm țara plătitoare, pentru noi ce trebuie să însemneze aceasta, dacă judecăm cu mintea naturală? Iată un ministru de finanțe, care vine și zice: evaluările noastre de până acum, întemeiate pe anul 1872, au fost exagerate. D-voastră nu puteți să cheltuiți 96 milioane pe an, fiind-că nu aveți atîta, ci numai 85 milioane, și budgetul d-voastră, chiar cel redus, fiind de 96 milioane, vă rog să mă așteptați cu prezentarea lui pentru anul viitor până la toamnă. Apoi ce poate însemna aceasta altă decît că ministrul de finanțe cu colegii săi va trebui să chibzuiască, cum să reducă budgetul normal de la 96 milioane la cifra reală a veniturilor constatate? Și din aceasta faceți o imputare d-lui Strat, și aceasta este o lipsă

de constituționalism sau de procedură regulată constituțională din partea unui ministru de finanțe? Iată acușările nedrepte, care ne fac să nu avem încredere în opozițiunea ce le întrebuintează. (Aplause).

Atât, d-lor, încât privește atacurile ce s'au încercat a se face în contra d-lui ministru de finanțe. Dați-mi voie acum să reviu la însăș chestiunea, cum se prezentă înaintea noastră.

Avem două proiecte. Avem întâi proiectul majorității, cu care s'a unit guvernul, pentru care voi vota și eu și care zice: să facem imprumul pentru drumul de fier Ploiești-Predeal, de 42,000,000 în condițiuni posibile, dar pentru greutățile finanțiare de acuma să ne înlesnim cu bonuri de tezaur în cifra de 16,000,000, prezentându-ni-se la toamnă, bine înțeles, budgetul normal pentru anul 1877, și pe lângă acest budget și legile organizatoare și modificatoare; căci fără asemenea legi organizatoare nu se poate echilibra în definitiv situațiunea noastră finanțiară. Ce aveți de zis în contra acestor două propuneri? Nu voiți să dați 42,000,000? Dar aceasta e hotărît de doi ani, și trebuie făcut. Nu voiți ca să înlesniți guvernul, dacă este un deficit momentan în budget, cu 16,000,000 bonuri de tezaur? Dar aceasta trebuie s'o faceți și apoi să

așteptați până la toamnă ca să regulăm în mod definitiv situațiunea. Insuș acest minister este obligat să prezente atunci budgetul echilibrat în mod real.

Este însă al doilea părerea minorității, și atât d. D. Ghica, cât și dd. Cantacuzino și Boerescu au vorbit în favoarea ei. Iată ce zice această părere:

Art. 1. Pentru a face față la plățile cele mai urgente ce sunt a se efectua în primele luni ale anului 1876, ministerul finanțelor este autorizat a emite bonuri de tezaur până la suma de 12,000,000 (două spre zece milioane).

Art. 2. Cheltuețele anului 1876 nu se vor angaja, nici efectua decât în limitele implinirilor, spre a nu rezulta deficit la finele acestui an. Spre acest sfârșit guvernul este însărcinat a face reducerile necesarii în bugetele votate, și a mărgini completarea armaturei numai în comenzile contractate.

Ce însemnează aceasta?

Dați-mi voie a vă releva o impresiune defavorabilă, ce o face din capul locului un fel de opozițiune. Când opozițiunea vine din partea unor deputați, despre care se știe de mai înainte că sunt în contra guvernului, despre care se știe că, în sistemul d-lor, dealtmintrelea foarte legi-

tim de a vedea lucrurile, ar fi mai bine ca d-lor să vie la guvern și nu cei care sunt astăzi, atunci toate propunerile d-lor trebuie să fie împlinite din partea noastră a majorității, care nu voim resturnarea guvernului, cu oare care neîncredere și trebuie să nu uităm de a cerceta, dacă propunerea d-lor este un lucru bun în sine sau numai un mijloc de a face greutate guvernului? Dacă lucrul e bun în sine, n'avem să zicem nimic; dacă însă este numai un mijloc de a face greutate, atunci să ne dați voie a-l respinge, or care ar fi autoritatea celor ce-l propun. D-lor, 4 milioane pentru armată — eacă prima chestiune, unde domnii cu opinia minorității. . .

D. Ghica. Va să zică noi suntem opozițiune sistematică și doritori de minister?

T. Maiorescu. Nu cred, că sunteți opozant sistematic, și dacă este ceva ce nu doriți, este ministerul. . . (Ilaritate). Reviu dar la cele patru milioane pentru armată. Dar ce sunt aceste patru milioane? În anul trecut ați votat o lege prin care dați cinci milioane ministrului de război pentru cumpărare de arme. Din aceste 5 milioane au mai rămas ca la 3 milioane, ear două sunt angajate pentru arme. În anul acesta s'a simțit trebuința de munițiuni și alte inzestrări pentru armată și s'a cerut 5,700,000 franci. Ați

auzit ieri, cu câtă demnitate, cu cât adevărat parlamentarism fostul ministru de finanțe, d. Cantacuzino, v'a vorbit. Inșă, un singur lucru n'a fost atins de d-sa în vorbirea d-sale și eu mă aflu tocmai în privința acestui punct în cea mai mare nedomirire. D. Cantacuzino, fiind încă ministru de finanțe, a cerut de la d-voastră să autorizați a se emite bonuri de tezaur în sumă de 5,700,000 franci pentru munițiunile și remonta armatei și tocmai asupra acestei propuneri a d-lui Cantacuzino, d-voastră majoritate ați zis: „nu dăm atâta pentru militarism“; din contră ați mers până a zice, că chiar din acele 5 milioane votate anul trecut și din care mai sunt disponibile trei milioane, să se cumpere așa numitele harnașamente și munițiuni, și ați mai adăogat numai 900,000 franci ca să se facă 4 milioane. Cererea creditului de 5 milioane și 700,000 franci a făcut-o însuș d. Cantacuzino fiind ministru de finanțe. Va să zică aceste 5,700,000 franci, sumă ncuă, și cele peste 3 milioane de mai nainte disponibile de la arme, făceau aproape 9 milioane cerute pentru armată de d. Cantacuzino, în locul celor 900,000, adecă de zece ori mai puțin, încuviințate de d-voastră. Iacă lucrul înainte cu 3 săptămâni, când era d. Cantacuzino încă ministru și colegul d-lui Lascar Catargi. Astăzi

însă văz aci o hârtie albă, pe care este tipărită opinia minorității. Vedeți, hârtia are puține litere; dar între ele sunt vr'o câte-va, care au o mare greutate pentru d-voastră și pentru mine și care îi dau propria ei valoare. Aceste litere cuprind numele Principelui Dimitrie Ghica și al d-lui George Cantacuzino. Eu m'am uitat de două, de trei, de patru ori pe această hârtie, și când am văzut aceste două nume pe ea, am căutat să mă lămuresc, ca fie-care din d-voastră, pentru ca să știm cum să ne hotărîm între cele două propuneri. Am găsit că d. Cantacuzino, în minoritate cu Prințul D. Ghica, difere astăzi de părerea majorității comitetului delegaților, care zice: să se dea acele 4 milioane pentru armată, pe când d-nii Ghica și Cantacuzino vor să se mărginească numai la comenzile deja contractate în momentul de față, și fiind-că aceste, după declararea guvernului, sunt numai de aproape 200,000 franci, vor cu alte cuvinte să se suprime cele patru milioane.

Vă rog, d-lor, să-mi explicați acum d-voastră acest lucru, fiind-că eu singur nu mă pot domiri. D. Cantacuzino cerea acum patru săptămâni 9 milioane, d-lui ședea atunci pe acea bancă ministerială. Astăzi d. Cantacuzino, care stă aci pe banca deputaților, zice, nu numai să nu dați

nimic din cele șase milioane cerute de d-sa, dar și din cele trei milioane votate anul trecut să mai tăiați.

G. Cantacuzino. Evenimentele politice îmi impunea aceasta atunci.

T. Maiorescu. Evenimentele? Care evenimente politice? Dar în ce s'au schimbat evenimentele politice? În adevăr o parte a politicii noastre s'a schimbat: d. Cantacuzino, în loc de a fi pe acel fotoliu, stă pe această bancă. Dar evenimentele politice externe unde vedeți d-voastră că s'au schimbat?

Faceți aluziuni la criza orientală? Da ia să vedem, dacă acest paravan nu e prea transparent. Vă aduceți aminte, că a venit acum 4 săptămâni d. președinte al consiliului și ne-a declarat, a venit asemenea d. ministru de resbel și ne a spus: România nu poate să se gândească a juca un rol agresiv în politica Orientului; dacă s'au cerut patru milioane, era numai pentru cea mai neapărată inzestrare a armatei cu harnamente și munițiuni trebuincioase în timp de pace, ca și în timp de resbel, furnituri, fără care nici nu poate să existe o armată. Cel mult la ce ne am putut gândi, a fost: întâi, menținerea ordinii în lăuntru, al doilea, dacă am avea nenorocirea să fim călcați de vreo putere străină

pe teritoriul nostru, atunci, în virtutea tratatului de Paris, care vorbește anume de armata noastră, de drapelul nostru și ne recunoaște neutralitatea, am trebuit să ne gândim a ne apăra onoarea teritoriului.

Oare s'a schimbat ceva din aceste lucruri astăzi? Cum voiți, d-le Cantacuzino, să insinuați că noi, guvernul de atunci, am avut idei ascunse? Voiți să ziceți astăzi: A! s'a pacificat Orientul, nu mai avem nevoie de munițiuni? Prin urmare, voiți să arătați Europei, că noi am mistificat atunci opiniunea publică și făceam o armatură de rebel sub forma unei armaturi de pace? că noi, și d-ta împreună, voiam să înșelăm pe acei care aveau să voteze armatura? D-lor, sau eu nu mai înțeleg nimic, sau acela, care a fost acolo pe acele bănci, nu trebuia să iscălească acest proiect de lege al minorității.

Căci ce va să zică: s'au schimbat împrejurările? Va să zică: complicațiunile orientale au diminuat? Ce pretext puțin chibzuit mai este și acesta! Lasă, că împrejurările orientale nu s'au schimbat în aceste 3 săptămâni așa, încât dacă atunci era din cauza lor necesară noua inzestrare a armatei, astăzi să nu mai fie; lasă, că este știut, că lupta continuă încă în Orient, și nici un om de stat cu oare care prudență nu

poate zice astăzi cu siguranță, ce se va întâmpla în decursul acestei veri în Turcia, cu toate silințele de pacificare. Dar lucrul principal este, că guvernul cu d. Cantacuzino împreună a declarat, că armatura noastră nu era decât o armatură pentru starea de pace.

Și această declarație era cu atât mai adevărată și mai naturală, cu cât a fost explicată prin cuvintele d-lui general Florescu, că de era vorba pentru o preparare de război, apoi nu 4 milioane, ci 40 de milioane ar fi fost cerute. Este evident! Și acum d. Cantacuzino vrea să ne facă să credem că intențiunile guvernului erau altele? Și admitând că ar fi fost așa (eu însă vă afirm, că guvernul nu a avut alte intențiuni cu armatura, decât cele declarate în public), dar admitând că a fost, cum pare a zice d. Cantacuzino, era rolul d-sale de a veni, trei săptămâni după eșirea din minister, și a face asemenea explicații?

Cum numiți d-voastră o asemenea procedură? Eu nu am trebuință să o numesc, dar, mărginindu-mă în discuția proiectelor finanțare de față, mă crez autorizat de a șterge de pe această hârtie, dacă nu numele d-lui Cantacuzino, cel puțin efectul ce putea produce acest nume asu-

pra vre unuia din d-voastră. (Sensațiune, a-plause.)

Cum rămănem acum cu cele 4 milioane acordate pentru inzestrările armatei? Vă rog, în hotărîrea noastră să fim prudenți și să chibzuim lucrul cu multă maturitate.

D-lor deputați, ați dat acum un an armatei 5 milioane; după aceea ați luat 2 din ele și le ați afectat pentru altă destinațiune tot a armatei și acum veniți și ziceți: le luăm înapoi și acele 3. Apoi ia puneți-vă un moment în pozițiunea ofițerilor armatei. Este ușor de a zice: suntem partidul ordinei; însă trebuie să recunoaștem că armata este un element de ordine în stat. Ce? Vă pare d-voastră că noi suntem așa de liniștiți încât nu mai avem trebuință de armată de loc? Vă pare care că teritorul nostru este de o absolută siguranță când criza Orientului continuă? Apoi nu vă pare d-voastră că ar fi ceva greu, ar fi un fel de sentiment de neordine, ca să nu zic dezordine, ce ați produce în armată, când această Cameră ar avea aerul — permiteți-mi a o spune, aș vrea să întrebuițez un cuvînt mai parlamentar, dar fiind-că s'a zis și altă dată, să-mi fie permis a-l zice și eu — ar avea aerul de a nu fi destul de serioasă, când votează o armată de 42,000 oameni, și apoi să refuze a-i

da echipamentul necesar. Ce fel? ați votat anul trecut 5 milioane pentru arme și apoi veniți și ziceți: A! Nu-ți dau de cât cele 2 milioane care le ai cheltuit pentru arme, ear trei milioane ți le dau pentru munițiuni și inzestrări, și apoi acum veniți și ziceți iar: m'am resgândit, vă iau și aceste 3 milioane pentru munițiuni? Dar, bine, ofițeri, aceștia ce o să gândească? Luați d-voastră răspunderea lucrului? Eu cred că nu poate Camera face una ca aceasta; căci ea este datoare să inconjoare armata română cu tot prestigiul ce i se cuvine. (Aplause).

Când veți crede că această țară nu poate suporta 42,000 oameni, atunci veți reduce armata la 20,000 sau la altă cifră, însă pe calea legală, pe calea unor debateri serioase la modificarea legii organice din 1872.

Insă, a avea o armată de 42,000, a vota 5 milioane pentru trebuințele ei, a veni apoi și a reduce 3 milioane la altă destinație și apoi a reveni acum și asupra acestora, în fața unor asemenea propuneri, vă rog să ve aduceți aminte că sunt români și acei oameni și trebuie să respectați demnitatea fie-cărei instituțiuni în țară. (Aplause).

Acum s'a zis, că guvernul să nu facă toate achizițiunile de 4 milioane. Aceasta s'a exprimat

de unanimitatea comisiunii ca dorință. Foarte bine, votați propunerea majorității și aveți încredere că guvernul va face tot ce va fi posibil pentru economiile cerute.

Tot pe această hârtie a majorității alături de d. Cantacuzino, văd scris numele Prințului Dimitrie Ghica; și d-sa cere a se margini completarea armaturei numai în comenzile făcute. Nu știu dacă fac o eroare, n'aș voi s'o comit, și în orice caz sunt gata a o rectifica, dar mi se pare că atunci, când venise din partea d-lui ministru Cantacuzino cererea bonurilor de tezaur de aproape 6 milioane pentru acel scop, era și principele Ghica unul din cei 7 delegați.

Acum să vă mărturisesc ceva, la care ne așteptam mai mulți dintre noi. Noi puneam multă speranță, că se va reduce această cifră la 3 milioane. Această speranță nu o puneam nici în onor. d. Boerescu, nici în onor. d. Meitani, care cu drept cu nedrept trec printre noi ca cheltuitori. (Ilaritate).

Noi puneam speranța mai ales în prințul Dimitrie Ghica; noi credeam că autoritatea d-sale fiind așa de mare era suficientă de a reduce cifra la trei milioane. Prințul Ghica, dacă nu mă înșel, a propus de o dată în comisiune ca să se dea 4 și jumătate milioane.

D. Ghica. Nu este exact.

T. Maiorescu. Nu este exact? Dacă nu este exact, vă rog să mă scuzați, retrag afirmarea.

D. Ghica. Îmi dați voie să vă intrerup?

T. Maiorescu. Imi faceți tot-dea-una onoare când mă intrerupeți.

D. Ghica. Când a venit mesagiul cu proiectul de lege al ministerului de resbel pentru acest credit, vă aduceți aminte că am zis d-lui General Florescu: In ce pozițiune ați pus această Cameră? Să vă acordăm acest credit? știți strimtorarea tezaurului; să vă refuzăm? este a vă lăsa mai cu seamă in ochii Europei să treceți ca un guvern cu veleități belicoase și turburătoare, in vreme ce noi Camera am privit lucrurile mai cu sânge rece, și de aceea v'am refuzat cererea. In fața acestor împrejurări ne am intrunit la ministerul de interne și am discutat proiectul și atunci am găsit, am născocit, pot zice, pe deoparte un mijloc ca să nu refuzăm cele trebuitoare armatei, iar pe de alta să nu impovăram budgetul, și acel mijloc știți că consista in combinațiunea ce am făcut de a nu acorda in realitate decât un credit de 950,000 lei, iar pentru restul de 3,000,000 să autorizăm un simplu viriment, de oare-ce acei bani erau încă

disponibili, din cauza necesității ce era de a se căuta o armă mai perfecționată.

T. Maiorescu. Mulțumesc prințului Dimitrie Ghica de explicațiunile ce a bine-voit a-mi da. Dar lucrul tot nu este pe deplin lămurit. Aceasta o știm cu toții, că in definitiv din desbaterile acelu comitet de delegați a eșit propunerea numai de 4 milioane, pe care le am și votat împreună cu Senatul. Dar printre părerile delegaților mi s'a afirmat, că aceea a prințului Ghica era de 4 și jumătate milioane, adecă ceva mai urcată (pauză)... Fiind-că nu am favoarea de a primi un respuns mai lămurit asupra acestui punct, mă mărginesc a zice in mod dubitativ, că, daca ar fi fost 4 și jumătate milioane care se propuneau atunci de prințul Dimitrie Ghica, înțelegeți că m'aș fi rugat să mi se explice nedomirirea, cum după trei săptămăni veniți și refuzați cifra cea redusă de 4 milioane?

Viu acum la al doilea articol al proiectului minorității, și pe acela să-l studiem puțin împreună.

Minoritatea zice, ca guvernul pentru exercițiul 1876 să nu plătească decăt in limitele implinirilor, și tot o dată să facă reducerile necesare in budgetul ce este votat de D-v. pentru acest an.

D-lor, v'ați dat bine seama d-voastră, ce însemnează o asemenea propunere? Și aci mi-ar pareă bine, ca d. Boerescu, care este o autoritate în materie de constituționalism, să-mi vie puțin în ajutor. Apoi Camera a votat budgetul pe 1876, în care a înscris cheltuețele și veniturile. Acum minoritatea cere, ca guvernul fără d-voastră să facă din cheltuețele votate, nu numai câte-va, ci până la 7—8 milioane reducere. Dar d-voastră știți cât este de greu în Cameră de a face o reducere; iertați-mă să o spui, dar noi suntem cam așa deputații. Îmi aduc aminte de d. Cezianu adineoară când zicea: vorbe, vorbe, dar ne trebuie fapte!

Apoi la fapte, d-le Cezianu, la fapte! Când a venit acum două luni d. Lahovari, ministru de justiție, și v'a spus, că sunt de prisos vre o patru membri la curțile de apel, d. Boerescu, partizanul d-voastră, zicea ba nu, sunt necesarii, și au rămas! Când ziceam eu în legea învățămîntului, că sunt de prisos câte-va catedre la facultatea de legi, a venit iar d. Boerescu și alții și au zis: ba nu, sunt necesare, și au rămas. A venit d. ministru Rosetti și a zis: este de prisos să se dea subvențiunea orașelor București și Iași; ba nu, este necesar ziceau dd. Ganea și Manu, și a rămas. (Ilaritate).

Voi numai să vă spui că a zice „șterge“ este ușor, dar a face este foarte greu. Ministerul acesta a venit cu oare-care ștergeri în budgetul rectificativ pe 1876, și d-voastră în loc să primiți ați mai adăogat, și budgetul din Camera a eșit ceva mai mare decât cum eșise din mâna guvernului. (Desaprobări).

D. Ghica. A eșit mai mic.

T. Maiorescu. Ba vă înșelați, mai mare cu o sumă ne însemnată, dar în fine mai mare. Nu înțeleg, cum puteți contesta asemenea lucruri autentice.

Așa dar când vine minoritatea și zice guvernului: fă tu guvern reducerile necesare în budgetul votat, ce însemnează aceasta? Însemnează oare că renunță Camera la fundamentalul drept ce-l are or-ce Camera de a vota budgetul? Spuneți dar, că abdicăți d-voastră de la Constituțiune? Abdicați de la dreptul de a vota budgetul și-l dați în mâna guvernului?

Dar o să răspundă d. Boerescu poate: a! nu este o abdicare normală; noi care am făcut legea budgetară, tot noi venim și facem lege, în care punem budgetul numai pentru acest singur an afară din lege și dăm guvernului dreptul de a face reducerile ce le va crede necesare.

B. Boerescu. Dacă mi-ați da voie să vă răspund.

T. Maiorescu. Vă rog.

V. Boerescu. Când aş zice una ca asta, aş face un ce absurd. Eu zic să se facă aceea ce a făcut ministerul Catargi in timp de cinci ani.

T. Maiorescu. Numai aceasta? Dar atunci de ce daţi un anume vot? Dacă guvernul Catargi a făcut timp de 5 ani de la sine reducerile posibile, credeţi că mai ales într'un așa de greu moment nu le va face?

D-lor, ce însemnează aceasta? Pe de o parte însemnează, cum zice d. Manu, că ministerul, văzând că i se refuză mijloacele votate mai înainte, o să strângă veniturile cu mai multă asprime și o să implinească mai mult decât implinise până acum.

Dar i s'a răspuns d-sale, că dacă era o imputare de făcut pentru slabele încasări, nu se putea adresa d-lui Strat, care este numai de trei săptămâni la minister, ci altui ministru, amicului d-sale domnului George Cantacuzino, dar eu crez că s'a urmat cu încasările destul de bine.

G. Manu. Este solidaritate între miniștri.

T. Maiorescu. Este solidaritate?

Adică eu, care eram la culte, să fiu responsabil pentru detaiurile administrării finanțiare a amicului d-tale, d-lui Cantacuzino?

Fie și așa, căci eu cred că s'au făcut încasă-

rile pe cât se putea de bine într'un an așa de greu.

Dar este altă obiecțiune în contra d-lui Manu, ca să lămurim plângerile, ce se lovesc unele cu altele. Ați auzit, cum se zicea din altă parte a opozițiunii în Cameră: că țăranului i-a ajuns cu țăitul la os, cum se zice. Execuțiuni, numai execuțiuni!

Apoi dacă cu împlinirile așa de slabe precum pretinde d. Manu, totuș strigați în contra execuțiunilor, credeți, că dacă îi veți mai lua țăranului până și elementele de hrană, veți înainta mult statul acesta? Credeți, că aceasta ar fi un mijloc nemerit?

Faceți economii, zice d. Boerescu. Economii s-au făcut de 5 milioane; prin budgetul rectificativ să se mai facă în limitele incasărilor? V'ați dat seamă de aceasta? Eu mi am dat seama și am luat budgetul rectificat pe 1876 și m'am întrebat: ce însemnează cererea susținută de d. Dimitrie Ghica, de d. Cantacuzino și d. Boerescu? Să vă spui ce însemnează: Dacă iai toate budgetele, găsești mai întâi cheltueli care sunt prevăzute de legi anume, cheltueli pe care nu le puteți atinge fără a schimba legea.

Găsești apoi cheltueli, care nu sunt prevă-

zute prin legi speciale, ci sunt numai inscrieri budgetare.

Însă din discuțiunea ce s'a urmat ați aflat, că pe anul 1875 a fost un deficit real de 5 milioane, anul fiind greu. Apoi pe 1876, ca în toți anii, din suma votată se incasează până la 1 Ianuarie 1877 cu 17 milioane mai puțin, iar până la 1 Iulie 1877, când se termină exercițiul anului 1876, când adecă nu se mai ordonânțează nici o plată din 1876, până la acel 1 Iulie 1877 se mai incasează 10 milioane, dar rămâne un deficit neincasat din exercițiul anului 1876 de 7 milioane. Așa dar sunt autorizat a vă zice, că veniturile, ce de sigur vor rămâne neincasate, vor fi pentru acest an 1876 de cel puțin 6 milioane, iar adăogând la aceasta ceea ce s'a întâmplat în 1874, diferența între evaluări și constatări, această lipsă în împliniri se poate urca până la 10 și 12 milioane.

Luăți acum budgetul pe 1876 și veți vedea că nu găsiți decât cel mult 5 și jumătate milioane, care nu sunt prevăzute prin anume legi și pe care aveți cel puțin dreptul formal de a le tăia. Tăindu-le însă aceste 5 și jumătate, desorganizați cu desăvirșire serviciile, ați trebui d. e. să reduceți peste jumătate școalele elementare, tăiați școalele normale, să nu dați un ban pen-

tru remontă, să impuținați numărul sergenților și siguranța publică. Dar chiar așa fiind, o repet, desorganizând serviciile, nu ajungeți decât la 5 și jumătate milioane reducere; este cu neputință, și regret că s'a afirmat contrarul in părerea unor minorități așa de autorizate, este cu neputință a se tăia 7, 8, 10 sau 12 milioane din budget, fără a ataca legi organice, ceea ce nu se poate.

Aș fi fericit, ca d. Boerescu, care este in-scris după mine, să-mi dea un răspuns lămurit la această obiecțiune a mea.

Așa dar încă odată: eu am cetit budgetul pe 1876 și susțin că este o imposibilitate ceea ce cereți d-voastră, și că prin urmare nu se poate privi decât ca un mijloc parlamentar de a pune pe guvern in neputință de a administra.

Vă rog să dovediți contrarul, dacă puteți. Sunt cifrele față!

Din toate aceste mă cred in drept a conchide, că proiectul minorității este o eroare parlamentară.

Știți pentru ce? Pentru că or-ce procedură parlamentară poate fi permisă, dar nu este permis in politică sănătoasă a intrebuița un mijloc, care, dacă l-ar intrebuița adversarii tăi in contră-ți, te ar pune in neputință de a governa.

Nu este permis să ataci un guvern ast-fel, în cât, dacă tu, care ataci, ai fi acolo pe băncile ministeriale, ar trebui să renunți la putere, pentru că nu te poți susține cu mijloacele ce ți se propun. (Aplause).

Ce suntem noi? Suntem oameni, care întrebuițăm finețe spre a ne ascunde unii altora intențiunile? Voim să răsturnăm un guvern acuzându-l de niște fapte, pe care, venind noi în locul lui, le am face indoit? Or voim să îndreptăm finanțele țerei, rămânând a hotări chestiunile ministeriale mai pe urmă, la timpul lor?

Am terminat, d-lor deputați, ceea ce voiam să zic în contra unuia din cele două grupuri de adversari ai proiectului majorității și, prin urmare, de adversari ai guvernului. Sunt acum dator a vorbi și de celalt grup de adversari, dar o voi face foarte pe scurt, căci v'am obosit prea mult. Sunt însă silit să o fac și nu pot lăsa pe guvern, pe partidul conservator, din care am avut onoare a face parte, sub acuzarea ce i s'a adus de acești domni, că este guvernul impozitelor și al risipirilor.

Cine sunt deputații din al doilea grup și prin ce s'au deosebit ei în această lungă desbatere? Deputații sunt d. Aristid Pascal, d. Meitani și d. George Brătianu, și ei formează acel grup

neimpăcat în contra guvernului, grupul care refuză acestui minister or-ce mijloace de a licvida situațiunea momentană a finanțelor țerei, sub cuvint că nu are încredere in ministerul L. Catargi.

Este și un semn exterior, care a deosebit acest teribil grup în mijlocul celorlalți câți au luat parte la desbatere: pe când ceilalți mulți vorbeau ca niște simpli muritori de pe băncile lor, cum venea rindul d-lui Pascal, îl vedeai mișcându-se printre noi și urcându-se sus pe tribună! Și d. George Brătianu la rindul d-sale sus pe tribună! Și d. Meitani sus pe tribună! (Aplause, ilaritate).

St. Cezianu. Dar nu au d-lor voie să vorbească de pe tribună?

T. Maiorescu. Ba din contra, aceasta este o deosebită favoare ce ni se face nouă, și din parte-mi le sunt foarte recunoscător de solemnităte, cu care se îngrijesc de a ne rosti discursurile d-lor sus de pe tribună, pentru ca nici unul din gravele d-lor cuvinte să nu scape auzului nostru. (Mare ilaritate). Iar daca vorbesc de acești importanți d-ni deabia la sfirșit, este numai fiind că intre noi sunt alții ceva mai importanți decât d-lor, ca de exemplu d. Dimitrie Ghica, d. Boerescu și d. Cantacuzino. Sper că nu fac ceva rău dacă zic, că față cu acești d-ni ceilalți trei d-ni sunt ceva mai mici. (Ilaritate).

Acești trei d-ni mai mici dar sunt opozanți sistematici; ne-au declarat-o înșii, ne-au declarat-o chiar cam des. Căci, vedeți, asemenea declarații slăbesc une-ori efectul atacurilor: aci este chiar punctul cel mai greu pentru eficacitatea d-lor. Căci acum patru săptămâni, d-lor au început a declara în public, totdeauna sus de pe tribună, că n'au încredere în guvern, zicând: retrage-te d-le Catargi. Sunt acum deabia două săptămâni, când aceiași d-ni au prezentat, tot sus de pe tribună, o moțiune de blam și au zis: retrage-te d-le Catargi! Și acum vin iarăș și zic: retrage-te d-le Catargi. (Ilaritate).

Înțelegeți, că daca asemenea cuvinte amabile se repetă prea des în așa scurte intervaluri, ele slăbesc oare-cum forța argumentelor d-lor, așa încât pentru noi poate că nu ar mai fi necesitate să vorbim serios de opozițiunea acestor domni. (Mare ilaritate).

Căci Camera a votat încrederea în guvern cu atâta majoritate tocmai cu ocaziunea moțiunii de blam, ce se prezentase de d-lor acum două săptămâni; i-a votat asemenea încredere, când acum 8 zile s'a retras d. Dimitrie Ghica de la președința Adunării tocmai asupra acestor legi finanțiare, a votat încrederea prin nealegerea

d-sale, ci prin alegerea d-lui Brăiloiu de președinte al Camerei, din care alegere ministerul făcuse chestie de cabinet. Așa fiind, această majoritate a Camerei după 8 zile nu se poate schimba. (Aplause):

Dacă dar totuș vă mai cer indulgența d-voastră și vă mai răpesc 2—3 momente, o fac pentru următoarea cauză: desbaterea finanțiară de astăzi va fi poate comentată și reprodușă în străinătate. Căci este vorba de creditul țerei și va trebui poate pentru cele 42 milioane împrumut al liniei Ploiești-Predeal să ne prezentăm pe piețele străine, dacă nu vom găsi o combinație mai fericită, ca să ne procurăm banii aici în țară. Ceea ce se zice în asemenea împrejurări de deputații țerei, are importanța sa în străinătate. În străinătate nu știu oamenii, cine sunt d-nii cu opozițiunea sistematică și ce greutate relativă au? Ce o fi acest d. Meitani? Numele Pascal sună frumos la urechia franceză (ilaritate), iar cât pentru d. Brătianu, este un celebru Brătianu, cunoscut în străinătate, și acolo poate nu se știe, ce deosebire mare este une-ori între numele de botez și că nu e indiferent la noi, dacă se numește cine-va George sau Ioan. (Mare ilaritate). Așa dar se poate ca în străinătate aceste cuvinte să aibă mai mult efect decât

intre noi. De aceea cred că un membru din majoritate este dator să susțină opiniunea contrară, dacă o crede mai întemeiată.

G. Meitani. Vă rog, să nu me susțineți pe mine.

Maiorescu. Singurul omagiu ce vă pot face, este de a mă încerca să susțin opiniunea contrară.

„Ministerul acesta a înecat țara în datorii“, a zis d. Pascal, „și după acestea a venit cu „noi cereri. Ați înecat țara în impozite și veniți cu altele! Ați ruinat puterea finanțiară a țerei“. Și d. Pascal ca d. Pascal, dar ce este mai grav, este, că am văzut în jurnalul *Românul* de ieri citate cam aceleași cuvinte și atribuite principelui Dimitrie Ghica cu ocaziunea demisiunii d-sale. N'am fost la acea ședință, însă sunt convins că d-sa n'a putut să pronunțe aceste cuvinte de ruină, de înecare în datorii și altele reproduse în *Românul*. D-sa, președintele de cinci ani al acestui parlament, care împreună cu guvernul a făcut toate legile finanțiare, încă odată nu cred să le fi zis, dar acele cuvinte stau acolo.

Dimitrie Ghica. Am spus eu cuvintele acestea?

Maiorescu. Tocmai aceasta o cred, că nu le-ați spus.

Dar asemenea vorbe s'au zis de d. Pascal și

Brătianu și se repetă și de alții în țară. De aceea este bine a lămurî încă odată chestiunea.

În ziua când a venit majoritatea partidului conservator în Cameră și d. Lascar Catargi la minister, sunt acum 5 ani, a găsit situațiunea ast-fel: drumul de fier Strousberg contractat pentru 240,000,000 și prin urmare înscrîși în budget 18 milioane pe fie-care an ce trebuia să plătim d-lor de la Berlin pentru el. A găsit asemenea o datorie flotantă, care a trebuit să o soldeze cu împrumutul domেনial de 78 milioane, pentru care s'a înscris iarăș în budget dobîndă și amortizare de 8 milioane pe fie-care an; aceste chiar în ziua intrării d-lui Lascar Catargi la minister și a venirii majorității conservatoare în Cameră. Cum vedeți, numai aceste 2 sume înscrise pe fie-care an în budget fac împreună 26 milioane franci pe an. Eu nu examinez acum, dacă acești bani s'au cerut pentru lucrări folositoare sau nu. Constat numai că partidul conservator moștenise la 1871 din trecut necesitatea unei cheltueli nouă de 26 milioane pe fie-care an.

D. președinte al consiliului. Nu 26, ci 34 milioane.

T. Maiorescu. D-le ministru președinte, știu că era și mai mult, și nu aș avea decât să

iau o expunere a stării tezaurului public de atunci, pentru a reproduce până la un ban sarcina cifrelor de datorie publică ce vă erau atunci impuse spre lichidare. Dar nu este acesta scopul meu. Din contră, detaiurile finanțare sunt pentru publicul cel mare așa de complicate, încât tocmai din cauza lor cei ce speculează în întuneric produc confuziune în public și-l amăgesc cum vreau. Eu nu voi intra în detai, ci mă voi mărgini a lua *grosso modo* acele cifre bătătoare la ochi, care să fie în stare a lumina și publicul cel mare asupra adevărului.

Onor. d-ni deputați, așa dar lucrările Strousberg erau contractate, datoriile erau făcute. Dar rămânea numai a se ști cum să se plătească 26 milioane anuitate, cel puțin 26 milioane.

D. Boerescu ieri, vorbindu-ne de economii, d-sa care până ieri s'a opus tocmai la toate cererile practice de economii făcute în această Cameră și a apărut numai necesitatea cheltueleur, a citat pe Garnier dintr'o notă a lui și pe Gladstone, care combat în certe împrejurări împrumuturile. Dar a uitat să ne spue, că acești d-ni propun în locul împrumuturilor impozitele. Citațiunea dar nu era completă.

B. Boerescu. Este vorba numai de împrumuturi.

St. Cezianu. Și încă de împrumuturi ca acelea, pe care le patronezi d-ta.

T. Maiorescu. Ba da, d-le Boerescu, acele somități în economia politică, Garnier și Gladstone, sunt contra unui împrumut în locul citat de d-voastră, dar sunt pentru impozite nouă. Regret că d-voastră ați putut cita așa de incomplet o carte elementară ca aceea a d-lui Garnier, și ați ascuns partea a doua a alternativei, în contra căreia s'ar opune această Cameră și mai mult, adecă impozitele în locul împrumuturilor. Reluați volumul lui Garnier și veți vedea. Dar o știți de mai nainte, căci nu l-ați putut ceti fără a fi văzut măcar titlul acelui paragraf, care tocmai pune alternativa *emprunt ou impôt*. (Sensațiune).

Reviu la chestiune. Cel puțin 26 milioane pe an erau nouele datorii contractate de alții. Trebuiau plătite sau nu? Fără îndoială, că trebuiau. Era onoarea statului în joc, creditul țerei. Și din această cauză vine cine-va și-și permite a numi acest minister ministerul impozitelor și al datoriilor? Eacă cea mai neierată confuzie! Dacă este vorba de a numi, atunci numiți ministerele de mai nainte ministerele cheltueelor, iar ministerul Catargi ministerul plăților.

Era d. Mavrogeni ministrul de finanțe. Cum

putea să facă față la aceste plăți reclamate? Aci nu era o filosofie nouă de inventat: nu avea decât cele două moduri cunoscute, împrumut și impozite. Pentru datoria flotantă moștenită a făcut excelentul împrumut domonial, ear pentru acoperirea acestei nouă anuități de 8 milioane și a celor 18 de la Strousberg, a făcut impozite mai puțin îngreuitoare pentru punga particularilor, impozitele indirecte ale monopolului tutunului, timbru și înregistrare, apoi licența băuturilor spirtoase.

Ce dau toate aceste pe an? Cetiți în budgetul pe 1876 la pagina 11: monopolul tutunului 8 milioane, timbru 5, licența 7 și jumătate milioane, împreună 20 și jumătate milioane.

P. Mavrogeni. Nu este tocmai așa, căci dacă s'au înființat aceste impozite, altele însă s'au desființat.

T. Maiorescu. Cât erau aceste desființate?

G. Cantacuzino. Ca de trei milioane.

P. Mavrogeni. Dați-mi voie să vă dau explicațiuni. Asupra tutunului era deja o taxă; asemenea erau taxele judecătorești și cele asupra spirtuoaselor. Aceste s'au desființat.

D. președinte al consiliului. 34 milioane erau anuități de plătit și 22 milioane noile dări.

T. Maiorescu. Așa este în adevăr. Prin ur-

mare, acest guvern și această Cameră, aflându-se atunci în fața unei situațiuni atât de încurcate, nu putea decât să avizeze la resurse nouă pentru ca să plătească situațiunea moștenită de la alții. De ce dar spuneți, că acest guvern a înecat țara în datorii? Aceasta nu este adevărat, nu este adevărat, și încă o dată: nu este adevărat! (Aplause).

Guvernul acesta a fost nevoit să plătească anualitățile și datoriile contractate de predecesorii săi; și acesta este rolul, care face onoare partidului conservator în România.

Acum dacă guvernul actual se află în fața unei nouă greutăți finanțiare, voiți să-i faceți o imputare? Dar el chiar cu nouele impozite ar fi trebuit să aibă încă pe fie care an un deficit de 12 milioane, deosebirea între sarcina moștenită de 34 milioane și resursele create numai de 22 milioane. Dacă deficitul anilor trecuți a fost mai mic, este meritul unei administrări mai bune și al stabilității. Și în ceea ce privește jena momentană, ea este în mare parte vina împrejurărilor, este vina că anul 1875 a fost rău, că nu s'au putut încasa veniturile prevăzute prin budget. Cu atât mai bine face un ministru de finanțe leal, care vine și vă spune, că având în vedere dificultățile întâmpinate în anii

din urmă și mai cu seamă în 1875, nu crede că venitul normal al statului putem să-l evaluăm la 96 milioane cât e înscris în budget, după exemplul anului 1873, și în consecvență vă propune reducerea lor la mai puțin pentru a produce o reală echilibrare în viitor.

Acum, d-lor, d-voastră majoritatea, care susțineți acest guvern, vă rog să nu uitați, că votul ce-l veți da nu se mărginește numai la chestiunea de față. Negreșit, orce deputat în lăuntru unui partid are libertate de a vota cum va voi; însă, d-lor, nu uitați că un partid trebuie să fie disciplinat, și un partid disciplinat înseamnă tocmai, că atunci, când are să dea un vot, se întreabă mai întâi ce efect va avea acel vot în privința intereselor generale ale țării și ale partidului, nu numai în privința unui obiect individual. Astfel se poate întâmpla ca unii din noi să aibă păreri deosebite în privința utilității vre unui proiect și totuș în interesul general al majorității, care astăzi este și al țerei, să voteze într'un singur mod disciplinat.

Nu uitați, că votând părerea minorității, faceți situațiunea guvernului imposibilă, și făcându-i-o imposibilă, îl răsturnați. Ei bine, o dată răsturnat guvernul d-lui L. Catargi, cine credeți că ar fi mai mult în interesul țerei să vie la

guvern, dacă va avea încrederea Măriei Sale Domnului? Va veni guvernul răsturnător, al căruia orator principal e d. Boerescu? Dacă sunteți convinși, că d. Boerescu și cei-lalți, cu care lucrează împreună, sunt mai economi decât d. Strat, atunci votați opiniunea minorității. Dar poate aceștia nu vor veni la putere. Ia să facem conjecturi mai departe, căci cunoaștem toți țara și elementele ei de guvern, și la asemenea voturi importante e bine să prevedem toate posibilitățile.

Se poate ca Domnitorul să se adreseze la un alt grup reprezentat în Senat prin d. Bozianu. Apoi nu uitați d-lor, că la ocaziunea discuțiunii la adresa Tronului, raportorul d. Turnescu a voit să accentueze numai economiile relevate în Mesagiul Domnesc. Atunci d. Bozianu s'a sculaț, a combătut pe d. Turnescu și a introdus un amendament, prin care se cere completarea mijloacelor de apărare, adecă în realitate o întindere a cheltueleur militare. Ei bine, dacă partidul conservator crede că mai este astăzi în interesul țerei ca acel grup să vie la putere, voteze în contra guvernului actual. Sau d-lor, dacă în fine, nu va veni nici unul din aceste grupuri, este permis în ipotezele noastre să gândim că va veni poate d. Brătianu.

Voci. Care Brătianu?

T. Maiorescu. D. Ioan Brătianu, se înțelege. (Ilaritate).

Crede partidul conservator, că este în interesul său și în interesul țării, să vie la putere în circumstanțele actuale un partid, care cu atâta nedrept s'a declarat contra legalității acestei Camere și acestui guvern? Care fiind în minoritate, nu a avut prudența de a respecta forma constituțională, la care ar trebui să se deprinză o dată această țară, fiind că nu are alta?

Eu cred, d-lor, că în toate aceste trei cazuri e de datorie și de onoarea partidului conservator a menține guvernul actual, a-i acorda mijloacele, cu care să facă față trebuințelor momentului.

Ceea ce mă întărește în această propunere, este pozițiunea în care s'a pus guvernul însuș prin declarațiile sale, adică necesitatea, în care se află de a veni la toamnă cu toate acele legi organice reformatoare, care să ne pună în stare a reduce cheltueele statului, a face o administrațiune mai modestă, după puterile noastre, și a avea un budget echilibrat în realitate și cu toată prudența. Dacă este aceasta noua direcțiune, apoi o primesc din toată inima. (Aplause prelungite).

Insfirșit, după 6 zile de desbateri aprinse, Camera respinge propunerea opozițiunii și primește proiectele majorității delegaților, la care consimțise guvernul, cu 78 de voturi contra a 32.

Când vin însă proiectele la Senat, urgența cerută de ministrul de finanțe pentru discutarea lor se respinge cu 29 voturi contra a 25. În urma acestui vot, guvernul disolvă Senatul și închide sesiunea Camerei (3 Martie 1876).

Noi credem, că disolvarea Senatului se făcea mai corect la 30 Ianuarie, asupra votului de blam în contra ministrului școalelor (vezi mai sus discursul 30 cu nota sa finală). Căci Senatul își dase votul în contra ministrului anume pentru faptul desființării unei catedre prin budget; însă această desființare propusă de ministru fusese aprobată de marea majoritate a Camerei, după o lungă discuție asupra dreptului bugetar al Camerei față cu legea instrucțiunii publice. Prin urmare Senatul, în a cărui competență nici nu intră bugetul, se pusese în conflict cu un vot bugetar al Camerei. Blamul dat ministrului s'a rezolvit ușor prin demisia acestuia; dar cum rămânea cu blamul dat Camerei?

Dinaintea unui asemenea conflict inadmisibil, sau trebuia să se retragă ministrul L. Catargi și să se formeze un alt minister, care — întemeiat pe majoritatea Senatului — să disolve Camera; sau dacă

la 30 Ianuarie s'a reconstituit cabinetul tot sub prezidența d-lui L. Catargi — întemeiat pe majoritatea Camerei și avînd ca ministru al școalelor pe d. Carp, identic în direcție cu predecesorul său — trebuia disolvat Senatul în aceeaș zi. Față de Cameră Cabinetul era în regulă, deaceea s'au și respins în Cameră toate moțiunile de neîncredere; însă față de Senat Cabinetul nu era în regulă, de aceea s'a și primit în Senat după deabia patru săptămâni a doua expresie de neîncredere, prin respingerea urgenței. Si acum ministerul tot s'a văzut silit să disolve Senatul; numai că, în loc să-l fi disolvat asupra unui exces de putere al Senatului și a unei chestii de instrucție publică, ceea ce ar fi dat guvernului o mai bună platformă electorală, l-a disolvat asupra unei chestii finanțiare și a unei cereri de împrumut, cea mai nefavorabilă situație pentru alegeri.

Or cum ar fi, disolvarea unuia din Corpurile legiuitoare și provocarea manifestării colegiilor electorale erau bine venite. Membrii coaliției (sau mai exact: conspirației) de la Mazar-Pașa, despre care vom vorbi ceva mai pe larg în volumul următor, părăsiseră ostentativ Parlamentul și începuseră o agitație nesănătoasă atât în țară, cât și în străinătate. Era dar cuminte să li se dea prilejul de a reintra în legalitate prin participarea la alegeri.

Alegerea pentru Senat s'a săvîrșit în ultimele zile din Martie 1876. Pe atunci colegiile I erau ceva mai independente; nu se făcuse încă revisuirea pretinsă „liberală“ a Constituțiunii. Membrii mai importanți ai coaliției, C. A. Rosetti, frații Brătianu, Kogălniceanu, Manolache Kostaki, D. A. Sturdza, au fost pretutindeni aleși.

Lămurindu-se astfel situația politică, ministerul Lascar Catargi demisionează la 3 Aprilie 1876.

TABLA DE MATERII

	<u>Pag.</u>
Introducere	1
I. O scurtă privire asupra situației poli- tice a României de la 11 Februarie 1866 până la 11 Martie 1871	3
II. Sub ministerul Lascar Catargi 11 Mar- tie 1871—3 Aprilie 1876	37
× Junimiștii	43
Petiția de la Iași	55
<hr/>	
Discursul 1 (27 Iunie 1871).	
× Contra agitării politice la universitatea din Iași. Pentru întinderea învățămîntului primar	73
Discursul 2 (28 Iunie 1871).	
Pentru reducerea subvențiilor la socie- tățile de cultură	85

Discursul 3 (28 Iunie 1871).

	<u>Pag.</u>
Contra reducerii învățămîntului primar.	91

Discursul 4 (29 Iunie 1871).

+ Contra profesorilor fracționiști	94
+ Notă asupra atacurilor din ziare	108

Discursul 5 (18 Noemvrie 1871).

Contra amestecului Rusiei în chestia mitropolitului	110
---	-----

Discursul 6 (30 Noemvrie 1871).

Asupra profesorilor deputați	114
--	-----

Discursul 7 (12 Martie 1872).

+ Pentru restabilirea scoalelor normale	124
---	-----

✓ Discursul 8 (13 Martie 1872).

Contra sporirii salariului câtorva profesori universitari	159
---	-----

+ Discursul 9 (23 Ianuarie 1873).

Pentru libertatea presei	166
------------------------------------	-----

Discursul 10 (2 Martie 1873).

Pentru creditul fonciar român	186
---	-----

Discursul 11 (10 Martie 1873).

In favoarea scoalelor române din Brașov.	193
--	-----

	Pag.
Discursul 12 (22 Noemvrie 1873).	
Pentru adresă	198
Discursul 13 (15 Decemvrie 1873).	
Asupra reformei codului penal	205
Discursul 14 (31 Ianuarie 1874).	
Pentru reforma legii comunale	214
Discursul 15 (18 Decemvrie 1874)	
- Contra internatelor statului	228
Discursul 16 (18 Decemvrie 1874).	
Premiile școlare	241
Discursul 17 (16 Ianuarie 1875).	
Pentru P. Mavrogeni	246
Discursul 18 (16 Ianuarie 1875).	
+ Restaurarea bisericei din Curtea de Argeș	258
Notă cu scrisoarea lui A. Odobescu	265
Discursul 19 (18 Fevruarie 1875).	
+ Repararea teatrului	276
Discursul 20 (5 Martie 1875).	
Budgetul școalelor pe 1876	283
+ Notă asupra documentelor Hormuzaki	<u>288</u>

	<u>Pag.</u>
Discursul 21 (6 Martie 1875).	
Legea pentru subvenționarea școalelor din Brașov	291
Discursul 22 (6 Martie 1875).	
Libera practică a medicilor. Stipendiile d-lor Grig. Tocilescu, G. Panu, Al. Lambrior și G. Dem. Teodorescu . .	301
Discursul 23 (4 Iunie 1875).	
Asupra liberelor alegeri	320
Discursul 24 (26 Noemvrie 1875).	
Asupra adresei Senatului	335
Discursul 25 (12 și 13 Decemvrie 1875).	
Pentru suprimarea unor catedre univer- sitare	342
Discursul 26 (17 Ianuarie 1876).	
Răspuns la o interpelare personală . .	378
Discursul 26 (19 Ianuarie 1876).	
Sf. Sinod și adunarea de la Bonn . . .	385
Discursul 28 și 29 (21 și 22 Ianuarie 1876).	
Asupra reformei școalelor	394

	<u>Pag.</u>
Expunerea de motive la proiectul de lege asupra învățămîntului public	395
Discursul 30 (28 Ianuarie 1876).	
La o interpelare în Senat. Vot de blam	438
Discursul 31 (5 Februarie 1876).	
Contra internatelor liceale. Pretinsul cos- mopolitism	<u>458</u>
Discursul 32 (6 Februarie 1876).	
Pentru facultatea de Teologie	477
Discursul 33 (9 Februarie 1876).	
Pentru ministerul Lascar Catargi	480
Discursul 34 (11 Februarie 1876).	
Contra profesorilor agitatori	504
Discursul 35 (26 Februarie 1876).	
Asupra legilor finanțiare propuse de mi- nistrul Strat	529
Atitudinea d-lui B. Boerescu	533
„ „ G. Gr. Cantacuzin	551
„ Prințului Dimitrie Ghica	558
Grupul Pascal, Meitani, Brătianu	567
Finanțele și conservatorii	572

